

آئیاں ویجیں نایاں

نکھل چینہ لہید

آئیاں ویجیں نایاں

نکھل چینہ لہید

آہیاں وچوں ناہیاں

نجم حسین سید

رُت لیکھا

عباس علی صدیقی نے پہلی وار فروری 2003ء وچ رت لیکھا، 22-میاں چیبرز، 3-ٹمپل روڈ، لاہور ولوں نیوالائے 042-7553041 توں چھپوائی۔

ورتاوے: سچیت کتاب گھر، 11 شرف مینشن - چوک گنگارام ہسپتال - کوئنیز روڈ، لاہور۔
کتاب ترنجن، 22-میاں چیبرز، 3-ٹمپل روڈ، لاہور

فون: 042-6312790، ای میل: kitabtrinjin@yahoo.com

ویب سائٹ: www.kitabtrinjin.8k.com

قصہ ریت گریت ۱۸۲۹ امگروں

قصہ ریت والیاں

1

156

آہیاں وچوں ناہیاں تھیندیاں

ناہیاں وچوں آہیاں

(پھل سرست)

لگوں چج نتارنے کیوں سر چاؤ بھار

چج دروغ سیارنا شعر تیرے دی کار

(مولوی غلام رسول)

قصہ ریت کریت

۱۸۲۹ء مکروں

مکھ پنا

یہ کتاب حسب ضابطہ رجسٹری ہو چکی ہے
و جاہدہ فی سبیل اللہ

تصنیف لطیف مولانا مولوی فاضل اجل اکمل مولوی غلام رسول صاحب مرحوم
راسکن عالم پور کوٹلہ تحصیل دسوہہ ضلع ہوشیار پور
اسکی بہ

داستان صاحقراء حضرت امیر حمزہ

جلد نمبر ۱

پنجابی نظم

حسب فرمائش

شیخ طفیل محمد ولد شیخ عمر الدین تاجران کتب کپور تحلہ حال وارد ملتان
ملنے کا پتہ شیخ غلام علی اینڈ سنز کشمیری بازار لاہور

۱۹۶۲ء

قیمت فی جلد ہے

تعداد ۲۰۰۰ بیسیں بار

مرشدہ

صاحب شوقيں نظم پنجابی جن کی نظروں سے مولانا موصوف کا کلام گزرا ہے اور جو اس عالم بے بدل کے شعروں کی چاشنی سے آگاہ ہیں اور جنہوں نے ان کا کلام دلکش بغور سا پڑھا ہے ہم نے ازحد محنت و جانفشاںی سے مولانا موصوف کا ایک خزینہ جو جواہرات کے برابر تولئے کے قابل ہے اور جس کے واسطے مدت دراز سے خلق خدا شیدا تمی پلک کی خوشی کے واسطے مہیا کیا ہے۔ یعنی تعلیم پہ گری کے جو ہر تصانیف انشا پردازی شاعرانہ طبیعت کا صحیح اور دلکش فونو اس نامور اسلامی ہیرد امیر حمزہ کے فتوحات امور ملکی اور انتظام سلطنت پر شاعرانہ طرزِ سورخانہ جو ہر بہمیت خدا داد دکھایا گیا ہے جو صرف مولانا موصوف کا ہی حصہ تھا۔ نیز شہنشاہ قلمی لطافت و نظرافت والئے ملک زندہ دلی و خوش طبعی و حاضر جوابی سریر آرائے سلطنت خوش دلی و دل گلی یعنی خواجه عمر عیار نامدار موصوف کا پہلوئے دلدار یار نہایت لطیف و پرمذہ و سنجیدہ پیرایہ میں دریا کو کوزہ میں بند کیا ہے۔ اصلی قلمی نسخہ نہایت محنت و زر کشیر و کوشش صرف کر کے شالقین کے واسطے نہایت خوش خط و عمدہ کاغذ پر چھپوایا ہے جو سوائے ملاحظہ کے تحریر میں نہیں آ سکتا۔ مصنف اس کے مولانا مولوی غلام رسول صاحب مرحوم ساکن عالم پور کوٹلہ تحصیل دسوہہ ضلع ہوشیار پور ہیں۔ ایسی نعمت بے بہا سے انکار کرنا سخت حرست و تاسف کا موجب ہوگا کیونکہ ایسا نادر تھغہ نہ پہلے ملا ہے اور نہ آئندہ ملے گا۔ کتاب دست بدست فروخت ہو رہی ہے۔ نہایت سرعت سے خریداری میں کوشش کرنی چاہیے ایسا نہ ہو کہ دوسرے ایڈیشن کا انتظار کرنا پڑے۔

نوٹس برائے اطلاع عام

یہ ہے کہ

ہم نے اس گوہر نایاب کامل کتاب کو جس کے مصنف عالم فاضل مولانا مولوی غلام رسول صاحب مرحوم ہیں کے دراثا سے کتاب ہذا کی حسب ضابطہ رجسٹری کرائی ہوئی ہے۔ کوئی صاحب کتاب چھاپنے یا رو بدل کرنے کا قصد نہ فرمائیں۔ بجائے فائدے کے نقصان نہ اٹھائیں۔ ہاں جس قدر کتب ہذا کی ضرورت ہو شیخ غلام علی اینڈ سز لاہور یا ہماری دکان سے طلب فرماویں۔

تاجران کتب کے واسطے خاص رعایت ہے۔ جس کتاب پر دستخط فدوی نہ ہوں گے وہ مال مسودہ سمجھا جائے گا۔ میرے قلمی دستخط یہ ہیں۔ (دستخط)

المشتہر

شیخ طفیل محمد ولد عمر الدین تاجران کپور تحلہ حال وارڈ ملتان

چھکیرو پنا اندر لا

اہل سنت و جماعت حنفی المذہب کو صحیح العقائد بنانے والی
بہار شریعت 17 حصہ

از فاضل اجل صدر الشریعتہ حضرت مولانا مولوی مفتی حکیم امجد علی صاحب
مدظلہ العالی

گھٹیاں گلاں نیں کتاب دے اچھاڑ وِچ پُجھن دس والیاں۔

جو یہ جو کون نیں ایہہ ”صاحبان شوقین نظم پنجابی“ جیہناں نوں ایہہ مژده (سکھ سنیہا) سایا گیا۔ شوقین اوہ پنجابی نظم دے نیں پر کیہڑی بولی را ہیں کتاب اوہناں نوں دکھائی و پچھی گئی اے اوہ درباری اردو اے۔ کیہہ ایہہ شوقین مولوی صاحب دیاں اوہناں یاراں شاگردان ورگے لوک نیں جیہناں دی فرمائش اتے کتاب لکھیجی۔ بیاۓ بیٹ دے پنڈ عالم پور دے وسنیک احمد یار تے سمند خاں، مولوی صاحب و انگر یکیاں موٹیاں واہی داتاں دے پڑ، کمیاں کمپیاں دے پڑ جانی موجھی تے نور قصائی۔ بچ ماڑے موٹے واہی دان تے پنڈ داس کمیرے ای نیں شوقین پنجابی نظم دے تاں کتاب دا اشتہار اوہناں نوں آپنی بولی وِچ ودھیرے نہ پوہندا؟ متاں ایہہ اشتہار واہی داتاں کمیریاں لئی ہے ای نیں۔ ایہہ ہے عالمان لئی، سردارے پُجھے میل دیاں سوجھواناں لئی، پڑھیاراں مدرسائیاں مشیاں سرکاری نوکراں تے کاروباریاں لئی۔

کتاب سن 62ء وِچ دیہویں دار چھاپی اے ایہناں چھپوا کاں۔ پر اشتہار دے اخیر لے فقرے توں کسی ہوندا اے جو ایہہ مژده ایہناں دی پہلی دار دی چھپت توں پیا سنیندا اے انج دا انج ای۔ پوند کتاب ایہناں کدن چھاپی؟ سن 30ء کہ 20ء دے لاءگے کہ اوس توں دی پہلوں۔ اوس دیلے تے سفید پوش عالمان سوجھواناں پڑھیاراں نوں شوق گھنیرا اردو فارسی نظم دا ہا۔ اوہناں وِچ کیہڑے رہ گئے سن ”صاحبان شوقین نظم پنجابی“ تے کیوں۔ تے اوہ عام پنجابی نظم دے شوقین سن یا مولوی غلام رسول دی لکھت وِچ ای اوہناں نوں گھنین دا کوئی خاص مالہ ہا؟ مولوی ہوراں دی لکھت نیجھیئے اوہناں دے دیلے تال جوڑ کے تاں تے ایہناں گلاں دی سمجھ رلے۔ پر کچھ ایرا جیہا سمجھ دا تے لفظ ”صاحبان“ تال رتا کو کھیپیاں دی خبرے دس ای ونجے۔

”صاحب“ ہستی والیاں اُچ پھریاں بندیاں نوں آکھدے آہے پرائیاں ویلیاں ہوچ۔ ملکھ والائے تے عہدے والائے نوں۔ انگریز آئے تاں اوہو ای صاحب تھیے اچیچا۔ سو اصل صاحب تاں ہُن گورے حاکم آہے یا اوہناں دے کری بھالے دیسی۔ کتاب دا اشتہار بھاویں پرانے حساب وچ ای لفظ صاحبان پیا ورتمدا اے۔ پر اشتہار دیاں پڑھاکاں نوں ہُن ایس لفظ ہوچوں نویں صاجبی دا تھوٹا وی مل سکدا اے تھونگے ہوچ ای سکی۔ نزا لفظ ”صاحبان“ نہیں پورا اشتہار کتاب دیاں گاہکاں نوں پرائیاں تے نویاں عزتاں دی رلی ملی خشبو دے تو می پیا لاوندا اے۔ ”خلق خدا“ نوں ”پلیک“ دا ڈوبا دے کے حاکماں دی ویکھنی دی پان چڑھیندا اے۔ کتاب ویکھن لئی گاہکاں تال ہتھ کریندا اے۔ سو ماڑا جیہا ہتھ کرن ساڑا وی بندادے اشتہار تال۔

لفظ ”شوقيں“ تے ایہدا گھن ”شائقین“ درباری بولی ہوچ آدر جوگ لفظ نیں تے ایے آدر دا پھراوا پاتی تھے نیں اشتہار ہوچ۔ پر لوک بولی بعضے دیلے درباری بولی دیاں آدرائے نوں موہندا وی کر ویکھدی اے۔ لوک بولی ہوچ شوقيئی رج بھیاں دی رلیں نوں آکھدے نیں۔ اوہناں جیہے چالے کر وکھالن دی خرص نوں اوہناں دیاں کذھیاں فیشناس وی جوٹھ چٹن نوں۔ ویہویں صدی دے پہلے پاء کتاباں چھاپن ویکھن والے ”تاجران کتب“ والی پرانی پشاک وی سجائی بیٹھے نیں تے ”اینڈ سرز“ والے نویں سوت بوٹ وی۔ انگریز راج دی پنجاہ سڑھے درھے دی پڑھائی پڑھیاں نوں نویں شوقيئی دا بھس تاں ہے ای پر تال اوہ پرانیاں شوقيئیاں نوں نویاں کرن ہوچ وی بخٹھے ہوئے نیں۔ کیہ ایس معاملے دا مولوی صاحب دی لکھت تال کوئی بھیت سانجا ہے؟ پچھن دن والیاں گلاں ہوچ ایہہ گل وی اے۔

بزار والے آپیاں وستاں نوں بھارو میل دے چنج پوڑاں دے ورتن دیاں شیواں دس کے وڈیاوندے نیں تے تال ای ماڑیاں نوں لارا لاوندے نیں بھئی جے تسمیں ایہہ وستاں ورتو تاں تسمیں وی اُچ میل وچ رل ویسو۔ اُچ

میلیاں ۾ وچ جیہڑا حسن جیہڑا زور جیہڑی گھل دیکھدے او ایہناں دستاں دا ای
 جادو بھے۔ ساڑے گاہک بٹوتے ایس جادو گنگری وچ آن وسو۔ وچکن دکاون دا
 ایہ سارا آہر بولی دی اک وکھری درتوں را ہیں بردا اے بولی دی ایہ
 درتوں دکن دکاون توں اگدوں ای دستاں تے وچکنہاراں دونہاں نوں اُج
 میلی جادو والا سگھار کرا کے گاہک سائنس کھلہار دیندی اے۔ بولی دی
 ایہ درتوں شیواں دا است، اوہناں دی اصل ہونڈ بندے نال اوہناں دا اصل
 سانگا لکھنندی اے۔ بولی دی ایہ درتوں لفظاں دے عام معیاں کولوں کم
 نہیں گھنندی۔ لفظاں نال بھارو میل دی رہتل دے لگ لپڑ کولوں کم
 گھنندی اے اوہناں شکاں مشکاں کنوں اوہناں رعباں داباں کنوں
 جیہڑے حاکمی دیاں پیتریاں دی چھوہ نے لفظاں دیاں داجاں شکلاں ۾
 بھرے۔ مولوی غلام رسول دی کتاب دے اشتہار دی بولی ایہو جادو بولی
 اے۔ ایہہ ترک مغل انگریز حاکمی دے نو سو ورھے دے درتارے ساجی
 اے۔ بھارو میلیاں دیاں نویاں لوڑاں لہنوں نویاں کماں لئی درتیندیاں
 نہیں تے ایہدے جادو نوں نت نواں کریندیاں نہیں۔ بولی دا ایہہ اُج
 میلی جادو ہین میل چھیاں دے اندر لہندا اے۔ آپنی ہستی بارے آپنی کرنی
 دیاں نشانیاں بارے اوہناں دی سوچ نوں نویں سیدھ دیندا اے۔ بولی دا
 نال کوئی پیا ہووے جدن اوہ کے رنگ وچ دی اُج میل دا جادو
 درتاوندی اے تاں اوہ بولی نہیں رہندی۔ ڈاڈھیاں دی ڈاڈھ دا رچھ بھن
 دیندی اے۔

نزا اشتہار نہیں پورا اچھاڑ کتاب نوں بھارو میل دے جادو دی دھوئی
 دیندا اے۔ کتاب دی رجڑی دا ہوکا جس رنگ وچ اے اوہ نزا چھپواک
 شریکے نوں نحاکن لئی نہیں۔ گاہک نوں کتاب دی سرکاری منظوری دا
 پک کروان لئی دی اے۔ ہوکے دی ضابلے بند ویتر تے چھپواک دے
 دستخط کتاب دے آدر نوں سرکاری دفتری کارروائی دی پچھے چاڑھدے
 نہیں۔ نال گاہک نوں ایہہ دی کسی کریندے نہیں جو تینوں اصلی تے

انہا مال پیا ڈھیندا اے جیہدے اتے کتیاں اچکیاں دی تک اے۔
 گاکہ دے دل وچ کتاب دی بولی بارے گھٹی ڈبدھا اے۔ ماڑے میل
 دے جیہڑے جی نویں پڑھائی راہیں انگریزی پربندھ وچ کوئی آدر والی
 تھاں پئے بحال دے نیں اوہناں لئی لوک بولی آپنے چھپڑے ہوون دا
 کارن وی اے تے پئیے ہوون دا نشان وی۔ نویں پڑھائی اصل وچ نویں بولی
 دی سکھلائی اے۔ نویں بولی ای نویں رہتل اے نویں ہوند اے۔ ایہہ
 نہاون نہا کے اوہناں آپنی جماندروں بھل ہوند دا دھون دھونا اے۔ اچھاڑ
 گاکہ نوں تسلدا اے جو کتاب آعی توڑے تیری پرانی بولی وچ ای۔
 سہنپا تیرا ٹھیک اے پہن سنتے خیراں نیں۔ اسماں جیہڑی دھوئی لہنوں
 دے چھوڑی اے اوں تال ایہہ اوہ بولی رہی ای کوئی نہیں جیہڑی تیرے
 اندر اُگی آہی تے جیہدے لگ لیز توں ترٹھا دوا ایں تو۔

ویچن والیاں لئی غلام رسول ہوریں نرے کتاب دے لکھیار نہیں اوہ دکاؤ
 دست دا انگ نیں۔ ویچن والے آپنے آپ نوں وی ایہہو ای سمجھدے
 نیں۔ ویچن والیاں جیویں جادو بولی راہیں آپنے آپ نوں کتاب نوں
 گاہکاں نوں اُچ میلی آدر دی پان چاڑھی اے۔ اوویں لکھیار نوں وی
 چاڑھی اے۔ لکھیار غلام رسولوں مولانا مولوی فاضل اجل اکمل مولوی غلام
 رسول صاحب مرحوم ساکن عالم پور کوٹلہ تحصیل دسوہہ ضلع ہوشیار پور بن
 گیا اے۔ پورے پتے والا ایہہ بجیا سجایا تاں اوے دستخطاں مہراں والی
 سرکاری کارروائی دا گواہ اے۔ پر اک گل ہور وی اے۔ لکھیار دا ایہہ
 نواں تاں ضلعے تحصیل سے اوہدی ایہہ نویں شناخت اک نویں گھٹی بے
 وساہی دی وی گواہ اے جیہڑی کتاب دیاں گاہکاں تے ویچکاں نوں
 چمڑی ہوئی اے۔ ایہہ بے وساہی کمکی اے تے ایہدا کتاب دی لکھت
 تال امیر حمزہ دے قصے تال کیسے لاگا اے؟
 بد ویب ویا ای مازیاں ٹگڑیاں دی ونڈ سر ہووے تاں بے وساہی تے

ہوئی ہوئی۔ اک دوجے تے بے وساہی آپنے آپ تے بے وساہی بن دیندی اے۔ آپنی ہوند بارے بھوں رنگی اتحاد بے وساہی۔ جیہڑی چتنا تے منجھ ایس بے وساہی پاروں بھڑکی اے اوہ بندے نوں ودھو ودھی تے کھار کھور دا بوہا دکھیندی اے۔ بندے اندر ودھ توں ودھ ملن تے ہنداؤں دی تکھکھ بھڑکیندی اے۔ ایسے نوں بندہ آپنا اپاء سمجھدا اے پر ایہہ اپاء اوہدے روگ نوں ہتھوں ترکھا کریندا اے۔ ماڑے تگڑے دی وند تکھیری تھیندی اے تے بے وساہی گھنیری۔ ایہہ گیڑا اے جیہڑا اچ جھک پاڑے میلیں وندے وسیب نوں گیڑدا اے۔ ایہہ روگ ہی لہنوں نرویا رکھدا اے۔ ایس روگ یا اپاء دا اک رنگ شریکا وی اے۔

شریکا اوہ بُٹ اے جیہڑا پاڑ پاروں بُخوے۔ اک نال جوڑ تے دوجے نال اجوڑ۔ اک نال بیج تے دوجے نال کھور۔ شریکا دھڑ پئیندا اے۔ اک آپنی اک بگانی۔ آپنی دھڑ وڈیاوندا اے بگانی نندا اے۔ میل پاڑے وسیب دی بے وساہی سے رنگے شریکے ساجدی اے۔ جات برادری مذہب کب رنگ بولی جوہ ہر کمی مولی نکھیڑ آتے شریکا اسر کھلوندا اے۔ نکھیڑاں وچ نکھیڑاں بھالیاں ویندیاں نیں تے دھڑاں اندر دھڑاں۔ بُخوتاں اندر تریڑاں پالیاں ویندیاں نیں۔ میل پاڑے وسیب دی بے وساہی نوں کدے شانتی نہیں ملدی۔ ملے کیویں۔ میل پاڑ دی مچائی بے وساہی تاں مکدی اے جے میل پاڑ سکے۔ اک میل دا دوجے آتے دھڑو ٹھوک کے ایس دھڑو نوں آہر ویبار دا ذھرا بٹا کے جیہڑی دی بُخوت بُخونی اے اوہ شریکا ای ہوونی اے بجاویں ستیں پالی دھوتی ہووے۔ ایہہ بُخوت بُخوت نہیں بُخوت بھلاوا ہوندی اے۔ سانجھ دا پرچھاواں۔ جیہنوں ایہہ پرچھاواں جمہڑدا اے اوہنوں ودھیرے ویر کھور دی کس چڑھیندا اے۔ جیویں جیوں شریکے دا دتا بُخوت بھلاوا گھنیرا تھیندا اے بندے دے روح دی جگاں بدھی کمائی سانجھ سک تھوٹھی تھیون لگ پوندی اے۔ سانجھ سک آپنا اصلہ وٹا کے پاڑ سک بنن ژر پوندی اے۔ ملن دے بھلاوے بندہ چھڑن لوڑا

اے۔ شریکے دی ڈی جوٹ رہندی اگی تاں اے جے دوچے نال دری وروودھ بحکھیا رہوے دوچے نال دری وروودھ پالش آپنے نال گوزھ ماں اے۔ دوچے دا اصلوں مکاؤن آپنا اصل ہوون جاپدا اے پر جے دوچا مئک دنجے تاں آپنا آپ نہیں زہ سکدا۔

مولوی غلام رسول دا ولیا (1849 - 1892) پنجاب وچ انگریز راج دا سوہرا لوارا آہا۔ ایس وارے میلاں دی بخڑ ویچ تے اوہناں دے آپسی جوڑ اجوڑ ویچ گئے وناہ آئے۔ انگریز راج پرانی منصب داری مکائی۔ نویں مالک زمینداری ٹری۔ بدھے روک ہالے دا پربندھ بحکھیا۔ ہلا اگر اہی دے نویں بھار پاروں زمیندار ہٹوانیئے دا قرضائی تھیا۔ بھوئیں گئے پئی وکاؤ وست بھی۔ نویں قانون کچھری پاروں پنڈ واہی مہنگی مقدمے بازی دے ڈھانے چڑھے۔ دیا جی وپار پسرا۔ ساہو کاریاں ابھریاں۔ نہراں آئیاں نویں ربی وگے۔ نویاں منڈیاں تے نویں شہر پئے۔ شہری وسوں ودھی۔ نویں جوی جمع جتنا پاروں شہراں ویچ اثر زور دی ڈور ساہو کاراں وپاریاں دے ہتھ آگئی۔ شہراں ویچ نوکریاں دکیلیاں، ڈاکڑیاں تے نویں وپار نال جوے نویں کئے نکلے۔ نویں دیہار ویچ تحاں ملن کیجے نویں پڑھائی دی دوڑ چھڑی۔

انگریزی راج دی چھتر چھاویں اسریاں نویں میلاں دی بے وساہی وی نویں اے۔ نویں دیہار ویچ تحاں ملن لئی ودھو دھی ویچ جنڈیاں نوں نویاں جوٹتاں ویچ بجھن دی جتنی کامل ہے نویاں پاڑاں ویچ لہن دی اتاول وی اتنی ای ہے۔ آپنی نویں ہستی بارے اوہناں دی چھتا ترکھی اے۔ نویں دیہار ویچ پُرگن لئی حاکماں دی رہتل تے اوس رہتل نال جوی سوچنی اپناون دی لوز اے۔ نال ای پرائیاں جوٹتاں نوں ایس نویں رہتل تے سوچنی دے میچ کرن دی وی لوز اے۔ پرائیاں جوٹتاں دی نویں اساري نال ای پرائیاں شریکیاں دی نویں اساري وی اے۔

انگریزی راج دیاں اسارياں میلاں زمینداراں وپاریاں کئے واتاں نوکری والاں دی ڈھلی جڑت تے مدخلہ شریکا برادریاں ویچ ہے۔ پر نویں قانون

تے سیاست نے چوکھے کم برادریاں دی پکڑ توں باہرے کر دتے نیں۔ ایہناں کماں لئی مولکیری خوت دی نوز اے۔ ایہہ مولکیری جڑت مذہبی شرکے دی اے۔ نویں بندے دی ہوند گھروکی ورتن ڈچ برادری بندے اے تے سیاسی ورتارے ڈچ مذہب بند۔ برادری آپ میل ونڈ دی مار دے مونہہ آئی ہوئی اے پر وقت دی میل ونڈ دے محو لے جی لئی برادری گھروکی اوکھ سوکھ سہارن دا ماڑا چنگا ٹھھمنا بن کھلوندی اے۔ مذہب وڈیرے کچے پورن دی حامی بھریندا اے رمزریت راہیں۔ رمزریت چرکالی بھرم بھاء پاروں تے من گجھاں ڈچ لہہ سکن دی سوکھ پاروں دھرو دی مار نوں ولاؤن دا وسیلہ ہن ویندی آہی۔ رمزریت ویلے ڈچ پیر دھر کے ویلیوں باہر تھی ویندی اے۔ بندے نوں میل ونڈ ڈچ رہندیاں ایہدے توں باہر ہوون دا راہ دیںدی اے۔ میل ونڈ دی محوی ہستی دے اندر وار اک ہئی ہستی ساج کھلباردی اے جیہدی آس مراد ویبوں تے واروں باہری اے۔

انگریزی ویہار ڈچ برادری دے پرانے سُخھر نوں دی دھڑکا اے تے مذہبی رمزریت نوں دی۔ کھنیاں پاسیاں توں۔ نویں ویہار بھوئیں نوں کلے جی دی مالکی بنا کے دکن ویچن جوگ بنا کے واہی وان وسون دی پرانی رہتل نوں ڈھا لا دتی اے۔ پرانی رہتل برادری دی سانجھی مالکی اتے کھلوتی آہی۔ بھاویں ورتن ڈچ ایہہ سانجھ ادھوری تھی ویندی آہی تے ایہدے جماندرو اندروکے پاز کھل دیندے آہے۔ وقت دی ایہہ سانجھ سیپ بھاجی نیوندرے دا پوری واہ ورتن دا ڈھرا آہی۔ نواں ویہار کلے جی دی مالکی اتے کھلوندا اے۔ کلے جی دی مالکی تے کرتب دا ”کھلی“ منڈی ڈچ مل پواں دا وعدہ کریندا اے۔ کھلی منڈی ڈچ مل پوا کے کلے جی دیاں سوڑاں تھڑاں مکاوان دا وعدہ۔ ایس وعدے دی چھک بندے نوں موہندي دی اے پر تال ای برادری دے پرانے آسرے کھنچن دی چتنا دی چموزدی

نمہبی رمزربت نہن تائیں برادری را ہیں ورتیندی آئی اے تے برادری دے
جوڑ شریکے نوں آپنا انگ بنا کے تھا پڑی گئی آئی اے۔ منڈی دے
ورتارے را ہیں ورتیون لئی تے وئے وچ اوہدے برترے ہتھ دھرن لئی
نمہبی رمزربت نوں آپٹی سودھ کرنی پئی آپٹی نویں ویتر بناوی پئی۔ اوہ ویتر
جیہڑی منڈی دے دیہار نوں وئی سر جاوے تے اوس سوچی نوں وئی جیہڑی
ایس دیہار دی جائی وئی اے تے دائی وئی۔ سو وکھو وکھ نہبی رمز ریتاں
نویں سوچی بہر آپا سودھ کے نویں بولی را ہیں انگریزی راج دے ساچے
پڑ وچ آہمو سائمنے آلتحیاں نہیں۔ آپنے ہوون سرن بارے چتنا بعنی ڈنگھی
ایہناں دے اندر ہے آپنے آپ نوں منواون دا آہر وئی اوتنا ای ترکھاتے
کھورا کرنا پیا نہیں۔ آپنے بھائے نکلیاں تے ایہہ عیسائی رمزربت نوں
ٹھلن نہیں جیہڑی انگریز راج دی اوٹ وچ 1847ء مگر وہ لدھیانیوں نکل
کے شہر و شہر تے پنڈ و پنڈ پئی پسردی اے پر اوہنوں ٹھلن نکلیاں تے
ایہناں دا آپو وچ بھڑان وئی اہل ہا۔ اپروں تے جاپدا اے نہ رمز ریتاں دا
بھیڑ پر اندروں ایہہ بھیڑ ہے انگریز دیہار دیاں اساریاں میاں دیاں وکھو
وکھ ڈھانیاں دا جیہناں نوں نویاں نشانیاں لئی برادریاں نالوں موکلیریاں
جوتاں دی لوڑ پئی اے۔ ایہہ ڈھانیاں رمزربت دے بھیڑ دے پڑ وچ
لتحیاں تے نہیں آپنے لابے لئی آپٹی نویں ہوند دے بچاء ودھاء، لئی پر
ایہہ اوہناں نوں سار نہیں جو ایہہ پڑ ساجیا اے انگریز راج تے ساجیا
ہے انگریزی و پارشاہی دے لابے لئی اوہدی ہوند دے بچاء ودھاء لئی۔

نویاں سوچیاں بھڑدیاں رمز ریتاں آپنے مٹن والیاں نوں نویں رنگ وچ
بیڑیا اے۔ ملت، سماج، پنچھ، برادریاں نوں اندر سمیت کے برادریاں توں
اچیری جڑت بن گئے نہیں۔ لفظ "قوم" جیہدا اگے بہتا برادریاں لئی ورتیندا ہا
ہم اچیچا ایہناں موکلیریاں جوتاں لئی ورتیون لگ پیا اے۔ پرانیاں باتشاہیاں
ویلے لوک والوں سرکار نال برادریاں دی اگوانی گل کریندی آہی۔
ہن ایہناں نویاں جوتاں دے اچیچ انگریز سرکار نال معاملے نہیں لئی

اگیرے پئے ہوندے نیں تے نویں سیاست وچ لوک موہری ہوون دے دعوے دار نیں۔ مذہبی رمز ریتائیں دیاں نویاں شریکیاں آپنے مٹن والیاں دا اگا سوارن دا دعوا چایا اے پر پہلوں اوہناں دا پچھا سوارن دا آہر کيتا اے۔ لوک چیتے دی نویں سودھ کیتی اے۔ مان تران والا شاناں برکتاں والا پچھا لوک چیتے وچ ایکیا گیا اے۔ نویں رمز ریت دے لڑکن والے آپنے آپ ای ایس پچھے دے وارت تھی دیندے نیں۔ دیسی مدھ مدھول کنوں نویں بے وساہی دی چتنا کنوں ایہہ خیالی وارثی ویہل دیندی اے۔ آپنی تھرمی تھرکی ہستی نوں نویں بھکی بدھی سنجان دیندی اے۔ دوجیاں کنوں آپنی نویں نکھیر اگھرندی اے۔

مولوی غلام رسول داستان امیر حمزہ 1869ء وچ توڑ چاڑھی۔ مولوی صاحب 1892ء وچ پورے ہوئے۔ اوہناں آپنی اکھیں پنجاب دیاں وڈیاں دپاری براوریاں نوں آریہ سماج دے جھنڈے پیٹھ اک نویں ترکھی بھروسیں سودھ لہر وچ جڑ دیاں دیکھنا۔ سنگھ سجاواں راہیں نویں پڑھے نوکری والے کئے وان آگواؤں مالک جٹالی دیاں سکھ ڈھائیاں نوں جوڑن کیتے خالصہ پنچھے دی نویں سودھ دیتری۔ اسلامی انجمناں راہیں مسلمان مالکی وان براوریاں وکھری مولییری سیاسی جڑت دل دھیاں۔ جس ورھے پنجاب وچ انگریز راج پکا تھیا (1849) اوں ورھے غلام رسول جئے۔ اوہناں دی ڈھلی پڑھائی دیلے ابے نویں سکول عام تاہے تھے سو اوہ پرانیاں ریتل درساں وچ پڑھے پر اوہناں پڑھائی پوری کیتی تاں تھاؤں تھائیں نویں سکول آگئے آئے۔ محمد عالم کپور تھلوی دسدے انیں جو مولوی صاحب لالگے پنڈ دے سکول وچ مدرس ہو گئے خبرے ایہہ سکول سرکاری سی کہ مشنری۔ فارسی پڑھیندے ہو سن مولوی صاحب۔ پیو دا ناں چودھری مراد بخش ہا۔ بیاۓ بیت وچ گھر براوری دی چھوٹی مالکی دی واہی آہی۔ مراد بخش دے ناں ناں چودھری لگا ہویا اے۔ جاپدا اے پنڈ وچ آدر بھا والا جٹا ہوئی۔ اجیہے نکیرے مالک واہی وان ای ہالے دے نویں پربندھ دے بھار

پیشہ ددھیرے آئے ہن۔ مولوی صاحب چڑھی جوانی دیلے ایہہ نویں رزق سوڑ دیکھی ورتی ہوی۔ نویاں مقدے بازیاں وچ پھسن دا بھوئیں کھجھن دا، ہستیوں بے ہست تھیون دا دھڑکا آپ جریا نہ ہووے تے دوالے کھنڈیا تاں جا پیا ہوی۔ اوہ نکنی عمرے ای عربی فارسی پڑھائی دے چنگے وجری ہو گئے آہے۔ پرانی باتشاہی ہوندی تاں اوہ رنج سکھالے عالم ہوندے سرکاری وظیفے معافی نال کوئی مدرسہ پئے چلاوندے۔ خلقت وچ کیپہ تے سرکارے دربارے کیپہ وڈی آدر بجا ہوندی۔ ہور نہیں تے لوک دیاں ٹوپیاں پڑوپیاں نال ای نچنت مستیے چئے پڑھاوندے۔ پر نویں سکولی مدرسی تے آہی تیخواہی نوکری۔ جے اوہناں کیتی تاں مت نویں رنگ دی افری ماتحتی تے ملکے گردی نال وی بیجاوی پوندی ہووے نیں۔ ابھے وی لوکاں نوں برادری دے آسرے دی پکھی تاں آہی۔ مولوی صاحب وی اک ”گجرنامہ“ لکھیا (جیہڑا ہن لمحدا کوئی نہیں)۔ پر نویں دیہار برادریاں دی دیسی نینہ کھو چلی کر چھوڑی آہی۔ رزق درتارے وچ نہ ہن برادریاں دی اوہ سکت آہی نہ اوہ کم۔ خبرے گجرنامہ لکھن وی برادری دے بھگے ڈھیندے ڈھچر دا بھڑ بناون تے آپنے آپ نوں وساہن دا اپرالا ای ہا۔

ایس حال وچ سمجھو داستان امیر حمزہ مولوی صاحب اتے اتری۔ ”اٹری“ کوئی ودھان نہیں۔ پندرائی دیہاں ورھیاں دا چھوہر پنڈوریاں عالمان دا پڑھیا، عالم فاضل تے متاں تھی ای سکدا ہوی پر ہزاراں شعراء دی ایڈی چیر کاریگر شاعری والی کتاب دونہہ چونہہ مہینیاں وچ لکھ مارے انہوئی گل نہیں؟ معاوی صاحب پندرائی ورھیاں دی عمرے کتاب چھوہتی۔

دونہہ مہینیاں وچ تریجھا حصہ لکھ کھتی۔ وچوں چھڈ بیٹھے اکھے پھیر سب تقدیر دا گزر گیا وچکار

دیہاں ورھیاں دے ہوئے تاں دت قلم چائیو نیں۔ دونہہ مہینیں رہندے دو حصے وی مکا دتے۔ اینویں نہیں مولوی صاحب دیاں کہانیاں ٹریاں

ہوئیاں بھتی جدوں اوہناں اُتے تکھن گھڑی آولیٰ اوہناں مونہہ سر لمحیت
 کے بہہ جاناتے کنا کنا چر بیٹھیاں مونہہ زبانی شعر بولی آؤنا۔ وہ امتحنا
 تے قلم پھر کے ہنا کھیچل سارا بولیا سگواں کاغذ تے اتار لینا۔ بھی
 عمرے علم دی پکیائی تے جوڑ جوڑن دا قدرتی گن توڑے ربی دات ای
 آہی پر جوڑ دے رنگ توں سکی ہوندا اے جو کہانی وچ کوئی اجنبی گل
 آہی جیہڑی لکھیاں دے کے ترکے اندر لے ویگ نال جوڑ گئی۔ جاپدا اے
 جیویں ایہہ کہانی مولوی غلام رسول تے اوہناں دے ورگ دیاں آسائ
 براداں دی کہانی ہووے۔ اوہناں دیاں سوڑاں تھڑاں پورن والی اوہناں
 نوں برادری دی اکھڑدی ویسی جھوں اچیری اک نویں مولیٰ خیالی سمجھ وچ
 جوڑن والی تے ایس خیالی جڑت راہیں اک نویں سترانی ہوند بخشش والی۔ پر
 نہیں نزی کہانی ایہہ بتا نہیں سی سار سکدی۔ کہانی تاں آہی پرانی فارسی
 نثر وچ جھوں مولوی صاحب پڑھی۔ اوہدا مولوی صاحب دے ورگ دیاں
 اوہناں دے ویلے دیاں آسائ مراداں نال جوڑ جڑدا اے مولوی صاحب
 دی جوڑ کلا دے اُچھے ڈھنگ پاروں بولی دی اُچھی کاڑھ پاروں۔ اوس
 دیروے ول ہونے آں پر لکھدیاں دو گاں اوس فارسی نثر دیاں نہ کر
 لیے جھوں مولوی غلام رسول کہانی آندی:

کے سورخ فارسی لکھی نثر تمام

مولوی صاحب فارسی سورخ یا اوہدی کتاب بارے بانوں ہور کجھ نہیں
 دیںندے۔ اردو وچ داستان امیر حمزہ دا اتحا پہلی واریں کلکتے دے فورث
 ولیم کالج والیاں چھاپیا۔ ایہہ اتحا خلیل خاں اشک فورث ولیم کالج دے
 پرنسپل گلکرائسٹ دی فرمائش تے 1801ء وچ کیتا۔ اوہناں وی اتنا ای
 دیا پئی اوہناں فارسی نشوون اتحا کیتا اے تے فارسی نثر وچ محمود غزنوی
 ویلے کے ایہہ داستان لکھی آہی۔ سمیل بخاری ہوراں آپنی کتاب ”اردو
 داستان“ وچ ایس فارسی نثر بارے دس پائی اے۔ اوہناں ایرانی شاعر تے
 عالم تقی بہار دی تاریخ سیستان و چوں کجھ ٹکاں دیاں نہیں۔ بہار دا گویہ

اے جو محمود غزنوی ویلے فارسی وچ جیہڑی داستان امیر حمزہ لکھیجی اوں پچھے اک بنی کتاب ”معازی حمزہ“ آہی۔ پر ”معازی حمزہ“ والا حمزہ بیا ہا۔ اوہدا ہاں ہا حمزہ بن عبداللہ الشاری اخارجی۔ ایہہ حمزہ ایرانی ہاتے دین دے نال تے عباسی خلیفہ بارون الرشید اگے ویہر گھلوٹا ہا۔ سیستان مکران سندھ تے خراسان و چوں وی نابر ایہدے نال رل گئے تے چوکھا چر خلینے نال بھڑے۔ بارون الرشید مویا تاں حمزہ ہند سراندیپ تے چین نوں نکل گیا۔ خبرے کیوں۔ پر پچھے پنج بزار سوار چھڈ گیا تائجے کوئی ڈاڈھا مازیاں نوں دکھ نہ دیوے۔ بہار دا گویز اے جو ”معازی حمزہ“ والے حمزہ تے اوہدیاں سنکیاں دی گھول کہانی نوں مگروں ودھا لھنا کے حمزہ بن عبدالمطلب دی کہانی بنادتا گیا۔

کیہ آکھیے بہار دا گویز کتنا کو سچا اے پر ایہہ تاں بے جو ماڑے یعنی ڈاڈھیاں اگے جد وی اٹھے نمیں اوہناں آپی سوجھ سر آپی گھول کہانی کتھی اے۔ آپٹاچت چیتا ہریا رکھن کیتے۔ ڈاڈھیاں نوں وارا کیویں کھاوے ایہہ گل۔ سو اوہناں لگدے واہ لوک کتھو داتت ونا کے اوہدا ڈنگ کلڈھ کے آپنے حساب سر اوہنوں مژ جوز پر چارن دا آہرنت پیا کیتا اے۔ بہار دے گویز دا پچ پچ نتارن تے وار کار عالمان دا کم اے۔ ہمارتے گویزاں نال گویز ای رلا سکدے نمیں۔ عالمان دی وار کاری وچ مازیاں دی گل درلی ای ہوندی اے ساتھی اسار ہوندا اے ٹھیڑیاں دی کیتھی کتری دا مازیاں دی گل ایس اسار پچھے ٹھیڑیاں دے دتے ناداں دے کھلار پچھے لکنی ہوندی اے۔ ہمارداں دے گویز وچ ایسے پچھے نوں جھاک ڈاکھن دی آس ہوندی اے۔ سو ڈیکھو ہو سکدا اے بارون الرشید دے وارے عباسی باتشاہی دے چڑھدے سرے تے مازیاں ہیٹیاں باتشاہی ویہار نوں بھٹن کیتے گھول گھلیا ہوئے تے اوہناں دی گھول کتھا اوہناں دے آگو حمزہ عبداللہ دی کتھا نئی ہووے۔ ایہناں درگے ماڑے ایسے جوہوں مشق دی اموی باتشاہی نال وی بھڑے آہن۔

اوے بھیڑ صدقہ باتشاہی امویاں ہتھوں نکل کے عباسیاں ہتھ آگئی۔
دشتوں بغداد۔ پر مازیاں دا رُولا اوہو رہیا۔ سکون کھوچلیاں دی تھادیں
پیدے ہتھ حاکم تھی گئے۔ ایہہ مازے ایرانی خراسانی سیستانی ہندی لوک
سن۔ سو ایہناں دے بھیڑ دا اک کچھ عرب چودھر دا ترزوں دی ہوئی۔
ایہناں آپنے بھائے عرباں دے گھروکے اموی بائی شریکے نوں آپنے حق
وچ ورتن دی سوچ کے باشمیاں دے جھنڈا چک صباح عباسی دا کچھ پوریا
با۔ پر جدن صباح آپنی گھروکی باتشاہی سانج گھمدی تے تخت بغداد تخت
دشمن کنوں دی سڑانا تھی گیا تاں ہو سکدا تے ایہناں مازیاں نوں دت
نابری دے پڑیں نترنا پیا ہوئے۔ مازیاں دی ایہہ گھول وار دردی
کتحا کاراں تھی ہوئی۔ ایہہ کتحا عام تھی ہوئی۔ انگیاں پیڑھیاں دیاں
سفنیاں ایہنؤں آپنی سپن اذاری چڑھایا ہوئی۔ آپنیاں دریاماں دیاں کیتیاں
نوں خاب خیال دی رنگش دتی ہوئی۔ ہو سکدا اے باتشاہی دھڑے
دیاں کتحا کاراں حمزہ خراسانی دے ترزوں کان حمزہ عربی نوں پڑیں اتاریا
ہوئے۔ عباسی آپنا کچھا حضرت عباس بن عبدالمطلب نال جو زیندے ہیں۔
حضرت حمزہ ایہناں دے بھرا آہے۔ اصلی حمزہ بن عبدالمطلب دے تاں
تے کب خاب خیالی حمزہ ساریا گیا۔ ایہہ خیالی حمزہ اصلی حمزہ وانگ
نوشرواں دے وارے جمدا اے۔ بندیائیوں باہرے تران دا مالک
ہوون پاروں ایران ہندوستان چین ترکستان روم فرمگ دیاں دریاماں نوں
ڈنڈیں پس کیل کے آپنیاں یاراں وچ رلیندا اے۔ دھرت دیاں حداد
ٹپ کے دیواں نوں مار کے پریاں نال ساک کریندا اے۔ نوشرواں نال
ساری عمر لڑدیاں اوپدے دل تے آپنی ہیبت دی سل دھریندیاں اوہنؤں
تھتوں نہیں لا ہوندا۔ ایرانی تخت نوں بھنیندا نہیں کب ہتھ نال اوہنؤں
بلوں آوندا اے دوجے نال اوہنؤں تھمی رکھدا اے۔ جگ دیاں سرداراں
شماں نوں اوہدیاں یاراں وچ رلن لئی بس باتشاہی اسلام غذا پوندا اے۔
ایس اسلام وچ باتشاہی جنگاں دی ضروری نیں باتشاہی شان شوکت دی تے

باتشاہی عیش دی۔ خبرے ایس پاروں جو ایہو کہائی جگ پری عباسی باتشاہی دے وارے ہے تے ایرانی عربی دو پھیز کوں آپنے حساب سر رکھن وی عباسی باتشاہی دی ہک سیاسی لوز اے۔

محمود غزنوی وارے خبرے حمزہ خراسانی دی بھیز کہائی کتنی کو لوک چیتے آہی۔ پر محمود دی نویں ابھر دی ترک سلطانی نوں فردوسی دی کہتی ایرانی شاہی دی کہائی دے نال عرب چڑھتل دی کہائی وی لوزیندی ہووے اچنجا گل نہیں۔ محمود دی سلطانی دی حمزہ خراسانی والی جوہ وچ ای بھارو تھی اے پر ایہہ وی ہند ایران ترکستان تے مار کر کے ہک وڈی جگت شاہی ہوا۔ عباسیاں دی کھوچل باتشاہی دی اوہنوں تھاپڑا دے کے آپنی مکدی پت دا مجرم بٹائی رکھنا چاہوندی اے۔ سو محمود بغداد دی پرانی خلافت دا پروانیا سلطان دی اے۔ پر اوہ اسلامی باتشاہی دا نواں سروپ دی ہوا۔ ذھانی سو درجے دی عرب اسلامی جاگی دا نواں وارث۔ سو اوہدیاں درباری کتخا کاراں نے اوہنوں حمزہ عربی دے جگ دھاوے دی کتخا وی جوڑ شائی ہووے تاں اچرج نہیں۔ ہو سکدا اے ایس لکھت راہیں امیر حمزہ دی چڑھتل سلطان محمود دی چڑھتل دا رمز روپ سکی ہوندا ہووے۔ امیر حمزہ تے نوشیروان دی ساکاداری اموی عباسی وارے دی پیچدار عربی ایرانی سیاسی ساکاداری دی کہائی اے۔ اوہدی پڑوار سمجھو۔ نوشیروان پرانے ایرانی تخت دا نشان اے تے اوہدا وڈا وزیر بزرجمیر ایرانی علم گزہت تے چج دا نشان اے۔ اوہنوں حمزہ دے جگ نواں بلکار دی ایس بلکار پچھے ربانے ہتھ دی اگونبی سار اے۔ یاں آکھو ایزانی علم نوں عربی دین دے جگت پردهاں ہوون دا جگ نوں کیل کے آپنے رنگ وچ رنگ وساون دا پتا اے۔ ایرانی علم ایس نویں تران نوں آپنے رنگ وچ رنگن لئی ایہنوں دیا ہون لئی اتنا دلا اے۔ ایرانی علم دی تے ایرانی حسن دی۔ نوشیروان دی دھی مہر نگار حمزہ تے عاشق اے۔ اخیر حمزہ نال اوہدا دیاہ کرنا پوندا اے نوشیروان نوں۔ نوشیروان ایس ساک پاروں عرباں نال لڑدیاں دی

آپنے جوائی دا چاہوان اے تے اخیر ایران دا باتشاہ رہندیاں دی حمزہ دے
بینجھے اے۔ نوشیروان بختک دے آکھے لگ کے حمزہ نال دیر رکھدا
اے وچ وچ، ایہہ سمجھو پرانے ایرانی اشرافاں دا چچھوئہا کچھے اے۔ دار
دے مہماز ولوں اوہناں دی گھبیل اے۔ محمود غزنوی بغداد دی عرب شاہی
دا وارث ہوون پاروں حمزہ دسٹا چاہوے اچھا نہیں۔ حمزہ بن کے محمود
آپنے ترک خراسانی ہوون دا دی اپا کر سکدا اے۔ ایرانی تخت دا ایرانی
بھوئیں وال اشرافاں دا ترک خراسانی نابریاں نال پرانا مکراء مریا آوندا سی۔
بغداد دی عرب شاہی نے ترکستان نوں آپنے جھنڈے تھلے لیا کے ایہہ
پرانا پواڑا نیز دتا۔ حمزہ ترکستان خراسان نوں ای نہیں ہندوستان تے چین
نوں دی نوشیروان دے تخت اگے نواوندا اے۔ حمزہ بن کے محمود ایرانیاں
کولوں آپنا ترک خراسانی پچھا دی ڈھک سکدا اے۔ عرب ایرانی چچدار
ساکا داری دا وارث بن کے اوہ ترک ایرانی ساکا داری دیاں چیخاں نال دی
نیز سکدا اے۔

کہاں دا دیس پر دیس پھیرا نورا سمجھیں ہوندا اے پر بے سہا نہیں
ہوندا۔ پچھاں تے سر پر چھیردا اے۔ محمود غزنوی دے دارے دی فارسی
داستان ست سو ورھے پچھوں ایسٹ انڈیا کمپنی دے کلکتے اردو روپ وچ
چھپ کے کیہہ پی کریندی اے۔ 1801ء وچ کمپنی بہادر دی ہندوستان
وچ نویں چڑھدی باتشاہی اے۔ ایہہ دکھن پورب دیاں سلطانیاں آپنے پیٹے
پا کے بُن مغل تخت دی وارث بنن تے آئی ہوئی اے۔ پرانی داستان ایس
نویں چڑھتل دے رمز روپ دی بھے مارنے ایہہ گل تے تے پروکھی
جائے۔ (بھاویں ایسٹ انڈیا کمپنی نوں حمزہ بن کے ہندوستان دے مغل
نشیروان دے تخت دا راکھا بن دکھاویں وچ کوئی غدر نہ ہوئے۔ ہندوستان
دیاں آکی جنگیاں نوں کیل کے دلی تخت کولوں پروانا تے لیندی اے
پی کمپنی اوں دیلے۔ بھاویں دلی دا تخت اوہ آپ ائی اے بُن۔ نوشیروان

دا تخت وی تے وچوں حمزہ دا اے نا)۔ پر ایہہ ضرور اے جو کمپنی نال آئے یورپی دوستان دا اک اگھا دھڑا ہندوستان دیاں وسیکاں دا پچھا پھرولن وچ جیا پیا اے۔ نرا پچھا پھرولن وچ ای نہیں آپنے علم تے آپنی سوچنی سر نویں پچھے ڈھال کے نویاں ابھر دیاں میلاں دیاں وکھ وکھ ڈھائیاں نوں ورتاون ویچ وی۔ ایہہ کم وی اوٹا ای ترکھا اے جتنا ہندوستان دی سیاست دا اگا آپنے ہتھ وچ کر لین دا کم اے۔ فارسی داستان دا اگلا اردو التھا 1855ء وچ گلکتے چھپیا نواب مرزا امان علی خان لکھنؤی دا کیتا۔ اوس توں کجھ مہینے مگر دی کمپنی نے اودھ دی شاہی قبضے کیتی تے اگوں چنگاہ درھے ہارے ہوئے لکھنؤ وچ داستان امیر حمزہ دی نویں سو نویں چھپت دی اک لڑی بجھ گئی۔ اوہدے طلسی کھلار دا کوئی انت نہ رہیا۔ ایس کھلار وچ فرنگی دے آندے چھاپے دے جادو دا وی وڈا ہتھ ہا۔ کیہ ہاریاں اشرافاں دے اندر لے دی کوئی جاگو میث اکھ افرنگی دے جادو نوں افراسیاب دا جادو بنا کے ہاری لڑائی نوں خاب خیالیں چھیا لوڑ دی اے؟ ڈھنھی مغل شاہی دے بے دخل وارثاں نوں ایس خاب خیالی پچھے نے کیہ سکھاں دتا تے اگوں نویں ابھر دے مالک میل دیاں مسلمان ڈھائیاں دی چیتا دیتر ویچ ایہدا کیہ کم رہیا ایہہ گوکھن دی سانوں اسچھے ویبل کوئی نہیں کیوں بے 1849ء ویچ ایسٹ انڈیا کمپنی نے دیسی لاگیاں دے لہور اپڑ چکی اے تے مولوی غلام رسول ہوریں وی دنیا تے آپکے نہیں۔ پرانیاں دری عالمان کولوں پڑھ کے نویاں سکولی پڑھیاں نوں پئے پڑھاوندے نہیں تے داستان امیر حمزہ لکھ کے ساڑی پڑھت پئے اڈیکدے نہیں۔

مولوی غلام رسول دی کتاب وچ کہائی دھرو توں ٹردی اے۔ ایران دے
باتشاہ کیقباد دا وزیر القش آپنے یار وزیر بخت جمال نوں خزانے دے لو بھ
پاروں مار دیندا اے۔ القش وزیر نوں مال دی تھوڑ نہیں پر لو بھ تاں
ہے۔ سو سمجھو کہائی لو بھ توں ٹردی اے لو بھ نوں دھرو دا مول ڈسdi اے:

دولت دنیا دلے وچ پیدا کرے نفاق
یار یاراں دیاں یاریاں توڑ سے اتفاق
القش دنیا واسطے ہو یا بے ایمان
اوڑک خالی جاؤسی ہو کے سرگردان
دنیا اک محبوب ہے پر ہے باجھ وفا
لکھ ہزاراں ایس نے مارے یار بنا
زیبا نظریں آؤندی اس دی شکل عجیب
ناز ہمیشہ ایس دا ناہیں کے نصیب
بھل نہ خاکی زادیا پا اس دے سر خاک
نہیں تے وچ افسوس دے رہے گریاں چاک

بخت جمال مگروں ایس دھرو دا بھار اوہدے بال بزر جمیر نوں جرتا پیا۔
گھر بھکھ دو گئی۔ بزر جمیر بھکھ دا اپاء لمحدا اے۔ ایہہ اپاء ہے زور۔ زور
یا بانہیں دا اے یا علم دا۔ بزر جمیر دا فہم تیز اے۔ اوہ آپنے نانے جاماس
حکیم دی کتاب پڑھ کے ہوئی تے ہوئی دا علم سکھ گھندا اے۔ تے

بزاروں روئی دالے کولوں دھڑی روئیاں دی مفت رکھا لیندا اے۔ علم دی
دھونس نال۔

کہیا بزر جمیر نے اے خباز حرام
میں ہاں تیرا جانپا حال احوال تمام
وچوں غلے شاہ دے غلہ لگیں چہا
ایہہ ورتارا تدھ دا اجگ رہیا سدا
سلطانی انبار دار رلیا تیرے نال
کھاندے او رل ظالمو مسکیناں دا مال
جے نہ دیویں روئیاں حال بیان کراں
اگے شاہ قباد دے بھیت عیان کراں
پکڑے تینوں باتشاہ دیوے پکڑ مزا
کھادا ساری عمر دا کرنا پوے ادا
پیریں بزر جمیر دے آڈگا خباز
دھڑی دیاں نت روئیاں نہ کر ظاہر راز
منت داری اوسمی خوبجہ کرے قبول
لیکے اس تھیں روئیاں ٹر پیندا مقبول

بال بزر جمیر نوں سمجھے اے بھی جیہڑا غلہ باتشاہ کول اکھا تھیندا اے۔ اوہ
مسکیناں دا مال اے۔ ایس دیلے اوہ آپ وی مسکین اے سو آپنا حصہ
زوریں دھرا گھندا اے۔ پر چور نوں چھڈ دیندا اے جو ساڑا حصہ دتی
آتے ہوراں مسکیناں دا مال ماری آ۔ جانے اوہ آپ وی روئیاں دالے
نال تے شاہی انبار دار نال رل دیندا اے۔ ووت بزر جمیر آپنے علم دے
زور تے باتشاہ دا وزیر لگ دیندا اے۔ اچیپا صلاح کار۔ لقش کنوں پیو دا
دنا وی گھن گھندا اے۔ اوہنوں گھوڑا بنائے اوس تے سوار تھی کے

دربار بُجدا اے۔ اوہ اگلے باتشاہ نو شیروال دا وی وزیر تے ایچھے صلاہی اے۔ بزر جمیر دا علم باتشاہی دیبار وچ آپنا بتا سارن لئی اے۔ آپنا گھر پورا کرن لئی تے سرکارے دربارے تھاں بناؤن لئی۔ ایہ علم دیبار دی گوڑی نہیں دا جاؤ اے۔ پر دیبار نوں روڈا نہیں اوہدے وچ جسے دار ہن دیندا اے۔ درباریں بزر جمیر چنگ دا موہری اے دوجا وزیر بختک القش دی اولاد وچوں بھیز دا موہری اے۔ پر بزر جمیر دے چنگ دی جس اوتی اے جتنی باتشاہی دیبار کوں سردی اے۔ بزر جمیر آپنے حساب ایمان دار اے۔ باتشاہ نوں نت بھٹے دی صلاح دیندا اے۔ اوس بھٹے دی جیہڑا اوڑک باتشاہی دا آپنا ای بھلا اے۔ باتشاہ گھنی بختک دی منیندا اے تے تحوزی بزر جمیر دی۔ پر ایس تحوزی دا باتشاہ دی باتشاہی نوں مکائی رکھن وچ اوہدے چنگ دا بھرم بنائی رکھن وچ وڈا ہتھ اے۔ سو بزر جمیر دی چنگی مت تے اوہدا نیک سچاء اوڑک باتشاہی دی سنجال دے کم ای آؤندے نہیں۔ باتشاہی جیہڑی مسکیناں دے مال اتے بختک دے چھ بھیز نوں دی پالدی اے نو شیروال دی انھی عقل نوں دی بزر جمیر دی ساؤ سیاپ نوں دی۔

بزر جمیر دی ساؤ سیاپ دو داری تے چھ سری۔ پہلوں کے وچ جد باتشاہ قباد اوہنوں نوریا جو کل عرب سوائیاں دے گر بھکڑھا چا، تانجو میرے پتر نو شیروال کوں ٹکرنا والا عرب جوان جیہڑا توں دسدا ایس جمناے جئے ای نہ۔ بزر جمیر باتشاہ دا حکم نہ میا سگوں کے ونج کے چھ جئے حصہ نوں دھرم پتر چا بنایوس۔ دو جی دار مدان وچ۔ بزر جمیر اجے کے ائی ہاتے شاہ قباد مر گیا۔ نو شیروال تخت تے بیخنا اوہ بختک دے آکھے ہال دونا کر دتا تے محسول ودھا دتا۔ ہالی دی بھار یئھ آگئے تے وپاری دی۔ ملکھ اجزن لگا۔ بزر جمیر پرتیا تے نو شیروال اوہنوں اگلوانڈھی لین آیا۔ راہ وچ کچھ کھواں دا رو لا سیٹو نہیں۔

اندر کن نو شیر والا بختک کہے حرام
پچھو بزر جمیر نوں اس دا حال تمام
کیوں لڑدے ایہہ جانور کرن کوئیں دھوم
جانوراں دیاں بولیاں اس نوں ہن معلوم

باتشاہ پچھدا اے بزر جمیر نوں۔ اوہ آکھدا اے

جانوراں دی بولیوں دیوال راز اگھاڑ
الو ہن ایہہ جانور واسا جیہناں اجاز
اک چاہے جو دو جیوں نسبت کرے حصول
دوجا کہندانہ کراں مبر بھرے بن مول
بے چوداں کن اساں نوں شہر دیویں دیران
تاں ایہہ نسبت ہووی تمس میں ویچ اسان
چوداں منگ نہ لکھ لے شہر کہے دیران
جب لگ ہے نو شیر والا حاکم ویچ جہان

نو شیر والا سارا گناہ بختک سر پا کے بزر جمیر نوں نواں پر بندھ سارن
دی آکھدا اے تے:

خوبیہ بزر جمیر نے دھر قانون اسان
ہر ہر طرف والا تھا قاصد کرے رو ان
اک دستوراً عمل تھیں مت کوہ کرے خطا
حکم چلاوے حق تے ہر ہر حکم رو
بھار خراج اتاریا تے مخصوص تمام
تحوزا کیجا بھار تے پایا خلق ارام

جر هر جگہ نہ پیا ملک اندر انصاف
 جور جغا جہان تھیں جاندا رہیا صاف
 پاہرو ہوئے چور تے دوست گرگ ہرن
 باز چڑی اک ہاش تے رل مل چوگ چدن
 آبادی وچ ملک دے روز بروز ودھیر
 دھولی شہ نو شیروان دی پھر گنی چوپھیر
 آکی باغی سرکشاں آن نوائے سیس
 نہ اس دی وچ ملک دے کو کر سکے ریس
 اس دن تھیں نو شیروان عادل پیا خطاب
 پھر بھ عمر کمایا اس نے عدل صواب
 برکت بزر جمیر دی پایا نام بلند
 نال دیلے عدل دے ہویا طالع مند

بختک بزر جمیر نوں محسوان ذا چارا لایا پر بزر جمیر اوہدے داء نوں الا،
 کے اوہنوں پھسوادتا تے باشاہ نوں آپی سوچ آتے لایا۔ جناور بولی دی
 سمجھو ایتھے انخ اے جیوں قدرت دے دیہار دی سمجھو ہووے۔ ہوئی
 ہوئی دی سمجھو دی قدرت دی حکمت دا علم اے جیہتوں بزر جمیر آپی تے
 باشاہی دی سنجال واسٹے ورتیندا اے۔

بزر جمیری سیاپ قدرتی دیہار دے علم نوں باشاہی نوں سودھن سوارن
 واسٹے وردی اے یا آکھو ایس سیاپ نوں قدرت دے دیہار دا علم
 ڈھیندا ای اتنا اے جتنا باشاہی دی سنجال دے لکھے لگے۔ ایسے علم
 بزر جمیر نوں دیا اے جو باشاہی دی یونہہ مسکیناں دا مال اے تے ایہہ
 یونہہ تاں ای بلکی رہندی اے جے اپر بھار حساب دا ای ہووے۔ مسکیناں
 اتوں ہالے دا بھار گھٹئے اوہ ودھیری بھوئیں اباد کرن اچھ ودھیری تھیوے
 تاں بالہ ہتھوں ودھیرا اکٹھا ہوئی۔ لوک دی خوش تے باشاہی دی کمڑ دی

اوہناں اتے پکیری۔ آکی آپ ای مُک ویسُن باتشاہ دے وی تے باتشاہی دے وی۔

سُکھاں تے نیاں دی جیہڑی تصویرِ مولوی صاحبِ دکھائی اے اوہ اُگھڑی ای باتشاہی دے مڈھلے دھرو نوں اکھوں اوبلے کرن پاروں اے۔ قدرت دے ویہار وِچ باز چڑیاں دئے گرگ ہرناں دے دوست تے ہو نہیں سکدے۔ نہ چورب پاہرو تھی سکدے نہیں۔ ہاں بزرجمبر دے دیترے ”قدرتی“ ویہار وِچ ایہہ کے دُری مار تے رل وسنا دا بہزوپ دھاری بیٹھے جاپدے نہیں۔ عام جدوں باتاں وِچ شیر بکری اک گھاث پانی پیندے نہیں تے اوہ گل بالاں کوں والا گھنندی اے۔ پر اسی مولوی صاحب آپوں ای اک ہتھ نال باتشاہی دی عینہہ نگی کر دیتی اے سو دوچے ہتھ نال باز چڑی نوں جیہڑی اکتحاں چوگ چکائی نہیں اوہدے وِچ اک چھٹ ٹھکر دی اچھتی ای آن پئی جاپدی اے۔ ایہہ چھٹ پر دری اے لفظ تاش تے۔
تاش تحالی دی اے تے سونے دی تار والا کپڑا زربفت دی۔ ہمن ایہہ بچھن والی بات اے جو بزرجمبری سیاپ نے باز چڑی دا جوڑا کاہدے اتے چکن گھجایا اے۔ گھرد کے تحال تے کہ شاہی زربفت تے۔ چڑیاں شاہی زربفت تے جا بیٹھیاں نہیں کہ باز نمائیاں تحلاں تے آن لمحے نہیں۔ ایہہو ٹھکری بھیت اے لفظ تاش وِچ۔ سرکاری فارسی لفظاں والی ایس نک وِچ دھیان تاش دی اک بھی فارسی ورتوں دل دی ویندا اے۔ تاش اکو لڑ لگے جنیاں نوں کہندے نہیں جیوں خوجہ تاش اوہ غلام نہیں جیہناں دا مالک (خوجہ) اکو ہو دے۔ ہمن تے تاش توں خیال تاش دی کھیدہ دل دی ویندا اے جیہڑی کھیدہ یندی اے آپ آپئے پتے لکاون نال یا پتیاں پچھے آپ لکیون نال۔ ”گرگاں“ نوں فارسی نال دا اوہلا انچ اے جیوں بھکھیاڑ سرکاری وردی پا کے آرگئے ہوون ہرناں نال دوستی کرن لئی۔ ”پاہرو ہوئے چور“ پچھوں دی ”گدڑ بھکھڑیاں دا راکھا“ ورگے اکھاناں دی واج سیوندی اے۔ ”پایا خلق ارام“ وِچ لفظ ”ارام“ نوں دی ٹھکر دا کن لگ گیا جاپدا

اے۔

بخار خراج اتاریا تے محسول تمام
توں جاپدا اے محسول تے ہالہ اسلوں مک گئے نیں۔ ووجی سطر جیوں
پہلی دے اعلان نوں ملکوئے ای سخندا کر کے پیاؤندی اے۔ تحوزا کیتا
بخار تے پایا خلق ارام۔ ایہہ اوہ فرق اے جیہڑا جلسی تقریاں دایا
وعدیاں وچ تے مگروں کیتیاں وضاحتاں وچ ہوندا اے۔ پرائیاں باتاں
ہٹوئیاں وچ جنور بولی خاقت بولی دی رمز دی آہی۔ استحے دی بزرجمبر
دے الو جاپدا اے جمنڈاں دی جوڑی نیں تے سٹھنکور نال جمان نوں
چج پئے سکھیندے نیں۔ خاقت بولی نوں پڑھ کے باشناہی نوں پڑھاون
اگی بزرجمبر جیہاں گڑھیاں وزیراں دا کم اے۔

کہانی وچ بزرجمبر نیکی دا نشان اے پر ایہہ نیکی کھلوتی اے بدی نال بھائی
والی دے سرتے۔ ایہنے آپئے اندر لے کچے نوں ان گولیاں چھڈیا ہویا
اے۔ بزرجمبر مسیکناں دے مال وچوں آپئی پتی گھن کے روئیاں والے نوں
رہندا مال کھائی آؤن دی کھل دے کے گھر آؤندا اے:

منت داری اوں دی خوبجہ کرے قبول
لے کے اس تھیس روئیاں ٹر پیندا مقبول

استحے دی لفظ ”قبول“ اتے اچھتی چھٹ مچکر دی پئی ہوئی اے جیہڑی ”مقبول“
اتے ودھیرے محسیلہ دی اے۔ پر جیہڑے پڑھن والے ”مسیکناں دے مال“
نوں اکھوں اوبلے کر ونجھن اوہناں نوں آپئی پڑھت دیاں پلیاں تے پیاں
ایہہ چھناں کیوں نظر آسکدیاں نیں۔

قصہ ریت وچ بالاں اتے دھرو ہوندا آیا اے۔ راجھے پورن سی نال
اوہناں دیاں وڈیاں آپیاں سوڑاں پاروں دھرو ورتیا۔ پر قصہ ریت نے
ایس دھرو دیاں جڑاں نوں نسنگیاں کر کے مڑ کیا نہیں۔ سکوں

ایہدیاں دیکھی کارتائ نوں اوہناں نوں سرجن والی وار نوں ای آپنا مول
نمیا۔ ایسے مول توں لکھتے دا تانا چینا اساریا۔ رانجھے پورن سکی دی
کہانی ایسے دھرو نوں جا چن کجھن دی کہانی بی۔ ایہدے مذہ مول توں
ادھیر کے نوں دیکھی ایرے ڈولن دی کہانی۔ مولوی غلام رسول دی داستان
دی قصہ بن کے قصہ ریت وچ کھلوون آئی اے۔ اسٹھے بال آپنے آپ
نال تھے دھرو دی جز نوں تے پوند ای سخنان گھندا اے۔ پر ایس سخنان
نوں درمدا اے دیہار وچ آپنی جاءہ بناؤن کیتے۔ آپنے سکھال کیتے۔ رانجھا
پورن سکی سکھال تجدے نیں جند ہردے نیں دیہار دی کانی جز دی
کان وکھاون لئی۔ یاں آکھو سکھال تجن ای اوہناں دا سکھال اے۔ جند
ہرن ای اوہناں نوں جیون اے۔

بزر جمیر قصہ ریت دے دیہرے وزیا نویکھا بال اے۔ مولوی صاحب دی
داستان قصیاں وچ آپ پر دیکھی اے ایس پاروں نہیں جو اوہ پر دیں واپری
دا قصہ اے ایس پاروں جو اوہ قصہ ریت وچ ہن تائیں تھے آہر دے
اکٹ آہر چھوہنندی اے۔ پر مولوی صاحب دا کم تے اتنا ای اے متے جو
اوہناں ایہہ داستان چٹی قصہ لکھن لئی۔ ایہہ داستان تے کھنیاں لکھتاں
پر لکھتاں وچوں لکھنے مولوی صاحب دے وارے آئی اے تے آپنے نال
آپنا پچھلا لگ لیز دی لیاں اے۔ جیہڑی وار وچوں ایہدی بتر بی جس
پاروں بی سارے بھیت اوے بتر وچ ای سانجھ کے قصہ ریت دے لڑ
نال لڑ جوڑن آن کھلوتی اے۔

جدن کہا شیاں وار وچوں آپنی اساری لئی مسالہ لیندیاں نیں تاں اوہ پڑواراں
بن دیندیاں نیں۔ پڑواراں دار واپر نوں آپنے ڈھو دی جاگ لا کے آپنے
خواب خیالی ریز کے گھنیندیاں نیں۔ پڑواراں دا ڈھو اوہناں دے آپنے
ویلے دا ہوندا اے۔ اوہناں دھریاں دے لابے دا جیہناں ایہہ پڑواراں
ورتیاں ورتاؤٹیاں ہوندیاں نیں۔ پڑواراں دار واپر وچوں کجھ گھنندیاں نیں
کجھ چھوڑنیدیاں نیں یاں آکھو اوہ وار واپر دی آپنے حساب مر پڑھت

کریندیاں نیں۔ نوشیروالا تے بزر جمیر دی گل پنجویں صدی دے
 چھکیدے تے چھیویں دے موہرے ادھے دی گل اے۔ نوشیروالا دے
 پتو قباد دیلے ماڑیاں میلاں وچ سانجھہ درتن دی لہر چنگا زور پھر گئی۔ ایس
 لہر دا آگو مردک ہا۔ مردکی کالی وند نکا کے برابری دا ورتارا چلاو آہے۔
 اوو بھوئیں تے مال نوں بھو دی سانجھی ملکھ آکھدے آہے۔ تے ایس
 سانجھہ بھندار آتے ساریاں دا حق اکو جیسا بھحدے آہے۔ قباد باشاہ
 وڈریاں زمیندار سرداراں دے زور کاوں سوزا پیا ہویا ہا۔ اوں مردکیاں
 نوں نحلیا کوئی نہ۔ سو مردکیاں کنیاں سرداراں دا بھوئیں بھاندا کھس کے
 سانجھی درتوں دے لکھے چا لایا۔ سرداراں دی سوز گھنی تھی تاں اوہناں
 قباد نوں تھتوں لاد دتا۔ پر قباد تھوڑے چڑھکر ای مژ تخت تے قبضہ
 کر گھدا۔ سرداراں قباد دے پتر خرسو (نوشیروالا) نوں گندھیا۔ اوں
 مردکی آگوں نوں دھوکھے نال اکٹھیاں کر کے اوہناں دا قلمام کیھا تے
 اوہناں دیاں تھاہراں بھدیاں۔ پر قباد موسیا تاں نوشیروالا تخت بہہ کے
 مردکی ورتارے نوں جڑھوں پٹن لئی نویں قانون لاؤ کیتے۔ مردکیاں دی
 سانجھی کیتی ملکھ پرانیاں وارثاں نوں موزی۔ ہالے دی بدھی اگر ای دا
 پر بنده خوکیا۔ پنڈ تھاں وچ وڈریاں مالکاں دی جدی چودھر تھا پڑی۔
 مردکیاں دے سانجھہ ورتارے نوں دھگائے مکاون سیتی جیہڑا اجازا پیا اوہنوں
 جاپدا اے کہاںی جنوراں دی رمز وچ لمحیت گئی اے تے سردارکی ورتارے
 دے مژ پکیاں تھیوں نال جیہڑا ”امن“ آیا اے اوہنوں سرکاری اعلاناں
 واٹگ ویروے نال پئی پر چاردی اے۔ کہاںی نری نوشیروالا دارے دی پڑوار
 ای نہیں۔ کہاںی مگریاں داریاں وچ خبرے کنیاں لکھتاں سخناں وچوں
 لشکھی تے وار دے کیہڑے انگ نوں کیویں پڑواریوں۔ مردکیاں دی
 کرنی دی آون والیاں دیلیاں وچ مک ناہی گئی۔ اموی عباتی باشاہیاں
 دارے ایران عراق وچ ماڑیاں واہک کارگیر دھڑیاں جد دی نابری دا دھوں
 دھکھاونا حاکماں نوں اوں وچوں مردکیاں دے لانبو دن لگ پوئے۔

مزدکیاں دی کرنی لوک چت ڈچ تاں آہی سو نابر سوجھوان دی مزدکانی
 ریت تاں لڑ جوڑن دا آہر کریندے سن تے حاکماں لئی دی ایہناں دیہرو
 ڈھائیاں نوں مزوکی زنداق آکھ کے بھنڈ بھن کے نگرے لاون سوکھا ہا۔
 داستان امیر حمزہ دا نوشیرداں دار نوں پڑوارن اموی عباسی دار نوں پڑوارن
 دی اے۔ ایس داستان نے غزنوی دربار ڈچ تے ٹمروں ڈھن آگرے
 رامپور لکھنئو دیاں ہندوستانی درباراں ڈچ دار دی کیہڑی کاٹ نوں کیوں
 دلایا۔ کیہ رمزیا تے کیہ پرچاریا ایہہ ویردا تاں اساف کرن جو گے کوئی
 نہیں۔ پر مولوی غلام رسول دی جوڑی پڑوار نوں جدوں اوہناں دے دیلے
 دی دار ڈچوں لفکھاوے آں تاں پرانیاں داراں پڑواراں دے ایرے
 جاگدے نہیں تے کہائی دی ہنوں پڑھت اسارن لئی اکیرے ہوندے نہیں۔
 مولوی صاحب دے دیلے لہور دے انگریزی دربار دی ہالے دی بدھی
 اگراہی چلائی اے۔ کجھ ممحصوں دی مکائے نہیں۔ ایس پربندھ نے دی
 آکھن نوں بھار گھٹا کے خلق نوں ارام ڈتا اے۔ پرانیاں آکیاں باغیاں
 دے سیس جھکے جاپدے نہیں تے نویں نوشیرداں دی دھروئی چوپھیرے پھر
 گئی اے۔ پر نویں دیہار لوکاں دی جیہڑی نویں میل بندی کیتی اے تے
 نویاں میلاں دیاں نویاں دوپھیراں کوں آپنے لاءے داء نورن دا جیہڑا ڈھو
 بھیا اے اوہنوں دیکھو ایہہ شعر کیوں رمزدا اے:

پاہرو ہوئے چور تے دوست گرگ ہرن
 باز چڑی اک تاش تے رل مل چوگ چکن

دشوار العمل باتشاہی داریاں ڈچ بھوئیں پربندھ دی سرکاری کتاب نوں
 آکھدے سن۔ مغل شاہی دیلے دی ایہو تاں درتیندا ہا۔ دیکھو ایس اک
 لفظ بزر جبر دی پوری گل اتے کیوں سرکاری رعب دی چھاں کر دیتی
 اے جیویں ادھا بھار خلق دا تے ایس لفظ دی درتوں تاں ای بہہ گیا

ہووے۔ جیوں ایہہ کوئی منتر اے۔ بزر جمیر ایس لفظ کنوں اوہو کم پیا
گھندا اے جیہڑا وڈے نکے سرکاری۔ اہلکار ایہو جیہاں بھاریاں کتابی لفظاں
کنوں گھنداے نیں۔ جیوں قانون دے تاں دا بھارا اوپرا سمجھوں پروکھا
ہوون ای قانون دا اسرن اے۔ ایس لفظ نے بزر جمیر والی ساری نک نوں
نوت کیتا اے۔ جیوں ایہہ لفظ سرکاری رعب دی چھاں کریندا اے
ایوں ای ایس پوری نک اتے سرکاری اعلاناں والی بے اتباری وی دھوڑدا
اے۔ پاہرو چور تے باز چڑی والی گل ایس دھوڑ یئھ انخ سکی ہوون لگ
پوندی اے جیوں سرکاری اعلاناں وچ لوک اکھان درتے دیندے نیں
کدیں کدا میں۔ مولوی صاحب دے ویلے وی مثل فارسی دی نویں گدی
نشیں سرکاری بولی وچ پرچاریاں نویاں ضابطیاں راہیں نواں رعب وی آیا
تے نویں بے اتباری وی۔

کہانی وچ اک بال تے زور ضابطے والیاں دے دھرو توں بچن لئی اوہناں
دے گھر اندر آپی تھاں بنا لیتی اے۔ ایس بال دے گمن علم تے سیاپ
نیں۔ پر اجے بئے بال وی ہن دو۔ اوہناں اتے زور ضابطے دا دھرو
ورتن ای لگا ہا پہلے بال دے علم پاروں۔ پر وت پہلے بال ای آپی سیاپ
تال ایہناں دونہاں نوں بچا گھدا۔ وزیر بزر جمیر آپنے علم دے حساب تال
شاہ قباد نوں دیا ہا جو کے وچ کوئی بال پیا جمدا اے جس تیرے پر
نوں اوکھیاں کرنا اے۔ باتشاہ حکم کیتا توں ثرت کے دنخ تے کل
عرب سوانیاں دے حمل جھڑا چا۔ بزر جمیر کے تاں ترت پوہتا پر اوتحے
دنخ باتشاہی حکم دے اصولوں الٹ چا درتیوں۔ امیر عبداللطیب دے گھر
جائے بال دا تاں آپ رکھ کے دھرم پتر بنایوں اوہنوں تے اوہدی پال
جو گے چالیہ اٹھ زر دے وی دتیوں۔ امیر دے غلام امیہ زمری دے
گھر جائے بال دی پال جو گا وی اک اٹھ زر دا بخشیوں۔

پوند تاں انخ جاپدا اے جیوں بزر جمیر دے اندر وڈیاں دا رنجایا بال اجے
جیوندا اے تے باتشاہ دے دھگان اگے دیہرو اے۔ پر وت سکی تھیندا اے

جو بزرگمر قباد دا حکم عدولیا اے باشاہی دا نہیں۔ شاہ دا کوڑا حکم عدول
کے باشاہی دا کچھ پوریوں۔ نویاں جمیاں دونہاں بالاں ویچ دو جماندرو گن
نہیں۔ حمزہ ویچ تران تے عمر ویچ چلک اے آخران دا۔ ایسہ دونوں گن
ایرانی تخت دی سنجال دے کم آ سکدے نہیں۔ شاہی دربارے بختک
دیاں کولیاں چالاں تروز سکدے نہیں۔ سو وزیر بزرگمر شاہی وظیفے اتے
ایہناں گئیں بالاں دی پال دا پریندہ اُر کے تخت تال آپنی وفادای نہیں
اے۔ اوہ نور شاہ دا شہی دا اے۔ بزرگمر ایسہ متارے چارھن
دا توڑ تائیں اپرا لکھ کریندا اے۔ پر نو شیر والا دی پولی سمجھو اوہنوں راہ
نہیں دیندی۔

حمزہ دا نویکلا تران تے کچھ چہ مخبر کے ظاہر تھیندا اے بزرگمر اتے
تمدیاں تے ظاہر تھیندا اے اوہدا نویکلا حسن:

کے دے ویچ آڈے دل ویچ خوشی تمام
کیتا بزرگمر نے کے ویچ ارام
سم کے دی خلق نوں دتا بہت انعام
شفقت کرے تسلیاں اپر حال عوام
ویچ گھر عبدالملکیے خبر سنی تسلی
بیٹا پیدا ہویا زیبا حسن بھال
نور درھے رخساریوں لبوں شفق دارنگ
زیب جھڑے پیشانیوں دیکھ رہے دل دنگ
پیوستہ ویچ ابر والا خال زمرد گوں
سیب زقی ویچ غبغپوں خوش حلقہ موزوں
انور جرم ستاریوں تیز بدن دی لوء
رہے نظارہ کر دیاں جان آشفة ہو،
چمکے اختر بخت دا متحے دے ویچ کار

خون سعادت دمکدی زیب کھلی گزار
 عبدالمطلب لے گیا جمدے نوں جسم بجا
 ائے بزرگمہر دے دھریا ترت لے جا
 ذمہ بزرگمہر نے جاں اوہ نقش نگار
 کل وانگوں گزار دے کھلیا وچ بہار
 چایا بزرگمہر نے آپی وچ کنار
 دیکھ صفائی حسن دی جمد کجے سو بار
 خال زمرہ رنگ تے بوسہ دیوے شاد
 تینوں عبدالمطبا لکھ مبارکباد
 خال اس دے وچ ابرداں روشن شرف دلیل
 ایہہ نشانی خوب ہے وچ اولاد خلیل

حسن دا ایہہ نقشہ اوہو اے جو ریتل فارسی قصیدیاں وچ ہوندا ہا۔ فارسی
 قصیدے والا حسن ای مولوی غلام رسول دی کتاب دا پروانیا حسن اے۔
 جیویں حسن سو بھا دا کتابی ہوون، فارسی ریت دی نکمال دا گھڑا ہوون لازمی
 ہووے۔ خبرے ایہہ ایس پاروں ہے جو مولوی صاحب بھائی حسن پر دیسا
 گئے۔ دراذتا تے اچیرا، وذری ریت دا دڈیا، سو ڈاڈھا، سو پوجن جوگا۔
 ایہہ حسن اے باتشاہزادیاں تے باتشاہزادیاں دا، سرداراں امیراں دا۔ ایہہ
 حسن دکھلا اے اچیرے تھ دا۔ اچیریاں سڑائیاں جاتاں دا حسن پیڑھیو
 پیڑھی ترے آؤندے آد جگادی پچھے دانچ سروپ اے۔ فارسی ریت وچ
 ایہو حسن بندے وچ ریلی ذات دے جھلکار دا رمز رُوپ دی اے۔
 حسن شاہ یمن دی دھی دا ہووے
 تے خوبی رخسار تھیں مش صح وچ بند

یاں تو شیرداں دی دھی دا

سورج دا گنگ چکدے رُخارے پرور

یاں عرب سردار دے بُجھے بال دا

نور ورھے رُخاریوں لبوں شفق دا رنگ

گھوہ ”رُخار“ ای رہندی اے تے رمز چون اوے ریتل بھنڈار ۽ چوں
بھاویں مولوی صاحب دا مہین کسی ہتھ ایہناں نکالی رمزان دے ون
سوئے ازمائے جوڑ الیک وکھاون نوں نت اتاوا لاؤ وی رہندا اے۔ ایہہ رمز
ریت دسدنی اے جو ربی حسن تت اے تے باتشاہی حسن اوہدا وکھالا۔ تے
ایہہ وکھالا پیڑھیو پیڑھی ٹردا اے۔ سو ایہہ ریت ربی حسن نوں تت تے
وکھالے دے بھیت راہیں باشاہوں سرداراں دی پیڑھی وانی نال جوڑ دیندی
اے۔ اوہناں دی اولاد دے سراپے نوں حاکمی دے قدرتی حق دی نمبر بنا
وکھاوندی اے۔ سوہن تے تران نوں اک کریندی اے۔ دیہہ بلکار نوں
ربائی تران دا سروپ بنائے زور نوں حق بُجھے تے حق بُجھے نوں زور بننا
پرچار دی اے۔ نمان آپے ای کو جھ تھی ویندا اے تے گوڑ وی۔

سردار دے بُجھے بال دا حسن تے زور اصولوں اک اے تے ایہو حق بُجھے
دا سروپ اے جماندرو جدی۔ ایے سروپ نوں ساسانی شاہی دا جدی
وزیر آپنے جدی علم راہیں سنجائدا اے۔ بزر جمیر دے آؤن توں پہلوں
اوہدے ہتھوں ہوون والے شاہی ظلم دی اگونہی خبر ملکے بُجھے گئی ہوئی اے
سو اوہدا آؤن انخ اے جیویں کڑکدیاں بدلاں ۽ چوں رحمت دا یمنہ لہندا اے۔
ڈراوے تے مہر نوں جوڑ ورتاون، ڈراوے ڈچوں مہر کڈھ وکھالن، ڈراوے
نال ڈھا کے مہر نال انھالن حاکمی دی پرانی انکل اے۔ بزر جمیر ماڑیاں لوکاں
۽ چوں نکھدا اوہناں نوں فارسی ناویں ”خلق“ تے ”عوام“ راہیں تھوہ نکانے
لاوندہ انعام تے تسلی راہیں کیلدا سرداراں دے گھر بُجھا اے تے بُجھے
بال سردار دیاں حسن نشانیاں سنجان کے اوہدی تران کرنی نوں اگونہا

ہوک دیندا اے۔

ایہہ لڑکا وِچ خلق دے ہوگ سعادت مند
ہوئی عالی طالع پاوے قدر بلند

ثانی قوت ایس دا ہوگ نہ وِچ جہان
دیو پریاں تے آدمی من گے فرمان
روئے زمین دے باتشاہ اس نوں دین خراج
ہوئی صاحب حکم دا سر تے جھلے تاج
وِچ گھراں کفار دے ایہہ پاوے گا سوگ
جگ وِچ ثانی ایس دا مرد نہ کوئی ہوگ
خادم ہوں ایس دے زور آور وِچ جگ
دشمن مارے جاؤں جیس ول پوسی دگ
پوے زمیں وِچ ایس دی چارے طرف کہا
غلبہ ایس دی گرز دا پوے یاں وِچ دھا
دین محمد پاک دا روشن کری پھیر
 غالب حمزہ ہویا کافر ہوں زیر
ایہہ حمزہ دیاں خوبیاں خواجہ کرے بیان
ہوندے آہے حاضرین سن سن کے حیران

اگوں پوری داستان ایس اگونہے بزر جمیری خلاصے نوں کھولدی اے۔ حمزہ دا
دیہہ تران کل جہاں دیاں بلواناں تے بھارو اے۔ سبھے جگ جاتے گھلات
اوہدے ساہنے آؤندے نہیں تے مار کھاندے نہیں۔ گھٹنے تے اوہدا لوہا من
کے اوہدیاں یاراں وِچ رُل ویندے نہیں۔ جیہڑے نہیں مندے اوہ خراب
تحیندے نہیں تے اوڑک مریجدے نہیں۔ پوری عمر حمزہ دی لڑائی دے پڑ وِچ

لکھدی اے۔ خلاصے وچ دوجی تند ہے دین دی۔ داستان دے دین دا ظاہر اے ”دین محمد پاک“ نال کوئی جوز نہیں پر داستان آپنے دین نوں پر چارن لئی اوں دین دا ناں درتی آؤندی اے۔ جیویں داستان دے حصہ دا اصل حصہ نال کوئی جوز نہیں پر داستان آپنے ہیرو دا آور بنادن واسطے اوہنوں نت عم رسول پئی آکھدی اے۔ اسلام دے آون الگوں ای حصہ دے ویری کافرنیس تے اوہدے بیلی مسلمان۔ بیلیاں دا دین ویریاں دے ویہار توں وکھرا کاس توں ہے ایہہ ویریا پوری داستان وچ کتے نہیں آیا۔ داستان کل جہاں دیاں باتشاہواں تے سرداراں دیاں حصہ دی فوج نال لڑائیاں دی کہانی کریندی اے۔ پر ایہہ جنگاں خلق نوں کیہ ارام دیندیاں نیں ایہدا پتہ نہیں لگدا۔ دونویں دھراں خلق دے تارے ہالے دے سرتے نت جنگاں لڑن دا تے ویہلے ویلے عیش ہندوان دا کم کریندیاں نیں۔ ہالہ تارن لئی خلق دے پوہرے دی بھکھ دکھ دی کہانی وکھری پئی چلدی اے داستان دی لکھت دے یئھ دبی داستان دی سچیت رجھ توں پرے سکتے۔ ایہہ کہانی لکھت دا مول نہیں لکھت دا مول زور اے زور آوری دی سیاست اے۔ کتاب وچ ”مذہب پاک خلیل“، ”اسلام“ زر اک دھڑے دا سرناواں اے رسم ریت دا سرناواں۔ دوچے دھڑے دا ناں کفر اے۔ دوچے جو وی نیں جدتائیں ساڑے زور اگے ڈھیندے نہیں ڈھے کے لیہنوں مندے نہیں کافرنیس بندے ہوون بھاویں دیو۔ ہر اوپر اکافر اے جدتائیں اوہ ساڑے تراناں ادھین ہو کے ساڑے نال نہیں ہو ویندا۔ آپنی این منوارنا ای باتشاہی سرداری دا دین اے۔ کفر اسلام دی گل دا دھارا تے زوراوری سیاست دا دھارا کہانی وچ نالو نال پئے ٹردے نیں توڑ۔ ایہہ دونویں دھارے اک دوچے دے ساہویں تھی کے اک دوچے نال کھیبھے کے آپنا لیکھا جو کھا نہیں کرو یندے۔ کہانی وچ سبھ دھڑیاں دا تمت اکو ای اے اوہناں دا ویسی کرم ویسی مجھا اکو اے۔ داستان وچ تمت دا بھیڑ کوئی نہیں۔ اکو میل دیاں وکھ وکھ ڈھانیاں دا اکدو جی تے

بھر و تھیون لئی گھول اے۔ ایسے پاروں لکھت دا مول ڈھنگ دوہرائی
 اے۔ بھ جنگ دا ندھارا نقش اکو اے۔ اوہو وقوعے ناں تھاں ونا کے
 نت پئے دوہریوندے نیں۔ ایسہ سکس ان تھک دوہرائی زور اوری دی
 سیاست والیاں دی آپنے ورثارے نال سلسلی جڑت ۱۰ انشان اے۔ آپنے
 ورثارے اتے اڈول کچ دا دی تے اوہدے بارے وچو ویج نت دھکھدی
 بے دسائی دا وی۔ ایسہ لگاتار دوہرائی آپنی نیجھے نوں بخشن دا ڈھو وی
 اے تے دیلاں دی دیکھنی نوں بخشن دا ڈھنگ دی۔ حمزہ دا زور مردانہ
 زور ہوندیاں ربانا زور دی اے۔ ربانا زور ظاہرا ہر دیلے حاضر نہیں۔ ایسہ
 حمزہ دی بندہ جوں دا امگ ہوندیاں اوں توں باہرا دی اے۔ کارگیری قصہ
 کار دی ایسہ ہے جو اوہ حمزہ نوں ایس پڑ بندہ وصف دے ہوندیاں دی
 بندہ ای رکھدا اے۔ حمزہ دا زور جوانی مردو حسن نزا جگ وجہیاں
 زور اور اس نوں ای نہیں نواوندا۔ جگ وجہیاں سوہنیاں نوں دی نواوندا
 اے۔ ایسہ سوہنیاں باتشاہزادیاں نیں دیس دیس دیاں۔ زنانہ حسن مرداویں
 طاقت تے دولت دا ای اک کچھے اے۔ ایسہ طاقت تے دولت والیاں دا اوہ
 گھن اے جیہڑا اوہناں دی کمزوری دی اے ایہدی اوہناں نوں سنبھال کرنی
 پوندی اے کیونجو کے دیلے دی ایسہ اوہناں لئی میہنا بن سکدا اے۔ حسن
 دا پڑ زور دے پڑ پچھے لٹکیا ہویا اے۔ زور دا پڑ مارنے تے حسن دا پڑ لگا ہو
 ویندا اے۔ پر حمزہ دے وجہے پاروں حسن دا پڑ اگونہا ای فتح ہو گیا
 ہوندا اے۔ پر حمزہ ایس فتح نوں اکاہرا نہیں رہن دیندا۔ عاشقی حمزہ دے
 مردو دا قدرتی وصف اے۔ اوہ اگونہی ہری باتشاہزادی دا آپ باقائدہ عاشق
 تھیندا اے تے وہ دے نال نکاح کریندا اے۔

تریجا بال جس زور آوری دی سیاست ویج وڈا پاتر بننا اے عمر اے۔ نہ
 اوہ بزر جمہر ہار جدی وزیر دا پتر اے نہ حمزہ ہار جدی سردار دا۔ اوہ جدی
 غلام اے۔ پر اوہدے کوں وی کوئی جماندرو گھن اے۔
 بزر جمہر دا علم اوں گھن نوں باتشاہی ویہار دے لکھے لاون کیتے جو کہ لیندا

فارغ ہو کے ایہدھروں خواجہ کرے نگاہ
 مرد ڈھا اک کھڑا ہے آہا اندر راہ
 ہے لڑکا وچ گود دے ڈسدا شاد بڑا
 پچھیا بزر جمیر نے ایہہ ہے کون کھڑا
 لوکاں کہیا اوں دا امیہ زمری نام
 وچ گھر عبدالمطلبیہ رہیا پیک مدام
 سد خواجہ تس پچھدا گودی تیری کیہ
 کہنیوس بمرا طفل ہے راتیں ہو یا سی
 وچ لباندے ہسیا سن خواجہ ایہہ گل
 ہتھ دونویں تعظیم نوں کیتے اوں دے ول
 لوکاں بزر جمیر تے عرض گزاری عام
 عاجز دے فرزند نوں کیوں توں کریں سلام
 کہیا تسمیں نہ جاندے ایہہ آہا کیہہ چنر
 ہوگ چراغ محمدی لشکر وچ عزیز
 ہوں ایس وچ خوبیاں کیہ کجھ کراں بیان
 ہدم حمزہ شیر دا ہوئی ہر میدان
 ایس دے ہتھوں رووکن روئے زمیں دے شاہ
 پکڑ حصار کفار دے کری مار فنا
 بڑے قصیے ملک دے اندر پاوے گا
 جیہدھر جاؤے خط لے جنگ مجاوے گا
 اندر سفر چلیندیاں چلے مثل ہوا
 ہوئی پیک رسول دا کری فضل خدا
 بادشاہ دیاں داڑھیاں پھر پھر من لوے

راتیں ستیاں دشمناں پکڑے بخشن لوے
 ہوئی وڈا مسخرہ ایہہ طرار عیار
 عقل آتے وچ مصلحت بھی ہوئی ہشیار
 کہہ صفتیاں وچ مکیاں بعد تمام کلام
 دھریا بزر جمیر نے عمر امیہ نام
 شتر زروں بھر دیوندا امیہ زمری نوں
 ایں لڑکے دی پر درش جا ایں تھیں کر توں

عاجز دے پتھر نوں سلام بزر جمیر دا ہے نال اے جیویں شاہی مسخریاں
 نوں میر وزیر سلام کریندے نیں، جیویں چودھری بھنڈاں مراسیاں نوں
 کریندے نیں۔ عمر دا گنٹھ چلتہ دی اے تے ہاسا پوانوں دی۔ ایہہ
 دونویں گنٹھ عاجزاں دے نیں۔ ایہہ ماڑیاں دے ہتھیار نیں جیہڑے
 اوہناں دے جگاں بدھی کشائے نے تیار کیتے نیں۔ ماڑیاں دا ہاسا کھل
 کھیڈن اے اپنائیت اے مگریاں دے بٹائے وتحہ ونگرے دے اڈبر دے
 بھار گور نوں چنی چنی کر ویکھن اے۔ ایہہ مجبوری دی دلی انہوند وچوں ہوند
 دا مژ لمحن اے۔ مگرے ایں ہے کنوں تراہندے نیں۔ سو لہنوں ہتھ
 یٹھ رکھنا چاہوندے نیں۔ ماڑیاں دے ٹھک چلتہ نوں دی اوہ ہتھ یٹھ
 رکھنا چاہوندے نیں آپنے دلوں ہٹا کے دیریاں اتے درتن لئی۔ سو عیار تے
 مسخرے دیاں دو نوکریاں اوہناں رکھیاں نیں عاجزاں دیاں فرزندیاں لئی۔
 غلام بچیاں لئی۔ عمر اوہناں دا تیار کیتا پاتر اے جیہڑا اکو دیلے ایہہ
 دونویں نوکریاں نکھیندا اے۔ اوہدی ہستی آپنے میل دا دتا کچا مال دی اے
 تے جمانتاں دنی ویکھنی سر ڈھلی ڈھال دی۔ سو اوہدی ہستی باتشاہی دیپہار
 دی نوکری وچ رہندياں نت ایہدے کنڈھیاں ول الار رہندي اے۔ اوہ
 آپوں کدے نہیں ہسدا۔ جمانتاں دیاں دیریاں نوں آپنے کو جھ سروپ
 تے ہسن نہیں دیندا۔ ایہہ کو جھ سروپ تے ہے جمانتاں نوں ہساون کیتے

تے ویریاں نوں بھلاون کیتے۔ سو جہاں دیاں ویریاں کنوں اوہ نہ سندا
کردا مل بھروئیدا اے۔ اوہ ویہار دے بٹائے قاعدے قانون نوں انجھک
پیا بھنیندا اے۔ ایہہ قانون بھنن وی اوہدی نوکری دا حصہ اے۔ اوہ
تگڑیاں لئی اوہ کم وی کرنے ہوئے جیہناں وچ اوہ آپ ظاہرا آپنے جتو
لیہڑا نہیں سکدے۔ جہاں بھائی اوہدی بے لحاظی تے بے شرمی ہسچ جوگی
تے ہے پر کدمی کدا میں ایہہ اوہناں نوں بھیڑیاں وی پوانتدی اے۔ سو
ذیاناں گھٹ کے رکھن دالی اے۔ جہاں دی نوکری وچ اوہنوں کوئی تحری
نہیں دت وی اوہ نت پیسے دا بھکھا پیسے دا پتر اے۔ اوہدا ایہہ وکھالا
تگڑیاں دی ویکھنی پاروں اے تے ایس ویکھنی اتے ست وی اے۔ پیسے دی
انٹک بے لوزی بھکھ دیہار واتاں دی آپنی بتر دا گھا ذھرا اے جیہوں
اوہ لکھنیدے نہیں۔ عمر ایس نج نوں ظاہرا آپنا کے ننگ جتا کے تگڑیاں
والوں آپنی اندر وکی کاوز وی ٹھاردا اے تے ایس نج نوں آپنے میل دے
پیٹے پوا کے جہاں دا گھر وی پورا کریںدا اے۔ اوہدی بے انت جتو
چلاکی انت جہاں سیتی اوہدے جدی لاغ دے لیکھے گئی ہوئی اے پر
دت وی نت اوہناں دے ہتھوں نکلن نکلن پئی کر دی اے۔ ایس لاغ
صدقہ اوہنوں کجھ ات مارو ہتھیار دی ڈھی گئے نہیں۔ جیہناں دی درتوں
جمان پیٹھیں کرن تے مردی نوں میٹا اے۔ عمر نوں کوئی میٹنا نہیں۔ اوہ
مردی والیاں دی نوکری وچ اے۔ آپ مرد نہیں۔ مردی تے جہاں دا
وسب اے۔ ماڑے میل دی ہستی تے تگڑیاں دی ویکھنی سر اُسرنی ہوئی۔
ماڑے نوں آپنے پڑیں لڑاون کیتے اوہ مردی دی چونڈھی وڈھ سکدے نہیں۔
ماڑی نوں تھچاڑھن لئی حسن دا تو مہا جھہا سکدے نہیں۔ سو عمر ز
نہیں۔ اوہدی ہستی نارنگی اے۔ نار ہوند دا اوہ ویہڑا رُوب جیہوں مردی
نے آپنے تراہ پاروں چیتوں لاہیا اے پر جیہڑا مردی دے گنجھے چت وچوں
جادو گرنی ڈائی چڑیل پھچھے کٹھنی بن کے نت باہر پیا اُلردا اے۔ جتنے حمزہ
دا بلکار نہیں سردا عمر دی ولکاری سر جاندی اے۔ حمزہ سریر دا زور اے

تے عمر عقل دا۔ حمزہ دے بلکار وائگ عمر دی ولکاری نوں وی قدرت دا (اصل وچ نسب ریت دا) تھا پڑا اے اوبدی باریکی بھرتی چلتے کاراگرنی نوں۔ جگ نواون وچ عمر حمزہ دی بانہہ اے۔ حمزہ نوں آپنے سرداری نسب پارداں بلکار ڈھیجا اے تے عمر نوں آپنے یعنی پچھے پاروں عیاری۔ زور تے عیاری دونوںیں رل کے اک تھی کے، جگ جتدے نمیں تے حاکمی گھوکیندے نمیں۔ حمزہ جو ظاہر دسدا اے اوہا کریندا اے۔ عمر جو دسدا اے اوہ نہیں۔ اوہدا ظاہر اسلوں کو جھا بے ذول تے باہر پینا اے۔ حمزہ دا ہوون آپنے ظاہرا رنگ وچ رہن اے۔ عمر دا ہوون نت رنگ دناون اے۔ ایہہ دونوں نکراویاں بانیاں رل کے جنگاں جتنے تے حکم چناون دی سیاست بندیاں نمیں۔ اکو رنگ رکھن، اندروں باہروں اک رہن مردوں کجھیا جاندا اے۔ رنگ دناون، اندر ہور تے باہر ہور ہوون رہنیپ۔ عیار پچھے کٹھن اے۔ دن چلترا دا کبی روپ۔ عیاری مازیاں دا دیباں دا زچھے بہ۔ ڈاڑھیاں دی ڈاڑھ دا تروز۔ مز ڈاڑھیاں ایہدا مل پایا تے ایہہ کسب بن گیا۔ اشکراں وچ عیاراں دیاں پکیاں توکریاں نکل آئیاں۔

عمر ایہہ حمزہ دے گھر دا غلام بال اے۔ عیاری اوبدی جماندرو اے آپنے میل دا جانا اوگن جیسے حمزہ دی نوکری وچ کم آکے گھن ہٹانا ہے۔ عمر نوں جتناں دی کوئی تانگھ نہیں کیونجو اوہ آپ اندروں اک جتناں اے کمی میل دی جس آپناں من سوئے سائیں دے لکھے لا چھڈیا اے۔ پر سائیاں دی ویکھنی وچوں اوہدے دلوں بے وساہی ملک نہیں سکدی۔

عمر دی بتر دی جماندرو ڈول پاروں کھیں واریں ایہہ نتارا اوکھا تھی ویندا
 اے جو ڈاؤھیاں نوں مار مکاون تے بے پت کرن دا اوہدا ہاؤڑا حمزہ نال
 لاگ پاروں اے یا آپنی غلامی دی اندروکی کاوز پاروں۔ اوہدی بے رحمی
 جمانتاں دی ویکھنی دا پرچھاواں اے یاں ایس اندروکی کاوز دا جان بُجھے کے
 کیھا وکھلا۔ جمانتاں دے پڑ وچ عمر غلام ہستی دیاں وسوں باہریاں پکھاں
 نوں وس کرن دا، ورتن جوگ بنا کھن دا نشان اے۔ پر ایہہ پکھے وس ہو
 کے دی ورتن وان ہوندیاں وی نت ہتحوں نکل ونجھ دی بے وساہی پئے
 جگیندے نیں۔ عمر نوں کلکھن پوایا کو جھ سروپ ہساونا رہندیاں وی ڈراونا ہو
 کھلوندا اے۔ اوہدے کلکھن جمانتاں دی سیوا وچ جئے رہن پاروں وفادار
 پالتوں والا ہج تے جگاوندے ای نیں پر نالو نال پیراں یئھ رہئے اک نت
 ان پورے کھپے دا جھلکار وی دتی آوندے نیں۔

عمر نے عیاری دا کسب انج کیا اے جو اوہ ہن کوئی عام کی نہیں رہیا۔
 اوہدے کنوں وڈے وڈے دریام سپہ سالار ویر تے باشاہ کنبدے نیں۔
 بھ ہستی والا نوں نت اوہدا دھڑکا رہندا اے۔ حمزہ دے زور نال اوہ
 آپنا زور بھڑا سکدے نیں پر عمر دی جگہی گھات دا کے کول کوئی اپاء
 نہیں۔ عمر کیاں کسیاں دی گھال دا اوہ سکھرلا رنگ اے جیہڑا آپنی پرانی
 وتوں نکل کے اک نویں اٹھل جگت ویت بن چکیا اے۔ اک نویں ابھر دیں
 جگت شاہی دا رچھ۔ عمر دے کسب سائیئے حمزہ دا زور وی اکاہرا تے موئیرا
 جیہا وصف جاپن لگ پوندا اے کدیں۔ پر عمر دا سارا کسب کمال آپنے
 جدی لاگ یئھ اے۔ اوہ امیر دی نبی سرداری نوں نت بحالدا سنبھالدا
 اوکڑاں وچوں کڈھیندا اے۔ نال اوہ آپنے دلدار سردار دا روح پرچاون
 والا درباری مسخرہ وی اے۔ کہائی اوڑک کسیاں اتے نیاں دی سرداری
 نوں کاراگری اتے زور دی چودھر نوں مندی مناوندی اے۔ ایہہ پرانی
 بھوئیں والی وچوں نکلی ریت اے جیہنوں نکلی مالکی والے وی ہمیش پوجی
 آئے نیں۔ سک مالکی دی سوز ہندیندیاں وڈ مالکی والا پور چنترا دھارتا وی

اوہناں دی اندر لی لوز اے۔ مولوی غلام رسول دے دیلے ایہہ لوز نوں
 دیہار دے بھار تے ڈونگھیری تے تکھیری کر دتی اے۔ بیٹ دی گوجر
 نوں تے پنجاب دی ہور نک مالک جڑاڑ نوں ایہہ سار متحمی اے
 کہ کوئی نہ جو نوں دیہار دے موہری تے مہاری انگریز راس وال نیں
 جیہناں آپنے دلیں وچ تے نبای اتے کسماں دی سرداری چڑوکنی منوا
 گھمدی ہوئی اے پر اتھے اوہناں دی درتن باشائی والی اے کیونجو آپیاں
 گھڑتاں دی وکری دا جگت کھلار ودھاون لئی تے بگانیاں جوہاں وچوں کپا
 مال سوتے بھا آپیاں کارخانیاں جوگا ڈھون لئی پرانے باشائی رچھ دی وی
 لوز ہے۔ سو جیہڑے آپنے ملک وچ گھاڑو راس وال نیں پنجابے باشائی
 روپ وچ اترے نیں۔ اتحاویاں نکیاں وڈیاں بھوئیں والاں نوں اوہ
 نوشیروان ای سکی ہوندے نیں جیہناں دا اک ہتھ بزر جمیر اے تے دو جا
 بختک۔ اک ہتھ لہور دربار وچ براجا ٹھار کے بھوئیں والاں نوں
 وسا ہوندا اے تے دو جا شاہو کاراں دے نونہہ اوہناں دی سنگھی دھرا دیندا
 اے۔ اوہ امیر حمزہ بن کے بزر جمیر ہتھ دے آمرے نوشیروان دے
 دربار بچن لوز دے نیں۔ اوتھے جج کے اوہد احسن دیا ہون دی اوہدے
 گھر جوائی بٹن دی سوچدے نیں۔ ایہہ نہیں نیں سوہ جو حمزہ دا دارا تے
 چڑو کنال دگیا۔ تے عمر عیار چڑو کنا ایس نوں نوشیروان دی نوکری وچ اے۔
 بزر جمیریاں کیہے تے بختکیاں کیہ سبھ اوہدے ہتھ دیاں صفائیاں
 نیں تے نوشیروانی دی اوہدا ای رچایا ساگر اے۔

بال عمر دے جمن تے بزر جمیر دی تقریب سندیاں سار ائی ایس وڈیرے عمر
 دی کرنی جاچن ٹرپے آں۔ بال دی کرنی ویکھی ائی نہیں۔ بال عمر حمزہ
 واںگ ایرانی دربار دے وظیفے تے پیا پلدا اے۔ بھوئیں اوہدے تے حمزہ
 دے وظیفے وچ اک چالیہ دا فرق اے۔ پر گھروکے غلام دا پتھر ہوون
 پاروں وی تے بزر جمیر دی آکھنی پاروں وی اوہناں دی پال اکٹھی ای پئی
 تھیںدی اے۔ بال وظیفے تے پلدا تے پیا اے پر ابھے نوکری نہیں لگا سو

اوہ آپی ہوند دے اوہ کچھ کھلے وکھالدا اے جیہرے پلیری نمرے نوکری
 دے رنگ رنج کے آپا مول دمیندے نیں۔ موئی گل اینی اے جو
 دڑیے عمر دے چلک چلتے دی ڈور حمزہ دے تران دے ہتھ اے۔ پر
 اجے بال حمزہ دے تران دی ڈور بال عمر دے چلک چلتے ہتھ اے۔ اوہ
 کے دیاں ہاں تاویں والیاں سودراں باں ماں تے پچاریاں نوں حمزہ
 دے بخوبی مرواندا اے۔ جاپدا اے جیویں اوہ آپٹے پیو دے ماںک سردار
 نوں لوکاں سائٹے پئی پیا کریندا اے۔ سردار دے ران وچ براجا پیا
 گھندا اے۔ جیویں غلام دی دنیل انکھ مارو کاڑہ بن کے بال دی شرارت
 وچ لبہ گتی ہوئے تے سرداراں دے گھروں ای سرداری دیہار نوں بھی
 کراون تے تل بیٹھی ہوئے۔ نمر دا حمزہ تے پایا پہلا مقدمہ وکھوبی عمر
 حمزہ کولوں آک بڑھک باز پہلوان نوں تحال مریندا اتے تے فریاد سردار
 دی پچھری اپڑدی اے۔

سن کے عبدالملکے حمزہ نوں سدوا
 کہیا ایہہ کیوں حمزیا کیتو قبر جفا
 حمزہ عرض گزاردا جے چج چھندا ہیں
 عمر جو مینوں آکھیا سو کجھ کیتا میں
 عبدالملک آکھدا عمر امیہ نوں
 کیوں ایہہ ظلم کلایا کہہ اے ظالم توں
 باجھ گناہ جوان نوں توں مروایا کیوں
 ”میرے جیہا کون ہے“ اس فرمایا کیوں
 عبدالملک گل سن ہویا بہت خفا
 حمزہ تھیں کرواؤسیں توں نت جور جفا
 عبدالملک جھڑکدا عمر امیہ نوں
 چھوڑ میرے فرزند دا ساتھ اجیہا توں

عمر کبے لے دیکھے لے غرض اسانوں کیہ
 پت تیرے دے ساتھ دی حاجت مینوں کیہ
 ایہہ گل کر کے نز پیا عمر امیہ یار
 پچھوں حمزہ رووندا کلا زاروزار
 دیت دیوے خون دا عبدالمطلب تار
 کرن کراون ہاریاں کے نہ پچھی سار
 ڈنھا عبدالمطلبے حمزہ دا احوال
 عمر گیا ایہہ رووندا اندر حال ملال
 موز منگایا لطف تھیں عمر امیہ نوں
 کہیا پھیر نہ کے دا کہہ کراویں خون

پچھے تھی اے: ”باجھ گناہ جوان نوں توں مروایا کیوں؟“ عمر صفائی دیندا
 اے: ”میرے جیہا کون ہے، اس فرمایا کیوں؟“ جواب وچ گھن پرتا چلتا
 اے۔ عمر اک پاسے تے آپی صفائی سردار دے دین وچوں ای لیاوندا
 اے۔ ”میرے جیہا کون ہے“ آکھنا آکھنا نہیں فرمائ، فرعونی اے کفر
 اے۔ ہال ای اوہ سردار دی انگھ نوں وی گھما ہلونا دیندا اے تے خبرے
 آپنالاگ دی جتاوندا اے جو ساڑے مالک دے پتر دے موہبہ تے ایہہ
 جیہی گل آکھے کوئی تے اسیں اوہنوں جیوندا چھڈ دیئے۔ پر صفائی دے
 کسی دکیل دے مگر خلام دا بال کھڑا اے آپی پیڑھیاں بدھی کاڈز لے
 کے تے آہندا اے میں ایہناں ساریاں ”میرے جیہا کون“ فرماؤں والیاں
 دا ویری ہاں۔ سبھ زور والیاں دا جیہڑے میرے جیہاں آتے حکم چلاوندبے
 آئے نہیں۔ عمر دے جواب وچ ایہہ ظاہر تے جھیاں پرتاں اوہدی گل
 دی تحوز لفظی ترکھ پاروں نہیں۔ جواب دی شک سوال دی شک ہال جز
 کے دکھری ہو کھلوندی اے۔ سردار دی کیوں ہال خلام پتر نے
 آپی کیوں جوزی اے۔ ایہدے وچ دکیل بحث والی نوک تے نوک ہاں

ہے ای، ہور کیہ اے؟ بد تیزی کہ لاذ کھیڈ جیویں بال تکاں نال تکاں
جوڑ کے کریندے نمیں کہ دیہرے کمی چھوہر دی چاگھ؟
جے بالاں دی شاعری والی کھیڈ وچ آگئی اے تاں سانوں دی اک نگی
جیسی کھیڈ کر دیکھنی چاہیدی اے۔ دوہرے دی تال نوں دونہہ ڈھنگاں
تال پڑھیا جا سکدا اے۔ طبلے دی بولی وچ آکھو ایہدے دو جھول بن
سکدے نمیں۔ اک وسراں تال تے دو جا بے وسراں۔ بعضے سیانے آکھسن دو
جھول نمیں ایہہ دو دکھ دکھ تالاں نمیں۔ جیویں دی ہے جے سردار دے
سوال نوں دوہرے دے ریتل انگ وچ وسراں کے پڑھیے تاں زور
”کیوں“ اتے آوندا اے پر عمر دے جواب نوں بے وسراں کر کے پڑھیے
تاں زور ”فرمایا“ تے آ ویندا اے۔ سیائے آکھسن چھڈو ٹھیاں پر تاں نہ
پاؤ۔ دوہرے دی ریتل پڑھنی وچ دی زور جھتھے چاہو پے جاندا اے۔ گل
سیائیاں دی دیکھ اے اوہ نہ کرن۔ ایاثیاں دا کم ای کھیڈن اے
سو کھیڈ دیکھن۔

جد امیر عبدالمطلب آکھیا ”چھوڑ میرے فرزند، دا ساتھ اجیہا توں“ تاں
اگوں عمر دا جواب انخ اے جیویں گل مالک تال نمیں آپنے ہان دے
تال اے۔ سکون گل وچ مالک نوں کھلی چاگھ اے جو لوڑ تے تہانوں
میری اے۔ ”لے دیکھ لے“ والی سینت انخ اے جیویں گلی بزار دے
چندے پکروڑ دوجے نوں جھوٹھا کپا کرن لئی کے تریجے راہ جاندے نوں
وچ لے آوندے نمیں۔ اتوں پین والا پینترا بھوں ناہس چھڈیا۔ سردار
دے ”میرے فرزند“ دا ولدا ”پت تیرے“ تال دتوں۔ اشراف بولی نوں
بزار بولی تال چکھیوس۔ ایہہ پھوکی پھنڈ دی کوئی نمیں۔ ساتھ دی حاجت
آہی دی حمزہ نوں ای۔ عمر نوں حمزہ اتے آپنی پکڑ دا پک اے۔ مژ آون
تال اوہ بھوں شیر تھی ویندا اے۔ اک دیہنہ حمزہ نوں بت خانے گھسن
ویندا اے۔

غم کبھے سُن حمزیا شیا ہے یاں تاںہہ

ایس کوئی خیلے وچ کیا ہے تے کیا ہے تھاں
 حمزہ نے فرمایا مینوں خبر نہ مول
 عمر کہے سن اساں تھیں اے حمزہ مقبول
 نکیاں نکیاں سورتاں ایس کوئی خیلے وچ ڈھیر
 ایہہ گھڑیاں سُدیاریاں سونے تھیں اے شیر
 لوک کے دے پوجدے ایہناں بلایاں نوں
 میں جانان کجھ عقل نہ ایہناں سُدایاں نوں
 چل دکھلاواں دیکھ لے کیوں کہ نقش جزے
 بت خانے وچ آئیکے حمزہ عمر دڑے
 کیتی نظر پچاریاں خوفوں کنپ گئے
 حضرت عم رسل دے پیریں آن پئے
 عمر کہے توں حمزیاں نہ کر ہور وچار
 اک اک تائیں پکڑ کے چا دھرتی تے مار
 اک اک تائیں پکڑ کے حمزہ عم نبی
 مارے اپر زمیں دے دوزخ گئے شقی
 جاں پچاری ہو گئے وارو وار فنا
 سونے دے بت عمر نے لئے پلے وچ پا
 بت خانے دے اک طرف دتی اگ لگا
 عمر بتاں نوں دوڑ کے لے گھروڑیا جا

اگ بھیلر دی اے۔ لوک بھجدے نیں۔ امیر عبدالمطلب دی پکھری منڈیاں دی
 نر پیشی ہوندی اے۔

حمزہ تائیں باپ نے کہیا غصے ہو
 توں اوہ کردوں حمزیا جو کجھ کرے نہ کو،

جان ستادیں اساں دی پاؤیں نت فساو
اندر تیرے جھنگڑیاں گھر ہوئی بر باد
ہویا اگے باپ دے حمزہ عرض گزار
ایویں سی فرماؤندرا عمر امیہ یار
عبدالمطلب آکھدا عمر امیہ نوں
ہیں کیوں کھڑا کراوندا نت قضیے توں
باز نہ آؤیں ظالماً ظلم کماون تھیں
دل وچ خوف نہ رکھدوں جھنگڑے پاؤن تھیں
توں میرے فرزند نوں کر چھڈیا گمراہ
توں بدیاں کرواؤندرا اے ظالم بدراہ
عمر امیہ آکھدا عبدالمطلب نوں
خبر نہیں میں براہاں یا ہیں ظالم توں
دک بھلا کیوں بتاں نوں تسمیں پکارو رب
شرک کماون ہاریاں ملے عقوبت حمب
ندھب پاک خلیل دا تسمیں وسارو کیوں
بے جاناں نوں رات دن پئے پکارو کیوں
منگ مراداں بتاں تھیں جو دل کر دے شاد
با جھ مراداں جاؤں آخر ہو بر باد
حمزہ کولوں بتاں دا نام گوایا میں
ستا دین خلیل دا موز جگایا میں
سونے دے بت کافراں سٹ چھڈے بے کار
میں گھر نوں چالے گیا ورت لوں دن چار
ایہہ اسی بت سوئیوں آہے سی کس کام
ورت لوں میں کھائیکے پاؤں خوشی تمام
عبدالمطلب حال سن ہو رہیا خاموش

وئنا نمر عیار نوں کامل اندر ہوش

پوری کتاب وچ سردار میں نہ تران سیاست دے نال توڑ توڑ ٹردی دین
نہب دی چھاں دی اسیں گل کر آئے آں۔ کہانی پچیت روپ وچ ایہناں
دونہاں دے آپسی سائے نوں پڑ چولدی نہیں۔ سکون کہانی دی بتر ایس پڑ چوال
نوں گھساون دا اک ڈھو اے۔ اتحے وی پچاریاں دے قتل دا حال جاپاتے
اوے حساب اکی اے:

اک اک ہائیں پکڑ کے جزہ عم نبی
مارے اپر زمیں دے دوزخ گئے شتنی

پر اتحے عمر دی کارروائی وچ آپنے لو بھ لئی ورتیا چلترا آپ اک پڑ چوال
اے جیہدی کہانی وچ تران دی سیاست دے نال ٹردی ریت نہب دی چھاں
نوں چھان ویھن دا ڈھنگ سمجھاوندی اے۔ بال عمر دی نسگ چترائی وڈیاں
دی سیاست دی نقل بنیندی جاپدی اے۔ اوہ کیدے پر تار ہیکھن نال جزہ
نوں بت خانے واڑن دا آہر کریندا اے۔ جیویں وڈیرے بندے بالاں کولوں
کجھ ماڑی چنگی کراون لئی اوہناں دی بھولی ٹوہ نوں اشکلدے نہیں۔ یاں
جیویں گھاگ سیاسی خلپے ان بھول ورکراں نوں کم تے لاون لئی دوہرے
چوہرے داء دردے نہیں۔ تے وت عمر کیدی وھوں نال کاڑ تجے امیر نوں
اتوں پیندا اے تے تیار مناظرے بازاں واگن اوہنؤں اوہدی آپی کتاب نی
سبق پڑھا کے چپ کریندا اے تے سونا آپنے پئیے پاؤں نوں کیدی
معصوم بے شرمی نال باقی گل کولوں وکھرا کر وکھاوندا اے۔ سردار دے
چپ تھی ونجن وچ وی اک گل اے۔ اوں جاچ گھدا اے جو عمر ”کامل
اندر ہوش“ اے۔ ایہہ ہوش عمر دی ویہار دے اندر باہر دی اوہ سمجھاۓ
جیہدے راہیں اوہ ویہار واتاں نوں آپنے لایے لئی ورت سکدا اے تے

جس پاروں دیبار واتاں اوہنوں آپنے لایے لئی ورتا اے۔ عمر غلام بال
اے جیہنوں شاہی وظیفہ ڈھی گیا اے۔ جیہنوں مالک دے پتھر دی یاری نصیب
اے۔ جیہنوں شاہی وزیر اگونہا دیا گیا اے۔ اوہ کامے میل دا اوہ جی اے
جیہدی کا وزر آپنا بھانگا نج دا لو بھ پال کے کڈھدی اے۔ نج لو بھ پالن لئی
اوہنوں دیبار دیاں ریتاں پرتیباں دا پُج ہیو بن کے وکھاٹا پووندا اے۔

مولوی غلام رسول وارے نک مالک ذھائیاں جیہڑی نویں سیاسی ہوند پھیاں
اسریندیاں نیں تے مذہبی ریت رسم دی جیہڑی ورتوں ایس نویں سیاسی ہوند
وچ پئی تھیندی اے عمر اوہنوں جھلکاردا اے۔ ایس نویں سیاسی ہوند دی
اساری کیہڑے جوڑ جوڑیندی تے کیہڑے پاڑ کھولیندی اے تے کیرے جی
کس بھا ایس نویں مالک ہوند دا لاگ دیا ہوندے نیں، عمر آپی ”ہوش“ دا
پڑچواں وکھلا کر کے ساڑے لئی ایہہ ویکھن پرکھن دا ڈھو بنیندا اے۔

اوڑک امیر عبدالمطلب نوں بالاں دے سجا کولوں ست کے اوہناں نوں استاد
کوں پڑھنے پاؤتا پیا۔

بے ادبی وچ آگئے ایہہ دونویں فرزند
علم پڑھاؤ دونہاں نوں ہون داشمند
جهل فساد مزاج تھیں ہوی دور تدوں
دونہاں مار پڑھاؤ کر تاکید جدوں
جزہ عمر عیار نوں سبق دے استاد
جزہ انھیں نیویں سبق کریندا یاد
عمر نہ مونہوں بولیا رہیا ہو خموش

ملائے نے وچ جوش دے پھیر کہیا وچ گوش
توں بھی مونہوں بول کجھ اے لڑکے رہ شاد
جزہ وانگوں سبق نوں توں بھی کر لے یاد
سبق میرا استاد جی آپے یاد کرو
میں انجان ندان نوں کیوں ناشاد کرو

یاد کرن دا اس انوں اجے نہیں ول یاد
 کر کے یاد دکھا دیو اے میرے استاد
 حمزہ والگوں میاں جی میں ایہہ تاہیں خو
 ایویں ہے جی چاہوندا جو ہو دے سو ہو
 حمزہ میرے نالدا بجادیں بول پوے
 میں بولاں جاں رنج کے ملاں بول لوے
 پڑھیاں ہویاں اگلیاں ہور پڑھاوے کون
 جھڑکن جھمپین، نال ہے دو تن کھادے کون
 الیاں سمجھاں والیاں نوں سمجھاوے کون
 پکڑ لوے شاگرد تے پھیر جھڑاوے کون

ملاں جھختھا ہو کے عمر نوں ماردا اے تے عمر مار دا بدلہ لین لئی ملاں دی
 نویں جتی وچ کے سبھ دے سائٹے مٹھیائی کھاندا اے تے مژ مدرے
 نہیں وڑدا۔

پرانیاں واراں وچ اوہ بال دی آوندے نیں جیہڑے آپیاں ان جھک
 اتھریاں کرتاں نال وڈکیاں عزت عہدے والیاں نوں چکی کروئندے
 نیں جیویں رسالو، تے اوہ دی جیہڑے ریتل پڑھائی توں نابری نیں۔
 استاداں نال تختھے کریندے نیں اوہناں دے مراتبے نوں نرآ درا کریندے
 نیں جیویں دلا بھٹی۔ ایہناں دونہاں بالاں راجیاں رائٹھاں دی اولاد
 ہوندیاں دی وڈیاں ہو کے مجھے حاکم دیہار دی نابری داشان بننا اے لوک
 چت وچ۔ ایہناں دی بال وارے دی کرلی پکی عمر دی کرلی دی پیسری
 اے۔ مولوی غلام رسول دی لکھت وچ اتر کے عمر دی ایہناں بالاں وچ
 رلدا جاپدا اے۔ پر اوں وڈیاں ہو کے زور آوری دی سیاست دے ریتل
 پڑ وچ ای رہتا اے۔ اتھرا انہوڑ بے لحاظ رہندیاں زور زر دی چالو کھیڈ
 دا کھڈکار تے کھڈوٹا ٹیکا رہتا اے۔ سو اوہ نکیاں ہوندیاں ایہناں بالاں وچ

وڑتا تے ہے پر وڈیاں ای نکل آوندا اے آپنے نج لو بھ پاروں۔ انچ جا پیدا اے جو ایس تابر بال نے آپنے میل دی پرانی کاؤڑ نوں آپنی وکھری نویں لکھی میں دے کھوہ دی کوئھی گالن دے کم لایا، اوہ میں جس آپنی نویں لکھی کر لی دے گیز وچ ای لین رہنا اے۔ جیبدا ویسی کرتب دھڑا پال اے۔ پر دھڑا پالن دے دھر اندر اوہدا نج لو بھ اے۔ عمر ساہویں حمزہ ات ساؤ بال اے۔ اوہدا سجا انچ اے جیویں آپنی کوئی سوچ نہ ہووے۔ اوہدا کوتیاں اوہدا نہیں عمر دیاں کروائیاں نہیں۔ اوہ ریتل پڑھائی وچ ریتل ساؤ شاگرد واگنگ پوندا اے۔ اوں وڈیاں ہو کے آپنے میل دے سابجے پڑ وچ نترنا اے تے ریتل پڑھائی دے تابر کمیرے بال عمر چور ہوندیاں سگوں چور ہووں پاروں اوہدا بانبہ بیلی ہٹنا اے۔

آہی حمزہ سبق نوں چنگا یاد کرے
خدمت وچ استاد دی عذر نہ کدیں دھرے
دن دوچے جا عمر نوں حضرت کہے امیر
چل کتب نوں چلنے ہوں نہیں تدبیر
عمر کہے کجھ علم دی مینوں خواہ نہیں
میرا نال ملائیاں دل دا راہ نہیں

جے خواہش ہے تدھ نوں پڑھ پڑھ عالم ہو
ان پڑھیاں نوں شہر تھیں کڈھ سکے نہ کوہ
سن حمزہ چھڈ عمر نوں تبا پڑھن گیا
کامل فہم امیر دا تھبدے علم لیا
حمزہ عالم ہویا نخو پڑھی تے صرف
عمر امیہ چور نے اک نہ پڑھیا حرف

سو مولوی غلام رسول دی لکھت وچ چڑھ کے ایسہ دونویں بال انگریز راج
دے سابجے ویسی پڑ وچ لہندے نہیں نویاں مالکی وال میلاں دیاں جیاں

دی ج نری میں دے انگ چتر دے نیں اک آپنے ساؤ سجھا رائیں دو جا
تا بر سجھا رائیں۔ ہین میلاں دی سوڑ اوہناں دا وگوچہ اوہناں دی تابری کیوں
مالکی واناں دی نویں سیاست دے کم آ سکدے نیں ایہہ وی وکھاوندا اے
حجزہ تے عمر دا سانگا۔

عمر پڑھائی وچ حجزہ دے نال نہیں رلدا پر لڑائی دی سکھلائی لئی حجزہ نوں
آپ تیار دا اے:

اک دن عمر امیر نوں کہندا کر کر مہر
خبر نہ تینوں کیہہ کہیا تیں حق بزر جمیر
لوکاں کولوں خوبیاں سُفیاں ہن یاں نہ
سکھیں ہنر پیکار دا فرحت پاؤیں تاں
چل کمان خرید کے کر درزش دن چار
تیر اندازی سکھ لے آوگ تیرے کار

ہمن تائیں عمر دا جو ڈھب رہیا اے جا پدا اے اوہ حجزہ نوں پڑھائی توں ہٹا کے
ہتھیار سکھائی تے لاڈا اے کے نویں کولے کم لئی تے بزر جمیر والی گل نوں
آپنے مطلب لئی پیا درتا اے۔ پر اگوں جیویں کہائی نواں موڑ مڑ گئی اے۔

کھے دا سردار یکن دے باشاہ نوں ہالہ تاردا اے۔ ایکلیں وی امیر
عبدالمطلب ہالہ ٹوریا پر حجزہ کولوں چوری متے اوہ عمر دے آکھن تے ہالہ
روک کے بھڑن نہ ٹرپے۔ پر ہویا ایویں ای۔ عمر نوں سوہ لگی اوں حجزہ
نوں چکیا تے اوہ ہالہ موڑ لیاون یکن گئے۔ یکن دے شاہ نوں ہرا کے ہالہ
مزروا یا۔ حجزہ تے عمر دی ایس کارروائی وچ وڈیاں دے درتارے دی تابری
تاں ہے پر بالپ پنے ذیاں اگلیاں کارروائیاں واگن ایہہ تابری وڈیاں نوں
چھی کراون اوہناں دا بھرم بھاگوون اوہناں دے درتارے دے اندر لے
دو پھیز مولے کرن دا کم نہیں کریندی۔ سگوں اوہناں دا بھرم بنیہدی
اے۔ حجزہ دے تران دی دھم پے گئی اے تے نوشیر والا اوہنوں

آپنے دربار وچ سدويندا اے۔ سو عمر دا جمزہ نوں بھیاراں دی سکھلائی تے لاون بال پنے دے نابر حساب وچ نہیں۔ ایسے کہانی دے نویں رنگ دے حساب وچ اے۔ ریتل علم دی صرف نجو پڑھ کے جمزہ عالم دی تھی گیا اے۔ دونویں آپنے ادھ چیت بال پنے وچوں نکل کے کہانی دے نجو واد وچ پے گئے نہیں۔ یاں آکھو کہانی آپنے ادھ چیت حصے وچوں نکل کے پچیت پدھرتے چڑھ پئی اے۔ پر کہانیاں دی بندیاں ہار آپنا ادھ چیت تو زتاں میں تال رکھدیاں نہیں۔ اچیت بنا کے۔ پڑھنی کو لوں لکھنیدیاں پڑھنی نوں بھلینیدیاں نہیں۔

کہانی دے پچیت منجھ واد وچ جمزہ تال جگ دیاں دریماں دے بھیزاں دی اک لڑی چلدی اے۔ ایہناں بھیزاں دے پچھے بالہ خور سرداری دی سیاست اے۔ ایس دا مول اے ودھ توں ودھ آباد بھوئیں اتے مل مارن تے ودھ توں ودھ اگراہی سانجھن۔ ایسے سیاست ایہناں بھیزاں دا پچھا ائے ایہناں دا اصل۔ پر ایہناں دا مہاندرا اے مرد و جیہنوں مولوی غلام رسول دی لکھت مردی یاں مردی آکھدی اے۔ مردی لکھت تے مردی گھنا۔ فارسی وچ مردی دلیری بہادری اے پر مردی دلیری بہادری دی اے تے بندیائی دی۔ کیونجو ہور بولیاں دا انگ فارسی وچ دی انسان لئی بندے جون لئی اوہو لفظ اے جو نر لئی اے۔ مردم۔ جدوں دو دھراں آہمو ساتھے ہوندیاں ہن گھلات پڑیں نترے ہن تاں مردی کہانی دا شاعری دا اگوازا مل۔ ہھلوندی اے۔ مرد لفظ پوری لکھت اتے چھایا ہویا اے۔ ایہدی گھن ورتوں ای ایہنوں اک اچیچا لفظ بنا دیندی اے۔ بھیت بھریا 'منتر رنگا' جیہدی لفظاں وچ سرداری اے۔ مرد یاں مردی اک لفظ نہیں اک پورا ورتارا اے۔ ایسے ورتارا پوری ہوند نوں سودھدا تے سیدھدا اے۔ ایہدے وچ بول پائی تے یاری پالن لئی آپنی جانوں مالوں بے پرواہی اے۔ دوچے وچ مردی دی شناخت اے بھاویں اوہ دیری ہووے۔ بے اوڑک دلیری تے تھنی سجا اے۔ ذر، تھرڈلی، دھوکھا، کھوٹ دلی مردی دا تردد میں۔ مردی دا میدان بھاویں پوری حیاتی

اے پر ایہدا اصل مدخلہ میدان لڑائی دا پڑا اے۔ ایہدی پوری گھن سکت
دے یعنی دیہہ تران اے۔ بانہہ دا زور تے ہتھ دا کرتب۔ ایہہ مردی دی غیبی
اے۔ دوچے اتے بھارو ہوون دی دوچے نوں آپنی مرضی یعنی کرن دی
سکت۔

جدوں دو ہڑاں آہمو ساہمنے ہوندیاں نیں گھلات پڑیں نتردے نیں تاں
مردی کہالی وچوں ہالے والی گل نوں سردار سیاست دے اصلے نوں ترت
اوہلے کر دیندی اے۔ انچ جاپدا اے جو چیون دا اصل تر مردی دی پرکھ
اے۔ مردی کے ہور کم لئی نہیں مردی مردی لئی اے۔ ایہہ آپ
آپنا بیچا اے۔ ایہہ بندے دی ہستی دا مول اے۔ مردی دا پڑ پگن بندیاں
اے اصل ہوون اے ہوون دی سکھر اے۔ مردی دیہہ تران تے ہتھیار
کرتب اتے۔ کھلوندی اے سو مرد آپنے قد کاٹھ تے ہتھیاراں دے بھار
تال ملیا گنیا جاندا اے۔ داستان وچ مرداں دا قد سو سو گز دا اے تے
اوہناں کوں سینکڑے مناں دے گرز نیں۔ بعضیاں دی دیہہ فولادوں
خت اے اوہدے اتے کے ہتھیار دا اثر ای کوئی نہیں۔ مردی دا ایہہ
کھلار عام بندے دی حدود باہرا ہوون پاروں عام بندے دے دل دماغ
نوں پوہندا وی نہیں۔ بندہ جو نوں باہرے ایہہ کبی گھلات اصل وچ
سیاست دے سوچ ورثارے دا خاب خیالی انگ ہن۔ سردار سیاست دی
بینکرو بے حسابے جسے دے بے حسابے زور وچ آپنا گھر بناؤندی اے۔
اٹھے کھلو کے عام بندیاں توں عام بندیاں دے کم کسب توں
آپنے آپ نوں اچیرا گلردي اے تے ایس ظاہرا بے جوڑ وڈیاں تے بھار
دے سرتے حاکمی دا حق منگدی اے تے ایس حق نوں قدرت دی مرضی
وسدی اے۔ حمزہ دی مردی دا سومہ وی دیہہ تران تے ہتھیار کرتب ہے
پر اوہدا قد کاٹھ عام بندیاں توں ودھ ہوندیاں وی بے حسابا نہیں۔ اوہدی
ویتر آپنے نال بھزن والیاں ساریاں سرداراں کنوں گھٹ اے پر زور
ساریاں کنوں ودھ۔ ویکھن وچ اوہ دیواں در گئے پہلوانات ساہمنے ملوک جاپدا

اے۔ پر درتن وچ اوہ بھ توں کردا اے۔ کہاں وچ آون والے
 سینکڑے دیو تے دیوال جبھے پہلوان سردار اصل وچ حمزہ دی مردی نوں
 الگاڑن لئی گھر کھلیارے گئے جاپے نیں۔ حمزہ دی مردی دی سریر
 دے زور دا وکھلا ای ہے پر ایہہ سریر دے زور نوں کے ہور ان ڈشے^ڈ
 ان میٹے زور نال دنج جو زیندی اے۔ ایہہ زور قدرت دا بے اوڑک زور
 اے جیہڑا امیر دے نسب پاروں اوہنوں باہوڑدا اے۔ ایہہ زور ہر دیلے
 اوہدے کول ہے دی پر نہیں دی۔ جاپدا اے لہنوں حاضر کرن لئی
 کوئی بھیڑ کوئی اوسر ہوونا ضروری اے جیہذے پاروں مردی دا ایہہ قدرتی
 رنگ آپنے جلال نال ظاہر تھیندا اے۔ تے دیوال درگے قد کاٹھاں نوں
 اصولوں نتاں کر وکھیندا اے۔ ایس قدرتی تران دا ربی جلال دا اخیر لا گھلا
 وکھلا حمزہ دا نعرہ تجھیں اے۔ جدوں زور وچ دوجا ساواں نکلے اے تاں
 امیر جوش وچ نعرہ مار کے اوہنوں بے سرت کر دیندا اے۔ مولوی غلام
 رسول دی لکھت ہر واری ایس نعرے نوں نویکے کبی رنگ نال سوار
 وکھیندی اے۔ پر ایہدا مول ایہدا اثر ہکا ای اے۔ سرکب ترک نال
 گھول وچ نعرے دارنگ ویکھو:

وچ پہاڑاں سنگ بھی کھڑک کھڑک کھڑاک
 بند زمین غریب دے تڑکے تڑک تڑاک
 جنگل بے حد سوکیا ساں ساں کرن پہاڑ
 شیر بلکھیے آفتاب دوڑے چھوڑ اجاڑ
 پیا اچاک ززلہ وچ زمین اسماں
 موم ہو یا ڈھل سنگ بھی اندر کوہستان
 پیراں یٹھوں یلاں دے خاک چھٹی دل چاک
 تیغائ ہتھ بہادرائ جھڑ پیاں وچ خاک
 اکو نعرہ شیر دا گیا دلاں نوں گھٹ
 سندے سار جو بعضیاں جاندی جان نکھٹ

زہاں کماناں کیاں ہتھوں گھیاں چھٹ
 سن گھیاں دے کالجے گئے اوازوں پھٹ
 گھوڑے انجوں کفار دے اسواراں نوں سٹ
 بیدل ہو دل جنگلاں گئے کداڑا پٹ
 ڈگ اسواراں بے دلاں کمراں گھیاں مٹ
 عیاراں نے جائیکے گھوڑے آندے لٹ
 شور پیا وچ کافراں ترفن پئے جوان
 گویا اپر دھرت دے آٹھ پیا اسماں
 یا تے اسرافیل نے پھوک دتی کرنا
 کنماں دے وچ قبر تھیں میخاں گھیاں دھا
 جنبش ملی زمین نوں پیا پہاڑیں شور
 سن اوازہ مر گئے پچھی مور چکور
 ترک گئے کر ترک دے تنوں تمام اوسان
 خونی ٹھانجھ و گاؤندے خونوں خون پران
 حمزہ سرکب ترک نوں چک گیا لے شیر
 دھرتی مار دھسایا گرد سرے دے پھیر
 چھاتی تے چڑھ بخھیا گھت رسہ اعضا
 پکڑ لتوں چھج لے گیا عمر امیہ آ
 باز گشت دے طبل سُن مژیا عرب امیر
 آ کری تے آپنی بیٹھا شیر کبیر
 سرکب نوں فرمادا ترکا آ کھ بیان
 کیونکر تینوں پکڑیا آ اندر میدان
 ترک کہے توں پکڑیا مرداں دے میدان
 توں ہیں شیر شکاریا مرداں دا سلطان
 حمزہ کہندا آ کھدے عالم دے دانا
 مرد ہوئے یا مرد دی خدمت اندر آ

کہہ ترکا رب اک ہے واحد لاشریک
 ابراہیم خلیل دا سچا ندھب نمحیک
 سرکب ترک جوان نے لے آندا ایمان
 اللہ واحد نیا ہویا مسلمان
 تن تھیں آپ امیر نے کھولے بند تمام
 تے سرکب نوں بخیا خلعت تے انعام

اک ہور سردار قیماز خاوری ٹال گھول ویچ نعرہ سنو:

بھلی کڑکی قبرہ دی کڑک گئی اسماں
 ویچ پنجاہاں کوہاں دے پیا تزلزل آن
 اڈے جناور جنگلوں وڈے پہاڑیں جا
 مر گھیاں مر غایباں ڈب اندر دریا
 شیر پلنگ اجائز تھیں ڈردے نس گئے
 برگ درختاں جنبشوں جھڑ ویچ دھرت پئے
 ویچ پہاڑاں پھر گئی شور پکار صدا
 ست زیناں کنباں اڈ پڈ گئی ہوا
 جنگل بیلا کوکیا پھری ولایت کوک
 جنگل چڑی چر و نگڑی ہار گئی دم چوک
 اللہ اکبر آکھیا نعرہ جدوں پکار
 چک کھڑیا قیماز نوں دھرتی توں یک بار
 پکڑ پنجے ویچ پھیریا دانگوں چرخ کلال
 پھیر زمیں ویچ ماریا کیجا مندا حال
 دوز عیار طرار نے بخھ لیا قیماز
 کچ لیاندا فون ویچ خاور دا شہباز

مز جزہ وچ بارگاہ کری بیٹھا آ
تے فرمایا عمر نوں قیدی نوں لے آ
جزہ نے فرمایا خاوریا فرمایا
میں مینوں میدان وچ کیوں کر لیا دبا
مز کے کبیا قیماز نے میں خود کہاں کیا
تو شیر میں لوہ میڈی مینوں پکڑ لیا
شیر لیا پکڑ بھیڑ نے گرگ کیتا ہر بند
باز لیا پکڑ چڑی نے کیڑی فیل بلند
سن کے جزہ بسیا تے کردا فرمان
غدر نہ کرتا چاپیے ہو جا مسلمان
اوہ کہندا میں جزیا نہ مناں اسلام
کہیا جے نہ ملسمیں میں کرساں قلمام
سن فرمادے خاوری تحب مینوں مردا
گل میرے تے عربیا پتھسیں تیغ وگا
ہن مینوں اس جان دی کالی چاہ نہیں
مرنے دا کیہ خوف ہے کجھ پروادا نہیں
مینوں تیرا پکڑنا مرنوں بہت پرے
نگ گیا تے مرن تھسیں پھر کد مرد ڈرے
کیتا حکم امیر نے گرز مارو اس طور
یعادی اک طرف ہو دوجی ول لندھور
یعادی لندھور نے گرزاں اندر ہتھ
جیوں کر چاول چھڑی دے تن من سیا کٹ
نہ غم کردا خاوری کبے دھیر پکار
تیغوں میرے عربیو نگزے کریو چار
جزہ کبے دریغ ہے ایسا مرد مرے

مسلم ہووے کس طرح دل وچ فکر کرے
بھکھ لگی قیماز نوں عرض کریندا رو
خورش کھلا کجھ عرب یو مینوں قتل کرو
حجب طعام کھلایا طلب کرے پھر آب
بھرے پالا آب دا حمزہ آپ شتاب
ابراہیم فلیل دا پڑھے صحيفہ شیر
دم کر کے پی دیوندا پس خوردا تیس پھیر
جاں پیتا قیماز نے ہویا اثر ظہور
غصب غصہ بھ دلیدا دم وچ ہویا دور
رو حمزہ نوں آکھدا اے عربی سردار
کیوں ناچیں توں ماردا گل میرے تکوار
حمزہ کہندا خاوری دل وچ بہت دریغ
ایے مرد جوان نوں پکڑ کرائ تہہ تق
خوب ایہی وچ بند دے رکھاں عمر تمام
تاس چھڈاں جے پچ کر من لویں اسلام
مرد ایہی توں حمزیا نس کہے قیماز
مرداں دی وچ خدمتے کرداے مرد نیاز
تیرے با جھوں حمزیا مرد نہ وچ جہان
توں ہیں وچ جہان دے مرداں دا سلطان
تیرا خادم ہووہ مینوں عار نہیں
تیغ بہادر تیں جیہا کو، پر کار نہیں
تیری خدمت سرورا میں پر نگ نہیں
تیں جیہا وچ ملک دے صاحب جنگ نہیں
تے نہن مسلم ہونا مینوں سنگ نہیں
تے دولت ایمان تھیں میں دل جنگ نہیں

کبھی کیا آکھاں کیسے کہاں کیسے کجھ ہے اسلام
سر مٹھے تے اسماں دے تیرا حکم تمام

سر کب ترک تے قیماز خاوری دنویں مردی دے ای دو رنگ نہیں۔ سر کب
ترک عام سردار اے قیماز خاور دا سلطان اے۔ سردار دا پڑ وچ ہار کے
حجب حمزہ دی ماتحتی من لیئی تے سلطان دا ہارن مگروں لغزن توں انکار
دنویں مردی دے دو درجے نہیں۔ ننگ دی رنگ دی مردی اے پر ایس
رنگ نوں مارتا دی مردی دا ای کم اے سب توں اچیری مردی دا۔ حمزہ دا
مہربان درتارا اوبدی مرد سنجان دی مردی دا ای وسپ اے۔ پر اوبدی مردی
کے اچیرے سوئے وچوں نتری اے۔ جیہڑا حمزہ دے زور نوں مندیاں
آپنی مردی پاروں اوبدے یئھ رہن نوں ننگ سمجھدا اے اوہنوں حمزہ دے
اچپے نسب دا گھنا زور دم کیتے جو سخے پائی راہیں رام کر لیندا اے۔

تران سیاست دا مول دوجے نوں تران منواون ہے۔ دوجے دے تران نوں
آپنی مرضی یئھ کرن۔ جیویں دی سرے۔ تران دی سیاست دا سلھر دوجے نوں
اندوں منواون اے دوجے دی میں وچ آپنی میں دی حاکمی بہاؤن۔ آپنے
لا ہے نوں دوجے دا لا با بناون۔ تران دی سیاست اج دی ویہروں نا براں
نوں ایویں ای سوت کر لیندی تے آپنے درتارے وچ ولیندی اے۔ ان
ایہدے کوں پرائی دم والی تاثیر تے پیس پر اوبدی تھاویں نویں نوئے
بہوں نہیں۔

اکواریں حمزہ دا نغرہ اوہدا اخیر لا ہتھیار مردی دی گھنی پرت دا وکھالا س محل
نہ ہو یا۔ بس اکو واری۔

حمزہ نغرہ ماریا شورش پئی اجاز
درے بلے البرز دے تھر تھر کرن پہاڑ
پیا پہاڑیں زلزلہ وجی حشر دی صور
جانوراں دے پرال دے زور گئے ہو دور

چھوڑ سہیاں سن آفتاب کوہاں تک مقام
 غاراں دے وچ اثردا ہوئے بے آرام
 نہراں جوش آمحلیاں چڑھی کناریں کاگں
 تڑف کندھیں چڑھ سہیاں پیاں مردیاں واںگ
 کفاراں دی فوج دا بدل گیا بھے حال
 چھوڑ گئے بھے یلاں نوں گھوڑے بیت ہال
 کروں پکڑ بدیع تے کردا زور امیر
 تے اس مرد دلیر نوں نہ ہوئی تاشمیر
 دھرتوں ذرا نہ ہلیا قدم رہیا بر جا
 ویکھے عرب دی فوج تے حیرت تھیں آ
 جاں حزہ تھیں چاؤں رہیا جوان دلیر
 جوش غصب وچ آئے کے دھو پیا شمشیر
 جدوں امیر المؤمنین ماری تبغ انھا
 قریش محمد ایں گھری ظاہر ہویا آ
 اس نے ہتھ امیر دا پھڑیا وچ ہوا
 تے کبیا کجھ ہوش کرمت رسمیں پچھتا
 ایہہ تیرا فرزند ہے اسنوں مول نہ مار
 ایہہ گل سنی امیر نے تبغ لنی کھلیار

ایہہ بدیع الزماں اے حزہ دا پتر۔ گیلان دی سردارزادی گھلی اسوار وچوں۔
 وکھ وکھ باتشا بزادیاں وچوں حزہ دے جتنے وکی پتر ہوئے اوہ پیونوں پڑ وچ
 ای آن ملے نہیں۔ پیوال پتران دا ملٹن دی زور دی پکھ رائیں اے۔ پتر
 آپ پیو ہال " جہاں دے بھے توں تھڑے وجود ہال " آپنا زور میچنا
 چاہوندے نہیں آپنی شناخت لنی۔ حزہ دے پتر کے اگے نہیں نیوں
 سکدے۔ پوچھ اگے نیوں اوہناں دا اصلًا اے۔ پیو اوہناں دا است سوما اے۔

ایہہ پتر ہوراں کولوں اگانہ نگھے گیا اے۔ لہنوں لفاون لئی حمزہ نوں
نعرہ مارنا پیا اے تے لہنوں نعرہ دی نہیں پوہیا۔ نعرہ ایس نسب دیاں
جو اتاں لئی ہے ای نہیں۔ اوہ ایہناں دا گھر دکا ہتھیار اے۔ جدوں امیر تکوار
کذھی تے اوہنوں روکیا وی اک ہور پتر۔ قریش محمد کوہ قاف دی اسماء
پری وچوں۔ حمزہ دی مردمی دی سرداری بندیاں دیاں ہواں توں اگیرے
دیواں تے پریاں دے جہاں وچ وی اے۔

مولوی غلام رسول دے لفظ مرد دی ورتوں سگویں فارسی شاعری دی ریت
وچوں آئی اے۔ جیہڑی کتاب توں مولوی صاحب آپی لکھت بٹائی اوتحے
تاں ایس لفظ دی پردهانی ہوی ای۔ کیونجو داستان دا مول ای ایس لفظ دی
پردهانی اے۔ پر فارسی شاعری دی کھلارویں پڑھائی نے دی مولوی صاحب
دی لفظ ورتوں دیاں پرتاں ساجیاں نیں۔ فارسی لکھت صدیاں بدھی لفظ مرد
نوں انج آدریا انج گُن بھرپوریا اے جو ایہہ بندیائی دے تت ست دا نشان
بن گیا اے۔ مرد دا تران ماکلی دیہار دا ڈھرا تاں ہے ای۔ سو سرداری دی
مل ماری دیاں بھیڑاں دی کہائی وچ تے لفظ مرد دی پردهانگی ہوئی ہوئی۔
پر اچھا ایہہ ہے جو ماکلی دیہار دے الٹ جیہڑیاں لہراں ابھریاں، فارسی
ریت وچ اوہناں دی کہائی دی مرد پردهانی دی کہائی اے۔ ماکلی تیج، ماکلی
بند درویشن دی مرد آکھ کے سلا ہے سجائے گئے۔ دیہار اساری تے دیہار
پوچا وی مردمی تے دیہار تروڑن دی مردمی۔ پر اچنجھا نہیں وی۔ کیونجو
شاعری دیاں منجھ وادہ ریتاں اتے اوہناں دھڑیاں دی، اوہناں میلاں دی
رہتل گھوٹل دی چھاں ہوندی اے جیہڑے اوس شاعری نوں ورتدے
ورتاوندے نیں۔ سو نابری دی کہائی دے رنگ وچ ای رنگ کاٹ دی
ہوندا اے۔ مولوی غلام رسول دی لکھت دا اگواز تے ملیا ای پڑ دے بھیڑ
والی مردمی ہویا اے۔ سو اتحے دیہار تیج مردمی نوں تے راہ نہیں ہو
سکدی پر لکھت دے بچھواڑ نوں اسیں پھرولدے ای پئے آں تاں اوتحے
اک دکھائی مرد لفظ دی اوس ورتوں دی وی ہے۔

اک لڑائی وچ مہر نگار ماری گئی۔ حمزہ دے دل آتے ایس سٹ نے چوکھا اثر کیجا۔

بدنوں خلعت تھی تھی شے لاہ امیر
لئی پرانی کمبی ہو یا حال فقیر
ہر دم دلوں وگاوندا آہیں پر تاثیر
روندرا رہندا رات دن اندر غماں اسیر
وال منائے سرے دے تاج اتار لیا
ظاہر باطن فقر دا حال سنوار لیا
باجھ پرانی کمبی کیتے دور لباس
سوت اڈیکے دمبدم رہندا نت اداس
جھگڑے جھانجے ڈلی دے بیٹھا چھوڑ امیر
رہیا مجاور قبرتے ہو کے حال فقیر
اندر مکاں ساریاں خبر ہوئی مشہور
جنگ لڑائی خلق تھیں حمزہ کیتی دور
چھڈے جنگ مقابلے لئی فقیری مل
بھی یاراں نوں توریا وطن قدیمی ول

ایس حال وچ حمزہ دے کجھ پرانے دشمن اوہنوں گھیر مارن لئی خودے نیں۔
وچ کلپات عیار دی اے جو آپنے پیو دا وٹا لیں لئی درویش بن کے حمزہ کوں
آوندا اے تے مریدی دی درخواست کریندا اے۔

کہنس حضرت آیا میں وچ ایس زمیں
پھردا دنیا دیکھدا بیت مقدس تھیں
نور اخلاص حقیقوں تھیں وچ چک پیا

مرد جیہا میں ڈھونڈدا سو اج ڈھونڈ لیا
 بُن ہے میری آرزو اندر ایس مقام
 عمر گذاراں تیریاں پیراں یئھ تمام
 برکت پاک انفاس دی میں ویچ اثر کرے
 شاید دل چا نش دی گردن چیر دھرے
 ایہہ آئینہ باطنی شاید چمک پوے
 ممکن ہے دل مقصدے واجب راہ ملے
 حسن حقیقی یار دا چمکے ویچ دلے
 امارہ دی سرزنش واجب لوں چھان
 تے غیبی الہام تھیں پاؤں اطمینان
 سوت کڈھاں ناسوت نوں دلوں ریاضت نال
 تے روحاںی لذتوں وجہ ملے فی الحال
 جاں مخفی اسرار دے جا پہنچاں دربار
 واحدانیت حق تھیں لوں لوں کرے پکار
 کراں فنا اس خودی نوں دائم ملے بقا
 نور وچوں اخلاص دے مقصد ملے ضیاء
 جو کجھ میری آرزو آکھ سائی میں
 تے دنیا دے مال تھیں لوں نہ کائی میں

جزہ۔ کلپات نوں ورجیا:

مشکل کرن فقیریاں فقر کائے کون
 اوہ غماں دی زندگی ختم کرائے کون
 تکیے دی امید دی نقد کرائے کون
 ڈھیں جان غریب نوں خاک رلائے کون

پر کلپات اڑیا رہیا:

اوہ کہندا توں پیر جی نوں نہ ہو بیزار
میں وچ خدمت تساں دی دینی عمر گزار
پھر ذخرا وچ جگ دے مرد نہ ذخرا کوہ
یا مرشد توں مرد ہیں توں میرے دکھ دھو

حمزہ دا عذر:

میری خدمت واسطے ہے اک مقبل یار
توں سیلانی مرد ہیں مرضی دا اسوار
توں کدھرے جا ہور تھاں آپٹی کر گزران
مشکل سمجھه مقابله دردال دے میدان

کلپات دی عرضوی:

عرض کیتی کلپات نے رو رو کے سو وار
مدت دی میں آرزوی ایہو درکار
لئھے مرد خدائے دا جے کو وچ جہاں
خدمت اندر اوس دی کر چھڈاں گزران

اوڑک حمزہ کلپات دی عرضوی من گھندا اے تے کلپات جحب موقع تاز
کے اوہنوں تے مقبل نوں بیوشی دا دارو پوا کے قید کر گھندا اے تے حمزہ
دے اک دیری قرآن بن قریز ر شاد دے خواں کر دیندا اے۔

مولوی غلام رسول ہوراں کلپات دی عرضوئی وچ خانقاہی صوفیاں دی کتابی
 لفظائی فرفر بائی اے کلپات دے دنگے تے پھر پوہ دی پکیائی دکھاون واسطے۔
 نور اخلاص، حقیقت پاک انفاس، نفس، آئینہ باطنی، عرفانی نور، مقصد
 واجب، حسن حقیقی، امارہ دی سرزنش، غیبی الہام، تاسوت، وجہ، مخفی اسرار،
 وحدانیت حق، خودی، بقا، فنا۔ پر کہانی دا پھیر ایس دنگے باز عیار کنوں
 ہور موکلیرے کم وی گھندا اے۔ کلپات عیار اوں ویلے فقیر بن کے آیا
 اے جدوں کہانی دا ہیرو کہانی دے مول سروپ نوں، آپنی بنت دے نجحا
 نوں چھڈ کے آپ فقیر بنیا پیا اے۔ کلپات دی گوڑ فقیری حمزہ دے
 ایس نویں مہماز اتے وی نوک اے۔ کلپات گوڑ فقیر بن کے فقیری دے
 پورے ورتارے نوں گوڑ ورتارا بنا دکھاؤ اے۔ تے فقیری دے ایس
 بہروپ راہیں کہانی آپنے ہیرو دے لیہوں لہن نوں پی چکھدی اے۔
 کہانی آکھدی اے جو تانج خلعت لاہ کے کمبلی پاؤن حمزہ دا بھرم اے
 کچ اے۔ کیونجو فقیری ہے ای بھرم تے کچ۔ اصل جیون تران دی سیاست
 اے مردی دے ورتارے راہیں۔ اوہ مرد جیہدی کوڑ بھال کلپات پیا جتیندا
 اے مرد ہے ای نہیں۔ مرد اوہو اے جو حمزہ ہا اوہ نہیں جو اوہ بن گیا
 اے۔ سو کلپات دے دنگے دے گھیر وچ آوندیاں سار ای حمزہ نوں
 جیویں جاگ آؤندی اے۔

جاتا تدوں امیر نے کیتا دعا فقیر

ہن میرے جو ورقی اللہ دی تقدیر

ایہہ درویش شریر دے مکراں دی تاثیر

مرشد نوں سن بالکے لگے کرن امیر

اخیری سطر وچ جیویں اوہ آپنی بھل دا جاؤ تھی گیا اے۔ آپنے نویں اوپرے
 مہماز اتے آپ پیا کھلدا اے۔ تے ایس مہماز نوں آپنی نویں پتا دا کارن
 سمجھدا اے۔ ایہہ پتا تقدیر اے جیہڑی میری بھل پاروں میرے اتے ورتن

گئی اے۔ مینوں را ہے پاؤن لئی مز جنگ دے میدان وچ کھڑاں لئی۔ کتاب
وچ درویش فقیری دے لفظ اک دی بھنڈتھن پکے نمیں آب واری۔ جد مر
درویش بن کے آئے سوواں کنوں گھورا کھس کھڑا یا تزہ دی سواری ہائے۔

پچھے رہیا پکاردا سوداگر دل رویش
کی بدھر نوں نس چلیوں اے نکام درویش
لیوں ٹھنگ بنا ری ہو کے حال فقیری
ایس درویشی فقر دا کون تیرا ہے یہ

حرزہ دی فقیری نوں جیویں دکھایا تے چاھیا گی اے اوہدے وچوں اک
وڈیری کوک الردی جا پدی اے قصہ ریت والی فقیری اتے۔ حرزہ دی
فقیری عشق پاروں اے، وچھوڑے پاروں۔ حرزہ دا مہر نگار دے وچھوڑے
وچ آپنی ہستی ونجاوں چیتا کرو یندا اے راتھے تے مینوال دی کرنی دا۔
کہانی آپنے مول پاتر نوں مرداں دے مرد نوں قصہ ریت دیاں مول پاتر ان
 والا بانا پواندی اے دت ایس بانے نوں کچ کھوت آکھ کے لہا دیندی اے
تے مز اوہدا پرانا بانا اوہدی بختردا مہاندرا اوہنوں پرتا دیندی اے۔ ایس
کاروانی راہیں کہانی قصہ ریت دی عاشقی تے فقیری نوں پر چولدی اے۔
جا پدا اے قصہ ریت والیاں صدیاں بدھی عاشقی تے فقیری راہیں جیہڑا تروز
تران دی سیاست دا تے ایس سیاست دی رہتل اتے پلی شاعری دا کیجا
اے اوہدی بھاجی موزن لئی مولوی غلام رسول دی لکھت نے
آپنے بھائے قصہ ریت دی کندھ پچھواڑیوں پی اے۔ پر کندھ پ کے
پتہ لگاس جو ایہہ تے آپنا ای دیہڑا اے قصہ ریت دا نہیں۔ تھیا ایہہ ہے
جو عاشقی فقیری دیاں جیہڑیاں روپاں نوں بھنڈ کے قصہ ریت دل نوک
الاری گئی اے اوہ قصہ ریت دے ہن ای نہیں۔ مجاوری پیری کتابی
صوفیائی۔ ایہہ روپ تے تران دی سیاست دیاں گھروکیاں گھرتاں نمیں

اوہ دیاں ای جھاکیاں جھکانیاں نیں۔ اوہناں ڈھانیاں دیاں ای رُجھاں نیں جیہڑیاں تران سیاست را ہیں آپنی ہوند پڑیاں سارے دیاں نیں۔ سو ایس حساب ایہہ نوک تران سیاست آتے ای مز ورحدی اے کہانی دے سچیت آہر دے باہر و باہر ای۔ فقر درویش قصہ ریت دے۔ آدرے لفظ نیں۔ کہانی ایہناں نوں اچیچا تجدی اے عیاری تال جوز کے۔ پر تران رہتل نے پیری مجاوری تے کتابی صوفیائی تال جوز کے ایہناں لفظاں نوں اپناوں تے کھنڈ دیاں کرن دا جیہڑا نہ نت پیا لایا ہے اوہ دی تے تال ای بھی ہوندا اے۔

جزہ دی قید تے قید وچ بے انت تبھے کہانی دلوں اوہنوں سزا نیں۔ کہانی آپنے ہیرد نوں سزا را ہیں سودھ کے آپنے وڈے سندھ وچ آپے اک کان پا کے تے آپے ای اوہ کان کذھ کے آپنی نزوئی سیدھ دا ہوکا دیندی اے۔ اچیچا ہوکا دین دی لوڑ تے کوئی نہیں پر تروڑ دیاں ورتاریاں نوں لیکنا جھیکنا آپنے ورتارے وچوں اوہناں دے لگ لیز نوں مانجھ کذھا کہانی دا سیاسی آہر اے۔

جزہ دی عاشقی فقیری کراہ اے۔ کہانی نے اوہنوں اگونہی خبرداری دی کرائی آہی۔ جزہ نوں خاب وچ ابراہیمی زیارت تھی:

کر شفقت فرماؤندا اوہ مقبول ربی
جد ہاں تیرا جمزیا ابراہیم نبی
آیا تیرے پاس ہاں عقل سکھاون نوں
ہمن فرزند اپیاریا سُن نصیحت توں
چھوڑ دلوں دیواںگی نہ ہو حال زبوں
کافر مار جہاں دے اونویں ہو ہشیار
بے دیناں دے دین دے کوٹ کرو مسماں
کیوں اک خورت واسطے ہوش گوائی توں

خاک بدن تے حمزہ کہہ کیوں لائی توں
 سر قائم تے عورتاں دنیا وچ ہزار
 مہر نگاروں سوہیاں اندر نقش نگار
 ایس عورت دے عشق وچ توں سرخاک نہ پا
 ایہہ مرداں نوں نگہ ہے مفت نہ عقل گوا

ظاہر اے آپئے مول مت دے ویترے ایس بیان نوں کہائی نے ابراہیمی
 نصیحت دا روپ دے کے آپئی سیدھ نوں اچھیا آدرا یا لے تے حمزہ نوں
 سیدھوں بٹن دی سزا نصیحت عدوی دی سزا دے رنگ وچ دیوالی اے۔ مژ
 جس قارن قریز ر شاہ کولوں حمزہ نوں تجھے دیوائے گئے نیں او سے قارن
 دی بھیں نوں اک ہور ابراہیمی زیارت را ہیں حمزہ نوں چھڈاون تے
 اوہدے نال نکاح کراون دا آکھیا گیا اے۔ جانے

سر قائم تے عورتاں دنیا وچ ہزار
 والی گل پوری کر کے وکھائی گئی اے۔ مولوی غلام رسول دی کلا ایہہ ہے جو
 کہائی مونہبوں سزا نوں سزا دئے نوں وٹھ نہیں آکھدی۔ ساری گل نوں
 سبھیں واپری بٹا کے جوڑ دی اے۔ پر چار بٹا کے نہیں۔ پر بتر دی پچب وی
 تے بولدی اے۔ کھل پر چار نالوں بتر دا کجھ پر چار ودھیرے پوہندا اے۔

سر لفظ اتھے مولکیرے معنے لے کے آیا اے، سرداری تے عزت دے۔
 خاک رلاون اکائی دی رمز ائے وتمگرا گواون دی۔ ایہہ سر گواون اے سو
 ایس توں حمزہ نوں ہنکلیا گیا اے۔ عورت سر دی سجادوں اے۔ اوہدا کم
 سرداری دی سیپ اے۔ اوہ کام گرہستی تے اولاد دیاں لوزاں پوریاں
 کرے۔ ہور سپیاں واںگ اوہ وی اکو اک نہیں۔ اوہ آپئے درگ وچوں
 نگ اے۔ درگ وچ بھلیو بھلی نقش نگارے نگاں دی تحوز نہیں۔
 جئی بارے ایہہ وچار او سے نر پردھان وسیب وچوں ابھرے نیں جس
 وچوں مردمی دا ورتارا انجھریا۔ پرانیاں شکاری وسیباں تے نگروں پشو پال

وسمیاں دی کم وغڈ وچوں نر پرداھانی اُسری تے واہی وان ٹابریاں وچ
نسری۔ ہالہ خور سرداریاں تے باتشاہیاں ایبیدی ملک بندی کر کے لیہنوں
آپنی رہتل دا موہرلا اگ، آپنی واہ ورتن دا مول بنا پرچاریا۔ نر پرداھانی تے
مل پرداھانی دا اُسار تے نار آپ وچ گھنھیا ہویا اے۔ سو سرداری تے
مردی آنکھڑو تحوک ہن۔ مرد ای بندیاں دا تت اوہدا سہرا اے۔ مرد ہوون
ای اصل بندہ ہون اے پر مرد ”سر“ تال اے ”سر“ دے سر تے اے۔
سو عورت پچھے ”سر“ گواون مرد نوں نگ اے۔ وڈ مالکی ریت دی ایہہ
سوچواہ بک مالکی وال سجھا نوں وی نت پوہی اے۔ مولوی غلام رسول دے
وارے نویں ملکھ دانی نوں آپنا آپ سودھن سنجالن لئی ایس سوچواہ دی
لوڑ گھنیری آہی تے ایبیدیاں نت تروڑاں دا عاشقی فقیری رہریتاں دا ذر
و دھیرا۔

سرداری مردی دے ورتارے وچ جنی دا کم نزا مرد دے کم نوں سیوں
سوارن ای اے۔ ایہہ جنی دی ہستی دا مول اے جنی دا اصلی روپ اوہا
اے جو مرد دے کام نے ڈولیا متحیا تے پرچاریا اے۔ سرداری مردی۔
ورتارے دی درباری کبی شاعری نے مرد کام نوں ای عشق آکھ ڈیا
تے ایے عشق دے ٹل ایبیدی ورتوں لئی جنی دا روپ گھڑ سوار کے
وچھایا تے ڈیا۔ درباری کبی شاعری دے گوجھے اچھیں سچھیں آہر ہا
فقیری ریت دے تروڑ دا۔ سو ایس شاعری نے فقیری عشق دیاں رمزاءں
دے گھنے کتابی وریدے ساج کے اوہناں رمزاءں دا مجھ مارن دا اوہناں
نوں آپنا۔ گھروکا کھڑوٹا بناؤں دا ٹل لایا۔ ایس کتابی رمز پسارتے دے
رولے پاروں وی لوڑ پی مردی دی کھالی نوں فقیری عشق دا لہیز لاہوں
دی۔

لفظ عشق راہیں ڈیا سواریا کام مرد دا مال اے۔ ایہہ جئے کئے لئی
نہیں۔ نہ جتنا کھنا مرد ہو سکدا اے نہ اوہ سرداراں ورگا کام بھوگ سکدا
اے۔ اوہدی جوں وکھری اے۔ اوہدے روگ بھوگ وی وکھرے تیں۔ سو

سرداراں باشاہواں دا آپنے میل دیاں سوائیاں ول کام الار ای عشق
اکھویندا اے۔ حمزہ مرداں دا مرد اے سو اوہدا آپنا عشق تے نوشیرواں دی
دھی مہر نگار نال اے۔ پر سے مہر نگار دے کل جگ دیاں سردار زادیاں
تے باشاہزادیاں حمزہ تے عاشق نیں۔ گھنیاں تے اوہدی مردمی دا وجہراں
کے ای آپنا آپ اوہدے ناویں لا بیٹھیاں ہویاں نیں تے اوہدا ڈھلن
اوہ یکدیاں نیں۔ ایہناں ساریاں عشق و کھالیاں پچھے، ایہناں نال ٹھٹھی ہوئی
سرداری درتاںے دی سیاست اے۔ جتنی ایس سیاست وچ آپ تے اتر
نہیں سکدی۔ اوہ مرد نہیں سو اوہدا سریر، مرد کام نوں سیون سوارن دی
سکت، مردمی دے ودھا لئی اولاد جمن دی سکت ای ہے ایس سیاست وچ
اوہدا ڈھوا۔ حمزہ دیاں سبھ پجارتاں اوہنوں پر ای دیندیاں نیں جیہے
سکوں اوہدا سروپ نیں مردمی وچ۔

سردار زادیاں باشاہزادیاں پیکے گھر دی ملکھ نیں تے پیکے گھر نوں گھما
میہنا وی نیں کیونجو اوہناں کے دوچے دی ملکھ ہونا اے۔ سو اوہ پیکے
گھر وچ چور نیں۔ سرداراں باشاہواں لئی اوہ آپی شطرنجی دے بے
اتبارے مہرے نیں۔ ایہناں را ہیں دوجیاں سرداراں باشاہواں نال جڑت
بُنی اے پر ایہو جڑت دوجیاں اگے ملکھ ہارن دا انگھ ہین ہون دا نشان
وی اے۔ حمزہ نال نوشیرواں دے نت ٹھدے جڑے ساک دے پچھے
وی ایہہ ڈول اے۔ کل دنیا دے سردار ہفت افليم دے باشاہ نوشیرواں دی
دھی دا ساک لے کے آپنا درجہ وڈیاون دی آس پالی بیٹھے نیں۔ عرب
سردار دی سرداری سبھ کنوں ماڑی اے۔ اوہدے ویری اوہنوں مفلس عربیا
آکھ کے وزگار ڈے نیں۔ پر اوہ مردمی وچ سبھ نالوں ودھ اے سو
نشیرواں دے دربار دا وڈیرا وھڑا اوہدے توں سردا وی اے تے ڈردا
وی۔ نوشیرواں آپ ساک دیون دی کریندا اے پر نال ای ایس ساک
وچوں کیدھروں میئنے دی رڑک جاپدیں۔

حمزہ دا اک ویری سردار ٹوپیں مغل مہر نگار پرنیون دی چردکنی تک رکھی

بیخا اے۔ اوڑک حزہ دا پتر عمر ژوپین دے قلعے تے چڑھائی کریندا
اے۔ اندر ژوپین دی ماں اوہدی بھیش گھیرہ مغل تے اوہدی زال نیں۔
استھے شاعر گھیرہ مغل دا سراپا الیک کے جیتو سردار عمر بن حزہ نوں
اگیرے کریندا اے:

عاشق ہو یا دیکھ کے صبر فراروں ہار
گھیرہ دے چہریوں نہن دوری دشوار
پکڑ عمر نے دمیوں کپڑی وج کنار
آجاویں ول شوقدے دیکھ لواں دن چار
زن ژوپیں کاؤں دی بھی سوٹی بے حد
گھیرہ ہن ہورناں سکھناں نالوں ودھ
پور شدادی شیر دا اس تے پیا دھیان
قاتل اکھیں دیکھیاں ہو رہیا قربان
ایہہ زن ژوپیں مغل دی ایس نے لنی سمحال
خاوند دا گھر چھوڑ کے آجا میرے نال
عمر امیہ آیا پھیر تیجی دے کول
ماں بدھی ژوپین دی پیا پرانا ڈھول
یاراں تائیں آکھدا ماں ژوپیں کاؤں
چھڈی میرے واسطے کاہنوں بدھی چھوڑ
آپ جواناں سانھیاں نال پسند صحیح
بدھی مت سو سال دی میری ونڈ رہی

استھے سواثیاں جیتوں دی مل بھن کھیاں نیں۔ جیتوں نے دیریاں دا مال
کھوہ کے اوہناں دے پرانے ساک انگھے کے نویاں ساکاں نوں اوہناں
لنی گالھ بنا کے آپنا نیا نبڑیا اے۔ جیاں نویاں مالکاں دی بھنڈ دا تے

پرائیاں دی لہائی دا نشان بن گھیاں نیں۔ اجھے کہائی پرائیاں شکار ٹابری
ادھالیاں دا چیتا کروئندی اے۔ جملی مرد دی لہائی چڑھائی دا رچھ اے اوہ
ویری دیاں گھروکیاں ساکاں نوں گالھ بثاون دا وسیلہ اے۔ نزی گالھ دا
نہیں کروڈھی ہے تے پھکوئی دا وسیلہ وی اے۔ عمر عیار دے ہے وچ
ست تے عمر امیہ جھے کیرے امرد نوں وی اے۔ اوہ آپ سرداراں دا
بجنڈ بن کے آپنے آپ نوں بجنڈدا اے۔ پر ایہہ کروڈھی ہاما عمر عیار
دی گل تے نہیں کمدا۔ ژوپین دی سواں پور شدادی شیر یعادی نے پسند
کیتی اے۔

پھر ژوپیں دی رن نوں کہندا عرب امیر
یل عادی نوں من لے چنگی ہے تدبیر
اوہ کہندي میں تساندی ہاں فرمانبردار
مینوں تیرے حکم تھیں ذرا نہیں انکار
پر میری اک عرض ہے اے عربی سلطان
میرا عقد بجاونا نال کے انسان
چاہیں خدمتگار تھیں کر میرا پوند
پر ایہہ فربہ بھوتنا مینوں ناہیں پسند
ایہہ گل سن کے آکھدا حضرت عرب امیر
جن ناہیں نہ بھوت ہے ایہہ ہے میرا دیر
تے ژوپیں کاؤں تھیں آہا ودھ دلیر
تیرے اگلے خاوندوں اس دا قدر ودھیر
اوہ کہندي ایہہ بھوتنا جے ناہیں کجھ سانگ
ایس چوبر دا شکم ہے تاں کیوں دیواں دا انگ
حمزہ کہندا مرد ہے اس دی وڈی شان
ایس نوں شکم وڈریوں کیہہ آہا نقصان
تالے اوس نوں دیوندی رغبت مہرناگار

من گئی پر سنگ کے عاجز تے لاچار
 کیہ جانائ کیہ ہویا میرے نکھے جلے
 میں بے طاقت چڑی دے پیا پہاڑ گئے
 میں جمدی مر جاوندی ہوندے بخت بھلے
 تاں کیوں ضرباں کھاوندی اس دے شتم تے

تے ٹوپیں دی ماں نال حزہ دی مغل گالھ نوں ہاے پھکدی وچوں کذھ
 کے بھارے گورے بیان وچ آندی اے:

حضرت عرب امیر نے گرہ غصب دی کھول
 ماں ٹوپیں کاؤں دی سد بلائی کول
 فرمایا سر صدق تھیں پیر نہ جائیں ڈول
 ظلم ہویا یا عدل ہے اے بدھی چج بول
 پت تیرا جو دشمنی کردا میرے نال
 پچھے میرے اہل دے رہیا انھاراں سال
 کھوہ کذھ دے نوں ہو گیا اگے گھات تیار
 ہمن تیرے فرزند دا ایویں حال خوار
 خوب دیاہ کرایا بیٹھا رن کھوہا
 اگے منکدا پچھلیاں لیاں سکوں گوا
 واہ واہ مغل بہادر رن گئی تے بھین
 ہور دیاہ کرا لئے کر بیٹھا ہمن دین
 نفع جہانوں لحمد امول ونجا گیا
 آہا وچ میدان دے پشت لو ا گیا
 مردان دے گھر لہدا آپ لٹا گیا
 تے اج وچ جہان دے چور سدا گیا

چوری نوں گھر مرد دے چور سدھا گیا
اچھوں مرد دلیر دے گپت بہا گیا

وکھو ایس بیان وچ جنی نر پردھان وسیب دی سیاست دیاں رنگاں وچ مرد
دی لہائی چڑھائی دا رچھ بٹی اے۔ اتھے اوہ پرانیاں شکاری تابریاں والے
ادھالے وق کھسی رن بھیں دی اے سوہاگری دیپار دا نفع تے مول دی
بالہ خور سرداراں دی گپت ہی۔

حجزہ ژوپین دی ماں نوں چھدا اے:
دکھو اس عدل ہے یا ہے ظلم تمام
اگوں:

رو رو بدھی آکھدی نہیں ظلم دا ہام
عمل کمائے آپنے بدالے گئے وکھا
پت میرا وچ خاندان بیٹھا داش اوا
منکدا مہر نگاہ سی دئی آئی رن
خੁੱਗا چوز کر لیا رہیا نہ کے دن
نکا سیس منایا تے کترائے کن
رن دلی وچ عدل دے بھیں دلی وچ دن
بیٹھ تساں دے اوں نے آپ کٹائی ذنب
بڈھے وارے ماں دی خوب ٹھپائی گھسب
مردار میل دی سوالی آپنے آپ نوں اوہو کمھدی اے جو مرد نے
اوہنوں بنایا متحیا اے۔ اوہ مندی اے جو جنی دا سریر مردی ہے پڑ دا پلہ
اکی اے۔ جنی دی ہوند اوہدی آپنی نہیں۔ مرد دا مال اے تے ایہہ مال
مردار دے آپسی نیاں نہیزے وچ سرپر درتیونا اے۔ جنی دا سریر اوہدی
ہوند آپنی ایس ورتوں پاروں مردار دی آپسی بڑھک تے چاگھ دا نشانہ

اے۔ ایس درتوں پاروں جنی اک ہاسو ہینا وجود اے۔ ایپہ گل چرکالاں توں نر پر دھان و سبیس پلے سجا وچ ری ہوئی اے اوہدا آگھا پجھن اے۔ پر جوہ دی رہیت لہنوں آپنا نویکلا رنگ نویکھی بولی دیندی اے۔ مولوی غلام رسول اتنے تھیٹھے دیکی گالھ میشے والی بولی وردے نیں۔ اتنے اوہناں دی لکھت وچ جنی جس رنگ دے کرو ڈھی ہاسے تے ننگی چاگھ دے موہبہ آوندی اے۔ اوہدے پچھے اتحاویاں مالک واہی وان ٹابریاں دے ورتارے دے کجھ اُجھے رنگ صاف پے لحمدے نیں۔

مولوی صاحب دی لکھت وچ سردار مرداں دے دیپہ تران دیاں نقشیاں مگروں سردار سوانیاں دے حسن دیاں نقشیاں دا نمبر اے۔ حسن دے ایپہ نقشہ فارسی شاعری دی درباری کسی ریت دی نکالی گھڑت نیں۔ سراپا کاری وی کسی شاعر دی اوئی ای کرڈی پرکھ اے جتنی پڑ کاری۔ مبر نگار دا سراپا ویکھو:

فائق صورت پرمی دی حوراں دی مانند
شہزادی ول دیکھ کے شرمی ہویا چند
گل تازہ گلزار دا چڑھے مقابل ہو
جے رس بھرے دماغ نوں زلف حسن دی بو
جے اک لانبو برہوں دا کرے جگر دھس لو
زلف گھتے چا دوزخ وچ زنجیر پرو
نقش بہار خیال تے چاڑھ کہے جے کوہ
اس سنبل دی شاخ تھیں طرف بھلن اک دو
جے باریک اشعار تھیں شان کہے مومو
رہے ببغش گیسوؤں وچ حرمت رخ دھو
تے اوہ زیبا مینڈھیاں بھریاں لوں چھلوں
وانگ کمند ابریشمی پھنس کد لہن گلوں

بے پایاں تعریف تھیں طول کلامی نال
 بھار دھراں سر زلف تے اک نہ کھتھے وال
 بھوائ کماناں کھچیاں نمیں دونویں دو تیر
 لوے فقیری مل جے کھاوے زخم امیر
 جھاڑ تفنگ بلائے دا سینے دین وگا
 نام دھراں اس زخم دا عشق بستر دا
 نوک سنان بلال دے جھمڈیاں دے وال
 گرد گرد بلائے دے نیزے پالو پال
 بنی نیزہ نور دا اچھل کاگ وگے
 دیکھے متاں مر جاؤ میں جاں ایہہ ساگ وگے
 رخسارے دل دیکھے کے ڈگ ڈگ مرن طیور
 تے شعلہ اس حسن دا جال گھتے پر نور
 لب لالی وچ دکدے دند مکھن خوشنگ
 اسدے شمع جمال تے دل ہو چلے پنگ
 گیند روپہری جے کہیں دلا زندگانیوں
 تے دفتر تھی حسن دے حرف نہ پڑھیا توں
 بغل خزانہ سیم دا بیٹھی مار چھپا
 حصہ کدیں عشاوق نے لیا نہ ادھ وندنا
 بازو باز نہ آوئے جاں وگئی وچ جوز
 وین چڑھائیاں دیئیاں گھنھنھن مکھن وچ دوز.....
 رشتہ کمر نزاکتوں ساق دو سیم ستون
 جگر نگاہ پلٹ کے چشم کرے پرخون
 پیر مامم طویوں تے رنگوں خشراں
 اظلس اپر جے چلے بھی ہوون کجھ تگ
 سراپے دی رمزائی مہر نگار دے حسن دے جادو نوں اوہدے نسب مرتبے

تے مال نال جو زیندی اے۔ گھنیاں رمزاء جنگی ہتھیاراں دیاں نیں۔ مردی آپی ورتوں لئی آپی تکر دا حسن گھر کھلیاردي اے۔ آپنے رنگ وچ رنگ کے آپیاں رچھاں نال ساج کے۔ جیویں ہر کب والے کھڈوئے دی آپنے رچھ دی نقل دے درتدے نیں، سچ پڑ دی کھڈوئی نقل اے تے جنی گھلات کھڈوئا۔ بس ایہہ ہے جو دیہہ تران نہ ہوون پاروں زور ایس گھلات دا ہتھیاراں دی جگہی کاث آتے ہے۔ ایہہ جگہی کاث جنی دے حسن نوں اوہدی جگ دھمکی چلترا بازی نال جو زیندی اے۔ مردی ورتارے والیاں نار سریر آتے قبضہ کر کے اوہدے ست سوت نوں آپنے بھانے آپی خوشی دا کھڈوئا مس مرضی ماٹن دا خاص وسیلہ بنا گھدا اے پر ایس کسانگے دا دھگان اوہناں دے اچیت مس وچ جنی دا ڈر بن کے پیا بھوندا اے۔ اتھے جنی اوہناں نوں کوئی پتال واس روچ جا پدی اے جیہدے چلترا دا مارو جادو وسوں باہر اے۔ سراپا اک رسم اے دربار حاضر کسیاں دا ساجیا نوٹا جیہڑا ڈراونے وسوں باہرے نار چلترا نوں درباری ورتوں دیاں رمزاء وچ ڈھال کے ریتل درباری وست ویدے وست وکھاں وچوں لئکھا کے کیل وکھیندا اے۔ درباری وست وکھاں دی جان وادھا اے۔ مہنگا سجاوٹی وادھا۔ سراپا جنی دی انگ بتر نوں مہنگے سجاوٹی وادھے لئی بریک کب کاری دے کھارے چاڑھدا اے۔ سراپے دی رسم رایس جنی دا وجود آپ مہارے ہلن بولن توں وانجیا جاندا اے۔ ہر انگ دا دکھرا ہلن بولن مہنگے سجاوٹی وادھے دا وکھالا اے۔ ایہہ ہلن بولن مردی ورتارے والیاں دی ویکھنی لئی ائے اوہدا دتا اے۔ ایہدا جنی دے ست سوت نال کوئی سانگا نہیں۔ اوس ست سوت نوں مکاون لئی تے ایہہ رسم کیتی گئی اے۔ مردی والیاں دا کام ایسے مہنگے سجاوٹی وادھے دے وکھاں دا جگھیا اے۔ جنی دی ایہو مرد ساچی اہوند اے جیہوی مرد دا کام جکیندی اے۔ جنی دی ہوند نوں تھاں مارن والے اوہدے ہتھ گھرے بُت کنوں قتل ہوون دا سانگ بنا کے کام بھوگ دے پڑ وچ آپی فتح

نوں مردی دی سخاوت را ہیں، ہر ن مرن دی رمز را ہیں، کھیڈ ماندے نہیں۔ ایہہ ہر ن مرن دی رمز خبرے وجہے بھوگ دی نت رذکنی بے سوادی نوں مسالہ لاون دی رمز وی اے۔

مردی مولوی غلام رسول دی لکھت دا اگواڑ اے، ایہدی گھنٹی سوچواہ۔ سراپا ایس سوچواہ دی نکالی گھڑت اے۔ پر دیکھو مولوی صاحب ایہہ نکالی گھڑت درتاوندے جیویں بے دھیانے ای آپنے لکھت پچھواڑے نوں ہتھ مار بیٹھے نہیں:

وین چڑھائیاں دیلیاں گنھ مکھن ِ چ دوڑ

ایہہ ٹک اچن چیت ای ہیر دے وارث شاہی سراپے دا چیتا چھیڑدی اے:

بانہاں دیلنے دیلیاں گنھ مکھن

چیتے دی ایہہ چھیڑ مولوی صاحب دی نکالی گھڑت نوں پرکھیندی اے۔ درباری ریت دیاں نکالی رماں نوں آپنے دیلے دیاں دیسی ٹکراواں دچوں لنگھا کئے تھیں دیکی رماں نال گھنتم گھ کرا کے وارث شاہ ہوریں درباری ریت دے گھرے جنی دے روپ نوں بھندے نہیں۔ اوہدے گھر نہار درتارے نوں پتندے نہیں۔ جنی دے سریر نوں اوہدے تت ست نوں ایس درتارے دی پکڑ توں چھکار دے نہیں۔ مولوی صاحب سچیتیں تے ایہہ نہیں کرد۔ پر جو کرد نہیں اوہنوں وارث شاہی سر دی انہوں چھوہ نال لوک ریت شاعری دی مجھ دا دی پرکھویں مار وچ لے آئے نہیں۔ آپنے چیت مہماں نکل کے آپنے اچیت ساہویں ہو تخلوتے نہیں جھٹ دا جھٹ۔

بنج تاں اوہ جنیاں دی ڈھیر نہیں کہانی ِ چ جیہزیاں سراپے والی رماںی چی

پچی کھیڈ دیاں نہیں۔ نزا رمزیں نہیں ہتھیں دے تسلیم کریںدیاں نہیں
 مرداں نوں۔ جیویں گیلی اسوار تے خورشید خاوری۔ ایہہ انجھ اے جیویں
 سراپے دی خیالی نار مرد نوں رمز مسالے دا سواد پچی پچی چکھاون آگئی
 ہووے۔ جیویں رمز دیاں قاتلاں مردمی تیج دے پلس مقابلے ذرا "اصلی"
 بیٹاون لئی رمزوں باہر آکھیاں ہووں۔ کہائی دے وڈ مرد جھٹ اگیرے
 تھی کے رمزیں دا جیوندا سواد ماندے نہیں۔ پچی پچی قتل تھیوں دا دھڑکا
 جھاگ کے ایہناں ناراں نوں مر رمز بوکل ویچ بند کر یہیں چڑھیندے
 نہیں۔ ایہناں ساریاں وچوں ہمائے طائفی ودھیرے وکھری اے۔ یعنی
 دے شاہ منذر دی انہوڑ دھی جیہڑی کے نال دیاہ تے راضی نہیں۔ اوہدا
 نال ای آپ بولدا اے۔ اوہ ہما جیہڑا نت اڈار اے کے دے سرتے
 نہیں بہندا۔ اوہداں دیاہ شرطیں گھن کر زیاں نہیں۔ پہلی ایہہ جو پڑ
 گذی سولی اپر جڑی مندری وچوں تیر لگھاؤ۔ دو جی پڑ ویچ میرے کنوں
 گیند کھوہ کھڑو۔ ایہہ دو شرطیں نال مرد باتشہزادے پگ ای لیندے
 نہیں پر ترجی اوہناں دے وس نہیں۔ دوالوں پھڑ چاون دا مقابلہ جتو
 میرے کنوں۔ وس ایویں نہیں جو جیہڑے دیلے مرد ہمائے طائفی نوں
 دوالوں چاون لگدے نہیں اوہ مونہہ توں نقاب سرکیندی اے۔ حسن دی
 چک نال مرداں دے پران تھڑ ویندے نہیں تے اوہ خنجر نال اوہناں دا
 سر لاء گھمدی اے۔ زنگبار دے شہزادے شیر سقلیاں دا جوڑ دیکھو:

تبی شرط نبھاؤں سرتے پئی محال
 اکدوچے دی دونہاں نے کروں پھڑی دوال
 چا زینوں پلے چلیا اسنوں اسقلیاں
 تدوں ہما قدیم دی عادت کرے عیاں
 شمع رخوں غدار نے بر قع لیا اٹھا
 بھلی واٹھوں چھریوں چک چمکی آ

ویکھ حسن دی تاب تمیں رہیا سقیاں سُست
 پکڑ ہمائے طائفی اسنون کھڑے درست
 چا دھرتی تے ماریا اٹھن لگا پھیر
 خجرا مار ہمائے نے کیتا قتل دلیر

ہمائے طائفی دا رمز نال سانگا ویکھن گوچدا اے۔ اوہ پڑیں نتھی اے۔
 مرداں نوں اصلی مقابلے لئی ونگاردي اے۔ رمز نوں اصل کر کھیدیںدی
 اے۔ پر نال ای جدوں مرداں اگے پیش ناہس جاندی تاں مژ رمز روپ
 ویچ وڈ دیندی اے۔ مرد ویکھنی دے دتے رمزی حسن دے سروپ نوں
 نہیں اوہدے رمزی تت نوں اصلی نہتھیار کر کے ورتدی اے۔ ایتھے جاپدا
 اے کہاںی اک ہور رمز بھندزار نوں ہتھ پئی گھیندی اے۔ فارسی شاعری حسن
 دی ریت ویچ اک سوچواہ اوس فلخے دی وگائی وی ہے جیہدا سنواری حسن
 نوں ربی حسن دا ورتن وال روب دیندا اے۔ سنواری حسن آپ کجھ
 نہیں پر ربی حسن دا سروپ ہوون پاروں بھے کجھ ہے وی۔ ربی حسن
 ایس سروپ دا اڈھت تت اے۔ جیہنوں سدھا بھن بندے دے وس نہیں۔
 بندہ ایہدے سروپ راہیں اسہنوں جھلکار سکدا اے۔ سو سنواری حسن آپ
 پڑدہ اے ربی حسن دا۔ پردہ انھاون، برقع چاون، شمع اگوں پلہ ہٹاون
 ربانے جمال نوں سدھا ویکھن اے۔ پر سدھا ویکھن ویچ ایہہ جمال جلال
 اے۔ ایہدی بے پڑد وکھالی بندے دی سنواری ہوند نوں مکا کے آپنے
 ویچ سمو گھنڈی اے۔ فارسی شاعری دا اک کچھ ایس رمز بھندزار اتے
 کھلوتا ہویا اے۔ ایس بھندزار دیاں رمزیاں دی ان تحک ورتوں وی کسی
 شاعری دا من بھاؤنا آہر رہیا اے۔ پر ایس آہر راہیں ایہہ شاعری
 کیہنوں کیہ پئی سناؤندی اے ایہہ نتارا ورلا ای تھیا اے۔ قصہ ریت
 والیاں نوں درباری رہریت دا تروز کرن کیتے ایس رمز بھندزار نوں لوک
 دار دے پڑ ویچ لاہونا پیا۔ ماکلی ویہار ویچ خلقیت دی جرنی کرنی تاں نکرا

کے ایہدیاں پرتاں نکھیڑنیاں پھیاں۔ جیوں دمودر کیتا۔ مولوی صاحب کیپہ کردا نہیں۔ کیپہ ہمائے طائفی مردگی درتا رے اندر وہ اسی اورہدا کوئی تزوڑا اے۔ کیہ ہالہ خور شاہی دی پرستیت نوں آپنی پالی ایس جنی کنوں آپنی ساجی ایس رمز گھڑت کنوں کوئی دھڑکا اے۔ مولوی صاحب دیاں کچھ سینتاں ہمائے طائفی دے حسن نوں فارسی غزل والے درتا رے را ہیں ربی حسن نال جو زیندیاں جا پدیاں تیں:

عاشق نعرے ماردے مجلس پئی کہا
رمز و گیندی پر دیوں گئی دلاں نوں کھا
صبر دلاں دے اڈ گئے ویج برہوں دی واہ
سوز دلی سن شوخ دی گئی الله لاء.....
شمع رخون عذار نے برقع لیا اٹھا
بخلی و اگلوں چہریوں چمک چمکی آ
پھیر نقیب پکاریا آوے ہور جوان
جاوے چھوڑ معاٹے دنیا دے میدان
جاوے جس نے جاؤنا خوشدل استیلان
ایس عالم دے ونج دا چھوڑ نفع نقصان
مارے جلوہ حسن دا جاں اندر میدان
طالب و کیمہ جمال نوں کرن تقدق جان
پر ویکھو مولوی صاحب ہمائے طائفی والے رمز جن نوں کیوں بوقل بند
کریں دے نہیں۔ جمش دا شہزادہ طوق خزاں دی پہلیاں دو شرطاءں گپ کے
تریجی تے اپڑ گیا اے:

طوق خزاں نے کپڑ کے چاہیا کھڑے اٹھا
لاہ برقع تھس تاب دے چالے گئی ہما

دے گردش تھیں تے سمن ٹکی سی
ویکھ دغا وچ جوش دے آیا عم نبی
غزہ مار امیر نے دلی دھرت بلا
کتب ہما تھیں طوق خزانیں تے آ
ماری چھال امیر نے آ وزیا میدان
کمروں پکڑ ہائے نوں مارے دل اسماں
آہی لکھیا راویاں اتنی دور گئی
چڑی جیہا قد دیسا جس دی نظر پئی
حمزہ اگے آکھدا منذر عرضی ہو
دھرتی آتے پون تھی اگے پکڑ تو
اتوں آئی بوج کے کرے امیر رہا
رہی ہائے طائفی حیراں تے پچھتا
منذر عرض گزاردا اگے عم رسول
اسنوں وچ کنیز کاں حضرت کرو قبول
حمزہ نے فرمایا خواہش اسماں نہ مول
اس ظالم دے عقد تھیں کیہ ہے نفع حصول
طوق خزانیں نوں دیکھیا حمزے حال ملوں
دل اسدے وچ عشقدا غالب آیا سول
چاہے کیوں ہائے دا ہو دے دصل وصول
چائیاں شوق خماریاں کیجا برہوں نزول
رو کہندا امید تھیں میں ہویا معزول
نازک تیریاں اکھیاں دو تیغاں مسلول
جان میری وچ عشقداے کر گھوں مغلول
جاون جوگ نہ رہیا میں چھوڑ میدان ملوں
کیوں تہ مینوں ظالیے پکڑ کیجا مقتول

جگر وکا سدھاریوں اے دل دے مقبول
 طوق خزان بہہ رووندا دردار دے وچ بھول
 بنن نہ رو جڑ ماریا کبھے غلام رسول
 جاں حمزے نے ویکھیا اسدا ایہہ احوال
 بدھا عقد ہائے دا طوق خزان دے نال
 طوق خزان اسلام دا ترت کرے اقرار
 خدمت وچ امیر دے دتی عمر گزار
 گھروں ہائے طائفی نت سختے پیغام
 میں راضی ہاں حمزہ تیری رہاں غلام
 تے حمزہ کبھے گھلدا خواہش اساف نہ کا
 طوق خزان دی بغل وچ بیٹھی ناز اڈا
 عاشق دا دل توڑنا لکھیا کس رو
 طوق خزان دے نال رہ اندر صدق صفا
 اوہ تیرے وچ عشق دے بس ہو رہیا فدا
 اندر تیری آرزو کوک کبھے کر لاء
 گھنڈ پلٹ چکار دی لے گئی دل چدا
 کر گھائل میدان وچ گئی نہ بنے لا
 انت ہائے طائفی سرور ناز دراں
 عمر گزاری خدمتے اگے طوق خزان

جاپدا ہا جیویں ہائے طائفی جنی دے ویسی درجیوں اوہدی متھی ویسی
 تقدیروں نابر اے۔ اوہ ہے تاں ہماں جیہدے سرتے بہہ ونجے اوہ یمن
 دی شاہی وچ سیری تھی ویسی۔ پر نال ای ہماں دی آپی کھل اڈاری دی
 کے ویسی۔ سو اوہ آپنے حسن نوں آپی کھل دی راکھی واسطے ورتدی
 اے۔ پر اوہدی کھل نمردی درتارے نوں بھنڈدی اے اوہنوں لج لاؤندی
 اے۔ شاعر آپ ایس جنی نوں بھارے گورے رمز بھنڈار دی پیوند

راہیں اک نویں سکت دیندا جاپدا اے۔ پر جھب ای ایہہ سکت اوں کولوں
کھوہ لیندا اے۔ مرد بن کے مردی نوں لج لاوی جنی نوں مرداں دے
مرد ہتھوں نیویں کروا کے اوہنوں اوہدے متحے وسیبی کم وچ لا کے پوازا
نبیز دیندا اے۔ ہمائے طائفی نوں باتشاہی بخششے خیالی کمکھوؤں عام گروی
(چڑی؟) بنا دکھاوندا اے۔ اوہدے رمزی پر کپ کے ریتل گھرستی دے
پنجھے گھیندنا اے۔ ربی جمال دے رمز بھنڈار نوں تھے پاؤندی جنی
جیویں آپیوں باہر پئی ہوندی آہی۔ اوہنوں تھیں ریتل گھرستی وچ بول
کے سکھر خدمت گذار یوی بھیندنا اے۔ ایہہ ساری کارروائی مرداں دے
مرد ہتھوں کرویندا اے جیہڑا آپ قدرت دے جمال جلال دا سرود پ
اے۔

حمزہ پڑ وچ تد اتریا جد جاتوس جو ہمائے طائفی آپنے متحے پڑ پر بندھ پئی
تروزدی اے۔ کھمیدہ وچ رومند پئی ماردی اے۔ آپنی دکھ نوں دعوے دار
دے ہراون کیتے پئی ورمدی اے۔ اوں دیلے مرد دی جلائی واج نے جنی
دی جلائی دکھ والا رمز دفتر بٹھپ دتا۔ یاں آکھو جو مردی ورتارے جئی نوں
حسن دا جیہڑا خیالی تران بخیا ہویا ہا اوہدیاں حداں مژ بخیاں۔

ہمائے طائفی دی ہار پوری اے۔ اوہ ہن آپنے میل دی دلی جاء اتے آن
ڈگی اے۔ اوہدی ہستی ہن حمزہ دے تھے اے تے حمزہ دے بخششے خاوند گھر
ہوندیاں وی اوہدا ہریا سریر آپنے اصل جیتو بالک اگے حاضر اے۔

میں راضی ہاں حمزیا تیری رہاں غلام

پر ہن مردی ورتارا پورا لاؤ تھیوئنا اے۔ تھی مرد نوں ایس مہنڈکی چوی
دی کوئی خواہش نہیں۔ اوں اوہنوں اک ڈگے مرد نوں بخش چھوڑیا اے۔
طوق خزاں ناں وی گوہ گوچدا اے۔ طوق غلامی دا پسہ اے تے طوق
خزاں جبشی شہزاد اے تے جبشی توڑے شہزادہ ہووے آپنی نسل دا طوق

تال ہس۔ اُت چڑھی جنی نوں آپنے میل دے اندر وی اک ”غلام“ ماں ک دی خدمت وِچ عمر گذارنی پئی۔ ویکھن گوچھی ایہہ وی اے جو ہمائے طائفی نوں سزا تے ملی پڑ پر بندھ تر دژن دی جگھا ہتھیار کڈھ ورتن دی۔ بھادیں پڑ وِچ اوہدی ذکھ اوہیں ای جگھا ہتھیار اے جیویں حزہ دا نعرہ پر اک ہتھیار مردی ورتارے دا آپنا اے تے دوجا اوہدا ہتھ گھڑا ہو کے وی ہتحوں نکاؤ ہا۔

ہمائے طائفی ہمن مڑ ”سرور ناز ورائ“ اے۔ اوہنوں ہمن پرانیاں رمزائ سراپے والیاں حداں وِچ رہن دی شرط تے پرتائیاں سکھیاں نہیں۔ ہمائے طائفی نوں سراپے دی رمز باندھ وِچ دن لئی شاعر نوں مشنوی دا سواہرا پر بندھ روک کے لگاتار تکاں والا پر بندھ ورتنا پیا اے۔ ایس پر بندھ رائیں طوق خزان نوں ریتل غزل والی عاشقی پرتائی گئی اے۔ تے ہمائے طائفی نوں ریتل غزل والی معشوقی تے بحال کیتا گیا اے۔

مولوی صاحب دے لکھت اگواڑے تے سراپے ذہیر نہیں پر اک سراپا چچھواڑے وی اے۔ ایہہ اک پالی دی معشوق دا اے۔ پالی آپوں ایہہ سراپا عمر عیار نوں سناوندا اے۔

زلف اسدی اُن لیلیاں گھٹ وساندی رت
وال سیاہ سن بجاوے دل لے گئی اچھت
جیوں دم کالی بھیڑ دی محبوبہ دی گٹ
بھیڑی دے پچھے گیاں رہے اڑت کھرت
تر اکھیں ہرنویاں نرم دینندے نگ
بجوں کماناں ونگیاں جیوں مینڈھے دے سنگ
متھا صاف صفائیوں بھریا سینہ گرگ
نین پر اسدے عشق دا صدمہ پیا بزرگ
دوھوں چنے دند تے نرم کھٹھ رخسار

بدن ملائیوں چیکنا رونگن دھرے نتار
 دا انگ ہوانے کبری سینے ویچ ابھار
 پر کجھ اوں ابھار دی مینوں خبر نہ سار
 سیک نہ دتا اٹ دا دل میرے وساں
 بھیڈ چھنڈا ماریا مار ابھاری لاس
 کمر چیتے دے ہان دی یاں کجھ ودھ مہین
 دو دنبے دیاں چکیاں دو کیمیں سرین
 پھرے دوڑنگے مار دی مست پھورے دا انگ
 دل درداں ویچ روڑھدی حسن ندی دی کا انگ

کتاب ویچ سردار میل سوائیاں دے سراپے شاعر آپے شاؤندا اے۔
 جیویں درباری کب دی ریت اے۔ پر ایہہ سراپا پالی دی زبانیں اے۔
 پالی آپ آپی سٹھ بھیندا اے۔ وڈیاں دی ریت دی ریس کر کے سراپا
 بولن توں پہلوں پالی عمر نوں چھدا اے:

راہ ویچ پالی چھدا عمر امیہ نوں
 ایہہ کیہدا سردار ہے دس حقیقت توں
 کہیا والی عرب دا حمزہ جسدانام
 ملکاں دے ویچ سیندا جس دا نام تمام
 سن کے نام امیر دا ہو پالی دلشاہ
 بعد دعا ہتھ بخھ کے عرض کرے فریاد
 شیا مہر نگارتے عاشق عرب امیر
 ویچ کنداں زلف دے صادق عرب امیر
 شخص مقدم ایس تھاں گھر اسدے اک دھی
 میں بھی عاشق اوں دی صفت کہاں ہن کیہ

عرب امیر تے باتشاہزادی دے عشق نال آپنے عشق دی گل جوڑنا ای
پالی نوں ہاسو پینا بنا دیندا اے۔ عشق سردار مرداں تے سردار سوانیاں دے
پر نیون دا ڈھو اے۔ آپنے کب پاروں ویسی درجے پاروں پالی مرد ای
نہیں۔ سو مردی رہریت دی ریس کر کے پالی آپنے ورگ دی نقل بنیندا
اے بھئی ویکھو ماڑے شودھے کیوں وڈیاں دی ریس کر کے ہاسو پینے ہو
ویندے نہیں وڈیاں لئی۔ پالی نوں ستمبدیاں مولوی صاحب پکا مونہہ بنائی
رکھدے نہیں جانے میں تے شاعر دا کب پیا نہیں۔ ویکھو جیوں
باتشاہزادیاں دیاں سراپیاں وچ تھیماراں دی رمزآلی ورتیںدا اے ادویں ای
اتھے میں پالی دی معشوق دے سراپے وچ اوہدے بکتے دی رمزآلی ورتی
اے۔

پر پواڑا تے شاعر دے کب دا ای اے۔ کب نوں ساردی اے اوہ
ریت جیہدے نال شاعر آپنی لکھت دا لڑ جوڑدا اے۔ ریت شاعر نوں
آپنی لفظآلی رمزآلی ای نہیں دیندی آپنے مہماڑ آپنے نشانے دی دیندی
اے۔ آپنی وار دی ساری کمائی شاعر دے ناویں لا دیندی اے۔ جیہڑی
ریت وچ سراپے کاری ٹری اوہ جئی نوں پورا جیوندا جی کر کے ویکھے ای
نہیں سکدی۔ ایس پاروں جو ایہہ ریت جئی نوں نز اکھ نال، ماںک میل
دی نز اکھ نال ویکھدی اے۔ تے ماںک نز جئی دے سریر نوں اوہدی ہوند
کولوں وکھرا کے ایس سریر وچ آپنی مرضی دا بلن بولن بھر کے ہوند
وجو گے انگاں نوں آپنی حاکمی تے چڑھت دی رمزآلی وچوں لنگھا کے ای
ویکھے درت سکدا اے۔

مولوی صاحب دا پالی آپنی معشوق نوں پالی دی اکھ نال نہیں درباری
ریت دی اکھ نال ویہندا اے۔ اوہ پالی ہے ای نہیں درباری ریت دی
گھڑی پالی دی کمی کارے دی نقل اے۔ ہیر دے سراپے وچ وارث
شاہی نقل ڈاڈھیاں دی ریت پرتیت نوں ماڑیاں دے اکھ وچ اوہناں دی

ویکھنی را ہیں بھنڈدی اے۔ نال ای ماڑیاں دی ویکھنی وچوں ڈاؤھیاں دے لاگ دے رنگ دی پرچولدی اے۔ مولوی صاحب دی نقل ماڑیاں نوں ڈاؤھیاں دی اکھیں ویکھے ڈاؤھیاں نوں ہساون دا آہر کریندی اے۔ ایہہ گل خیشہ دیسی لفظائی وچ ریتل فارسی رلے دیاں چھٹاں پاروں ودھیرے رڑکدی اے۔

ڈھوں پئے دند تے زم کھن رخسار
دو دنبے دیاں چکیاں دو سیمین سرین

تالے مولوی صاحب سراپیوں ترت گھروں پالی دے عشق بیان نوں فارسی ریت دی رمزائی دی پتا دیندے نیں۔

ایہہ زیبائی اوں دی مینوں پئی پسند
پائے اسدے عشق نے جان میری وچ بند
رات دنے دکھ دیوندا فرق صنم دا غم
جگر برہوں نے بھدیا کار نہ سمجھے کم
میں پر تازک چشم دا ناک چل گیا
جگر پرو تن چیر کے دل نوں سل گیا
پر مولوی صاحب دے سفیر کون نیں۔ کیہ ایہہ انگریز راج دے اسارے
نویں نک مالکی وال ای نیں جیہڑے آپنی نویں سیاسی ہوند نوں پرانی
سرداری ریت پرتیت دا تڑکا لاو نیں یاں وچ اوہ کمی کارے دی نیں
جیہناں ڈاؤھیاں دی ریت پرتیت اپناون والی نک مالکی رتجھ نوں اچیت
ای اندر واڑ لیا اے۔

ہاسو یئے عشق بیان دے نال ای اوہدے را ہیں، پالی حصہ اگے آپنی

درخواست دھریندا اے:

بھیت میرا ایہہ پر دیوں باہر وار پیا
رولا میرے عشق دا ہال پکار پیا
گھردے اس دے ویکھدے درد میرے دا داغ
مارے مارے چھترائی پولا کرن دماغ
ویکھے گلی وچ ماریا مینوں کتنی وار
میرا سخن اکھیڑیا دے چھترائی دی مار
نام خدا دے رحم کر میرا من سوال
لے دے مینوں یارنی چل کے میرے نال
توں جائیں غم بھر دا کیڈک سخت بلا
کم کریں جے اسماں دا تیرا کرے خدا
مولوی صاحب دا پالی اصلوں سدھڑاۓ۔ اوہ معشوق دے سینے دیاں ابھاراں
نوں بکری دے ہوانے واںگ آکھ کے مولوی صاحب دی کبی کاڑھ دا
اشتہار وی بن گیا اے تے آپئی مورکھائی دا وی۔
سیک نہ دتا اٹ دا دل میرے وساں
بھیڈ چھنڈا ماریا مار ابھاری لاس
پالی چودھری دی دھی تے عاشق اے۔ اوہ ایس ساک ساواں نہیں۔ پالی
کمیاں وچوں وی باہرلا اے۔ میل پاڑے ویسیب وچ ماڑے درجے وار ہاسو
پیٹے تے ٹگڑے درجے وار آدر جوگ تھیندے نہیں۔ سردار دا نک مالک
نوں نک مالک دا کمی نوں تے کمی دا پالی نوں مورکھ سمجھنا ایسے حساب
اے۔ مولوی صاحب دے سفیر پالی اتے کھلداے ہو سن۔ خبرے اوہناں
وچ کوئی پالی وی آہا کہ کوئی نہ۔ جے آہاتاں متے اوہ آپئی تاپ نوں
وڈیاں دی اکھ نال ویکھ کے ہسدا ہوئی۔ تے ایہہ تسلی وی ہوندی ہو ولیں
جو مولوی صاحب چودھری دی دھی دا ساک پالی نوں پئے دیواندے نہیں۔
آپئے ہیرو ہتھوں۔

پالی نوں ایہہ ان ساواں ساک ڈھیندا اے سردار دے رحم راتیں۔ سردار دے رحم نوں ابھارن وچ پالی دا سدھڑ تے ہاسو پیٹا سجا دی کم کریندا اے۔ آپنے آپ نوں انجول انجھک ہاسو پیٹا کر وکھاون والا سجا۔ وڈیاں دی ویکھنی دا دتا سجا۔ وڈیاں دی دلی شناخت جیہنوں ماڑے ہنداؤندے نیں جد تائیں ہنداؤن۔ چودھری ایڈے گک منے مرد سردار دا آکھیا نہ موز کے سرکار نال آپنا لاغ پیا پالدا اے۔ اوہدے بھانے پالی پالی نہیں میرے گھر وچ امیر دی نمبر اے۔ سرکارے دربارے چکن دی پوڑی اے۔

وکیجہ مقدم ہوندا حمزہ تھیں قربان
خدمت کرے امیر دی حاضر دلوں بجان
حمزہ کہے مقدما پالی نوں دے دھی
اس نے حکم قبولیا بدھا عقد صحیح

مقدمی اک رنگ دی سرکاری نوکری اے سرکار نوں ہالہ اکھا کر دیون دی۔ نویں انگریزی پر بندھ وچ مقدم نمبردار اے سرکاری رسی نوں ایہہ پرائیاں مقدماں کولوں ودھ گھٹ کے پھڑدا اے کیونجو ایہدے مگروں برادری دا زور ڈھلا پے گیا اے۔ کلے جی دی مالکی نے، بھوئیں دے دکاو ہو جاون نے، برادری دے بھرم بھا نوں تریڑ دتا اے تے مقدماں نوں اصولوں سرکاری نوکر کر چھڈیا اے۔

”بدھا عقد صحیح“ دسدا اے جو مقدم آپنی برادری دا روانج چھڈ کے حمزہ دے دین دا سودھیا راہ نیا اے۔ ظاہرا اوه شرع دا جات برادریوں اچیرا ویہار پیا مندا اے پر ایس ویہار دے پچھے اوہنوں کمی پیا ہوندا اے سردار دے تران دا اوہدے مرتبے دا بھار 1860-70ء دے چنگاب دی بک مالکی جٹالی دا نویاں سدھار لہراں ول دتیرا ایسے جاق میچ وچوں لکھیا ہا۔

مولوی صاحب آپ پالی والے وقوعے نوں آپنے دیلے تے وسوں نال

پھبہاوندے نیں۔ ویکھو کیوں پالی حمزہ تے عمر نوں ملکریا اے قارن دیو
 بند دا پچھا کریندیاں۔ قارن اوہ درباری سردار اے بختک دھڑے دا
 جیہنوں درباروں حمزہ دے نال راہ وکھاوا بنا کے نوریا گیا اے پر وچوں
 نیت بختک دھڑے دی ہے حمزہ یکلوں خلاصی کراون دی۔ سو قارن
 اوہناں دا سجھا ہتھ ٹھوکا اے اوہ حمزہ دے لشکر نوں کراہے وی پاؤندا
 اے تے اگوں یونان دے باشاہ نال رل کے اوہدے ولوں حمزہ نال بھڑدا
 وی اے۔ پر اوڑک یونان دے ہرن مگروں جان بچاون لئی نس وی گیا
 اے۔

حمزہ اپر خنگ دے آہویا اسوار
 جیہدھر قارن گیا سی مگر گیا ہشیار
 عمر امیہ بھی گیا حمزہ دے ہمراہ
 دونوں دوڑے جاوندے ویکھن اندر راہ
 پالی ڈنگر چاردا دونہاں نوں ڈردا دوڑ گیا
 جاں اس ڈنھا ایہناں نوں ڈردا دوڑ گیا
 حمزہ کہے پالیا کیوں توں ڈردا ہیں
 تیرے مارن داتے آیا ناہیں میں
 پالی کہے جان دے میں نتاۓ نوں
 نے سوری اگ دی ویکھے مخاہئے نوں
 گیا اک ایتحوں دوڑیا مرد کوئی نامرد
 جیبھے تی دل سلگدا گرم جگر دم سرد
 دو سو چاکب ماریا مینوں اس نے چا
 پاس میرے سی روٹیاں کھوہ گیا لے دھا
 حمزہ کہندا پالیا آجا میرے نال
 اوہ قارن بدجنت سی جس دا مندا حال
 بدله تیرا اوں تھیں چلیں دیواداں گا

حجزہ قارن نوں مار کے اوہدا ہتھیار گھوڑا تے نقدي پالی نوں دیوندا اے۔
بدلہ تیریاں روٹیاں نالے تیری مار
ہن ایہہ وڈے قیمتی قارن دے ہتھیار

حجزہ قارن ماریا تے آپنے دیر پاروں۔ پالی دا نیاں تے سوئوں ای نبڑ گیا
اے۔ سردار سیاست آپنے گھروکے پواڑے نجھدی تال ماڑیاں دے نکے
موٹے بُتے دی سار دیندی اے۔ تے اوہناں دی ساکھ سو بھا پلے بخ کھڑدی
اے۔ ایہہ اوسراے جختے مولوی صاحب اگیرے ہو کے ایس وقوع نوں
اچھا آپنے دیلے وسیب وچوں لنگھاوندے نیں۔ اوہ مشنوی دا عام پر بندھ
روک کے یاراں جوڑاں ویچ اکو ٹک ورتدے نیں۔

منعم وقت چلانیاں ہو تنہا گیا
کالی روز جہان تے شور مچا گیا
ہوراں زہر کھلاوندا آپنے کھا گیا
ہوراں کھوہ ویچ پاؤندا خود نوں پا گیا
دن کوئی ویچ غفلتاں جشن اڑا گیا
جاندی وار نہ تحادؤں دا پتہ بتا گیا
بے ویچ ایس جہان دے دعا کما گیا
ویچ ترازو عمل نوں تول نکا گیا
چنگا پورا تویا آپ تلا گیا
آکڑیا سر خاک تے جھاڑو جھا گیا
 غالب وکیھ امیر نوں دھون نوا گیا
اس دنیا دے حال تے رو فرمائیا۔
جو آیا پڑ بخ کے پشت لوایا گیا
ندی فتا ویچ بیڑیاں پور رڑھا گیا
تے نہ کشتی دنگے دی بنے لا گیا
دنیا دے دربار تھیں دخل اٹھا گیا

دا نہ پالی خوشی دا ذہیر نہ گیا
 چا قفسیہ ظلم دا ذہیری ذھا گیا
 غم خوشیاں دے حال دا وقت نبھا گیا
 شہر اندر بیہودگی نھائٹھ چڑھا گیا
 کہن غلام رسول نوں ہو سودا گیا

مثنوی دے سواہرے پربندھ و چوں نکلن نال تے شاعر دے آپوں وچ
 آکھلوں نال ایہہ پوری گل قارن دی کہانی کنوں وکھری تھی کے اک حال
 درتی وچاری گل بن گئی اے۔ جیویں قارن دی گل و چوں آپنے دیلے
 دے دنخے باز ظالم مالداراں دی گل نکل آئی ہووے۔ (قارن قارون دا
 چیتا کراوندا اے)۔ پر ایس وچار دی رمز کاری ہے رواجی گل باتی
 محاورے والی تے جیویں ظالم مالداراں نوں منعم آکھن نال اوہناں دا پچھائی
 اوکھا تھی گیا اے۔ تیویں پورے وچار دے رواجی مہاندرے پاروں ایہدے
 و چوں آپنے دیلے تے وسیب دی کے اصلی تصویر دا اگھڑن دی اوکھا تھی
 گیا اے۔ وت دی بیان رذکیندا اے جو قارن مولوی صاحب لئی کوئی
 آپنے دیلے وسیب دی گل نورن دا ڈھو بنا گیا اے۔ ترت مگروں مثنوی
 پربندھ ول پرت کے کہانی نورنوں پہلاں اوہ دو جوز ہور جوز دے نیں:

اے دل کیتے عمل دے پھل ملدے ول دیکھے
 رمزوں مقصد کڈھ لے جے تیرے وچ لیکھے
 جو بیکیں سو وڈھنا رسم ہمیشہ دی
 کندڑا نج نہ وڈھنا چبہ کئے کدی

ایہہ سارا ایج مولوی صاحب ولوں ایہہ دک دا اپرالا جاپدا اے جو
 آپنے دیلے دیاں مالداراں نوں پالیاں کولوں روئی کھوہ کے چاکب مارن
 والیاں نوں اوہ کیویں دیکھدے نیں۔ پر آکھٹی دی رواجی پھک پاروں اک
 اوہلا جیہا کسی ہوندا اے دیکھٹی وچ دی۔ جیویں ایس درگ دے دیکھن
 وکھاون وچ کوئی روک ہوئے شاعر نوں۔ کیہ ایہہ روک پر دھان فارسی جوز

ریت نوں اوہدیاں پر بندھاں نوں بھارو کرن پاروں ہے۔ یاں فارسی ریت نوں بھارو کرن اوس روک پاروں ہے؟ جاپدی ایہہ روک اوہو انے جس پاروں ایڈے اچھے تال مالداراں دا ظلم کنڈیاں شاعر پالی دی دیکھنی درتعی نوں مالداراں دی دیکھنی درتعی سر المکدا اے۔

کہن غلام رسول نوں ہو سودا گیا

لوک آکھدے نیں غلام رسول آپنی وسوں دیاں مالداراں دی کھلی تندا یا پیا کریندا اے، ڈردا جھکدا نہیں لہنوں سودا ہو گیا اے۔ کیہ ایہہ پئے آکھدے نیں مولوی صاحب۔ اوہ آپنے کم بارے، قصہ کار شاعر دے کم بارے، چوکھے ساوداں نیں۔ ڈرلا ای آپ وچ آن کے گل کریندے نیں۔ کہائی روک کے رمز کھولن نوں کہائی دی لے وچ بھنگ پا کے شیراں نوں مت دین نوں شاعر دا کم نہیں سمجھدے۔ اک واریں حزہ دے اک گھجھے دشمن کستم نوں بندے دے گھجھے دشمن نفس دی رمز بخندیاں آپنے آپ نوں ہٹکیا ہانیں۔

اے دل کتوں وگ پیوں بن جنھوں علماء
دل دی دھر وچ دلے دے رہندی گل مکا
لگوں بچ نتارنے کیوں چاؤ سر بھار
بچ دروغ سیارنا شعر تیرے دی کار
علمائی سمجھدی اے میرے کول بچ اے شیراں نوں بچ نتار کے دن اوہناں
نوں بچ اتے لاون میرا کم اے۔ شاعری بچ کوڑ دی سیر کرویندی اے شیراں
نوں۔ کوڑ بچ دے دوؤں بانیاں دی کھیڈ دکھیندی اے سو:

کہن غلام رسول نوں ہو سودا گیا

وچ جتنے آپنے آپ نوں اک تھاڑا اے اوتحے اک جبھی جیہی نوک دی
ہے شاعری وچوں تلک کے علمائی دل اُرن تے۔ خبرے اچیت ای اے

ایہہ نوک۔ اچیت ایس پاروں جو مالداراں دی ریتل کتابی نندیا دا سواہری
ئک بندی تال جوڑ جڑن پاروں پوری گل وچ جیہڑا رنگ تقریر دا انگرا
اے اوہدیاں جڑاں شاعر دی لکھت دے اندروں وچ نیں لکھت دی
ریت سخنان تے ریت چون وچ، دار تال اوہدے واہ وچ، اوہدی سیاست
وچ۔ تقریر دا سداء ایہو ہوندا اے جو اوہ اک کتابی گل نوں دوہرائی را ہیں
پھوکے جوش تال بھرن دا ٹل لاؤندی اے نشیر دی سرت نوں دوہرائی دی
بھک تال تے اوپری لفظائی دے بھار تال وجوگ کے اوہدے چت نوں
الارکرنا چاہوندی اے تے اوہدے سجا نوں ایس الارڈی گیجے پاؤنا
چاہوندی اے۔ تقریر وچ سداء ہوندا اے آپنے چیاں ہوون دا پر ایہو سداء
تے آپنے نت رذکنے کچ نوں دباون دا ترک وی ہوندا اے۔ درباری ریت
دے لڑکی شاعری تے کہانی کاری بھاویں آپنے آپ نوں تقریروں درجے
آپنے کم نوں تقریری کم کولوں دکھرا آکھے اوہدی بہتر وچ ای تقریر دے
ایہہ مول انگ گدھے ہوندے نیں۔ غلام رسول ہوریں آپنے دیلے
دیاں منعام نوں اوہناں دی کتابی اخیر وکھال کے چے تھی گئے نیں۔ پر
اوہناں دی کہانی نے پالی دا نیاں نیزیا ای انخ اے جو اوہدا رزق تے
اوہدا عشق نت منعام دی مہر صدقہ ای سرے۔
قارن نوں پالی نامرد مرد آکھدا اے۔

گیا استھوں اک دوزدا مرد کوئی نامرد

قارن ہے تے سردار سو اوہ مرد اے۔ پر اوہدی کرنی سرداراں والی نہیں سو
اوہ نامرد اے۔ پالی آپنے دل حاکماں دے مہر کرودھ نوں مردی نامردی
دی تکڑی تولدا اے۔ اوہ آپنے آپ نوں پشو جون تال جوڑدا اے۔
اوہدے بھائی حاکم رعیت دی ونڈ جوتاں دی ونڈ اے۔ پر پالی دی اکھ
اوہدی آپنی نہیں مردی دے ورتارے دی نکائی ہوئی اے۔

ایس پالی دی کہانی مولوی صاحب دے لکھت پچھواڑے بیٹھے اک ہور
پالی ول جھاتدی اے۔ رانجھا پالی بُیا چودھریاں دی وجی ہال عشق پاروں۔

مولوی صاحب دا پالی جاپدا اے جیویں اجتیں رانجھے دا اُلٹاء پیا کریندا اے
اوہدی نقل پیا بنیندا اے ہیر رانجھے دے عشق دی نقل اوں عشق نوں
جیویں قصہ ریت نے نر پردهانی تے مل پردهانی دا تروڑ بنایا اوہدی نقل۔
پالی دے کم نوں بھیڈاں نال اوپدے لاؤگ نوں جیویں ہاسو بینا کیتا گیا
ہے اوہ چیتے کریندا اے رانجھے دا تجویں نال ساک تے تجویں دا عشق دی
رمز کاری وچ حصہ۔

جس وسوں وچ مولوی غلام رسول ہوراں داستان امیر حمزہ تکھی اوس وچ پالیاں کمیریاں دے جیون دے ہورنگ دی آہے تے اوہناں رنگاں نوں پیکھن دکھاون والی شاعری دی۔ جیویں نظام لہار دے ڈھولے:

تیرھویں صدی زمانہ زور دا

تیرھویں صدی بھری دے اخیر لے ادھ وچ ای انگریز راج پنجابے آیا تے پکا تھیا۔ تے ایے، دارے مولوی غلام رسول جھنے تے پورے ہوئے۔ سو نظام لہار دے ڈھولے مولوی صاحب دے ہائی نیں۔

بھیڑاں دے ڈھولے کال دے ناں توں ٹردے نیں:

کال بلیندی

سیانے گویزو دے نیں جو نر پر دھانی توں پپلوں کوئی دارا نار پر دھانی دا وی گزریا ہے۔ کجھ نیں تھائیں اوہدے ایرے دی لمحدے نیں۔ ڈھولیاں وچ متنے اوس پرانی نار پر دھان رہریت دی رہندے اے کوئی۔ کال، کل، کالی، نار ماں دیوی۔ کیتا سانجھی، ونڈ دیوی، رکھنہار، پالٹہار۔ کال رنگی، آونے دہانے رنگی، دھرتی رنگی۔ ہمن دکھ وچ اے۔ وجوگ دے ہر کھ تے کاؤڑ پاروں کال بن گئی اے دیلے دا مارو ویجن، بھکھ، تھڑ، موت بندے کھاوی۔ نویں اوتر ورتارے دا، اوترے جوڑ دا نشان۔ براجے راج دا نشان۔ پر کالی رنگت دیر تے کاؤڑ دی ائے پیڑ دی اے، وجوگ پیڑ۔ سنجوگ سیاپا دی اے۔ ایہہ دیہر تے کاؤڑ اک بھنخے جہان دا بوہا کھڑکیندی اے اک ان ہوئے جہان دا جیہدا کال دی پیڑ دے اندرے اندر ہو دن نوں تانگھدا اے۔ کال آپ آپنی دوچ ہے۔ اوہ آپنی اتحاد بھکھ راہیں ایہو ڈول پئی رمزدی اے۔ اوتر ورتارے دا نشان ای اے کال تے کال تے نار دا

اوڑا جوڑا نارد چلتے دل چھل دا نشان اے۔ جنی کنوں ترٹ کے اوہدا مالک بُیا جئنا۔ کال دے سرتے سوار نواں پردهان نز۔ نواں گھر والا۔ نویں رزق چودھر چڑھیا۔ تھڑیا تھڑیا بے وساہیا۔ دھگان تے دل چھل رائیں گھر دی بھکھ دا ان پورواں کھوہ پوردا۔ کال آپنے ایس نویں مالک نوں رزق دے آہر کان نت پی چو بھڑدی اے۔ جیویں پی آہدی ہووے: بھکھ پاؤں والیا ہن میٹ بھکھ۔ ایہہ اجوڑ جوڑا بندے دی نویں دیسی ہستی دا نشان اے۔ قدرت کنوں دکھ تھی کے دو ڈک ہوئی ہستی دا، قدرت تے بندے دی، جنی تے جئے دی دولی دا۔ جاپن تے جاچن دی دولی دا۔ ایہہ قدرت دا نواں سروپ اے۔ بندے دی دار دی ساجی نویں ”قدرت“ دا۔

کال دی بھکھ اک رنگ دی نابری ہے۔ آپنے بُر سریر اتے سوار بزر نارد دی تیج حاکمی پیٹھ رہن توں نابری۔ اتوں اوہ نارد نوں حیلے دیلے آپنی نت بھکھدی بھکھ دا بالٹ سبیڑن لئی چو بھڑدی اے۔ پر وچوں اوہدا ایہہ آہر متے بندے دی ہستی دے پاڑ دی اگ نوں بھڑکا کے بھجاون دا آہر اے۔ اگ نوں خاک اندر سموون دا، جنھوں ایہہ اگ نگلی اے۔ وکھریویں نوں اوہدا اوڑک دکھا کے اکائی ویچ مارن دا آہر۔

ڈھولا بار واسیاں دی انج اے، بار واس ہالیاں پالیاں کمیریاں دی۔ بار دا دیہار دی نر پردهان اے پر ایہہ پرانا نابری دیہار اے جیہدی ورتن ویچ نار پردهانی دی نہیں تے نار آدر دی تھجھی بھجی یاد اجے جیوندی اے۔ سہکدی آکھ لو۔ ڈھولا ایسے سہکدی یاد دی جاگوں جمد اے۔ ڈھولا بھیڑ کہائی کریندا اے (انج ڈھولے ہور کہائیاں دی کریندے نہیں) پر ایہدا ناں ”ڈھولا“، عشق کہائی وچوں آیا اے۔ جنی دی عشق کہائی وچوں۔ ڈھولا جیاں دا جوڑیا جیاں دا الایا اے پر ایہنوں گاوندے جئے انج نہیں جیویں تریمیں دین پیاں کرینداں ہوون۔ گرلات دے رنگ ویچ، آپنی مردانی آکڑ جھڈ کے جنی دے ذکھ دی داج ویچ۔ کال داج ویچ۔ ڈھولا تران

کہائی اے پر ایہہ تران ہے دھنگان ٹھلن مخشن والا۔ ایہہ تران نہیں ماڑیاں ولوں تران دا پرتاؤ ہے۔ ماڑے بھوت کے نہیں اٹھدے۔ دکھی تھی کے اٹھدے نہیں۔ اوہ مرن مارن ویچ پھندے نہیں۔ ویر دیاہ کے دی ویریاں نوں مار کے دی روندے نہیں۔

نظام لوہار دی کہائی مانجھے دی کہائی اے۔ مانجھے دا پلا بار نال بدھا ہویا اے۔ مانجھے ویچ پرانے شہر نہیں، باتشاہی راج گڑھ۔ لہور امترس قصور۔ پر انھویں صدی دے دوجے ادھ ایہناں شہراں دیاں برونہاں آتے ابھے بار پسروی پئی اے۔ سو نظام لوہار دی کہائی بار واسیاں دی کہائی اے۔ اوہناں دی جوڑی تے درتاں۔

کال بلیندی تے نارڈ مارے سد الار دا
شاہوکاراں دتیاں عرضیاں
ساہما کر تو ایس لوہار دا
آہندا نظام اساں لئنے کھوجے تے کھتری
کوئی ورلا ورلا گھر سنیار دا
کمی تے جمی نوں کوئی نہ چھیڑنا
برا نہیں کرنا بھرا جٹ کنگال دا

الار دا سد ویہار دے الار ہوون دا ہوکا اے۔ رزق ونڈ تے چڑوکی ان ساویں ٹری آوندی اے۔ اپجاونہماراں کول اوتنا ای رہندا اے جتنے نال اوہ مساں جیون تے اگلی فصل اگاون جو گے رہن۔ وادھو مالک چا کھردے نہیں یا سرکار اگراہ گھنندی اے۔ نارڈ دا سد ایس قدیکی ان ساویں ویہار ویچ اک نویں الار دا ہوکا اے۔ انگریز راج نے ہالہ اگراہی دا نواں پر بنده نوریا اے۔ بدھے ہالے دے بھار پاروں واہک ودھیرے کنگال تھی گئے نہیں۔ کنگال جٹ روک ہالہ تارن لئی شاہوکاراں دے قرضائی تھی کے یاں پیلی اوہناں اگے گئے پاؤندے نہیں یاں ویچ دیندے نہیں۔ مانجھے

وچوں نویاں نہراں گھن پاروں ریل تے سڑکاں دی نویں سہولت پاروں
بھوئیں دا مل بن گیا اے۔ تے ماکلی کلے جی دے ناویں ہو جاون پاروں
بھوئیں دا گئے پاؤں وچن سوکھا تھی گیا اے۔ بھوئیں دے سر دیاں
گھن دی سوکھا جاپدا اے۔ بھولے جٹ شاہوکار دیاں وہیاں تے سچ سجا
انگوٹھا لادیندے نیں تے نویاں کچھریاں وچوں شاہوکار ایہناں وہیاں دے
سرتے سوکھے ای بھوئیں آپنے ناویں لوالیندے نیں۔

(1870ء دی سرکاری رپورٹ دسداری اے جو مولوی غلام رسول دے ضلعے
ہشیار پور وچ سو وچوں سترواہی وان قرضائی نیں۔)

کھیں شاہوکار مالک زمیندار بن گئے نیں تے جٹ اوہناں دے راہک،
آپنی پیلی تے ای۔ جھاتر دی سوڑ دا بھار کیاں سپیاں آتے پیا اے۔
نظام تے اوہدے بیلی ایے کنگالی دی مار پاروں آپنا کھا رزق پرتاون
لئی جنتے بند تھیئے نیں۔ اوہناں دا کھا رزق کچھریاں راہیں شاہوکاراں
وپاریاں کوں جا جزا اے۔ سو قانون راہیں لشناں والیاں نوں دھڑکا اے
بے قانونی لٹ دا۔

ساہما کر تو ایں لوہار دا

”ساہما کر تو“ وچ کیدا یقین تے کیڈی بے یقینی افے سرکار آتے۔ ہا تے
چتا۔ ”ایں لوہار“ وچ کیڈی کھج اے۔ گھن تے ڈر۔ انگریز راج وچ نویں
اگردوے زروال میل دی کرنی سوچتی ایہناں دونہہ جیراں تے ای ٹردی
اے۔ نویاں حاکماں ولوں ایہو ادھ یقیناً یقین آپنے وادھے لئی آپنی راکھی
لئی تے خلقت ولوں ایہو ”جھج“، ”گھن“ تے ڈر۔ ”ایں لوہار“ وچ لوہار کوئی
کب نہیں۔ اک کھتے دا ناں نہیں اک جات دا ناں اے۔ اک کمین
جات، جیہڑی شاہوکاراں لئی پوری بندہ جون نہیں۔ جاتاں اصلوں کب کھتے
ای آہن کم ونڈ دی بنائی میل بندی نوں کے بند کرن لئی۔ پرانیاں حاکماں
دیاں ریت واتاں کب نوں جات بنا دتا۔ قدرت دی دھروں دلی ہستی
بندے دیاں کرمان دا چھل۔ انٹ ان وٹ۔ جات باندھ نوں پاکی ہستی

تے بخت ورتارے را ہیں بندے دے بڈیں رچایا گیا۔ بندے دی سوچنی کرنی نوں جات باندھ قدرتی جاپن لگ پئی۔ وسیب ویج بندے کسماں سر بندیاں ادھ بندیاں کہنے دیاں تے ان بندیاں ویج وندتھ گئے۔ بتے ایہہ وند پیرھیاں تال بجھ کے ہوناں دی وند بن گئی۔ جات ورتارا اصلوں حکم دین والیاں تے ملن والیاں کم لین والیاں تے کرن والیاں دی وند نوں پکیرا کرن داسٹے ای ہا۔ کرنہاراں آتے کرواونہاراں دی حاکمی نوں اُن بناؤن داسٹے۔ سو بھوئیں والاں نوں تے جات ورتارا نت ای دارے ویج ہا پر دپاری میل نوں جدوں آپنے دپار دے ودھا لئی بھوئیں وال حاکمان ہال کھیٹا پیا ہاں جات ورتارے بارے اوہناں دی سوچ ویج لف دی آئی تے اوہناں وچوں اگل ہتھ ڈھائیاں نے وسیب ویج نت ابھر دیاں بندیائی پال لہراں دا پکھر دی پوریا۔ انھوں صدی دے دوجے اوھے اتحاد دپاری میل انگریزی دپار شاہی دے حکم پیٹھ اے۔ اوہ نویں مولیٰ جڑت بنا کے نویاں حاکمان ساہوئیں ہوون لئی جات تروز سدھار لہراں نوں دی پانی پیا دیندا اے۔ پر کامیاں کسیاں دی دیہر دے تروہ پاروں ہڈ رچے جات ورتارے دا پلا دی ہتھوں نہیں چھڑدا۔

ساہما کر تو ایں لوہار دا

دوہائی اے نویں حاکمان اگے۔ ایہہ کمین ادھ بندے، ایہہ ہوڑی پشو جون سانوں مارن گئے جے۔ سانوں بچاؤ۔ آپ دی بچو ایہناں کولوں۔ ساہوکاراں دی عرضی ویج ماڑیاں بیٹیاں دی جیہڑی تصویر ایسکی گئی اے نظام دا متا اوس توں دکھری تصویر الکیدا اے۔ متے دے کنج الاء ویج اک دکھرا سجا پیا بولدا اے۔ متے ویج کیتی میلان دی وند ویج اک دکھری سرت اے۔ ماڑے آپنی تصویر پئے الکیدے نیں آپیاں نوں دکھان کیتے۔ آپنی پچھان آپ پئے کریندے نیں، آپنے جوگی۔

نظام دے متے دی وند دسdi اے جو اوہدی ڈھائی دی لٹ لو بھ لئی نہیں لوز لئی اے۔ لو بھ والیاں کولوں وادھو کھوہ کے لوز والیاں نوں دیون دا

اپاله۔ ایہہ ٹھگڑیاں چاتراں دی لف دا تروڑ اے۔ ایہہ ماڑیاں دی سیاست اے۔ ایہہ ٹھگڑیاں دے لاگو کیتے ویہار نوں بھجن داشہ اے۔ متے دی ونڈ جاتاں نوں اوہناں دا اصل روپ پر تاوندی اے۔ اتھے جاتاں ہوتاں نہیں رزق ویہار دی کیتی کماں دی ونڈ نہیں۔ جاتاں کتیاں دے ناں نہیں۔ کتیاں والے ایج وچ آپنے سبھ پاروں وکھو وکھرے میلاں وچ جڑ دیندے نہیں۔ نظام دا متا ایس میل بندی نوں نثاردا اے۔ کرٹھاراں تے سانحہاراں نوں وکھو وکھرا کریندا اے۔ ایس نثارے نوں آپنی سیاست دا مذہ مول بنیندا اے۔

متے دی بریک ونڈ ویکھو:

ورلا ورلا گھر سنیار دا

سنیارے ہن تاں کبی گھاڑو پر ایہناں دے گاہک پیسے وال ای نہیں۔ چوکھی گاہکی والے سنیارے سونے چاندی دا وپار دی کریندے نہیں۔ ”ورلا“ والی ونڈ ماڑیاں گھاڑو سنیاریاں تے سکھالیاں وپاری سنیاریاں دی ونڈ جاپدی اے۔ اجیہی ونڈ جٹاں وچ دی کیتی گئی اے۔

برا نہیں کرتا بھرا جٹ کنگال دا

اتھے جٹ جات تاں نہیں۔ واہی کرن والیاں دا ناں اے۔ واہی واتاں وچ ماک چودھری دی نہیں والہک دی تے راہک دی۔ کنگال دا لفظ ایہو فرق کریندا اے۔

نظام دے متے دی بریک ونڈ دیلاں ہیںیاں نوں سُخمن دا سیاسی آہر اے۔ ماڑیاں واہی واتاں گھاڑ واتاں کمیاں تے جمیاں نوں اکٹھن کرن دا آہر۔ (تمی اصولوں ہین کمیرے نہیں چوہڑے چمیار)۔ متے دے الاء وچ کوئی بڑھک یاں بھلاء نہیں اک ہر کھ بھریا دھیان اے۔ ایہہ دیندا اے جو لٹ دی سیاست اک مجبوری اے جیہڑی ایہناں ماڑیاں نوں پالنی پئی اے آپنے کسب چھڑ کے۔ ایہہ مجبوری کوئی نویں نہیں۔ مالکی دے آندے دیسیں الار دا ایہہ تروڑ اوتنا ای پرانا اے جتنی مالکی۔ نظام دے

ڈھولے دی پوند لکھت دیلے اجھن اوہ لوک جیوندے آہن جیہناں دیاں پیو
 دادیاں دلی دے مغل راج تے کابل دے ابدالی راج نوں لٹ دی سیاست
 راہیں اکا تحکما کے پنجابوں کڈھیا۔ کنگال جھاں تے کیاں چھیاں دیاں
 جھیاں شاہی لشکر اس دی چڑھتل دیلے جھلاں تھلاں پھاڑاں ویچ لک وینا
 تے لشکر اس دی مرلنی دیلے لکاں چھڈ کے اچھی دھاونا تے خلقت دی
 کھسی رسد ادھ چدھ خلقت نوں پرتاؤ۔ ایس گھول ویچ ایہناں جھوواناں
 آت دی ڈاڑھ جری۔ ماڑیاں دی کرنی سکھالیاں دی لکھت دیچ نہیں
 چڑھدی۔ وار دیاں کتاباں ویچ ایہہ کرنی جے آئی وی ہے ادھ چدھ
 تے اوہ راج والیاں دی ویکھنی وچوں لنگھ کے آئی اے۔ وارکار کیہ پاء
 پڑھے تے کیپہ پڑھ پختے، ورلا ای ماڑیاں دیاں لکھتاں پھر ولدے نیں۔
 اوہ حاکماں مالکاں دیاں ساجیاں بترائ نوں اوہناں دیاں گھروکیاں
 لکھیاراں دی لکھت راہیں گوکھدے نیں۔ ایہناں لکھتاں ویچ وی ڈھیر
 سمجھوتیاں ہوندیاں نیں جے کوئی کن کرے۔ پر ورلا ای وارکار کوئی
 ایہناں لکھتاں نوں دویوں پڑھدا اے۔ اکواریں حاکماں پکھوں تے مژ
 دبیلاں پکھوں۔ وارکاراں دا وی دوش نہیں اوہناں دی کرت تے ہوندی
 اے بہتی چالو ویہار ویچ آپنا درجہ بناون لئی۔ ناں ناواں کماون لئی۔
 جیہڑے ماڑیاں دا پکھ پورن دے دعوے دار جاپدے نیں اوہ وی ناں
 ناویں دی لوز پاروں سکھاں میل دی پروانی بولی ویچ ای لکھدے نیں
 آپنے جیہاں نوں پڑھاون کیتے۔ ناں آپنے اندر لے دا گھر دی پورا کر
 گھنداے نیں جھوٹنگے ویچ۔

ماڑیاں دیاں لکھتاں الاء ویچ ای لکھیندیاں درتیندیاں نیں گھنیاں۔ گھٹ ای
 کاگتیں چڑھدیاں نیں۔ چیتیاں ویچ ای سنبھیندیاں نیں تے جدوں چیتیاں
 دے مہاڑ وندے نیں تے وسر دیندیاں نیں۔ یاں چیتیاں دے نویں مہاڑ
 ایہناں لکھتاں ویچ آپنے رنگ دارلا کر دیندے نیں۔ جیہنوں ستارن لئی
 مژ دوپھی نیجھے دی لوز پوندی اے۔ کدیں کدا میں کوئی ٹانواں بول وار

کاراں دے چجھ وچ وی از جاندا اے جیہنوں اوہ آپئی وقوع کاری دا رنگ
بناون لئی ورت جاندے نیں۔ جیویں
کھادا پیتا لاهے داتے رہندا احمد شاہے دا۔

وارکار ایہہ تاں دینندے نیں جو ایس بول وچ احمد شاہ دی زوراوری تے
اوہدیاں ورھیاں بدھی حملیاں پاروں مچی بے وساہی دی تصویر ہے۔ وارکار
ایہہ وی دینندے نیں جو احمد شاہی ہلیاں نال مغل راج تے بھجا، پر
غلقت وی سوڑی پئی تے ایہہ بول ایس گل دی گواہی نیں ماڑی جیہی۔
پر وارکار ایہہ نہیں دینندے جو ایس بول وچ زوراوری تے بے وساہی دا
تروڑ اک پچکر راہیں کیتا گیا اے۔ تے ایہہ پچکر نتردی اے اوں سیاسی
پینترے راہیں جو غلقت نے دھاڑویاں نال نجٹھن لئی دھاریا اے۔
جائے اوٹا ان اپجاو جتنا روز دی لوڑ اے۔ رہنڈ ہووے تے اوہنوں لکاون
دا آہر کرو۔ آپئی کیتی تاں ای لاهے وند اے جے آپنے لیکھے گے۔
ایویں ای ایہہ بول:

میر منو ساڑی داتری ایسیں اوں دے سوئے
جیوں جیوں سانوں وڈھدا ایسیں دون سوائے ہوئے

وارکار ایس بول راہیں ایہہ وکھالدے نیں جو مغل راج نال بھڑدیاں لوک
جھیاں نوں میر منو صوبیدار لہور کیڈی سختی نال دبایا۔ وارکار ایہہ نہیں
وکھال سکدے جو ایہناں بولاں وچ جیہڑی رمز پیڑ دے بیان نوں چکلے دا
کن دیندی اے اوہ مجبوری نوں بھسن اوہنوں سکت بناون دے آہر
وچوں نکلی اے۔ میر منو ہالہ خور مغل شاہی دی تکوار نہیں ساڑی واہی
واناں دی داتری اے۔ اوہدا ظلم ساڑی دیہر نوں ودھاوندا اے پیا۔ اوہ
آپنا تروڑ آپنے بھتھیں پیا کردا اے۔ پر ایہہ تے اوہ وارکار وکھالن
جیہڑے غلقت دی جال دا حال لکھن ٹرے ہوون غلقت دے کچھوں۔
علمائی دی وارکاری دا مول سوال تے ہے ای حاکمی دیاں بتران دی
پڑچوں ایہناں بتران دے کچھوں۔

ڈھولے لڑیاں وچ بدھے ہوندے نیں۔ بدھے نہیں رہتے۔ ہر ڈھولے وچ اک وقوع ہوندا ہے جو لڑی دے گیز نوں گیزدا اے۔ لڑی دا ہر ڈھولا آپنے آپ وچ پورا وی ہوندا اے تے دوجیاں نال جزا ہویا وی۔ ہر ڈھولے وچ تکاں دا اک وکھرا پرہندھ ائے کال دا اک نواں الاء ائے وار دی اک نویکھی جھاکی اے۔ لڑی دیاں ڈھولیاں دی آپسی جڑت دکھاون لئی کوئی اچیجھ نہیں کوئی چتا نہیں۔ جیوں وار دیاں ایہہ دکھالیاں وار دے ای کے ان وکھالے رنگ راہیں آپو وچ جزا ہویاں نہیں، جڑ گیزیندیاں نیں پھیاں۔ وار دا دکھالیا رنگ ان وکھالے رنگ نور سینتردا وی اے تے لکاوندا وی اے۔ وار دی لوک تحمن دا ایہہ لچھن لوک ورتی دا ای روپ اے۔ لوک سنکیاں نال سانجھ کرن وچ ای ویریاں کولوں لکن دا آہر وی کریندے نیں۔

نظام دیاں ڈھولیاں دی گھن سُنی لڑی تے بار دے جگ جاتے ڈھولیاں نوری کیمکے دی جوزی ہوئی اے۔ ڈھولے جوڑن دی ریت بار وچ پرانی ٹری آوندی اے۔ اک ڈھولیاں کے وار واپری بارے ڈھولے جوڑیندا اے۔ آپنے کتھے ڈھولے اوہ آپ الاء کے گا کے سنیندا اے۔ ڈھولیاں وچ استادی شاگردی ٹردی اے۔ اک پیرھی دے شاگرد اگلی وچ استاد تحبیندے نیں۔ بہوں ڈھولیاں آپنے استاد دے ڈھولے نال الاؤں چھوہندا نیں تے مژ آپنا ڈھولا سناوندے نیں۔ استاد دے رنگ وچ نویں ڈھولے وی جوز شائے جاندے نیں۔ اک وار دیاں ڈھولیاں دیاں وکھو وکھ لڑیاں وچ بہوں وقوع تے سانجھے ای ہوندے نیں۔ فرق دیرے دا ہوندا اے یاں ناداں تھاواں دا۔ ورلا ورلا وقوع نویکھا وی آ ویندا اے کے لڑی وچ۔ نظام دیاں ڈھولیاں دیاں دو لڑیاں ساڑے گوچرے نیں ساڑیاں بیلیاں دیاں ڈھونڈیاں۔ علی ارشد میر ہوراں دی سہیزی ”زت لیکھا“ تے ”ماں بوی“ وچ چھپی لڑی وچ ڈھولیاں دا ناں نہیں آوندا۔ نذری خالد ہوراں دی سہیزی ”پنجابی ادب“ وچ چھپی لڑی وچ

نوری کیمکے دا تاں آوندا اے۔

کال بلیندی نارڈ انھیا مار کے منھ اناڑدا

باراں ڈاکو جیہناں نجھا لیا بھن سرکار دا

انباليوں نس پیونی ٹپ کے جیل خانہ

آہدے نیں اتا نہہ انھ کھے مل بیلی توں سونہا اس باردا

لشکری پور نوں وڈ پیونیں سوتے کر کے چانن مثال دا

آہدے نیں اتا نہہ انھ کھاں ستیا کھتریا

تیرے بوئے تے ڈھکی جنج دیلے کوئیلے

توں فکر نہیں رکھیا روئی تے دال دا

آہدا نالی اے ایہہ جاگدا ای سیں دیسی

جس تے سایہ اپڑ ونجے میرا۔ کیدا تکڑا پتھر ہو دے کراڑ دا

ات دیلے آہدا کھتری پیا تیں آہو چور اچکے

میرے ہتھ وڈہ دیسری دا

مار کے دیلے فجر دے چھوڑیساں کولی کم کر دگاڑ دا

ات دیلے آہدا کھے مل بیلی میرے ہتھ وچ گذاسا

جس نوں کل منا ہتھ وجھا چڑھایا کالے دانس پہاڑ دا

مار کے دھڑ دے نالوں سر کرو جدا

سورما رہسی پچھے دنیاں تے ہتھ ماردا

ات دیلے انھیا کھتری اوں کھولیا بوما ہٹ پاردا

ات دیلے آہدا نالی اے کیدا چنگا سنندھا پتھر لہار دا

آہدا لہار اے مینوں کنجیاں دی بکھر لوڑ نہیں

میرے کول دھاگا پورے ڈوڈھ ہزار دا

توں کھسما نا رکھیں ایس وسدے پئے اتلے بزار دا

چوراں بدھیاں گڈھڑیاں نجھا بھن لیونیں پورے تریہہ ہزار دا

و دھدا دیندا نظام وچ گلی دے کھلار دا

آہدا بیلیج تسمیں راہ چا دسو سانوں وسیعی پکی اُتلی بار دا

ایے وقوع دا اک ہور ڈھولا ویکھو:

کال بلیندی نارڈ سد پکاردا

لبوروں نے باراں ڈاکو جیل خانہ بھیجی نیں سرکار دا
جراحت پچھو چوراں دے موبیری جیہناں دا جھٹ بھکھاڑ دا
پھولا سنگھ پیا آہدا کھتریو تھاڑے گھرچھ کوئی لے ڈھکنی اے
تساں آئر نہ کھتاروں تے دال دا

وقوع اکو اے پر پہلا ڈھولا ڈاکواں نوں انبالہ جیل توں نساوندا اے تے
دوجا لبوروں۔ جاپدا اے پہلا ڈھولا وقوع نوں انگریز راج دے مذھے
ویلے وچ رکھدا اے جدوں لبور وچ تے انگریزاں ابے پیر پایا اکی ہا پر
تلچ پار اوہناں دا اثر کپیرا ہاتے اوتحے انبالہ دؤکی چھاوی آہی اوہناں
دی۔ پہلا ڈھولا دیسیندا اے جو نظام دے ساتھی لٹ دا مال خافت نوں
ورتیںدے نیں تے ماڑیاں نوں آئیئے نال رلاوان لئی سدا دیندے نیں۔ پر
دونویں ڈھولے ڈاکے نوں نجح دا ڈھکن آکھدے نیں۔ شاہوکار نوں وگائی
ایس بولی دا لڑ پرانے نابری دیبار دی نر پردهانی نال جڑیا ہویا اے جدوں
مال دی لٹ تے جنی دا ادھالا اکو کم آہے۔ نار نر ماتحت ہوئی تاں
جیئے جنی دا سانگا کال تے نارڈ والا کسانگا بن گیا۔ پر ڈھولا ایس کسانگے
أَتَے پوچا نہیں مریندا۔ لہنوں درباری شاعری والے بانے نہیں پواندا۔
سکون آپنا ندھ ای ایس وگاز توں بخدا اے۔ ڈھولے نارڈ دی حاکمی دی
دار کتھدے نیں۔ دیبار دے نابر دی دیبار دے جم پل نیں۔ اوہناں
دے سمجھا اوہناں دی بولی نارڈ دے پرچھاویں توں اصلوں باہر تے نہیں
تھی سکدے پر اوہناں دی کرنی دے پچھے کال دی ہوند بخارو اے۔
کال دی اُتل ویہر ماں دے روپ وچ نت اوہناں دے اچیت تے سمجھیت

من وچکار پئی بھوندی اے۔ جد نظام نوں اوڑک اوہدا اک پرانا سنگی سو جا سنگھ دھوکھے ہال مردا دیندا اے تے اوسے سوچے سنگھ دا بھتر بجا بونا سنگھ جیلوں آن کے نظام دا بدلا گھندا اے۔ اسچے دھولے وچ بولے سنگھ دی ماں دی وانچ اگھر دی اے:

ڈھنچے پئے لہار دے نیڑے شے کائی نہیں آوندی
پلس گئی اے مل کے لاہماں
ہال ہال کریندی لہہ پئی ماں بونے سنگھ دی
آبدي میرا تریجا پتھ مرایا ای سوجیا۔ متاں جائی لہار بگانہ
ات دیلے آبدي ماں بونے سنگھ دی
ستیاں پتھاں نوں چڑھوں نہ ہووے
میری چھوٹی دے جا کھاں نظاما
ستیاں دیاں کئے جن جاندیاں میں تینوں نت پئی سمجھائیں کھاں نظاما
ترے مہینے قید رہندی سکھ دی اگوں اوس نوں کھاون لگا جیل خانہ

اک بئے دھولے وچ بولے دی ماں پتھ ہال جیل وچ مل کے اوہنوں
نظام دی موت دا دیندی اے:

آبدي تیرا بودیاں دا بیلی کول کھلو کھایا اے سوچے
تینوں کھمر نہ کائی بیخھا ایں بے دھیانا
بونا سنگھ پیا آبدا اے اماں بھیڑی مہینے ترے رہ گئے نیں وچ قید دے
اوہ دیلے سکھ نوں کھاں ڈھکا اے جیل خانہ

پر پہلا دھولا بولے دی ماں نوں نظام دی لوٹھ آتے وین کریندیاں
وکھاوندا اے۔ وین وچ ماں جیہڑیاں بولیاں ماریاں نیں اوہ جیوں پتھ نوں

جیل ونج لکیاں ہوون:

ترے مہینے قید رہندی سکھ دی اگوں اوں نوں کھاؤن لگا جیل خانہ

اگلا ڈھولا ویکھو:

کال بلیندی نارڈ اٹھیا پیر جما کے

اج سکھ بونا اوہ چھٹا آوندا نجحا کے دیہوں سزادے

آہدا سانبھ رکھیں دروغیا ایسہ مکھلپی میری تے بالٹی پائی آئی

فجریں لیئی مشقت نال بیلیاں دے تیرے کولوں گنا کے

ات دیلے آہدا دروغہ جیل خانے دا

ابھے ہن پیا نکلا میں اتنے حکم کیوں پیا دیندا ایں شا کے

آہدا بونا رکھیں دروغیا متاں دفتر توں ناداں میرا لاد چھوڑیں ہٹا کے

بھائی گھاگے راما توں چھوٹا رہ گیا آہیں

کیوں ماریا لہار ائے کیوں چاچے سوچے لیا آ دھوکھا کما کے

ات دیلے بھراو نوں سکھے چھڈی گل ساری سمجھا کے

آہدا بدوق میری چالیا مائی نوں پتہ نہ دیویں بونا آیا نجحا کے دیہوں سزا

دے۔

اوں دیلے بدوق ہتھ آ گھنیوس تے چاچے نوں مٹھیں بھر کے جگینداس

اٹھ کھاں چاچا سوجیا کیوں مرایا ای لہار کیوں لیوئی دھوکھا کما کے

ات دیلے بیلا کے اٹھیا سوچا

آہدا پتھر بونیا اوں مسلے دی بدناؤیں لوکاں مائی تیری مگر چھڈی آہی لا کے

پہلی نیپائی وچوں سینے دے دوجی نال چھڈی آہس کھوپڑی دی مکھ ونجا کے

ات دیلے آوے تے آہدی ماں بونے دی پی

نبیں بخشناں بتڑی دھاراں دھرم دیاں

نبیں دینا تیس بمحصیں تام پکا کے

جے کدیں سگ نہ دیوں سکواں مینوں بھوا کے
 آہدا سکھ پیا چپ کر ماں بھولئے مینوں لپھیں نال چھاتی دے لاء کے
 فجر دا لگاں بھون چاچے سوچے دے مگر
 ہن اوس نوں میں آیاں ستویں ماڑی تے سوا کے
 پہلی ٹپائی وچوں سینے دیوں
 دوجی دے نال آیاں کھوپڑی دی لکھ ونجا کے
 ات دیلے آہدا نوری اے بیلیاں دا حق انجے ہوندا
 جیوں اوڑک سکھے چھڈیا اے لہار دے نال توڑ نجحا کے

سوچا مخزی دی کمالی سرکاری ٹھیک پاروں رجیا زمیندار بن گیا اے۔ بونا
 ایسے گل دل سمیر کریندا اے۔

ہن اوس نوں آیاں ستویں ماڑی تے سوا کے
 سوچا بولے دی ماں دا جیٹھے اے۔ ہسم دی جاء۔ اوہ آپٹی کرتوت پاروں
 وی تے ساک پاروں وی بولے دی ماں لئی نارد روپ اے۔ سو ماں دے
 اچیت مس وچوں ہاری ویہری کال ابھر کمر پتر دے وجود وچ ور دیندی
 اے۔ آپٹے سریر اتے دھگانے مل ماری بیٹھے ہسم نارد کولوں بدلا گھنندی
 اے۔ سگ دے دئے سگ۔ موئے نظام دے دئے مولیا سوچا۔ پتر اوہدی
 آپٹی ہوند دا ائی انگ نیں۔ پتر اس دی نابری اوہدی آس اے۔ نابری ائی
 اوہدا تت ست اے اوہدی کرت کمالی اوہدی ہوند۔ ایسے پاروں نظام اوہدا
 ٹریجا پتر اے۔ اوہ پتر اس نوں نت جا گیا لوڑوی اے۔ کیونجو نارد ویہار وچ:
 سُتیاں دیاں کئے جن جاندیاں

نظام دی موت دا کارن اوہدی نیندر اے۔ سوچے والوں اوہدی مود سوچے
 اتے وساہ۔ ہک بے دھیانے دی مجھ کئی جائی تے کے کپتے آپٹے کے نال
 ونا کھڑی تے بے دھیانے نوں وساہیا جو تیری نے کہتا ائی جایا اے۔ پر

ایہہ نری بے دھیانی دی رمز نہیں۔ ایہدیاں وی کال پتال پرتاں نہیں۔
محضیں وی ماواں نہیں۔ مجھ دے جاون نوں بوئے دی ماں ہوئی دی رمز کر
کے درتیا اے۔ کئی اوہدا آپنا سروپ اے۔ دوھ دیون ہاز پالن ہار۔ کئی
دا کئے تال وٹاء تارڈ کرنی اے۔ اوہو پرائما ادھالا۔ پتر جاگرت رہن تاں
کال سروپ نہیں بے دھیانے تھی ونجن تے تارڈ سروپ۔

سوجا آپنی بھرجائی دے کال روپ دا جاؤ اے۔ اوہنوں ویری جاندا اے۔
اوہ مشخص بھرجکیندے بوئے نول قدیمی تارڈ داء تال موه سوانٹہ چاہوندا
اے۔

اوہ مسلے دی بدنا دیں لوکاں مائی تیری مگر چھڈی آہی لا کے

اتھے اوہ بوئے دا پیو بندا اے، اوہدی تارڈ انکھ نوں چکدا اے۔ اوہدے
اندر جاگی کال نوں پرانے دیپاری میئنے راہیں جنی دے ہتھل روپ ویچ
وٹاوندا اے۔ جاگی کال نوں گالھ تال سوانٹہ چاہوندا اے۔ گالھ وی
دوہری۔ جیہڑے دیپاری پاڑ لوک تابری میل بیٹھی اے اوہ مژ پاڑدا اے
نظام نوں مُسلا آکھ کے۔ اتھے سوچے منہوں مُسلا اونویں نہیں جیویں
تابریاں دا آپو ویچ سکھا، تائیا، لہارا اے۔ وکھو انگریز راج ویچ پرائیاں
وٹکریاں دی نویں درتوں نوں سوچے دا ایہہ کھیکھن کیویں رمزدا اے۔
ایہہ وٹکرے کیویں نویں ابھردا مالکی دی نویں ڈھالی ڈھال پے بندے
نہیں۔

پر بوئے اندر جاگی کال نوں تارڈ دا ایہہ داء موہندا نہیں ہتھوں ترکھا کر
دیندا اے۔ سوجا اوہنوں سوانٹہ چاہوندا اے اوہ ستویں ماڑی تے سوچے
نوں سوا آوندا اے۔ ستویں ماڑی سوچے دی حرص دا اوہدے موه سوائے
اندر لے دا نشان اے۔

نظام دے جتازے اتے ڈھولا اک بھی ماں دی آونی وی دیندا اے۔
گھروں ٹری ماں لہار دی دگا کے ڈھول شادیاں

چੁੱچے پجھتے داڑھی آہدی شیر موئے دی غنی نہ کائی
چنگلی گھڑی ٹریوں مار داماں

استحھے ماں دی گل توں ظاہرا تے انج سکی ہوندا اے جیویں اوہ بار دی
رانجھ دریاگی والی ریت پئی پالدی اے۔ انگریز راج دے نابر تے خلقت
دے دردی پتر دی موت نوں موت نہیں مندی۔ اوہدا دکھ نہیں مناوندی۔
اوہدی سرخروئی ماندی اے۔ پر ڈھولے دے لکھ بول سنو:
کال بلیندی نارد انجھیا مار داماں

تے مژ ماں دے بول:

چنگلی گھڑی ٹریوں مار داماں

تاں جاپدا اے جیویں ماں ڈھولے دی رمز پوزیکر راہیں بندے دی وار
دیاں پتالاں ویچ لہہ گئی اے تے کال بن کے کھسم نارد دے دماں
دی نکرتے پتر نوں داماں پھڑا ٹوردی اے۔ کال دا ظاہرا روپ تے
کروده دا ای اے۔ جیویں اوہ آپٹی ہار دا آپٹی قید دا بدلہ پئی گھنندی
ہومے۔ پر نری امتنی گل نہیں لگدی۔ کال دی رمز ایہہ دی سمجھیندی
اے جو نر پردھانی دیاں ساجیاں ساکاں ستحاں پر بندھاں ویچ پھاتی ہتھل
نار نویں نیاں نوں پئی تانگھدی اے۔ جیہڑے ویہار ویچ جنی جنا وکھو وکھ
تے ان ساویں نیں اوتحے رزق دی وکھو وکھ تے ان ساویں اے۔ کال
آپنے سرسوار کھسم نارد دے دیترے پورے ویہار نوں ادھیزن لئی
لکھس پالیاں پتراں نوں اگیرے کریندی اے۔

ڈھولے ویچ اک تریجی جنی دی آئی اے:

انج سُتے لہار تے بدوقاں اوہ چھیاں جیہڑیاں کھا وریاں
لکھیاں قضا نہیں ہوندیاں جیہڑیاں توڑوں متھے ہاں

ویہندیاں دیہہ کلاماں

موئے لہار دی ہولی ہڑتال ہیاں تے

ربوں گیا جڑ ہنگامہ

تصوروں میم درودی آوندی اے جے جیوندا ^{لہجیں} لہارا
 تیں چھتری ضلعیاں تے چھڈاں کر لاث ^{ملکھی}
 لاکت سولی دے آئیں دے سوجیا
 بے دوسا چھڈیا ای ڈھا منارا
 نو سو پنجاہ آدمی رلیا نال جنازے لہار دے
 جیہناں ^{خختیا} ^{لٹکی} تے پٹ دا آن سلا را
 انگریز حاکم دی سوالی ہوون پاروں تے میم نوں نظام جیہیاں قانون تروڑاں
 دی موت تے شکر دا کلمہ آکھنا چاہیدا اے پر اوہ تے نظام دا جھورا
 کرن آئی اے اتاولی۔ ایسہ دی ڈھولیاں دی رمز ویتر پچھے کال دے حکم
 دا ای بیشہ جاپدا اے۔ پر دیکھو میم دا نثار ہوون تے انگریز حاکمی دا انگ
 ہوون کیوں رلا کے کھتھیا گیا اے۔ میم گھوڑی دوڑیندی تدوں ای آئی
 اے جدوں شہریں ہڑتال تھی گئی اے تے ہنگامہ جڑ کھلوتا اے۔ نظام
 دی موت راج نابری نوں رکھاں بیلیاں دیاں لکاں وچوں کڈھ کے شہر
 بزاریں گھمن آئی اے۔ کتنے میم ایس نویں پواڑے نوں ٹھلن تے نہیں
 آئی؟ کتنے اوہ نویں ہنگامے وچ جڑے لوکاں اگے۔ نظام دا ہر کھ وکھا کئے
 اوہنوں بے دوسا آکھ کے اوہدے قتل نوں نزا سوجے دے متھے لا کئے
 لوکاں نوں ولیندی تے نہیں پئی؟ کتنے اوہناں دا مجھ مارن کیتے تے ایسہ
 نائی نہیں پئی کریندی جو نظام جیہیاں جی داراں نوں تے ایس آپ
 اچیاں کریاں دے سکنے آں جے اوہ جیوندے ساڑے بتھے چڑھ ونجن،
 نابری چھوڑ کے آپٹی جی داری کوں راج دے لیکھے چا لاون۔ متاں میم
 راج دے کڑے کرودھی ہتھ دا کولا دستانہ تے نہیں جیہڑا آپ ڈھائے دیری
 منارے دے اٹ روڑے نوں بلے لا کئے لوک من وچ نویاں مناریاں
 دی اُساری روکن دا آہر کرڈا اے۔ پر منارے دی ماڑیاں دے تے
 ہوندے ای ناہے۔ ڈاڑھیاں دے آہے۔ دوالے تاز رکھن لئی ماڑیاں
 آتے رعب رکھن لئی۔ وہ منارے یادگاراں بُیاں چیتے نوں جگاؤن کیتے۔

پُکم کم ایہہ یادگار منارے وی چھیتیاں نوں سواون دا ای کریندے نیں۔
کیتی کتری نوں اٹ پھر وچ چن کے ہوئی ورتی نوں کرنی تالوں نکھیز
کے۔ نظام دے جنازے آتے جیہڑی لفگی ریشم دے سارے ھتن دی
رسم تھی اے اوہ وی متنے اوہدی یاد دا منارا بناون دا ای آہر اے۔ تے
جزیا ہنگامہ میم دے آون گھروں جنازے دیاں سلاریاں وچ ای وھیں
گیا اے کیونجو ”ہنگامہ“ آپس اوہ سرکاری جیہا لفظ جاپدا اے پرانی فارسی
وچوں نویں سرکاری ہندوستانی وچ ڈھلیا لوک روہ دا سرکاری ناں میماں تے
صاحباں نوں اپڑی رپورٹ دا سرتاواں۔

پوند ڈھولا میم دے نار روب نوں چھوہندا جاپدا اے۔ جانے میم میم ہوندیاں
وی کال جائی اے تے وچوں آپیاں صاحباؤں تالوں وکھری اے۔ پر نال
ای ڈھولا میم دی آولی دوالے رکھیاں سینٹراں راہیں اوہدی سیاسی ہستی
نوں اوہدے راج انگ ہوون نوں ابھاردا اے۔

نظام دے بیلی اک دوجے نوں لہار نائی سکھ جٹ کھار آکھ بلیندے
نیں۔ ایہہ دیسی دھڑاں دے ناں نیں جاتاں کسماں نہ ہباں دی نکھیز
کرن لئی۔ ایہہ ناں وی عجج شے نیں۔ بگانے بولن تے پاڑ ڈپیار
جگاوندے نیں آپنے بولن تے پیار۔ نظام دے بیلی ایہہ ناں انچ درتدے
نیں جیوں اکدوچے نوں آکھدے ہوون: اسیں وسیب دتے پاڑوں اگیرے
لفگھ آئے آں، مکرنی سوچی دی سانجھ راہیں۔ جیہڑے ناں سانوں
وکھریندے سن اوہو ای ہن جوڑیندے نیں پئے۔ پر ڈھولا ایہناں ناواؤں
دی درتوں راہیں کچھ سجا ایہہ وی چھیتے کرویندا اے جو وسیب وچوں پاڑ
ایہناں جیاں دی کیتی نال مک نہیں گئے۔ ایہہ جی اوہناں پاڑاں دے
ہوندیاں سندیاں رلے بیٹھے نیں۔ وسیب وچ پاڑ ہوندے نیں میلاں دے
میلین بھے جیاں دے وکھو وکھرے لاہے پاروں۔ ناواؤں وچ پیار ڈپیار
وی لاہے دی سانجھ نکھیز پاروں اے۔ ڈھولا آپ نظام دیاں بیلیاں نوں
ڈاکو چور آکھدا اے۔ تے نالے اوہناں دی لوک پُڑیز دی تے راج نابری

دی کہانی کریںدا اے۔ ایہہ کہانی لفظ ڈاکو چور نوں نویں معنے دیندی اے۔ پرانے معنے رکھ کے وچوں نویں کذھیندی اے۔ کہانی کیہہ نویں معنے تے پکی دیندی اے اوہ درجن جیہوں کہانی پنج ستمبھی اے۔ پر کھنڈن درجن نالوں وکھ نہیں۔ سو ماں دھرن دی ناواں دے معنے وٹاوان دی کہانی اک رنگ وچ وسیب دے نورے دی کہانی ہوئی۔

ڈھولے واپری نوں کھلار کے نہیں وکھالدے۔ رمز سینتر رائیں گل نور دے نہیں تے گل دے نورے رائیں سینیراں نال رمز سینتر دی سانجھ جگاؤندے نہیں۔ رمز سینتر دی جان بولی دیاں کجھ بتراءں وچ اے۔ ڈھولیار دا الاء ڈھولے دیاں پاتراں دا الاء نت ایہناں کجھ بتراءں وچ پیا ڈھلدا اے۔ الاء دا ایہہ ڈھنگ ڈھولیاں دی آکھٹی نوں ادھ آکھی دا رنگ دیندا اے۔ ایہہ ادھ آکھی رمزالی نوں گھل دیندی اے جو سچ سجاہ ای اکو دیلے پرانے تے اجوکے وچ پئی پھرے سچیت نوں اچیت وچوں پئی لٹکھاوے۔ آکھٹی دا ایہہ ڈھنگ قصہ ریت تے کافی ریت والا ہے۔ بھادیں ڈھولے قصے کافی نال کوئی ظاہرا جڑت نہیں جڑیندے۔ ظاہرا جڑت تے اوہناں دی ڈھولا ریت نال ای اے یاں دار ریت نال۔ کیونجو اوہ خاپ خیالی گل تے کریںدے نہیں، وسیب ورتی کریںدے نہیں تے وسیب ورتی دی اوہ جیہڑی سینیراں یاں اوہناں دیاں وڈکیاں دی ڈھیں ڈٹھی تے کنیں سئی اے۔ اک ڈھولے وچ نظام دا بدلہ لے کے:

بوما سنگھ پیا آبداء اے بخار لاہیا اے بیلی دا
جیویں دیر فرنگیاں تے کھرلاں دا

وچوں مودھا گیا اے دے مراد فقیانہ

فرنگیاں تے کھرلاں دے ڈھولے دی نظام دیاں ڈھولیاں دے نیڑے دیلے دے ای نہیں۔ مراد فقیانے 1857ء وچ انگریز افسر برکلی نوں مار کے احمد کھرل دا بدلہ گھدا ہا۔ ایس سینتر نال ڈھولا نظام دی گل نوں 1857ء دی وڈی تابری دی دار نال جوز گیا اے۔ اک ہور ڈھولے وچ

نظام دے نیلی:

نر پئے نمیں اگڑ چھپڑ ہو کے
راہ وی ملیو نمیں ذلے دی بار دا

ایہہ سینتر ملکدے ای نظام ہوراں دے گھول توں دلے بھٹی دیاں
واراں تال گندھ کے راج تابری دی پرائی ریت نوں اجوکڑ ہجھ حاضر
کریندی اے۔

پر کافی قصے تال ڈھولیاں دا سانگا ایہیاں ظاہرا جوڑاں راہیں نمیں۔ بوی
دیاں گجھ بتراؤ راہیں ہے۔ بوی دیاں گجھ بتراؤ ویسی دوپھیڑاں ہجھ
ماڑیاں دیاں تھاہراں نمیں۔ ماڑیاں دا ایہہ ادھ آکھیا ای اوہناں وی وار
کاری اے۔ وارکاری وی تے شاعری وی۔ وارکاری تے شاعری دی سانجھ
جویں کرن تے الاون دی سانجھ ہے۔ ڈھولے قصے کافی تے گاون دی
بدھی بتر کولوں آپنے آپ نوں اچھپا وکھریندے نمیں۔ اوہ عام گل
شاؤن نوں ای آپنی بتر بخیندے نمیں۔ شاعری دیاں رسیل پر بندھاں تال
اک ونگا جیہا لاغ وی وکھالدے نمیں کڑا بخشن دے آہر راہیں تے الاء
دے ہجھ ہجھ دنوں تالاں دی دراڑی چھوہ راہیں۔ پر گل شاؤن دا عام
رنگ ای ڈھولے دی بتر دا مده مول اے۔ عام گل شاؤن دے ایس
اچھ راہیں ڈھولا آپنے نزول وار ہوون نوں تے ہج ورتی وار ہوون نوں
منواندا اے۔ گل شاؤن دا عام رنگ خاب خیالی رلیوں واندے ہوون دا
پک وی کریندا اے سُنیڑاں نوں۔ پر شاعری کولوں کان کرن دا ایہہ
اچھیج وی ڈھولے دی ادھ آکھی دا اوہدی شاعری دا انگ اے۔

ڈھولیاں ہجھ شاعری توں وکھ ہوون شاعری دا اک رنگ ایویں ای ہے
جویں لوک کنوں دکھ تھیون لوک سانجھ دا اک رنگ اے۔ نظام ہوراں
دا سنگ سانگ لوک دکھ پاڑوں جڑیا اے۔ اوہ لوک سیاست دے اگل ہتھ
نمیں۔ آپنی جند تلی تے دھر کے ماڑیاں دی سانجھی کھل دا آہر کرن نکلے
نمیں۔ پر اوہناں دا اگل ہتھ ہوون ای ماڑیاں دی عام ویہار بدھی رہت

کنوں اوہناں نوں تکھیردا اے۔ اوہناں دے کم دیاں اچھیاں لوڑاں نہیں جیہناں پاروں اوہ آپنے دیہاریں وسدے ساکاں کنوں دکھرے ہوئے پئے نہیں۔ سانجھے تے دکھرپ دے ایہہ روپ وسدے نہیں الہ، دیاں کچھ پرتاں تھائیں۔

ابے کال بلیندی تارو گلاں کریندا رکھیں
ڈھا توں پھندیاں بیلیاں لہار پیا دیندا میں
میں تیرے نال چٹخ رلاں گیں ایہناں نال صدق دے رکھیں
پھٹے بیلی تے وڑے دوھ پھیر نہیں آوندے بھتھیں۔
اکاں توں کوڑا لگدا میں بے راہ جاندیاں دے پوندا ایں بھتھیں
آہدا نالی اے جس دینبھہ دی میں سرتے ولی اے
جان و داں تکی تے رکھی

جس بادوٹا ساویں ہو کے آونٹا
بھتھ نہیں مارتا کانیں تے رکھیں
تابر جھیالاں دی آپسی جزت جتنی لوڑیندی اے اتنی ای اوکھی دی اے۔
ترکھیاں جواناں ووچ ہر دیلے دے دھڑکے تے ساودھانی پاروں کھج دی
بن سکدی اے تے دوپھیڑ دی۔ نظام آپسی صدق دی مت دیندا اے تے
دو جیاں نال کھیٹھوں دی درجدا اے۔ دو جیاں نال چنگے ورثارے دی لوڑ
اے منھا بولن دی۔ دو جیاں نال تابر ان دا واہ پھی تے پانی والا ہے۔ پر
دو جیاں دلوں شک دی رکھنا پوندا نہیں۔ عام آہریں بدھے لوک ایہناں
گھلاناں دے کم توں تروہ دی جاندے نہیں۔ ڈرلاچ پاروں کوئی مخبری
دی کر سکدا اے۔

نظام دے ساتھی ایتحوں دو چھانباش ووچ ہو ڑے نہیں کے ظاہر تے ملن
دا کارا کر کے۔ اک ڈھانی دا ایچھ جبرو نالی اے۔ نظام جبرو دے
کاڈے ترکھے سجا پاروں اوہنوں صلاح پیا دیندا اے جو میں تیرے نال
چٹخ بٹے رلائے نہیں ایہناں نوں صدق درت۔ راہ جاندیاں نال کھیٹھوں

پنج تے جیبھے دی کرتن مار۔ بیلپ ددھ ہار اے ست بھرپور پالن ہار۔ بار دی پشو پال وسول وچ ددھ آدر جوگ ہا۔ بندے دی ہوند ایہدے سر آہی۔ ددھ دی سونہ چویندی آہی۔ ددھ اپنايت دا، انکھر سانجھ دا نشان ہا۔ ددھ دی شرم آہی۔ ایے پاروں نظام دے بول پرانا اکھان جاپدے نیں:

پچھے بیلی تے جٹھے ددھ پھیر نہیں آوندے بھتھیں۔

اک دا وی ددھ ہوندا اے۔ کھیاں روگاں دا دارو پر زہر کوڑا۔ جیہناں راہوال تے ایہدہ گھلات پئے دگدے نیں اوتحاں پیر پیر تے اک اگے لبھدے نیں۔ نظام آکھدا اے سانوں اگے کیہڑے ایہدہ راہ سکھائے نیں۔ توں بے لوڑی کھیہد کھمیڑ نال ایہناں نوں ہتھوں اوکھیرا کرینا ایں۔ کرتن اوتنی بھلی اے جتنی دارو ہووے۔ ددھ دیر اے۔

جبرو دا ولدا نظام دی گل توں رتا ہٹواں اے۔ آہندا اے جدوکی گپ بدھی اے جان تلی تے رکھی پھرناں۔ جیہڑا بھڑے اوہنوں ساداں ہو کے ملنا۔ کے نال وحیکی نہیں کریندا۔ بے ہتھیار نال بے ہتھیارا ہو ٹکرناں (کھ کھ کا نا ہتھیار نوں آکھدے نیں)۔ جبرو دی گل وچ نظام دا جواب نال ہے پر پورا نہیں۔ ایہدہ بریڑا جیہا فرق انخ اے جیویں کے بھیڑی آوٹی دا اگونہا پر چھاؤاں ہووے۔ گل دا فرق جیویں ہوئی اے جس دونہاں پھانٹاں نوں کارے اتے ملن نہیں دینا۔ جبرو دی ڈھانی نوں پلس دی واہر ول لیا۔ پر اوں توں پہلاں جبرو دی اک وکھالی ہور اے: کال بلیندی نارڈ انھیا پیر جما کے۔

بھجدیاں دیندیاں چوراں نوں جٹھو کھلا سد بلا کے
نائیا مینوں رہندی سک چڑوئی
لہک دیری جاویں مومنہ دکھا کے
نائی کھلو گیا اوہناں قدماء وچ
دلوں لیا آہس بہوں ہمسوس دی کھا کے

آوندے جٹو نوں مارئیں چھوی
کھلا موڑھے وچوں بانہہ چھڑکا کے
آبداء غناک نہ ہوویں بھائی۔ لڑیوں تال خوشی دے
سانوں بھنیاں دیندیاں نوں سد بلا کے

جبرو نوں ایس راہ جاندے تھیزے دا ڈھڈوں دکھ اے آپنے جبھے تال
کھیہن دا۔ جٹو نوں پھر کر کے چھوڑ دتوں۔ دیندیاں دی ہر کھ بھنی صفائی
دیندا اے جٹو نوں بھائی آکھدا اے۔ جٹو دے الاء دا بانا پیار والا اے۔
تے وچ سینتر للکر والی اے۔ ایہہ کجھ بترتے بھوں تھجھی نہیں۔ پر جبرو
دی صفائی وچ جٹو دی للکر نوں ایس راہ جاندے بھزن نوں جواناں دی
کھیڈ بنا کے جٹو نوں کھیڈ دا ہانی بناون والی سینتر دی ہے۔ تے ایس
سینتر راہیں جٹو نوں پرانی تے نویں کھیڈ دی نکھیز دی سمجھائیں جانے میں
ہن پراثیاں دیریاں کھوراں وچ کوئی نہیں۔ میرا ہمن دا کم تیرا دی اے
جے توں سمجھیں تا۔ پر جبرو دی گل اوہدے سجا دی ایہہ اون دی
وکھیندی اے جو نواں ہوندیاں دی پرانی کھیڈ دا "سد" اجے پوہنداس۔

پہلی وکھالی وچ نظام دی صلاح تے جبرو دے ولدے وچ جیہڑی وتحہ اے
ایہہ وکھالی سمجھو اوہنوں کھیڈ کے وکھاوندی اے۔ جاپدا اے جیوں جبرو
ایس وتحہ نوں میلن دے آہر وچ اے۔ چ دی سار سجا وچ نتردی تے
پئی اے پر کرنی وچوں پرانے کچ والا الار اجے گیا ناہیں۔ سانچے گھول
راہیں، سانچے گھول لئی آپنا چت کرت سودھن والے ایہہ جوان اوہ
وانے ای دیریاں دے ڈھائے چڑھ گئے۔

جبرو دی جٹو تال گل توں نابراں دے لوک ہست دی پرکھ دی تھیندی اے
تے لوک تال اوہناں دی واہ ورتن دیاں بریک اوکڑاں دی سنجان دی۔
جیہناں مریڑیاں پاروں اوہناں انگریز راج تال متحا لایا اے اوہناں وچوں
کھیں آپنے ڈر موه پاروں نابراں توں کان کریندے نہیں۔ نابراں دا کم
زے انگریز راج دا تروڑ نہیں اصلوں ماکلی دیہار دا انگریز اے۔ نابر آپ

تے ویہار باہرے نیں پر کم اوہناں دا آپنے جیہیاں دے آئے تے ای سر سکدا اے۔ پر ایہہ آپنے جبھے ہروں بھروس ویہار تال جڑے ہوئے نیں سو تابراں دا خلقت تال سانگا ڈولہ اے۔ ایہہ سانگا نت سوڑتے دبا دے دات اے۔ نظام دی سمجھاوی ویچ ایہو سار اے۔ جٹو والی وکھاں جبرو نوں ایسے ڈول تال نبڑدیاں وکھاوندی اے۔ جٹو دی لکھر من کے راہ جاندیاں اوہدے تال بھڑ کے جبرو آپنے کم نوں سکھالا نہیں کیجا۔ اگلے ڈھولے ویچ اک ”آدمی“ مخربی کر کے جبرو والی ڈھانی نوں پلس دا گھیرا پوا دیندا اے۔

نوری کیموکے نظام دی سمجھاوی توں لے کے پلس دے گھیرے تائیں ساریاں واپریاں ویچ کوئی اچیپا گاٹھا گندھ کے نہیں وکھیندا۔ ہر وقوعے نوں وکھرا سکھ کے شیراں دی چج تے چھڈ دیندا اے۔ شیراں دی چج جبی پلی اے گجھ بتراءں دی سینتراں دی سنجان اوتے۔ شیراں نوں گجھ بتردا بوها سکھدے نہیں۔ سینتراں دی ایہہ چج ای مژدی پھیری ایہناں گجھ بتراءں نوں الکیدی تے سہاردی اے۔ سینتیر نمائے لوک نہیں، راکب کمی تے ہالی پالی، بال جتنے تے جفیاں، جیہڑے مالکی ویہار دا سارا بھار چا کے دی اوہدے چور نہیں۔ بولی دا الاء تے اوہدیاں گجھ بتراءں اوہناں دیاں نہایاں نہیں۔ اوہناں دی شاعری پسار دی، وادھے دی شاعری نہیں گھائے دی شاعری اے۔ جیویں ویہار ویچ اوہناں دا واس، اوہناں دا کم، گھائے دا سودا اے۔ بولی دا الاء اوہدیاں گجھ بتراءں اوہناں دی سار دے آسن نہیں، اوہناں دا سکت سوما نہیں۔

اک ہور گل: بولی دے الاء تے گجھ بتراءں تائیں چج ویریاں راہیں نہیں تھیں دی۔ ہتھلے ویریے جیہیاں ویریویاں راہیں دی نہیں۔

نظام جبرو نوں کاؤز دے الار توں بچن دی مت دتی تے آپ اوہ وساہ دے الار پاروں مریجا۔ آپنے پرانے بیلی سوچے سنگھ نوں ملن گیا۔ حالاں اوہنوں نیلی دیاں دُواں ڈوگراں ہوزیا دی جو سوچا ہمن اوہ کوئی نہیں جو اگے ہا۔ سکھ کریندا مقدے دھوکھے دے پیا

اگے اوں بھیٹاں بوہے توں بھوائیاں
 بھر بچ جیلیں گھٹ کے کیس گالے
 تے پنج مربے تیرے ناویں دے لوائی ودا
 روز اگاہیاں تے پرچے پیا دیندا سرکارے
 نظام لئی بیلپ ددھ اے۔ سوجا وی اوہنؤں بے سرت کرن لئی ذدھ ای دیندا اے
 شراب نال۔

مل دی موہہ بھیش ای یاریاں تے سانجھاں نوں ڈھالاوندی آئی اے۔ پرسوچے
 دی موہہ نویں اے۔ ایہہ انگریز راج دی آندی نویں ماںکی دی موہہ اے۔ کلے جی
 دی ماںکی۔ بھوئیں نال بندے دے پرانے ساک وچ بھری نویں سوڑ تے نواں
 لو بھ۔ باریں نہراں آون نال نکے وڈے ماںکی وال نویاں ابادکاریاں وچ جیلے
 ویلے ربے گھسن لئی اتاولے لتھی گئے نیں۔ وڈے بھرتیاں دے کے لوک وچ
 آپنے اثر راہیں سرکار دی ساکھ بنائے تے نکے مخبریاں گواہیاں راہیں۔ نظام
 نوں پھردا کے پنج مربے ناویں لواؤن والے ہور وی نیں سوچے جتھے:
 کال بلیندی نارڈ اٹھیا مار داما
 پنجویں چیتر دی

تے پئے لہار تے ربوں گیا جڑ ہنگامہ
 بوہے آن بلایا لال شاہ سیدے
 میڈھیاں چوں لیٹا پھمد لہارا
 تیرے ناویں دے لئے پنج مربے نال لو اکے
 آہدا لہاراے مندی کیتی آسکھا
 میری گوئی ماری آأتے سکھے دے آکے
 میری چھڈ یوئی وڈھ سنیاہی
 مینوں دھوکھا دتوئی وچ ہاؤ دے آکے
 بے ساویں کر لڑیندوں ملھڑے چھڈاں ہابنھ جنگاہ دے
 اگوں ہٹ کے جاویں پیرا اسماں جھنڈے تھاؤے یئنھ ہو کھلونا

متاں میں جاؤں پل شrama کے
اووں دلی آہس جھو دنالی
پیر نوں چھڈیا آہس پار نپا کے
ڈھاندے پیر دی منصف کیہہ نشانی دیندا

جوں تھلے نوں گھاریاں کھلے رہندے چکوے
اتوں محل دی آوندے نیں گرتا کے

نویں ماکلی دا ابھار لوک نابری نوں ٹھلن دے کم نال جڑیا ہویا اے۔ نویں ماکلی
وی تے نویں سرکاری پت پرتیت وکی بھادیں ایہہ چودھریاں سرداراں دی اے
تے بھادیں چراں مہتاں دی لوک نابری نوں ٹھل کے ای چک سکدی اے۔
ویکھو ڈھولا سوچے سنگھ تے پیر لال شاہ سید نوں اک کر کے پرائیاں ریتل آدریاں
دے اصلے توں کیویں پلا لا ہوندا اے۔ تے ایہہ وی ویکھو جو نظام دے گھو گھاتے
بول پرانے ریتل آدر چوں کیہڑے داء ڈسرنگھے نیں۔ پیر دے سنگے ہو چھو
نوں موت دے موئہ آئے ہتھل کمی نابر دا پر تاریخ کیویں بھنڈیندا اے۔
اگوں ہٹ کے جاویں پیرا اسال جھنڈے تھاؤے بیٹھ ہو کھلونا

متاں میں وی جاؤں پل شrama کے
میرے کولوں کوئی ودھکنی نہ کرو متنے میں قیامت والے دیہاڑے تیریاں وڈیاں
کولوں شرمندہ تھیواں۔ جدوں پیر نوں ایہہ بولی نہیں لجیندی تاں :

اووں دلی آہس جھو دنالی، پیر نوں چھڈیا آہس پار نپا کے
ویکھو ایہہ ”پار نپا کے“ ”جاوں پل شrama کے“ نوں کیویں فکردا اے۔ پڑے
پاؤں توں پڑے لابون تائیں، بیٹھ توں ٹھٹھ تائیں، بولی توں گولی تائیں
پنڈھ کیویں ہوندا اے۔

ڈھاندے پیر دی منصف کیہہ نشانی دیندا
شاعر وارکار منصف اے۔ نیاں نیا اوبدا کم اے۔ پیر انج ڈھنحا اے جیویں
پرانے محل ڈھیندے نیں۔ نیاں گل سکیاں نیں۔ ڈھن نوں کھلوتے نھیک
جاپدے نیں پر اچن پیت ڈھے پوندے نیں۔ اک پاسیوں ایہہ رمز دسدی اے

جو وڈیاں دے لوک ہت جیسا آ در اسارا کیتا ہا لال شاہ دے لاج اور بھی نیہہ
گال چھوڑی اے۔ پر دوجے پاسیوں ایہہ رمز سبھ پرائیاں آ دراں دے اُچ
اساریاں دیاں اصول پولیاں نیباں ول سمینتر کر کے خلقت نوں ساودان کریندی
اے تالے ایہہ وئی دیندی اے جو اچ اساریاں دا ڈھین ویکھن وچ جیدا اوکھا
جاپدا اے اوڈا ہے کوئی نہیں ہوون کرن وچ۔

سارے ڈھولے ایہہ دسمے نیں جو نظام سوچے دی سردار متھے وجن پاروں
میا۔ ایہہ سوچے دے کوز دی رمز تاں ہے ای پر نظام دے کھادیں وساد دی
وئی اے۔ بیلی دی سردار زکھ دا نشان ہوندی اے۔ نظام سوچے نوں بیلی جان
کے ملن آیا اے۔ جبرہ والی ڈھانی دے مریجناں پچھدیجن مگروں نظام کجھ چہ اوبلے
رہیا اے۔ نہن نویں سریوں بیلیاں نوں جوز کھلیارن لئی اتاولا اے۔ جد نیلی
دے ٹو تے ڈوگر اوہنوں سوچے داویں ہوڑیندے نیں تے اوہ آہندا اے:

اگے کھوئے رزق بگانے ہن نکن نہیں دیندا
جبرہ تائی تے گھے مل بیلی، بھولے کھار دے دی آوندے نیں روز دکھائے
میں بہوں چر پردیس دیاں تھاہراں وچ لکیا کیویں رہواں۔ مریجیاں پچھدیتیاں
بیلیاں دی یاد مینوں نت گھول وچ جن لئی پی تھبdi اے۔ نظام دا ولدا نیلی
والیاں دی گل توں اوویں بتوں جیما اے جیویں جبرہ دا نظام دی گل توں ہا۔
نظام سوچے دے گھرویندا اے۔ بوئے دی ماں دی سمجھاویں دی نہیں گولدا۔ تے
سوچے دی سردار نپ کے اوہنوں ونج ملدایا۔

آہدا سو جا پیا

نظام بھیریا جدے دیندا ایں اوامیں رس بہندا ایں
جھورا لا چھوڑیندا ایں میں ہاں دی جان نوں
کل ڈھوڈیا ماجھا سارا چڑھ کے نیلی دی لاہم نوں
آہدا لہار اے۔ سکھا گلاں ہور سنیدیاں۔

موہ نہ لیں کوئی گھت کے کنک توفان نوں
 اوس دیلے آپدا سکھ پیا
 نظام بھیڑیا رائٹھ تاہیں کمینہ بُیوں
 بیٹھوں خارج کر ایمان نوں
 آوندے لہار نوں دتیاں بہوں دلیریاں
 پکالیاں دل جما کے
 ستویں کوئی نہیں اندر دتیوں تج و چھا کے
 ہک ادھواز شراب دا چھڈیوں ددھ دے ویچ پوآ کے
 جے لہار گیا ہا ہک ای مل اُھلا کے
 پہلے لیاہس چا تھیلا گولیاں آلا
 بوہے ماریں کنڈے لاء کے
 سو جا اینویں نکلیا ویندا جیویں ساہنکے بیٹھوں گتا ویندا نگی چاء کے
 اوس عرضیاں دودیں دے لئیاں
 ہک لاث ملکھی دو جے ویچ قصور پہنچا کے

نظام سو جے اتے کیوں وسدا اے تے کیویں۔ ایہہ پچھہ ڈھولا رڑکاوندا اے۔ مخت
 سو جے دی بولی پوہ گئیں:

نظام بھیڑیا رائٹھ تاہیں کمینہ بُیوں
 بیٹھوں خارج کر ایمان نوں

کیہ نظام اندر دی کوئی جا گو میںی رنجھ رائٹھ بنن دی ہے یاں کوئی رڑک
 آپنے کمین پچھے نوں مانجھ ونجاون دی جیہوں سو جے نوہیا اے۔ کیہ گھول ویچ بیٹی
 اوکھے تے سنکیاں دے وچھوڑے نظام دی سرت ویچ کوئی پچھونہا ویہن وگا نوریا
 اے۔ رائٹھ لفظ دی ورتوں بار ویچ ڈوئی ٹری آوندی اے۔ رائٹھ ناں تے ہے

ہستی والاس دا سرداراں ماکاں دا۔ پر خلقت اوہنوں رائٹھ مندی اے جو لوک پڑے
وچ ہستی ونجاوے۔ سوجے دی گل وچ رائٹھ لفظ دی میسٹی درتوں دے کیہڑے
پکھ نظام نوں پوہیا موہیا اے ڈھولا ایہہ نہیں نتاردا۔ نظام دی موہ دی گل تے
اک پچھے جیہی بن کے الاء دے پچھوکڑے کھلوتی رہندی اے۔ ڈھولے دے
اگواڑے تے سوجے دی موہ اے۔ نظام نوں بے سرتاکر کے اوہدے کولوں
گولیاں دا تھیلا چاء کے:

سو جا اینویں نکلیا ویندا

جیویں ساہنکے بیٹھوں کتا ویندا بھکی چاکے

لائچ وچ سوجے دا سریر کتے جون ہو گیا اے۔ سوجے اک وڈے سانچے آہر وچ
آپنا سیر چھڈ کے ماڑی جناور بھکھ چٹی اے آپنے لئی۔ سمجھو اک نویں جون
وٹائیں۔ لوک تابری دے رچھ نوں تے یار دے وساہ نوں آپنی بھکی بنا
گھدوں۔ سوجے دا لو بھ ہے تاں وڈا، مر بیاں چودھراں دا۔ پر ایہہ سینتر دسدی
اے جو وڈے توں وڈا لو بھ وی اوڑک کتے دی بھکی جتنا ای ہوندا اے۔
نظام دی موت دکھالی والا اک ہور ڈھولا سوجے دے لو بھ نوں گھلا ای بیاندا
اے:

کال بلیندی تارڈ کیتی گل اناڑ دی
ماڑیاں تے پھدیاں توں پچھے گیا اے وگ پردیس تے
من تے رہ گئی سک دیدار دی
تیرھویں صدی زمانہ زور دا
بیلیاں تے کالی نہ رہ گئی گل اتبار دی
سو جا سنگھ پیا آہندا اے نظام لہارنوں
تیرے پاروں بیٹھک گھتاںی اے
تھاہراں ڈاڈھی سو عجب بہار دی
وڈھی آیا اے من کھپتاں نوں

گلی آیا بند وی کر سرکار دی
 ڈھڈ دے طمعے توں اندر بہا کے
 نیت وی گئی اے بھیں بدکار دی
 بھج کے خبر اس تھانے کیتیاں تھبدے چڑھو
 میں تھانوں وکھنیا سٹ شکار دی
 را ہے جاندیاں دل جمیندا اے
 آہندا من توں لاہ سو دہشت ہتھیار دی
 اوہناں ڈردیاں مڑاک کوئھے دی چھت پاڑی اے
 انھ نظام لہار کھڑک سن ہتھیار دی
 مارے نظریں چار چوپھیرے آکھے حال اوئے چاچا سوجا
 ہتھیار نانہہ لی چاوے میرے کولوں
 جے میری موت دی ایسے تھاہر دی
 شیاں پٹ دریلاں چڑھیا گھوڑے تے
 متھے نوں آیا سردل ہنے چ پئی ڈھے لوٹھ اسوار دی
 ایسہ ڈھولا کسی کرویندا اے جو نظام سوچے کوں آیا اے اوہدی سرکارے اپڑ رائیں
 پھد بھیاں بیلیاں دی سوہ کڈھن تے اوہناں نال میل کرن - سوچے پوند تے
 اپرالہ کیتا اے ایس گل دا -

دڈھی آیا اے من کھچتاناں نوں
 گلی آیا بند وی کر سرکار دی

پر جد نظام اوہدے گھر آ بیٹھا تاں انعاماں مریاں دا سوچ کے اوہدی نیت پھر
 قئھنی - نظام پلس دے گھیرے وچوں نکلن دی کریندا اے پر سوچے دا سردل
 اوہدی تقدیر بن گیا اے، بھیں سہیڑی بھل بے سرتی، جیہدے وچوں نکلن ہن
 اوکھا اے -

سیاں پٹ دریاں چڑھیا گھوڑے تے
متھے نوں آیا سردن
ہنے ج پنی ڈھے لوٹھے اسوار دی

استھے دیکھو نظام دی اخیر نوں گئے مئے لفظاں دیاں چار ٹکڑیاں وچ کیوں الیکیا
گیا اے۔ الا، دی ترکھی چھوہا دیں درتوں موت دے چھوبلے تھت نوں کیوں
چھر دکھیندی اے۔ نالے دیکھو ڈھولا آپنے دریام دی موت نوں کیڈے بے
ہر کھڑک ڈھنگ نال بیج دے لگ لیزدیں پرے رکھ کے الیکد اے۔ جیوں درتی دا
نرول الیکن ای اوہدا کم اے۔ لفظ لوٹھے تے اسوار کیڈی بے کرکی نال نظام نوں
بے ناداں کر دیندے نہیں۔ متے ایہہ ایس پاروں ہے جو شیراں نوں بیج لیزدیں
ڈھولے دا کم ای نہیں۔ اوہدا کم شیراں نوں ساوداں کرن ہے۔ درتن اندر لیاں
پرتاں وکھاں کے کرنی نوں جاگ لاون۔

پرموت دے اک تھت نال جائے سنجانے دا انج پروکھے تھیون، نال وائلے دا
انج بے ناداں تھیون اک رنگ دگوچے داوی اے۔ ایہہ وی نماشیاں دی آکھٹی دا
اک بھیت اے۔ ایہہ پروکھا کرن اک ڈھب روں آئی نوں من دا اے اک
ڈھو وچھڑن والے نال نیڑ ماڻ دا اے۔ ڈھولے نظام دی موت نوں نری موت
رہن ای نہیں دیندے۔ موت وکھاں نوں آپ پر چوں دا ڈھو بھیندے نہیں۔
نظام دی موت آپیاں ہتھوں ہوئی اے۔ آپیاں دے وگڑن پاروں آپیاں دے
وگاڑ دی پوری سنجان نہ کرن پاروں، وگڑیاں اتے انجھک وساہ پاروں۔ پر ایہہ وگاڑ
ایہہ وساہ تے بے وساہی سرت بے سرتی بھرم تے صدق وار دی کھیتی وچوں پھٹے
نہیں۔ لوک حق دا گھول وار دے پڑ وچ اے۔ ویلے دیاں مجبوریاں دی ویڑھ
وچ۔ ڈھولے دکھیندے نہیں جو ویلے دیاں مجبوریاں وچوں جے وٹھ لکھٹی اے
تے اوہ سمجھ سنجانے را ہیں لکھٹی اے۔ سو ڈھولے خاب خیالی نیڑے کر کے لوک
نوں پر چاوندے نہیں اوہ انگریز راج دی سیاست نال سوکھیاں میلاں دے نویں

لا ہے نال خلقت دا اصلی ٹکرا وکھاوندے نہیں۔ ایس ٹکرا دا اصل کچھ جج۔ آپنی بُجھ سر۔ (ڈھولے وچ نظام دی موت وارث شاہ دے ہیر رانجھے دی موت دا چیتا کریندی اے)۔

نہیں پر۔ ساؤے گوچھے جیہڑیاں دو لڑیاں نہیں اک ڈھولا اوہناں وچ جا پدا اے خاب خیالی رلے والا:

کال بلیندی نار و اٹھیا بر اندرے وٹ
ماریاں تے پھدیاں بیلیاں دی راہ پدھائواں چھیڑواں نظام نوں گھستی اے دس
نظام لہار بن گیا اے کھپتان
گھوڑے تے پوہتا اے جھٹ پٹ
بولی دس وچ ضلعے دے
ڈاکواں دے کڈھ وی لمحیں پک
تحاشیدار وی اوں دیہاڑ بھلیں پے گئے نہیں
پلساں بدھی کھلوتیاں نہیں ہتھ۔

آہدا میں دیکھا جبرو نائی نوں جس لٹ کھادا کل ملکھ
دروگے لاثین جگائی اے کولوں شمعدان کھلوتے نہیں جج
اوہ ڈٹھے سینٹر جیل وچ بیلی آپنے
جیویں چھیاں روزیاں تے سوندے نہیں لیا رے بک
مشھیاں بھر جکیند ائے جبرو یارنوں
کائی دس دل آپنے دی مت
میں تے ہمن وی تینوں کڈھ لے جاتاں
جے کھے آپنے وچ ہووی رت

جبرو بھیڑیا جیہڑے جندرے قبھے توں دنائیں
بھکڑیاں تزوڑ تزوڑ کے بھٹے کریناں اوں دو تڑک
جبرو آہدا دوروں گولیاں ماریاں حاکماں
سانجھے پنڈے توں لاہ سیا نہیں سک

تے کھلوتیاں سن ا وچوں چھرے پائے نیں
تے چواوی لئی نیں رت
نظام لہار آہدا اے کیدا پوہتا اے
جے کل جاندوان مل کھپتان نوں
بھلا چھڈے نی دنیا دے کل چلک
جبرو تائی پیا آہدا اے تیتحے ساڑا لوں لوں راجی اے بھائیا نظاما
بیدیاں دا ایویں ملن ہوندا اے حق
مرگیاں توں پچھے توں ملیں دیاں سنگھ نوں
ایویں نہ لگا دتے جست
اک ملیں نواب سند میں نوں جیہدا پتر حرامدا
کسے بلوچ دی سث
نظام لہار چنبا گھوڑے تے
دے رکاب دے ویچ لیت
جو انداں دی توڑوں چوگ نکھٹی اے
اوڑک جیونا اے گھڑی تے جھٹ
لہار پیا آہدا اے بھر کے کلمہ دین دا
کیہدا روکے قلم ربانی نوں
وگ سکھیاں تقدیریاں کوئی نہ سکیا ذک

کپتان کپتان اے پلس کپتان، سپرنئنڈنٹ پولیس نوں پلس کپتان آحمدے
سن۔ وکیو انگریزی کیپشن جیہڑا اردو دچ کپتان بن چکیا ہا اتھے کپتان ہو گیا
اے۔ کپتان تے کپتان دے پچھے کمیں لفظ سینوندے نیں کپٹ کپٹ، کپن
کھپ کھپت، کھپن، بار واس کیرے حاکم بولیاں دیاں لفظاں دا آدر مارن ائی
اوہناں دی شکل و ناوندے نیں۔ شہر واس غشی با بو حاکم بولیاں دے آدر پاروں
لوک بولی دیاں لفظاں نوں کے اصل دی وگازی ہوئی شکل سمجھدے نیں تے
اوہناں توں سنگدے نیں۔

نظام دا پلس افسر بن کے جیل اپنے ونجن اچرج جیہی گل جا پدی اے۔ بھادیں ایہہ
انگریز راج دے اصولوں مذہ طے دارے دچ ہو وی سکدی ہو دے۔ پر جیڈی
سوکھ نال اوہنوں کپتان بن کے اپڑیا وکھایا گیا اے اوہ ان ہوئی جیہی جا پدی اے
اصلی وقوعیاں دے تائے دچ اوپری جیہی تنڈ جیویں ایس دار دے بیان وچوں
نکل کے کہانی دچ آ گئے آں۔ پر اصل گل تے ایہہ ہے جو ڈھولے دار دا ٹھیٹھے
بیان تاں ہن ای نہیں۔ ڈھولے ہن تے کتھو ای جیہڑی دار دے چج نوں کھیڈ
وکھیندی اے۔ دار کاری دی شاعری۔ ڈھولے واپری دا کتھن نیں اکھیں ڈھی دا
پر ہن کتھن ای۔ ٹھیٹھے بیان تے اوہناں دا باتا اے، اوہناں دی کلا دار چھ۔ ایس
اک ڈھولے جے ایہہ رچھ ہتحوں تلکایا اے، کہانی دا بانا لاء وکھایا اے تے کوئی
کارن ہوئی۔ اک تے گل ایہہ ہے جو کہانی دا پکھ اتھے کے خاب خیالی کار وائی
راہیں نابرائی دیاں اوکڑاں نیزین دے کم نہیں آیا۔ ویس دٹا کے جیل آون نظام
دی چج بُشاری تے جی داری دا وکھالا نہیں بُیا۔ نظام جبرو نوں کڈھ کھڑن دی گل
کریندا اے پر تاں جے:

کے آپنے دچ ہووی رت

جبرو آہدا اے رت تے حاکماں دیاں بدوكاپ تے سنکیناں چوا کھڑی اے۔ ہن
ایس نکل بھجن جو گے کوئی نہیں۔ نظام آپنے تے منکھیندا اے جو میں ویس دٹا کے
اتھے آون نوں ای وڈا چلک جاتا۔ اصل چلک تے بھلی وداں جیہڑا کل تینوں
بھیڑ دچ بوہڑیا ناہم۔ جبرو آہندہ اے پچھلی تے نہ منکھی۔ ایس تیرے تے راضی

آں۔ اگوں دا آہر کر۔ ایس پوری ملنی وچ ان ہولی دے الوکار وکھاون آتے زور کوئی نہیں، زور ہے ہولی توں من آتے۔ من کے اگوں دا اپرالا کرن آتے، جو اساں بُل تے لایا پر ہولی تھی۔ بُن تھی دے بیٹھے چاوان نہیں۔ سُت سُنی اے پر آبر نہیں ہارنا۔ جاپدا ایہواے جو ایس ذھولے وچ ان ہولی دی ورتوں کیمی گئی اے ہولی نوں سمجھن تے پچاون کیتے۔ سوکھیاں خیالی ترکیبیاں دا انتبار گواون کیتے۔

بھڑڑ نابر جواناں دی وکھاں ویکھو:

دروگے لاشین جگائی اے کلوں شمعدان کھلوتے نہیں مج
اوں ڈسخے سینتر جیل وچ بیلی آپنے
جیویں چٹیاں رڑیاں تے سوندے نہیں لیارے بک

جواناں نوں شینہہ چترے نہیں آکھیا گیا۔ اوہ چٹ رڑیاں تے سُتھے ہرن بچے نہیں۔ شکاریاں تے اوہناں دیاں کٹیاں دے ظلم توں بے پرواہ قید وچ دی بے قید۔ چٹ رڑیاں تے سون وچ اوہل نہیں رہندی۔ ایہہ نظام دی ویکھی اے۔ اسیں اوہدیں اٹھیں اوہدیاں بیلیاں دے درشن پئے کرنے آں۔ اوہ ملوك تے سو بھے جاپدے نہیں۔ اوہناں وچ عجب جی داری تے عجب شانتی اے۔ ایہہ رنگ جبرو دی واج دا اے۔ کوئی کٹی منکھ دی نہیں۔ اوہ نظام نوں حوصلہ دے ٹوردا اے ویریاں ولوں ساوداں کر کے راج دے باہہہ بیلی چودھریاں نواباں ولوں۔ پوری وکھاں اتے لیارے بک والی رمز دی چھاں اے۔ سُج تے نرمی اے۔ ایہہ جیویں نابریاں دے اندر دی وکھاں اے۔ اوہ جیہڑی سختی پئے جردے نہیں اوہ ایس اندرلی نرمی دے سرتے پئے جردے نہیں۔ ایہہ نرمی اوہناں دی آپسی جوت اے نرمی پاروں جوت تے جوت پاروں نرمی۔ ایہہ اوہناں دی سکت تے ایہہ تران اے۔ ایہہ جیوں داتت ست اے جیہدی سانبھ لئی اوہناں مرن قبولیا اے۔ نظام دی جیل آویں دی وکھاں انج تے گھنی گس والی ہولی چاہیدی اے۔ چنتا

بھری۔ افر دا ویس ونا کے وڈی جیل وچ آؤ ریا اے راج دا جگ جاتا آکی
جیہدے سرتے مربیاں دے انعام نیں۔ ساتھیاں نوں ملن، کذھ کھڑن کلابے
ہتھیار۔ ڈھولے دی کڑا بندگی ایہو چیتے کر دیندی اے۔ ایہہ اک ڈھولا اے
جس وچ دا ج بند اکھراں والے مبرے در تجھے نیں۔ وٹ، جھٹ، بک، حق،
رت۔ عام تے آئی آں اے والے کھل والے مہریاں نال ای کڑا بندگی تھیں دی
اے۔ دا ج بند مہریاں وچ وی ونگی ہے۔ وٹ والے مبرے یاں تے پوند آئے
نیں جدوں نظام جیل وچ آون دے آہر وچ اے یاں وٹ چھکیدے جدوں
جبرد ویندے نظام نوں دیریاں دا چیتا کرایا اے۔ یاراں دی ملنی دیلے کریاں دے
مبرے نرم تھی ویندے نیں۔ مت، رت۔

بند دا ج مبرے ملنی دی گجھ گھات دے وی بھیال نیں تے کارروائی دی ترت
پھرتی دے وی۔ ڈھولے نوں ویڑھی کھلوتے نیں بند دا ج مبرے تے سانوں
چیتا کرائی آوندے نیں جو معاملہ کردا ہے پر مہریاں دی ویڑھ دے اندر دار
ڈھولے دی کے رمز وچوں چتنا تے چھ دی کوئی کٹی نہیں چمکدی۔ جاپدا اے
جیویں بُتر دی ایہہ ویڑھ نشان اے جیل دی، انگریز راج دی تے ماکنی دیہار دی
ویڑھ دا۔ ایس ویڑھ دیاں سختیاں تے مجبوریاں نال نکر لیں والیاں کھرویاں
نا برداں دے دل اندر دوں سچ بھرے نیں۔

مشھیاں بھر جکیندا اے جبرد یار نوں

کائی دس دل آپنے دی مت

آپس دی صلاح وچ جیہدا مجبوری دا ذکر اے اوہدے وچ وی ایہہ نری گھلی پئی
اے، ذکر مجبوریوں پار جھا کئی، باندھ وچ کھل دے سُر جھوٹی:
تیتحے ساڑا لوں لوں راجی اے بھائیا نظاما
بیلیاں دا ایویں ملن ہوندا اے حق

ہاں اک رمز ہے کئی والی:

دروگے لاثین جگائی اے
کولوں شمعدان کھلوتے نیں مج.

لاثین دی ماڑی جیہی لوء شمع دا مج جا پیا اے۔ کہنؤں۔ نظام نوں قیدی بیلیاں نوں
کہ درونخے نوں؟ کہ خبرے تر و نہہ نوں ای آپو آپے رنگ وچ۔ دروغہ کپتان دی
اردل وچ اے ایس دیلے۔ اوہنؤں ستے آپی لاثین شمع داں جاپی اے کپتان دی
حضوری پاروں۔ بناؤنی کپتان نوں وی خبرے درونخے دیاں اکھاں وچ جگے شمعدان
وں پئے ہوون۔ شمع داں سکھالیاں مخلات دا چیتا کروئندے نیں، محل ماڑیاں دے
انھر چانن دا۔ ایہہ نویں راج دی آندی لاثین نوں پرانیاں راجاں نال وی
جوڑیںدے نیں۔ جیل دے چانن نوں محل ماڑیاں دے چانن نال، نابراں نال درتی
ڈاڑھ نوں رجواساں دے رج نال۔ مکھڑا قیدی نابراں نوں وی خبرے ایویں ای
درونخے دی لاثین شمع داں کی ہوئی اے۔ متے ایہہ وی اے جو نظام نوں لاثین
دی لوء پوند تے حویلیاں دیاں شمع داتاں والا انھر ای وکھالدی اے، تکھرے پئے
ساتھیاں اتے درتیا۔ پر نال ای اوہدی اکھ مکھڑا گھلاتاں نوں چٹ رڑیاں تے پئے
بے پرواہ لیارے بک بنا دیندی اے۔ بنا نہیں دیندی، مکھڑا دے آسن وچ اوہ
ملوک بے پرواہی اے جیہنؤں نظام دی اکھ ای وکھ سکدی اے۔

جیلوں نظام دے گھوڑے تے چڑھ نکلن دیلے ایہہ سانجھ ساراے ایہہ جوت رس
اے جیہڑا پرانی سیاپ نوں نواں کریندا اے۔ رکابے لت دھریندا آکھدا اے:

جواناں دی توڑوں چوگ نکھٹی اے

وٹ سٹ سہار کے اگلے آہر تے نکلیا گھوڑے نوں نورے گھیندیا اے:

اوڑک جیونا اے گھڑی تے جھٹ

تے بھجدے گھوڑے توں اُگھرے بول نیں:
کیہڑا روکے قلم ربانی نوں
وگ سکھیاں تقدیریاں کوئی نہ سکیا ڈک

وار دی ڈاڑھ وی تقدیر اے تے آتریاں دا نابر تھی نکلن وی۔ وار دیاں دتیاں
ٹھرداں تھرداں وی تقدیر نیں تے سانجھ سار دا رس وی۔ سکھیاں دے دکھنوں
نویں سار نواں سرڑ بنائی گھوڑا بھجائی ویندا نظام جیویں آپون قلم ربانی دا اڈک
وسیعن اے۔

ایہناں بولاں دی مادھو لال حسین دی ایس کافی نال سانجھ وکھو:

توڑی نہیں محمدی چھوڑی نہیں چھدمی
قلم ربانی وگی
دل تینڈے نال گنگی
مینڈی
دل تینڈے نال گنگی

تے ایس کافی نال وی:

موڑ جے سکنی ایس موڑ
ماۓ
لکھی لوح قلم دی۔
ڈولی پا لے چلے کھیڑے
میتحوں عذر نہ زور
ماۓ
لکھی لوح قلم دی

را نجھن سانوں کندیاں پائیاں
دل وچ لکیاں زور
مائے

لکھی لوح قلم دی
موڑ جے سکنی ایس موڑ
مائے لکھی لوح قلم دی۔

کھیڑیاں دی ڈولی وچ پے جاؤਨ ہیر دی مجبوری اے۔ ایہہ مجبوری بیالاں دے گھر جمن دی مجبوری اے، ماکی والیاں راٹھاں دی دھی ہوون دی۔ پنہیں۔ اصل مجبوری دھی ہوون دی اے۔ نر پر دھان مل پونج ویہار وچ جنی ہوون دی۔ ایہہ وار دی باندھ اے، ہیر دی تقدیر اے۔ پر وار دیاں باندھاں توں نابری دا راہ دی وار ای وسدی اے تے ایس راہ اتے مگر پونج دی تقدیر اے۔ کھیڑیاں دا زور دی لوح قلم دی لکھی اے تے را نجھن داعینہہ دی۔ جے ماں اک لکھی نوں نہیں موڑ سکدی تے دوجی نوں کیوں موڑ سکدی اے۔ ماں جیہڑی آپ جنی اے پر اوہ جنی جیہڑی ویہار دا انگ بن چکی اے۔ جنی ہے تے سکی ابجے دی ایے لئی ہیر اوہنوں وزگار دی اے، پر جنی گھٹ تے چوچک راٹھ دی گھر والی گھٹی۔

کافیاں وچ ہیر کیوں بولیندی اے۔ کافیاں واۓ جنی بن کے کیوں المیندے نیں ایہہ وی کافی ریت دا ڈھولیاں تال اک گجھ گھاتا سبندھ اے۔ کافیاں واۓ ہیڑیاں نمائیاں ولوں بولیندے نیں تے جنی دی واج، مل وہوئی نابر جنی دی واج ای نمائیاں ہیڑیاں دی اصل واج اے نر پر دھان مل پونج ویہار وچ۔ ایہو واج ایس ویہار دا سچا سچا تروڑ اے۔ سانجھ سار دی واج، وکھرپ دی گوڑ آکڑ نوں اکائی دے رس وچ گالن والی۔ ایہہ واج بُجھاں پرانی اے۔ نر پر دھانی تے مل پوچا دے بھار تھلے آکے، نارڈ واس وچ وس کے، ایہو واج کال دی واج بُنی ڈھولیاں وچ۔ رت ترہائی، بدلہ منگٹی، نر پر دھانی تے مل اساري نوں اندر ووں ڈھا لاویں مویاں نابر پُتراں دی سرحدی شدیاں وجادی۔ ایہو واج نابر اس دی جیل ملنی وچ نرمی بن کے گھلی ہوئی اے، سمجھ رس وچ رسیا سرڑ اے۔

کافیاں وچ وی ایہہ واج سدھی نہیں آن وڑی۔ ہیر، کافیاں والی ہیر، سگوں
کافیاں وچوں نہیں اُگ کھلوتی۔ ایہہ لوک ورتی دی گجھ گھاتی سنجل وار وچوں نکلی
اے۔ لوک ریت دی شاعری وچ ایہدی ہستی انگو اُنگ ساری گئی اے۔ دمودر
دے قصے وچ سیالاں بالڑی عمرے ہیر کھیڑیاں نوں دیئی کر چھوڑی اے، پورے
ریتل رخوکے وچ وجا نال۔ پر ہیر ایس سارے اڈمر نوں کویں ویکھیا ایس
بارے قصہ چپ اے۔ ہیر ترے سوٹھ سہیلیاں دے آتن نال چنانہ دی کندھی
تے رہندی اے۔ آتن دی رہت وکھالی وچ ہیر دی گڈماں بارے کھیڑیاں
بارے کوئی سُوہ سینت نہیں۔ پر ایہہ چپ آپ اک سینت اے، اک گجھ گھات
اے جیہڑی اگوں ہیر دے ورتارے وچ بولدی اے، مونہہ وکھایوں بنا ای۔ لُذن
ملاح آپنے ماںک ٹورے سنجل کولوں پڑھے وارے بے عزت ہو کے ہیر دی
سامنہ وچ آؤندی اے۔ تو را سنجل ترے سوٹھ سواراں دا لشکر گھن کے آپنی
بیڑی مَتے ملاح موڑ کھڑن لئی بیلے اتے آن چڑھدا اے۔ (ترے سوٹھ
سوار درھے دے دن نیں۔ دیلا رائٹھ دیہار دی باندھ وچ بدھا پیا اے۔
تن سوٹھ سوار ایہہ دیلا نیں، تقدیر نیں، وار دا ہتھ نیں)۔ ہیر دا آتن
لشکر نوں مار کھیندا اے۔ وار دے اندر بھی اک ہور تقدیر اگھر کھلی اے۔ قصہ
جتنا کڑماں بارے ہیر نوں چپ وکھیندا اے اوتنا ای لڑائی وچ ہر کھاتے نتريا
وکھیندا اے۔ ہیر دا آتن ایویں اے جیویں کوئی وچو وچ چنڈ سکھلایا گجھا لڑاک
جھتا ہو وے جیہڑا کے وڈی ان دی لڑائی لئی آپنے آپ نوں تیاری بیٹھا اے۔
آتوں کھیڑے لگیاں گڈیاں دا جنڈ ای جاپدا اے۔ لڑائی بارے ہیر تے اوہدیاں
سنگیاں دے روئے وچ اک عجب جیہا سر لتھ ابھاراے جیہڑا ترے نورے سنجل
والے وقوع دے ٹل نہیں۔ اوس توں چوکھا باہر اڑیا جاپدا اے۔ لُذن دی بے
عزتی جیویں اک ربوں بُیا اوسراے کے بھوں وڈیری بے عزتی دا بھانگا کڈھن
دا۔ نورے نال بھیڑ جیویں اک نکا جیہا اُنگ ہو وے کے لمیری چرکالی لڑائی دا۔
آتن ایس کم بارے دھوں وی نہیں نکلن دیندا۔ کڑیاں آپنیاں وڈکیاں مرداں
راٹھاں کولوں ایویں اوہلا رکھیندیاں نیں جیویں لڑائی اوہناں نال ہو وے۔ کیہہ

ایہہ لڑائی ہیر دی آپنے وڈکیاں نال اے جیہناں اوہنوں مجھیوں دیسیوں بنا ای
کھیڑیاں دے لڑ بنھ دتا اے آپنے لاءِ آپنی سیاست پاروں؟ کیہہ قھے دی
چپ نرا ایہو آ کھدی اے یاں گل اگے دی اے، گھن موکلی؟ کیہہ ہیر دے آتن دی
چپ، اوہدی گجھ گھات، اوہدی الار کاواڑ، اوہدا سر لئھ سڈا نار دی نر پر دھانی نال گھی
لمیری ڈھر کالی لڑائی وچ ترن لئی اے؟ سکھلان نال بھیڑ والی وکھالی وچ آئیاں
کجھ سیتران تے ایہو بھیند یاں نیں:

جو گنیاں رت پیون آئیاں سیس دھڑاں تے ناہیں
آکھ دمودر لال ز میں سبھ، التا جیویں دواہیں

جو گنیاں کالی دیاں سپاہیاں نیں، اوہدیاں آپ ساریاں اچرج تران والیاں
ساتھیاں۔ اوہناں دا سر لئھ رت پیونا سجا کالی دی ان بجھٹی کاواڑ دا ای وکھالا
اے۔ کالی، دھرت، قدرت، نر پر دھانی تے مل اساري نال انت دی لڑائی چھوہی
بیٹھی اے۔ اوہ اکال آہی پر کال بُن تے مجبور اے۔ اوہدی جوڑن رلاون
اگاون پالن سکھ ورتاون والی شکتی کاواڑ بن گئی اے۔ اوہ نر پر دھانی مل اساري
دی قیدن اے۔ اپروں چپ اے نر دیاہی اے۔ وچوں ویر دیاہی اے۔ ہیر دیاں
سینگکیاں کال دیاں دھیاں نیں، اوہدیاں باہواں۔ ویکھواستھے دواہ دی رمز کیوں
الثیجی اے۔ التا لال رنگ اے، لال رنگ وچ بھجaroں اے جیہڑا دواہیں
کڑیاں دے پیر سنگھاردا اے۔ استھے دھرتی آپ رت نال التا ٹھی ایہناں ویر
دیاہیاں دے پیر پی سنگھاردی اے۔
اک ہور وکھالی لڑائی دی:

رکھے ہتھ کماناں اتے راٹھاں بھڑنا چایا
نوں تازی گھڑیاں ملتانے جیوں کر ساون آیا
اؤن طرے بھمیری وانگوں ساوائ پرھا بٹایا
آکھ دمودر بھڑن سورے لوہے نوں ہتھ پایا
ذھالیں رکھ سیالیں سرتے کئی رو نے گھیاں

و انگوں گو ہیں سینے پرنے علی علی کر پھیاں
آ کھ دمودر مرن اہولیا ہو جما تیں سیاں

گو ہیں دھرتی اندر رہن والیاں نیں دھرتی نال جڑ ٹریاں۔ گو ہیں دھرتی دی سکت
نیں قدرت دا گجھا بڈا۔ گوہ دا سریر اپروں سخت ہوندا اے سو بگانے زور اگے
ڈھال بن ویندا اے پر گوہ دی اصل سکت اوہدے نرم تھلے وچ اے۔ جس
پاروں اوہ آپٹے آپ نوں بھوئیں نال رکھاں نال چموز سکدی اے۔ اتھے گواہ
دی نکر ہھمیریاں نال اے۔ ہھمیری تتری نوں وی آ کھدے نیں تے اک لمبے
پراں والی کمھی وی ہھمیری اے۔ (کاٹھ دا لاثو وی ہھمیری اے) جھنیاں دے
طڑے مردو رٹھو، داشناں نیں۔ اتھے طڑے ہھمیریاں و انگوں اڑدے نیں پئے۔
ہھمیری راٹھ مرداں دے دھرت وجوگے ہوون دی رمز اے۔ اوہناں دے
جھوٹ وہوئے ہوون دی، اوہناں دی مردو رٹھو والی پھوکی ہوائی پھنڈ دی۔

گوہ بارے اک ہور ریت وی اے۔ سرداراں راٹھاں دیاں جنگاں وچ قلعیاں
اٹے دھاوے کرن ویلے گوہ کم آوندی آہی۔ اوہدے لک نوں رسی بندھ کے قلعے
دی کندھ تے مریندے آہن۔ اوہ کندھ نال چمجز ویندی آہی تے لشکری رسی
نال پلم کے قلعے اپر چڑھ ویندے آہن۔ پر اتھے مرداں دی مل مار سیاست دا
ہتھ ٹھوکا بفن والی گوہ بھن اوہناں نوں نکر دی اے پئی۔ اوہناں دا زور پئی بھنیدی
اے۔ گوہ دی چال ویچ پچ اے۔ اوہ دھرتیں جھجھی اے۔ ایہو چپ کجھ ہیر دے
آتن دی لڑائی دا آکن اے۔ ایہہ لڑائی بھیت بھری اے۔ مرداں دیاں مل مار
جنگاں کنوں اصولوں نویلکی۔ ایہدے نیچے ہور، ایہدے رنگ ہور۔

دمودر دے قصے وچ ہیر ایس لایی وچوں نثر کے راجھے نوں ملدا، اوہنوں
 پنڈی اے۔ پر راجھے نوں ملتوں پہلاں ہیر دی ہستی اتے راٹھ رہتل دی
 چھاں اے۔ دمودر دا قصہ ہیر دے بھیت بھرنے دکھرپ نوں ایس چھاں
 اندروں جماوندا اے تے اوڑک راجھے دی ملنی راہیں ایس چھاں وچوں چھان
 دکھیندا اے۔ انخ نسر نتر کے ہیر دی واج کافی وچ چُجدی اے۔ تے نر
 پر دھان مل ماری دا تروڑ بحالدی اے۔ ایسے تروڑ بحال دا گنجھے گھاتا پندھا ای
 لوک ریت دی شاعری دی سانجھا اے۔ ڈھولیاں دی قصے تے کافی نال سانجھ۔
 راجھے نوں ملتوں پہلاں دمودر ہیر لئی ہرنی دی رمز دی درتا اے۔ دو
 واریں۔ پہلی واریں مدد جدوں سمحلاں دے لشکر وچوں اک راٹھ ٹورا چڑھڑ ہیر
 نوں ونگاردا اے:

تاں کندی وچ ہرنی وانگن جاں اوہ ایہہ سنایا

ہر نیاں شکاریاں دی مار وچ رہندیاں نیں۔ تے درباری شاعری دی مار وچ
 دی۔ اوہ خُسن دا نشان نیں۔ قدرت دی سانجھوں ٹرٹے مل مار نر دے جرص
 پتھارے خُسن دا۔ پر ایتھے ہرنی آپنا رمز روپ دنائی کھلوتی اے۔ اوہ جنی دی
 گنجھی دھرت جوی سکت دا نشان بن نکلی اے تے وار کریندے شکاری نال
 بھڑ کے اوہنوں تھاں مار دیندی اے۔

دو جی واری ہرنی دی رمز آئی جدوں پنگھ جھوٹیندی ہیر نوں چھاؤں پار آپی۔
 بیزی وچ کوئی او بھڑ سُتا دیسا تے اوہنوں سزا دین لئی اوں اچن چیتی دریا وچ
 دھرک ماری:

امبروں ٹرٹے ونج جیویں ہی ہرنی بدھی چھٹی

ایتھے اک پاسے ہیر اسمانوں پوندی وجلی اے تے دوجے پاسے باندھ چھڈا
 نکلدی ہرنی۔ ایہہ دوہری چیچویں رمز اے۔ کیہ ونج قدرت دا رزوہ اے، کال
 کاؤڑ؟ پر متے امبروں دھرت تے پوندی ونج راٹھ حاکمی دی کاؤڑ ہووے۔ نال
 ائی ہرنی باندھوں پئی چھٹیدی اے۔ ایہہ باندھ راٹھ حاکمی دی باندھ اے کیونجو
 بیزی وچ سُتا او بھڑ راجھا اے جیبدی ملنی نے ہیر نوں راٹھ رہتل دے

پر چھاؤں چھکارنا اے۔ رمز دا چیج جیویں ہیر دی ہستی دے پنڈھ دا موز اے۔
ونج پوند تے حاکمی ماںکی والی کاواڑ جاپدی اے پر قصے ونج کجھ اگیرے ونجو
تال سکی ہوندا اے جو ونج کال کاواڑ اے جس حاکمی ماںکی والی آکڑ نوں
بھمن کے کجھ تے نرمی نوں تھاں دیوی اے۔ ایہہ سمجھو ہیر دے سجا وچوں
حاکمی ماںکی دا اخیر لا وکھلا اے۔ ونج دی لشک ترکھ تال بھرنی باندھ چھڈا نکلی
اے، مل دا ان ربتھل دی باندھ دی تے درباری شاعری دی باندھ دی۔

وارث شاہ دے قصے ونج وی ہیر دا آتن انج اے:

جیوں بُر نیاں ترثیاں بار وچوں

اٹھارویں صدی دے دوجے اوھے ونج بار دیاں بُر نیاں دی ایس موج دے
چکھے نماشیاں دا پنجاہ ورھیاں دا گھول اے مغل شاہی تال تے احمد شاہ ابدالی
تال۔ انھویں صدی دے دوجے اوھے ونج ایہناں ای ہر نیاں دے لیارے بک
نمیں جیہناں نوں انگریز راج دی جیل ونج اسیں نظام لمبار دی اکھ تھائیں بار دیاں
چھیاں رڑیاں اتے ستیاں وکھنے آں:

تیرھویں صدی زمانہ زور دا

بیلیاں تے کائی نہ رہ گئی گل ایتار دی

نماشیاں کیتے ہر زمانہ زور دا ہوندا اے دھگان دا۔ پر انگریز راج دا زور
پہاڑیاں باشہیاں دے زور کنوں کجھ وکھرا اے۔ ایس زور نے نویں رنگ دی
ماںکی لاگو کیتی اے۔ لاجھ تے بے ایتاری دا نواں پسара کیتا اے۔ نویاں
زور اور اس کوں نویں رچھ نمیں بے زور یاں نوں دباون لئی۔ اوہناں نوں کم تے لا
کے اوہناں دی کیتی کھاون لئی تے نویں ھیکھن نمیں آپی موه جگاون دے۔ زور
اک ہتھ تال ماڑیاں نوں دبیلدا اے تے دوجے تال اوہناں نوں سکھال دا
چھلکارا دے کے موہندا اے۔ ڈاڑھیاں دے زور دا تروڑ نماشیاں دی چوت ای
غیریندی اے۔ چوت بندی اے ایتار تال۔ نویں ماںکی دے سکھال وکھانے
نے ماڑیاں دے آپسی ایتار نوں دی ڈھالا دیتی اے۔ ڈھولے نویں زور دی
کھانی کریندے نمیں پر زور دے تروڑ راہیں۔ زور دا تروڑ اوکھا تھی گیا اے۔ پر

زور دا تروڑ سوکھا تے کدیں دی نہیں تھیا۔ نویں تروڑ دیاں نویاں اوکڑاں
ہوندیاں نہیں۔

لکھن دی لوک بیت آپ زور دا تروڑ آہی۔ نویں زو والیس اتے دی بھار
پایا اے۔ ڈھولیاں دے لکھیار بار دے کمی ہالی نہیں۔ بار دی وسوں وڈیاں بھوئیں
والاں راہیں انگریزی راج دے پربندھ یٹھے اے۔ ہالیاں کیاں لئی راج نابر
لکھتاں جوڑن ورتاون سوکھا کوئی نہیں۔ ڈھولے الاء راہیں ای جو یوندے
ورتیوندے نہیں۔ سفیر بیلیاں دا انتبار ای ایہناں من لکھتاں دی سانبھے اے۔ قصے
اتے زور دے زمانے دا بھار ہورویں اے۔ داستان امیر حمزہ دی پرچول وچ
اسیں ویکھیا ہے جو والیس قصے دامُول مدداتے ایہدی بتر دونویں کیویں زور دے
بھیال بندے نہیں۔ زور اور دیاں پُرانیاں داراں پڑواراں وچوں اُسر نمبر کے
مولوی غلام رسول دی ایہہ لکھت انگریز راج وچ اُبھر دیاں نویاں ماںک میاں
دے پکے پکے زورنوں کیویں راہ دیندی اے۔

مولوی صاحب آپنی بولی دیاں لیکھ رہتا دے جاؤتے آہے پر اوں دیلے انگریز راج دیاں لوڑاں پاروں تے راج دے نال آیاں تے اتحاد رہیاں منشیاں مسندیاں دے مہماں پاروں پنجاب وچ فارسی اردو لکھت پڑھت نوں نواں آدر پیا ڈھیندا ہا۔ تے ایہہ آدر چھاپے راہیں نویاں اُبھر دیاں لاگی میلاں دے ہڈیں پیا رچدا ہا۔ نویاں لاگی میلاں وچوں اٹھن والے نویں پڑھتے اصلوں ای لوک بولی ولوں مونہہ موز گئے۔ ایہہ اوہناں کوئی نویں نہ کیتی۔ مہانیاں لاگی میلاں دیاں سو جھواناں دی ریت دی ایویں ای آہی۔ مولوی صاحب پرانی پڑھائی دیاں اوہناں لکھیاراں وچوں آہے جیہڑے لکھتی تے آئے لوک بولی وچ پرچیت اچیت فارسی اردو دے پرسویں آدر دل دی اوہناں دا مہماں پیا مڑیا۔ فارسی اردو داستان نوں پنجابی جوڑ وچ جوڑن دا آہر دی جا پدا اے ایسے مہماں پاروں وڈیا ہوئی اوہناں۔

پر بولی بترات بولی رہیاں ول مہماں اینویں نہیں مُردے۔ مہماں مُردے نیں لاہیاں تے لاگاں پاروں۔ لاہیاں لاگاں دی ڈھا کدیں کھلی ہوندی اے، آتاولی۔ کدے گجھی ادھ گجھی تے کھنچی۔ ایہہ ڈھا مُرداں مہماں وچوں چکھلی رہند کھوہند کھور کڈھیندی اے تے نویں سجا اُبھریندی اے۔

داستان امیر حمزہ پرانیاں حاکم میلاں دی رہریت دا پرچار آہی۔ مولوی صاحب دی لکھت نے لوک بولی دیاں پڑھا کاں دے ویڑھے ایس پرچار دا نوہا کھول دتا۔ ایہناں پڑھا کاں وچ نکلے موٹے مالک تے آہے ای۔ مالکاں دی بہنی بہن والے کمی تے راہک دی آہے۔ پرانی جاگیرداری سرداری رہریت دا نویں انگریز حاکمی نال شریکا دی ہاتے جوت دی۔ یا آکھوا وہ جوت جیہڑی شریکاں دی آپو وچ ہوندی اے۔ مردمی تے مالکی نوں دونویں منیندے آہے۔

جانے دونوں زور پنج آہے۔ داستان وچ ٹرک ایرانی عرب سردار شاہی دن مردمی مالکی دے زور دکھائے دے رنگ آہے۔ انگریز راج دیلے نویاں ابھر دیاں مالک میلاں لئی ایس پڑاں کہانی دی گھنی موہ ایہناں رنگاں پاروں آہی۔ نوں ابھر دے مالک میل انگریز راج نال آپنا شریکا وی پال سکدے سن آپنے آپ نوں پرانیاں دے جائز وارث آکھ من کے ایس وارثی پاروں ہیںیاں دی اگوائی دا دعوا وی کر سکدے سن تے نال ای ہیںیاں نوں دیلین لئی انگریز راج نال اک وی ہو سکدے سن۔

قصے دی بتر نوں مول مدعے دی چون نوں زور دی سیاست دیاں دندان یئھ لیاون وچ چھاپے والیاں وی چنگا ہتھ پوایا۔ چھاپے پنجابے آیا تے نرا چھاپے نہ ہا نوں راج دی چڑھت دا نشان وی ہا۔ راج دی چنج دا اوہدی الوکار انگل دا۔ چھاپے چڑھن وچ ہمن نوں پرتیت آہی۔ چھاپا لکھنو آگرے لکلتے دیاں چھپیاں فارسی اردو مشنیاں تے قصے وی نال لیاں نوں پرتیت دی خشبوی وچ لمحیت کے۔ نویاں پڑھیاں لئی ایہہ کتاباں پوجن جوگ تھی گھیاں۔ ایہناں دے مول مدعے وی تے ایہناں دی بتر وی۔ لوک بولی دے قصے جیہناں چھواکاں چھاپ درتاے اوہناں دی اکھ وی فارسی اردو قصیاں دیاں لکھناں اتے آہی۔ لوک بولی وچ قصہ لکھن والیاں لئی وی اوہو لکھن آور جوگ تھی گئے۔ خاص کر اوہناں لئی جیہڑے آپ فارسی مشنی دے وجری آہے۔ نالے جیہناں دا دل آپنے جیہیاں پڑھیاں لکھیاں نال ای گل سمجھی کرن تے اوہناں اگے ای سرخ رو ہوون تے ہا۔

ایہہ لکھن کیہ آہے: گل دا بے لوڑا پساز لفظاں دی دند ورتوں وچ ریتل سجاوٹی کارگیری دا دکھالا تھاں گھٹھاں فارسی لفظاں جلتاں دی اچھی بھرتی۔ جتنے ایہہ چنج پرتیت لکھیاں دے من تے سوار تھیندے گئے اوتنی ای اوہناں دی لکھت لوک ریت کنوں پریے تھیندی گئی۔ لکاء نے سینڑاں داست مکا دیتا۔ لفظ دی ارتھ نال تے ارتھ دی ورتارے نال گھن پرتنی جوٹ کھوچلی ہو گئی۔ سینڈر نال ذنگھی رسائی پاروں دیسی لفظ کول جیہڑی چیخل پونج آہی اوہ گواچن لگ پئی۔ اوہبھر لفظ دی تے اوپراند ای اوہدی پونج آہی۔ اوپراند دی

چاٹ نے آپی مُت سُرت دے کر جیر بُول دیتے۔ درشنی پیمنہ یاں دا وکھالا شاعری بن گیا تے ایہو شاعری درتارا بن گئی۔ شاعری دی تے بولی دی آپنا سمجھا وٹا کے زور والیاں دے کم لئی وتر ہو گھیاں۔

مولوی غلام رسول دی مُتا قصیاں پاروں تاں ہے ای۔ چھیاں پاروں دی ہے۔ قصیاں چھیاں دے پڑھاک اکو ای نیں کہ وکھو وکھ ایہہ ہُن کون کھو جے۔ پر قصیاں تے چھیاں وِچ بُنتر دیاں پھٹکل سانجھاں تے ہُن۔ گل دا لکاء تکاں دی وگنی وکھاون لئی۔ ریتل فارسی جوز والے پیمنہے۔ پر چھیاں قصے نہیں۔ ایہہ کوئی خاب خیالی کہائی نہیں کریندیاں۔ مولوی صاحب دی ہڈواپری دیںدیاں نیں۔ یاراں نال پیار دے گلے الا ہے۔ ایہہ جیوندیاں جاگدیاں بیلیاں ول اصلی چھیاں نیں۔ مول مَدا ساریاں چھیاں دا اکو ای اے۔ دیس پچھڑ گیاں پیاریاں دا وچھوڑا، مُو ملن دی سک۔ مولوی صاحب یاراں نال عاشقی معشوقي والی ریتل چوہل دی شاعری را ہیں گل کریندے نیں۔ آپنے بخی معاملے نوں اوہ کیوں لوکاں نال سانجھا پئے کر دے نیں۔ چھپی جیہی لفافے بند لکھت نوں کھول کیوں وکھاوندے نیں پئے شاعری بٹا کے۔ بیانیاں نوں آپسی اوہل وچوں کڈھ کے لوک کچھری وِچ کیوں آن رکھیو نیں۔ جاپدا اے وچھوڑے دی اوکڑ مولوی صاحب لئی گھرو کا معاملہ نہیں رہی۔ یاں گھرو کی اوہل آپ ای اصولوں کوئی پواڑا اے جیہنوں اوہ لوکاں ساہویں کھولنا پھولنا چاہوندے نیں۔ چھپی نوں شاعری یا شاعری نوں چھپی بٹا درتاون وِچ ایہو رمز اے متے۔

عاماں وِچ لفافے بند چھیاں دا رواج دی انگریز سرکار دی ڈاک نال ای ٹریا 1850 دے نیڑے۔ پہلے عاماں وِچ سُنپھا زبانی ہا۔ پاندھیاں را ہیں۔ خاصاں دیاں چھیاں مُہر بند ہوندیاں آہیاں جیہنماں نوں ڈوم کی کھڑدے آہے۔ جیویں دمودر دیںدیا اے۔ پر دمودر ایہہ دی دیںدیا ہے جو خاص دی ہر نکے موئے معاملے وِچ برادری دی سبھ صلاح نال چھپی ٹور دے آہے۔ سو متاں جی دی جی نوں لفافے بند چھپی دا رواج کلے جی دی ماکلی دے ویہار دا ای اگ ہو دے۔

کلے جی دی مالکی سانجھیاں گلاں نوں گھروں کا بنا دیندی اے۔ میں ٹوں سنگوڑ کے اوہل بند کریندی اے۔ سانجھیاں تھاداں ویکھن ورتن وچ سانجھیاں ای رہندیاں نیں پر اوہناں نال جی جی دی اندرلی اپنایت مُک دیندی اے۔ جی آپنے ویڑھے نوں آپنے اندر نوں ای آپنا آکھدا اے۔ آپنے سریدی ویڑھ توں باہر پیر پٹن ہو گا نہیں رہندا۔ مولوی غلام رسول یاری نوں سانجھا ویڑھا سمجھدے نیں۔ یاریاں وچ پرانیاں سانجھاں والا رس لوڑدے نیں جیہڑا اوہناں دے ویکھدیاں اؤ پختڈ گیا اے۔ سو اوہ آپنی لکھی چٹھی دالفافہ آپ پاڑدے نیں تے چٹھی نوں اجزیاں سنتاں وچ کھلو کے پڑھ سناؤں نکل پوندے نیں۔ وڈا دکھ اوہناں دا ایہوا ای اے جو یار یارے دا سانجھا ویڑھا چھڈ کے رزق رجھ دی نج اوہل وچ وڑ گئے نیں۔

بے ٹوں مالوہ چار دن چھڈ آؤس تیری جاوی گھس پٹوار ناہیں
نوکر دس ٹوں کس سرکار دا ہیں پرے سیدوں ہور سرکار ناہیں
یاں تے گھروں تینوں اذن نہیں ملدا دیندی مخھیاں اجے سرکار ناہیں
میاں سیدا مالوے وسدیا او لاکی توڑنی مرد دی کار ناہیں
ایہہ چٹھی اک بھن سید روشن علی دے نال اے جیہڑا نوکری پاروں بیٹ بیاسا چھڈ
کے سٹلچ پار مالوے جاویا اے۔

لُون تیل مرچاں ہلدوی دال آٹا وچ ایہناں دے شوختیاں گھر دیاں او
گھر گیوں ویچے، چے کجھ رہیوں باقی گل آن لگ بکلاں ٹھر دیاں او
چتنی ”میں“ نج اوہل وچ گھر دی جاندی اے اوتنی اوہدے اندر دی سبھ خوش دی
تائگھ نکھددی جاندی اے۔

چھفا بیٹ تیں تھیں دھریا پیٹ اگے لبھا مالوہ بن سنیا سیاں دا
تیں تھیں وچڑے اسیں توں گیا ساتھوں گھاٹا دو نہاں نوں پیا چھما سیاں دا
انگریز راج دے آندے نویں دیہار وچ اکلا جی چتنا نج اوہل وچ گھر دی جاندا
اے اوتنا ای اوہدی آپنے پرانے آپے نالوں ڈوری ودھدی جاندی اے۔
پرانیاں اپنایتاں اوپریاں ہوندیاں جاندیاں نیں۔ اوہ آپنے آپ نوں کجھ ہور ہو

ہلنا چاہوندا اے۔ ایہہ ”کجھ ہور“ نویں حاکمی دی ٹوہردا نویں مالکی دے سکھاں
دا جھلکارا اے۔

سکھاں بٹخاں بیٹ دے چھپڑاں تھیں وڑیاں مالوے وڑدیاں مور ہوئیاں
اے تھے ”ایں“ آہے اوتحے بنے ”آپاں“ جدوں بولیاں ہور دیاں ہور ہوئیاں
گل دوابے مالوے دے فرق دی نہیں۔ گل ایں فرق دے دکھا لے راہیں
آپنے آپ نوں بطنخوں مور ہو دیکھن دکھالن دی اے۔ اک چڑھی ویچ مولوی
صاحب نے نویں ابھری مالکی دے سجا دی پر کھ دیر دے نال کیتی اے۔ ایہہ چڑھی
بیاسا چھڈ کے ستلچ وسے اک ہور بجن صاحبزادہ غلام یا سین ٹاں اے:

شائد ایہہ خط بے دردار دی جاں نظراء ویچ گذرے

میں بے وقتے بانگے تائیں رگڑا گھتن سن عذرے

ایہہ تے ہے خط رو رو لکھیا چھر ذات کپنے

طرف عزیز نجیب پیارے جان چکر یا سینے

جس دیاں ویچ اڈیاں مینوں گذرے سال مہینے

کراقرار جو نہ مڑ بیلیا میں پر درد خزینے

اے افسوس پئی دیرانی رلیا دیں ہمارا

کجھ موئے کجھ کال زلانے کجھ ہو گئے آوارہ

ادھوں ودھ جہانوں گذرے چا قبراء ویچ سئے

ہن گلیاں ویچ کھوتے ہنکن سخ گھراں ویچ گھٹے

ڈھے گئے واں زیناں رڑھیاں جاں مینہہ پے گڑتے

رہندیاں سہندیاں تھیں پھر بہتے اجزے ریزق وگتے

اک دن کی ایہناں لوکاں اتے زر دانے، گھا چاندی

باستی دے چاول کھاندیاں بلغم ہوندی جاندی

نعت کھادی شکر نہ کیتا آئیاں پیش کمایاں

ویچ دیاہاں بھٹے کھٹے نے کنجراں نچوایاں

خود اجزے کجھ گرم اجازے رڑھ گئے ویچ وڈیایاں

اوڑک جاں دن اُلئے آئے کھیتیاں گروی پائیاں
 مگر وہ اُلٹ بیاسا دیکیا روزہیاں بیجیاں واہیاں
 نوں نوں گز کھیاں چڑھنھاٹھاں بالیاں چھتاں ڈھائیاں
 اوھی رات زکھاں تے چڑھ چڑھ دلی ٹاہر پرھائیاں
 لوکوں غرور شاؤے اُذ ہو گئے ہوایاں
 جاں طوفان غضب دا چڑھیا دیس اجازاں پھیاں
 ہوئے خصم شخصے ہو کے رناں اجز کھیاں
 بھکھیاں مردیاں تیرے ولدیاں ول ول کے کرلھیاں
 تے عدت دے گذرن توڑیں صبر نہ کیتے کھیاں
 ایہہ اوہو جو کدیں دھاجیاں سی ہم وزن رپیاں
 خاکوں منگنیاں اج ژلیندیاں خسن پری دیاں سیاں
 ایہہ کجھ حال بیاس کنارے اے ستلچ دے واسی
 تائیوں نہ توں اتوں آیوں دیکھے وباں اداہی
 ایس ٹھانوں گذر پیارے کر اکواری پھیری
 مسر گلے پر اجے روڑی وچ رہی بہتری
 ول تھیں پیا پکارا مینوں جاں ودھ گیا مقول
 نہ کر طول کلام نکے بس غلام رسول

ایہہ سمجھو ۹۰-۱۸۰۰ دے بیٹ بیاسے دی تصویر اے۔ بیٹ ہری بھری ہوہ
 اے۔ جے او تھے کال تے ہڑھ ایہہ اجازا پایا اے تے ہوراں تھاداں دا کیہ رنگ
 ہوی۔ تے ایہہ اوہ دیلا اے جدوں انگریزی راج دیاں برکتاں سکولاں وچ اچیچا
 پڑھائیاں جان لگ پھیاں نہیں۔ گھنیاں سرکاری رپورٹاں نویں پر بندھ دا دتا سکھاں
 تے چین کن کن وکھالدیاں نہیں۔ انگریزی باجوں لکھیار تے اردو منشی لکھیار
 دوہرے چوہرے ہو ہونویں پر بندھ نوں سیساں پئے دیندے نہیں۔ اک گلوں
 ایہہ سارے بچے نہیں۔ ریلاں سڑکاں نہراں منڈیاں واعی دا تے واہی نال
 جوے دپار دا وادھا تے کر وکھایا اے۔ پر ایس وادھے دی اصل برکت تے پئی

اے انگریز سرکار دے تے انگریز و پاریاں دے پئیئے۔ جھونگا جو یا دیسی شاہو کاراں
تے و پاریاں نوں۔ ایہہ سارا رنگ بُیا اے نویں اُبھرے مالک واهی وان دے
بر تے جیہنوں نویں پر بندھ نے بھوئیں دی مالکی لکھ دیتی اے۔ مالک واهی وان
نوں آپٹی ملکھ دی ضامنی تے شاہو کاراں کولوں پئے پھڑن دی گھل مل گئی۔
اوک ویاج تے پئے پھڑ کے بدھا نقد ماملہ تارن دی اوکڑ وی نجٹھی تے مالکی دا
وکھلا کرن لئی مرنے پرنے دا ونج وجا وی کیتا۔ اودهر شاہو کار نوں کچھریوں
وہی وکھا کے ان تارے ویاج دے دئے ونج بھوئیں دا قبضہ ڈھمی گیا۔ جس
قانون نے واهی وان نوں بھوئیں دی مالکی بخشی او سے ای ایہہ مالکی قرضائی واهی
وان کولوں کھسکا کے شاہو کار دے ہتھ پھڑا دیتی۔

انگریز بندوستیاں قرضائی واهی وائی دی اوکڑ پڑچوی۔ وچوں گھنناں نے شاہوکاراں نوں نتھ پاؤن دی صلاح دیتی بھوئیں دی مالکی نوں واهی وان جاتاں وچ ای رکھن دا قانون بنایا کے۔ پر ادھار شاہوکار جاتاں پاروں نہ آہا۔ مالکی دیاں لوڑاں پاروں آہا۔ (جدوں 1900 وچ نواں قانون آ گیا، کھتری بلشیے بھوئیں دی مالکی توں ورچے گئے تاں جٹاں رائیاں وچوں وی ادھار دین والے تے ویاچ لین والے جم پئے۔) گھنیاں انگریز بندوستیاں واهی واناں دے خرچیل سجھا نوں پتھیا تے سدھار پرچار کرن دا آ کھیونیں۔ گھنناں بدھے نقد مالے دا ہتھ وی گئیا ایس پواڑے وچ۔ پر پواڑے دی اصل جو ول دھیان ہرلا ای گیا۔ اصل جڑ آہی کلے جی دی مالکی۔ خرچیل سجا تے ایس جو دا میوہ اے۔ کلماں مالک اصلوں کلما جی رہ ویندا اے رل کھاون تے رل کھاون دی جوت گھنون۔ برادری شریکا بن ویندی اے۔ کلما جی آپی کلی بنت تھری بے وساہی ہوند دی تھاویں کوئی نویکلی ستراں ہوند لوچدا اے۔ نویکلیاں خیالی جوتاں بحالدا اے تے اوہناں نوں سیاست راہیں اصلی بناون دا ایل لاؤندی اے۔ وکھالا تے وچ وجا وی ایس کلی بے وساہ ہوند دی اندرلی لوڑ اے، ایل تے اتحاہ۔ ایہہ ”گجھ ہور“ ہو ونجن دا ترلا اے۔ انگریز بندوستی تے ایہہ نتارا کر ای نہیں سن سکدے۔ اوہناں دے راج کاج دی، وپار شاہی دے جگت پارے دی تے نیہہ ای اکلے جی دی مالکی تے آہی۔ ابھر دیاں مالک میاں دے سُوجھوان وی ایہہ نتارا کھتوں کر لیندے۔ اوہناں دی ہوند نوں وی پانی مالکی دے گھوہوں ای لگدا ہا۔

مولوی صاحب چٹھی وچ انگریز راج دے وسائے وسیب دا اجازا تے گھل کے وکھالیوں پر اجازے دا مول مالک واهی واناں دے خرچیلے سجھا نوں ای گئیو نیں، اوہناں دی پھٹ نوں، دڈیائی وکھالے دی نکھکھ نوں۔ مولوی صاحب ٹچکر نوک راہیں مالک سجھا دے اوگن تے پرچولدے نیں۔ چٹھیاں دے لفافے پاڑ کے مالک سجھا دی نجح اوہل دی بھنیندے نیں۔ اوہ نویں دیہار وچ پرائی سانجھ دیاں ہتیاں یاریاں والا گھٹ بحالدے نیں پر فویں دیہار دیاں پڑائیاں جڑاں نوں نہیں کھدیرا دے۔ آپیاں نجح رُدھیاں بے درد محبوباں دے حسب نب نوں اوہ

پہائے حاب بر ای ویکھدے نیں:

ایہہ تے بے خط رو رو لکھا ٹھجڑ ذات کینے
طرف عزیز نجیب پیارے جان جگر یا سینے
ہو سکدا اے ایس گل ویچ کجھ پیار ونی ٹھجکر وی ہوے۔ جیویں ”پرے
سیدوں ہور سرکار ناہیں“ ویچ ہے۔ تے ایہہ وی ہو سکدا اے جو ایس گل چکھے
نویں دیہارے جات برادری دیاں پڑائیاں سانچھاں ساکھاں اوھڑن دل تے
نویاں مولکیریاں دھڑاں جھون دل وی کوئی سمجھوتی ہوے۔ حسب نسب دا آدر
مولوی صاحب دیاں قصیاں دامول امگ اے۔ جیویں داستان ویچ ایس ویکھ
آئے ہاں۔ تے حسب نسب پڑائی ماکنی دا ای بانا ہا۔ پڑھیاں آپنی بتر پاروں
ہر دیلے ٹھجکر نوک دے پلے ییٹھ نیں سو ہر ”دیلے گھلیاں“ نیں۔

مولوی صاحب ماک داہی واتاں ویچ جتناں دے درجے نوں وی پر چولدے
نیں۔ جتناں اصولوں مال ساویں اے۔ سوکھ دیلے روپیاں ویچ تول کے ویچی
وہاجی ویندی اے۔ بھکھ پوے تاں نکھسمی تھی ویندی اے۔ خاکوں مہنگی۔
جیہڑا رکھ لوے۔ چھپی والیاں جنیاں داستان امیر حمزہ والیاں جنیاں ول سینتر دیاں
جا پدیاں نیں:

خاکوں مہنگیاں اج ژلیندیاں خسن پری دیاں سیاں
ایہہ بول سُتے بسده ای داستان دیاں سراپے والیاں خسن پریاں دا چیتا
جکیندے نیں جیہڑیاں شعراء ویچ لکھیں ٹلڈیاں نیں تے درتارے ویچ خاکوں
مہنگیاں رہ ویندیاں نیں۔

دلیں اجڑے دے حال ویچ گھلی کاٹویں سٹھ کاری اے۔ چھپی دی ظاہر
بتر تے مولوی صاحب دیاں قصیاں والی اے۔ اوہو مشنوی دا سواہرا پر بندھ روک
کے اکو میل دیاں تکاں اتے وگ پون والا اسٹادی وکھاں دا رنگ۔ پر قصیاں
وانگوں اتھے اکو گل دی دوہرائی کوئی نہیں۔ ہر شعر ویچ سٹھ نواں پیر چاوندی
اے۔ ریتل کتابی فارسی بترائے لوں وی ہتھ ہولا اے۔ بولی دے ٹھیٹھے لوک
درتارے اتے مولوی صاحب دی پکڑ سدا ای تگڑی رہی اے پر اوہدے ہوندیاں

شندیاں فارسی بخراں ول اوہناں دا الاروی اڈک اے۔ چھیاں وچ عام تے فارسی شاعری دی کتابی عاشقی والیاں بخراں دا زوراے تے قافیہ بندی دا استادی وکھالا دی ایسے زورنوں ای دھاوندا اے پر دلیں دی گل آوندیاں ای اوہ کتابی بخراں ولوں ہٹ کے نجیخنے لوک درتارے وچ پیر نکا گحمدے نیں۔ ویکھو ایسے چھپھی دا آخر:

ایہہ گھجھ حال بیاس کنارے، اے سنج دے واسی
تاہیوں نہ توں اتوں آیوں ویکھے وباں اداسی
ایس غمانوں گزر پیارے کر اکواری پھیری
مر لگے پر ابے روایتی وچ رہی بہتری

مولوی صاحب تے اوہناں جیسے سرڑی جیہڑے دلیں چھڈ کے نہیں گئے،
وگدے ویہن نہیں دے گے مسراں وچ روایتی نیں۔ گھرستی دے حساب وچ تے
مسراں دا گلن چنگا ہوندا اے۔ پر اتنھے نہ گلن واہی روایتی چنگی ہو گئی اے۔ رمز
دے اثناء نال ویہاریں وگدے دُنیادار اجازے دا کارن بن گئے نیں۔ تے
صاحبزادے ہوراں نوں نوکواں سدہ اے جے روایتی چھکھی جے تے پھیرا پاؤ۔
اتنھے ساڑے جیسے پیراں تے کھلوتے رہن والے ابے وی ہن جیہناں پاروں
اجڑے دلیں وچ ابادی اے۔

دلیں دا ہمت جاپدا اے مولوی صاحب دی اندر وکی مخلوق سانجھاے۔ نماز
جی دا آپنے ورگیاں نال رسمیاں۔ ایہو رسمیاں ای اک رنگ دی ویہرائے
سکھاں بدھیاں ولوں۔ روایتی دی رڑک ورگی۔ خبرے ایسے پاروں ای اوہ دلیں
چھڈ وگیاں نوں اوہناں دا اچیرا حسب نسب پئے رڑکاوندے نیں۔ ایسے مخلوق
سانجھ تے ورگ رسمیوں پاروں ای مولوی صاحب لوک بولی دا وی کچھ پوری
آئے:

ساڑے دلیں وسے ساڑی گل سمجھے ہندی سمجھدے اہل تارتاہیں
اہل تار پر اپنی کتابی رمز اے باہروں آئے دھاڑویاں لئی بندیاںی وجو گیاں
کہندیاں لئی۔ جیہڑے ذوبے دی گل نہیں شدے سمجھدے۔ جیہڑا آپنے نالوں

وکھرا جا پیا تھا و ماریا۔ مولوی صاحب دے دیلے اہل تاتار کون نیں۔ انگریز حاکم کہ اوہناں دے نال آیا عملہ فیله منشیاں مسیدیاں دا بکہ اتحادیں نویں مالکی وان؟ ایہہ تریوے تھوک لوک بولی نہیں سمجھدے۔ باہروں آیاں کول آپیاں بولیاں نیں جیہناں را ہیں اوہ لوکاں نوں آپنا حکم سنیندے نیں۔ اتحادیں مالکی وان آپی بولی نوں آپ سمجھن ورتن چھڈ گئے نیں لوک کتوں وکھرے تھیون لئی۔ مولوی صاحب لئی ایہہ آپنے بے درد محظوظ ای اہل تاتار نیں۔ جیہڑے زور والیاں دی بوٹھ کھا کے آپ زور اور تھی گئے نیں۔ دیس رہندیاں پر دیسی نیں۔ ہندی نہیں سمجھدے (مولوی صاحب آپنی بوجہ دی لوک بولی نوں ہندی یاں ہند دی آکھدے نیں) آپنی سماوندے تے آپنی مناوندے نیں۔ ساؤئی نہ سندے نیں نہ سمجھدے نیں۔ جا پدا اے زور بولیاں دی مار و مار وچ لوک بولی دا پلہ نہ چھڈن ای مولوی صاحب دا صدق سدھا اے۔ اوہ زور و راں دی ہانڈی وچ روازی بن رجھدے نیں پر گلدنے نہیں مسر بن کے۔

پر وکھو وکھ چنساں دی اکو ہانڈی وچ رجھدیاں اکدو جی دار گنگ پھر دیاں تے نیں گچھ نہ گچھ۔ قصے مولوی صاحب چڑھدی جوانی دیلے لکھے۔ داستان تے یوسف زلینا۔ چٹھیاں جا پدا اے پکی عمرے لکھیاں۔ بتالیاں ورھیاں دے تے آپ پورے ای ہو گئے ۱۸۹۲ء وچ۔ چٹھیاں نویں مالکی ویہار دی رہتل تے سجا نوں پنڈیاں ٹھیکھدیاں نیں۔ داستان امیر حمزہ ایسے رہتل تے سجانوں وڈیاوندی اے۔ وڈیاون سلاہون نہیں وڈیاں کر وکھاون اے۔ عام و پیکھن ورتن نالوں کھیں گنا وڈا۔ چٹھیاں والے جت بُوت رائیں آپنے آپ نوں وڈیا کے و پیکھن لئی بھوئیں گئے پاؤندے نیں تے مولوی صاحب اوہناں نوں سخھدے نیں۔ داستان وچ مولوی صاحب آپ امیراں شہزادیاں سرداراں نوں وڈیا وکھایا ہا۔ کیہ وڈیاں وڈیاں نوں ای سوبھدی اے وڈی مالکی والیاں نوں نکے کرن تے سلھ بٹوا بہندے نیں۔ یاں ایہہ جو مولوی صاحب بھالے پڑائے دارے دی جدے کی پشتی وڈیاں اصل آہی تے اجوکی نویں نگی مالکی دی ہوچھی وڈیاں اوہدی نقل: جیہڑی آپ آپنے آپ نوں بھندوی اے۔ شاعری دا کم اے اصل وڈیاں نوں وڈیاے

تے نقل دی نقل بنائے۔ گل ایہہ وی ہو سکدی اے پر امتنی ای نہیں۔ مولوی صاحب دا ذکھ تے آہا نویں مالکی ویہار دا آندا وجوگ پر ایشان سانجھاں وچ نویں پچھک۔ نویں سوڑ تے نویں بے وساہی۔ ایہہ ذکھ مولوی صاحب جیہاں ہوراں ہزاراں دا وی ہا اوہناں دے پورے ورگ دا۔ ورگ نے ایس ذکھ دے دو آپاء کیتے۔ اک ورتن وچ تے ذوجا وچارن وچ۔ ورتن وچ اوہناں نکی مالکی وچ رہندیاں وڈیاں ہو پیکھن وکھالن دی کیتی، بھوئیں گئے پا کے۔ وچارن وچ اوہناں پر ایشان امیراں سرداراں والیاں وڈیاں دے نقشے آپنے من وچ آگھاڑے۔ آپنے تھروے ہمن نوں خاب خیالی کل نال پوریا۔ کل وہاٹا وی تے آونا وی۔ ورتن وچ وکھا لے کیتے گئے تے وچارن وچ خاب خیالی پچھے دے سرتے خاب خیالی اتھا اساريا گیا۔ سیاست وچ ورتن وچارن دا جوڑ جزو گیا تے سہاونیاں چیاں وچوں ڈراونیاں ڈھالاں ڈھلن لگ پیاں تے ڈھلدیاں ای گھیاں۔ داستان امیر حمزہ نک مالکی ورگ دا وچارن ہے۔ چڑھدی جوانی دیلے ہمبلہ مار کے مولوی صاحب داستان انج جوڑ ورتائی ورگ والیاں نوں جیویں اوہناں داشوہ جو ہو وے ورگ والیاں دیاں تھروں تانگھاں نال۔ پرشوہ وی کجھ اچیت ہوندا اے کجھ اچیت۔ ہو سکدا اے ورتن وچ مولوی صاحب دا اچیت شوہ اوڑک نہ پرتیکیا ہو وے ورگ والیاں تے۔ سو اوہناں چٹھیاں وچ ایس ورتن نوں تے ہٹھیا۔ چبو داستان توں چٹھیاں تائیں مولوی صاحب جیویں وی اپنے ساؤے کوں تے ہمن ایہہ دنویں لکھتاں ای ہن تے ایس ایہناں وی اندرلی نکھیز ایہناں دی پڑھت را ہیں کرنے آں۔ زور زر تے مردمی دا وکھالا داستان وچ وڈیاں اے۔ چٹھیاں وچ لہائی بن گیا۔ داستان وچ خاب خیالی دیساں دیاں ناداں دی خس توں شاعر دامن نہیں رجدا۔ چٹھیاں وچ بیٹ بیاسے دی وس اجزنی وسوں وچوں نکل کے ستلچ ول پیکھن نوں ای مولوی صاحب نے آپا ہارن دی رمز بنا دیتا اے۔ داستان وچ زور اوری دا نشہ فارسی بتران دے سواد وچوں نسرا دا اے۔ چٹھیاں وچ سٹھ دی کاث تھیٹھ لوك بتر دی کاث اے۔ داستان وچ تے یوسف زلخا وچ وی فارسی لفظاں تے فارسی بتران پر دھان نہیں۔

چٹھیاں وچ مولوی صاحب لئی "ایسیں" توں "آپاں" دے فرق نال وی بولی
"ہور دی ہور" تھی ویندی اے تے بٹھاں مور ہو جاندیاں نیں۔
ایہہ گل نہیں جو چٹھیاں وچ فارسی بترائ ول الار اصولوں مک گیا اے۔
فرق ایہواے جو چٹھیاں داموں ٹوک ٹھگر اے جو بی ای لوک بولی دے ٹھیں
ورتارے پاروں اے۔

فارسی الارنوں مولوی صاحب بولی دا "ہور" ہوون کیوں نہیں سمجھدے۔
چٹھیاں داموں رنگ بیا ای فارسی الار دے الک دگ کے ہے، ٹھیں لوک
بترائ نوں شاعری دے رس دا سوترا بٹا کے۔ تے جے وت وی چٹھیاں وچ فارسی
الار ہے تاں کیوں۔ کیہ ایہہ داستان والے وچارن ڈھنگ دی رہندے۔ کیہ
ایہہ رہند مولوی صاحب دا اچیت شوہ اے۔ شوہ دے بھیت وی نیارے نیں۔
جدوں مولوی صاحب چھتیں داستان لکھ کے نک ماکلی والاں نوں رجھاون
رُدھے ہوئے سن تدوں فارسی ریت وکھالے وچوں کدے کدا ایں پُرانی قصہ
ریت دے رنگ دا تربکا اچھتیں سم پوندا ہا۔ جیوں مہر نگار دے سراپے وچوں ہیر
دے سراپے دی اک وارث شاہی بتر۔ تے ہمن چٹھیاں وچ مولوی صاحب
چھتیں نک ماکلی میل نوں پن بیٹھے نیں وارث شاہی ٹوک ٹھگر دارنگ پھر کے
تاں فارسی الار اچیت ای نال تمبریز یارہ گیا اے۔

قصہ ریت والیاں

ہیر رانجھا، سکی پنوں، سوئی مہینوال۔ ایہہ کہائیاں تے ہن عاشق جوڑیاں
دیاں پر ایہناں وچ ناں پہلوں جئی دا آوندا اے۔ سگوں کتاب جوڑے دے
تاں تے نہیں جئی دے تاں تے وجہی اے تے نارائے وارث شاہ دی ہیر
سوئی فضل شاہ دی، سکی ہاشم شاہ دی۔ ہاں اکو عشق کہائی اے ایہناں ترونهہ
درگی جگ جاتی جیہدے وچ پہلوں ناں جئے دا آوندا اے۔ مرزا صاحباں۔ تے
اوہ کتاب دی ترائے مرزا ہلودا، مرزا بخوردار دا۔ ایہہ کیہ بھیت اے۔ کیہ کوئی
فرق اے مرزا صاحباں وچ تے باقی ترونهہ قصیاں وچ۔
اک فرق تے ہے۔

ہیر سوئی تے سکی دیاں کہائیاں وچ مذہلی گل ایہہ ساختی ہے جو جوڑے
وچوں اک جی ماڑے میل دا اے۔ رانجھا بھادیں چودھریاں دا پتر اے پر ہیر
نوں ملیا اے اصلوں نمانا تے بتحل تھی کے۔ چوچک دا چاک بن کے رہندا اے
تے اگوں اوہدی پچھان چاک ای اے جوگی تھی ونجن تائیں۔ تے جوگی چاکوں
دی تھلے ہویا وسیب لیکھے۔ کے لیکھے وچ ای نہیں اوہ سگوں۔ عزت بیگ پہلوں
دولت ونجائی اے تے دت عزت تے آپنا پچھلا ناں نشان گوا کے سوئی دی نظر
منظور تھیا اے۔ سکی بھادیں پچھوں دھی باتشاہ دی آئی پر جد پنوں نوں ملی اے
تاں آتے دھوپی دی دھی اے۔ مرزا تے صاحباں دو دیں جوڑ دیاں رانجھاں دی

اولاد نہیں تے اخیر تا میں رائٹھ ای رہے نہیں۔ اوہناں دے میل وچ رکاوٹ اک جی دے پیٹھے ہوون دالی نہیں۔ رکاوٹ رائٹھ گھر لاؤ دا اندر وکا معاملہ اے۔ صاحبائ دا پیو ڈھی دا ساک چدھڑاں دے کرنا چاہوندا اے کھر لاؤ دے نہیں۔ بیت روچ دی وی گل ہوتی پر ہے ایہہ رائٹھ درگ دے اندر دا ای معاملہ، برادری شریکے دا۔

سو مرزا تے صاحبائ رائٹھ میل دے اندر ای رہ کے عشق پئے کریندے نہیں۔ اوہناں دا عشق رائٹھ نا برباد دی اندر لی رسم بیت ہال تے سیاست ہال تے کھیپندا اے پر رائٹھ ویہار دے مول نوں نہیں چھیڑدا۔ نہ ماںکی نوں ایس عشق کنوں کالی خطرہ اے نہ ثبرداری نوں۔ مرزے صاحبائ دی باقی تر وہہ کہانیاں نالوں ایہو نکھیر اے مذہلی۔ کیہ ایس نکھیر دا ای کوئی ہتھ ہے کہانیاں دے نر نار اکھواون وچ۔ دیکھیئے۔

مرزا تے صاحبائ آپو آپی رائٹھ ہستی نئے نکلے ہن عشق کماون۔ عشق رائٹھ درگ دے اندرے اندر ہے سو ایہدی واگ وی رائٹھ درگ دی بیت پرتیت دے ہتھ ای اے۔ تے ایہہ بیت پرتیت ہوئی نر پردھان۔ بھوئیں دی مال دی ماںکی ہوئی جٹے ہتھ۔ جتنی اوہدی مرضی یہٹھ اے۔ جٹے دی مرضی کیہ اے؟ مالک میں دامہاڑ۔ مالک میں کیہ اے؟ زور تے درجے دی اُساری ہستی دا آپنے آپ نوں پچ من تے منواون۔ مرزے دی واگ ایسے میں دے ہتھ اے۔ صاحبائ دے پیو ساکوں نہ کر کے مرزے دی ایسے میں نوں ونگاریا اے۔ اک زور اور ماںکی وال دی ذوجے زور اور ماںکی وال ہال نکرا اے۔ زور زور دا بھیڑا، درجے درجے دا۔ سو مرزے دا مان اوہدا آسرا اوہدا عشق نہیں، اوہدا زور تے درجے اے۔ یاں آکھو اوہدا عشق اوہدے زور تے درجے دے دکھالے دا ای اک رنگ بن بتریا اے۔ صاحبائ نوں ساراے ایس گل دی۔ اوہنوں پتہ اے جو اوہدی مرضی مرزے دی میں دے ہتھ اے۔ پر جے اوہدے آپنے ہتھ ہو دے دی تاں کیہ۔ اوہ آپ وی تے نر ماںکی ویہاروں باہر نہیں تھی مرزے ہال نیونہہ لا کے۔ پرانے ساک اوں ونجائے کوئی نہیں۔ کیونجو جیہوے نویں اوہ سہیڑو اے اوہ وی پراثیاں

ہار ای نیں۔ او سے درگ و چوں او سے بریت پر تیت دے پائے۔ اوہدا نواں
و سینا اصولوں پر ائے ویہار دے اندر ای ہوتا اے۔

بیر کی تے سونی پرائی جماندرو میں ونجائی کھلیاں نیں۔ اوہ مل وان ویہار
دی بریت پر تیتوں باہر تھی گھیاں نیں۔ جیہناں نال اوہناں دا نیبھے ہے اوہ آپ
وئی مل وان ویہار کنوں لڑ چھڈا بیٹھے نیں۔ اوہ اوس ویہار دے جائے نزدے ای
کوئی نہیں ہن۔ اوہناں دا آسرا ویہار دتے زور ملکھ تے درجے اتے نہیں۔
اوہناں دا عشق الٹاء ہے نر پر دھان مالکی دی ربریت دا۔ جے ایبھے جوڑے
عاشقان دے اکسر نیں اصولوں، تے ایسے الٹاء سر ای نیں۔ اوہناں دا عشق
رنگ اے ایس الٹاء دیاں جمیاں سرتاں سجاواں دا۔ ایبھے رنگ رچ نہیں سکدا
چالو ویہار وچ۔ ایس عشق دا پندھ مالکی تے نر پر دھانی توں باہر دار اے۔ پر
باہر تے ہو یا کوئی نہ۔ سو پرانے نال بھو کے نویں دی آس جگیندے نیں ایبھے
عاشق جوڑے۔ نویں آس داشان بن کے مردے تے جیوندے نیں۔

کھانیاں دا جھیاں دے ناں تے ہوون دی ایسے آس داشان اے۔ پر
جنی دا موہرے ہوون کھانی دی مہار اوہدے ہتھ ہوون چالو ربریت دے
الشیجن دی رمز ہے۔ مرزا صاحبان دی کھانی وچ ایبھے الٹاء تھیا ای نہیں سو کھانی
مرزے دے ناں اے کھانی دی مہار دی او سے دے ہتھ ای اے۔

چچھو ہو سکدی اے اتھے بھئی عشق دی مہار پی ہو دے مرزے دے ہتھ۔
جے دوویں رانٹھ میل دے ای جی نیں توڑتا میں تاں دونہاں وچ تریڑ کیوں پئی
داتا باد دے راہ وچ۔ کیوں مرزے دا ترکش جنڈ تے ننگ چھڈیا صاحبان کانیاں
بھن کے۔ ظاہرا ایبھے تریڑ جا پدی اے دونہاں وچ، پر و چوں ویکھیاں ایبھے تریڑ
کوئی نہیں۔ مرزا صاحبان نوں آپنیاں رانٹھ بھراواں دی اوٹ ول گھن فریا اے
تے صاحبان اندر آپنیاں رانٹھ بھراواں دا ہر کھ جاگ کھلوتا اے۔ دوویں آپنے
رانٹھ چچھوکڑ نال بدھے پئے نیں۔ جے مرزے دی سورماں ایبھے ہے جو اوہ
صاحب دیاں مگر چڑھیاں ویراں نوں تیراں نال ونچ دیوے تاں صاحبان دی
سورماں ایبھے ہے جو اوہ آپنی (تے مرزے دی دی) جان تے کھیڈ کے ویراں

نوں بچاوے۔ ایہو رانچہ رہیت اے۔ ویر صاحبائی دی میں دے انگ نیں۔ اوس بیہر وانگ ماپیاں تے ویراں نوں آپنی میں وچوں نکھوڑیا کوئی نہیں۔ اوس بیہر وانگ رانچہ دیہار وچوں نکھڑ کے اک نویں ترزویں میں نہیں اساری۔ اوہدے عشق دا پندھ کھیوے توں داتا باددا ہے اک رانچہ گزھوں ذوبے رانچہ گزھتا ہے۔ کیہ دونہ رانچہ نابریاں وچ زور تے اثر دے مقابلے دی سیاست دے موہرے بن گئے نیں ایہہ عاشق۔ عشق ایہناں دا ہویا جو ایس سیاست دا ای جم پل۔

پر اک بھیت ہے صاحبائی دی کیتی وچ۔ مرزا مرتعج گیا اے۔ اوہدا ونا گھنن چڑھے نیں کھرل۔ وڈا میدان لگا اے۔ ذہیر ڈھٹھے نیں دونہاں ولاءں دے دریام۔ اوڑک کھرلاں ماریا اے میدان تے کھیوے شہر نوں بجا چالائیو۔ ایتحوں کھلو کے ویکھیے تے صاحبائی دی کیتی کال دی کیتی جا پدی اے۔ کیہ اوہ کال دا ای سروپ آہی، کال جیہڑی ڈھولیاں واراں وچ جنگاں چیندی اے جیہنوں مجھ دے تھیسہ تے رت دے کھال ویکھ کے سخنڈ پوندی اے؟ کال جئی دی ویہر دی رمز اے۔ ایہہ ویہر جئی دی قدیمی اے۔ اوہ بر جہار تے سانحمن ہار اے پر اوہدے سر جے سانجھے ھسم بن کے اوہدے سر تے سوار تھی گئے۔ اوہدا بر جن سانحمن دا کم نوکری بن گیا۔ اوہدا سریر تے سکت سانجھہ در تارا بناون چلاون دی تھاں اسنجھی مل اٹ کھوہ تے لائز اجاز دا در تارا چلاون وچ جو پے گئے۔ ہار تے اوہ گئی پر آپنی نویں ہاری ہستی دے پتاں وچ اوہ چیت ویہر ادھ جانی کاؤڑ اوہ پئی پالی۔ نر ماںک نوں ایہہ ویہر تے کاؤڑ رڑکدی تے چروگئی پئی اے پر اصلوں ایہدی سار ناہس۔ اوہ ایہدے کولوں کھجدا اے ترہندا اے۔ کدیں ہار دے ایس روپ نوں چڑیل ڈائیں کر دیکھدا ویکھیندا اے کدیں ایہنوں دیوگی بنا پوچیندا اے۔ جئی دا ایہہ نت ویہریا کاؤڑ بجا روپ نر چوت دے آپنے پتاںیں وی تھی کھلا اے۔ جئی نوں ایہہ کال روپ سکھیں ساندیں بے دن ماںک مرضی پیٹھ سواہرا نہیں دگن دیندا۔ نر ماںکی نوں چاوندی نجھاوندی وی، سکھیں سار دی تھمدی وی، اوہ سچیت اچیت اوہنوں ڈھا کے ای سکھی اے، اوہنوں کے بلدی دے بوئے وچ دے کے ای۔

سکی دی کہانی وچوں کافی دوہڑے والیاں اوہدی بے سرتی گھل تے پچھوتاوے
 والے سرنوں چوکھا چھیڑیا اے۔ جے عشق جاگ ہے آپنی ہوند دی، جے عشق
 جگ نال قدرت نال آپنے سانگے دی سنجال ہے تاں ایہہ مل وان دیہار دے
 اندر نہیں نبھ سکداً ملوان دیہار تے اوہدی رہیت دے تروز داشان ای بن
 سکدا اے۔ ایسے گل دی رمزاء سکی تے پنوں دی جاگ تے سارے آسرے
 چھڈ کے تھل وچ اوہناں دی اک دوجے دی نسل ہوند نوں ملن دی دوز۔ مالکی
 دے سارے لگ لیہڑ گوا کے کے سحرے ان ہوئے وسیب دی تانگھ ہے اوہناں
 دی انگ تھل ملنی۔ کجھ قصیار دسدے نیں جو پنوں سکی نوں ملیا تے دھوبا بن
 گیا۔ گھاث تے کپڑے دی دھوتے اوں۔ پر بہتیاں قصیار وچ پنوں دے آپنا
 میل جھڈن والی گل اگھڑی نہیں اگھڑ کے کہانی دے اگواز وچ نہیں آئی جیوں
 رانجھے دے چاک جوگی ہوون والی گل یاں عزت بیک دے مہینوال تے فقیر
 ہوون والی گل۔

مہینوال رانجھا نہیں۔ اوہ سوٹی نوں تک کے آپنی زروال ہوند کنوں نگھردا اے۔
 رانجھا تے ہیر نوں ملیا ای مل وہوناً ہیر نوں پوہیا ای ایسے پاروں۔ پر مہینوال
 دی سوٹی نوں تاہیوں پوہیا اے جد اوں دی زروال میں تک کے جھڑ گئی اے،
 تے اوہ تلے کبھار دا چاک بُن جوگا ہویا اے۔ سوٹی چھماں دیاں رانجھاں دی
 دھی نہیں۔ چھماں دی کندھی دے شہر داں کبھار کسیاں دی دھی اے۔ ایہہ کسی
 پنڈ دا سے والی سیپ چھڈ کے چڑ کئے گھرات شہر اباد نہیں۔ شہر دیاں لوڑاں
 پاروں ایہناں دا کم ودھیا اے۔ لہور دلی کابل تے کشمیر دیاں وڈیاں وپار لانگھیاں
 دے نکے تے بیٹھے نہیں۔ ایہناں دی گھڑت دی ماگ دور دور تائیں اے۔ ایہہ
 بُن استاد کار گیر دی نہیں تے تحوک و پاری دی۔ دساوری وڈ سوداگر ان دے تل
 تے نہیں ایہناں دی راس پر دساوری وڈ سوداگری نال جڑیا ہویا اے ایہناں دا
 وپار تے کب سو ناں ناویں تے چنج والے نہیں۔ سوٹی دا پیوتلا ایہناں وچوں سر
 کذھ اے۔ مرزا عزت بیک جدوں آیا اے تاں دساوری وڈ سوداگر ہا۔ سوٹی
 نوں تک کے پہلوں تلے دے بھانڈے ادھار تے وسکن والا ہٹی وان بُنیا اے۔

وٹ ادھار دی ہئی وی لٹوا دنیوں تے ٹلے دا چاک لگ گیا اے تے اوڑک
چاکریوں وی نکل کے فقیر تھی گیا اے۔ مرزے دا ہر لہا سوٹی لئی چڑھاۓ۔ جتنا
اوہ نادیوں بے ناداں پیا ہویا اے اوئی ای سوٹی نوں اوہدی سک گھنیری تھی اے
پنہہ کپھرا تھیا اے۔ سوٹی تے مہینوال دا میل تھیا ای تاں اے جد اوہ نادیوں تے
چنج نوں تج بیٹھے نیں، دیہارو لاگاں توں اصولوں بے لاگ تھی گئے نیں۔ اوہناں
دی ساتھی نویں ہستی تاں نادیوں پارے کے رنگ دی تانگھ اے۔ ایے تانگھ نوں
رمزا اے اوہناں دا چھماں ترن مہینوال دا اردار آون، سوٹی دا پار ونجن۔ ایے
تانگھ دے چالو دیہارو تج نہ پکن نوں رمزدا اے انت دونہاں دا چھماں دیاں
لہراں دے اندر ملن، لہراں تال لہر تھی ونجن۔

ہیرسکی تے سوٹی دیاں کہائیاں دے ہور دی فرق نیں آپسی تے ہور سانچھاں وی
پر صاحباں دی کہائی نالوں ایہہ ڈھلا فرق ای ڈھلی آپسی سانچھہ ہے ایہناں
وی۔

صاحباں ایہناں تال رلدی اے آپسی نار ہوند وچ لکھی کال دی اچیت چجوہ
پاروں۔ پر ہیرسکی سوٹی نوں کال دی دینبھی وس گھولٹی کاؤڑ توں پریرے الاردا
اے بربا، اوں دیہاروں اوں رہرتوں پریرے جس پاروں کال روپ دھاریا اے
جنی دی ہستی نے۔ صاحباں کال روپ تائیں ای ججی اے مساں۔

صاحباں دی گھنیری نیڑاک بھی جنی تال اے۔ اوہ جنی اے لوٹاں۔ قصہ پورن
بھگت والی۔ لوٹاں دے اندر پورن نوں دیکھ کے جیہڑا ادماد جا گیا اے اوہ عشق
نہیں صاحباں والا عشق وی نہیں۔ پر سانچھو صاحباں تال اوہدی ایشی ہے جو پورن
تال اوں جس رنگ دا وی لاگ ااؤنا چاہیا اے اوہ ہے زر ماکھی دیہار دے اندر
ای۔ لوٹاں سلوان دی چیتی رائی رہندیاں پورن نوں سلوان دی گدی دا دارث
رکھدیاں اوہنوں بھوگیا چاہوندی اے۔ ہیرسکی سوٹی دے عشق اوہناں نوں چالو
دیہار کنوں اجوڑ دتا۔ ایس عشق زر ماکھی دی دتی میں نوں ڈھا لائی تے اک سجری
نویکھی میں سرج کھلیاری اوہدی تھاویں۔ ایہہ میں چھڈن بار ہے۔ عشق واسطے
سمجھ پرانے لائے لائے درجے تے چھڈی ای ہے آپسی ہوند آپسی جند وی

چھڈن آتے تکی کھلی اے۔ لوٹاں آپنا کیہ چھوڑتا اے۔ اوہ پورن دی جندتو اے۔
لوٹاں دی میں لین ہار ائے کھوہ کھاون ہار۔ اوہ نر مالکی دی جم پل میں اے۔
کھوہ کھاون اوہدا قدرتی کرم اے۔ قصہ ریت دیںندی اے جو مل وان دیہار
دے گھیر وچ رہندیاں اوہنول مندیاں بندیاں دے جو وکی جوز بندے نیں اوہ
اوڑک ایسے لجھے چڑھ دے نیں۔ اصلوں ایہہ لیہہ اوہنائ دے اندر گ جادندی
اے کدیں سمجھی رہندی اے کدیں اگھڑ آوندی اے۔

قادر یار دے قصے والی لوٹاں رانچھ شاہی رہبریت دی بٹائی بتر اے قادر یار دے
وارے لہور راج دی رائی۔ نر مالکی دیہار وچ جتنی نوں جیہڑا وس جیہڑی ستیا ملدی
اے اوہ یاں نر مالکاں پاروں ملدی اے کھسماں پیواں بھراواں پاروں، یاں
نر مالکاں جیہا سجا بنا کے اوہنائ دی درتن نوں ای اوہنائ کوالوں ودھ چڑھ کے
ورت وکھاون پاروں۔ جیویں نر مالک دیہار دے راجوان جتنی نال آپنے کام نوں
سیاست لئی درتیندے آئے نیں تیویں ایس دیہاریں چھیاں رنائ وکی آپنے کام
نوں انگ ڈکھتے واشنائون، آپنی سیاست دا مہرہ کر کے درتیاں آئیاں نیں۔
(کام ہے ای نر مالک دیہار دی کاڈھ اوہدا رچھ تاں ای ایہہ کرو دھ
موہ ہنکار لو بھ دا بھائیوال اے۔) جتنی دانار روپ اوہدی مل جو ہویا، ہر مل مل
نوں ودھاون دے لیکھے ای گلٹی ہوئی۔ لہور دربار توں پہلاں مسل وان سرداراں
دیاں کجھ سیاستی سوانیاں تے قادر پار ڈھیاں شیں ای ہوئن۔ مغلانی بیگم دی گل
وکی ابجے پرانی تے نہیں ہوئی ہوئی۔ وارث شاہ دے تے اصلوں سائنسے آہیاں
مغلانی بیگم وکی تے مسل وان سردارنیاں وکی۔ ہیر دے سراپے وچ وارث شاہ
نر مالک نار دی جیہڑی چڑھتل چاڑھی اے اوہ وار دے ایسے گن نوں نقلدی
اے۔ ہیر دی وانچ جیہڑا نقل دی پرتمداری وچ وھیںیا ہاسے دے کندھے اتے
الرد اکرو دھ اے:

جونے کملے راج ہے چوچکے دا ایویں کے دی کیبھ پرواہ مینوں
میں تاں دھرو کے پلنگھ توں چا شاں آیا کدھروں ایہہ بادشاہ مینوں
اوہ لوٹاں دی وانچ وچ خونی کرو دھ بن بولیا اے:

تیرے لبو نال پورتاں ہتھ دھو ساں

بجاویں لہنوں کام کرودھ دار گک آکھ لون "ہتھ دھو ساں" وچ اک سیاں
بیان دی ہے دھیواں پر ننگ جیہڑی گل تیرے میرے دپکار ہوئی اے
اوہنوں دھوون واسٹے تیرا قتل ضروری ہو گیا اے۔ تیرے لبو نال ہتھ
دھوتیاں میریاں انگاں دچوں تیری واشنا دی دھپ دیکی۔

لوٹاں دی ایہہ واج کال دی واج اے۔ کال جیہڑی نر مالک ویہاریں چپیاں
جھیاں دا اچیت اے۔ ایہہ اچیت ہیر سکی تے سوٹی وچ سچیت تھی کے اوہناں
نوں عشق دے مونہہ لاوندا اے (کہ متے عشق دے مونہہ لگ کے ای سچیت
تحیندا اے)۔ ایہہ اچیت صاحباں تے لوٹاں وچ اچیت ای رہیا۔ اوہ ویہار نال
بدھیاں تے رہیاں پر ایس اچیت اوہناں ہتھوں ویہار واتاں نوں بھڑایا کوہایا۔
تے متے ایہہ اچیت جنی دا اوہنوں سوبھدے چک، بے مالک از جٹے، سرج کے
قصیاں وچ آتاردا آیا اے۔ رانجھا مہینوال پنوں۔ پر جے رانجھا مہینوال تے پنوں
ہیر سوٹی تے سکی دے سرجے نیں تاں پورن دی تے لوٹاں دا سرجیا اے۔
شہزادے پورن نوں جے اوہ کوہ کے کھوہے نہ گھتوادے تاں پورن جوگی کتھوں
جھے۔ رانجھے مہینوال تے پنوں نوں ہیر سوٹی تے سکی دا عشق ویہاروں باہر
کڈھیندا اے پورن نوں لوٹاں دا کرودھ۔ پر ایہہ کرودھ تے ایہہ عشق ہوڑے
نہیں مالکی تے نر پر دھانی دے جائے اک دوجے تاں دنوں نکھیز پچھائے
اوکھے؟ حرص تے میل تانگھے ایہناں جوڑیاں دے دوجے تاں نہیں؟

لوٹاں دی پتر نوں (بجاویں متریا ای اے) بھوگن دی نکھکھ پرانے ہوئے ان
ہوئے نار پر دھان وسیب دے چیتے دا ایرا جلکیداری اے۔ جتنے دسدے نیں نار
آپنے جائے وردی آہی۔ ایہہ دی متے کال دی اچیت تانگھے اے جس سلوان
دیاں دھرمی پیراں یہھوں سرگن کذھ کے انھے کھوہ تھا میں پورن نوں گورکھ ناتھ
دے سانجھ درتارے وچ جا کھلبھاریا۔ جتنے نہ مل ملکھ اے نہ نر نار دی وند نہ
ویہاری سا کا چاری دی باندھ۔

قادر یار لوٹاں دی جات اچیچا گئی اے قصہ چھوہندیاں ای:

ج جاء راجے سلوان آندی اک استری ہور دیاہ کے جی
اوں دی جات چمیاری تے ناں لوٹاں گھر آندی سی شگن منا کے جی
صورت اوں دی چند مہتاب وانگوں جدوں بیٹھی سی زیوراں پا کے جی
 قادر یار کیہ آکھ شاؤساں میں پنچھی ڈگدے درشن پا کے جی
جات ناں توں پہلان آئی اے۔ کیہ اصل پچھان بندے دی ایہو اے۔
 قادر یار قصے وچ اگیرے جات والی گل مژ رزکائی تے نہیں ظاہرا۔ پر
ایس ڈھلی نمبر پاروں اگے جو دی لوٹاں کیتا اوہدا کجھ نہ کجھ بھار پڑھن
والیاں اوہدی جات اتے پاؤنا ای پاؤنا اے۔ چمیار ماڑی جات اے یعنی
وچوں ہین، بھٹ گوچری۔ چم آپ نج اے (بھاواں جیا جون دا اصل
پھراوا اے) مویا، مشکیا، پلیت۔ لہنوں چھوہن رکھن والے لہنوں
کماون والے آپے آپ ای پلیت ہو گئے دھرموں باہرے سو اوہناں کنوں
دھرم بھاون دی آس کیکی۔ اوہ بندے ای نہ ہوئے تے بندیاں دا
نج کچج سخاں جو گے کتحوں ہوون۔

سو لوٹاں دے اوگن اوہدی جات پاروں ہو سکدے نہیں۔ تے
سلوان دا گناہ ایہہ دی ہو سکدا اے جو اوں چمیاری دیاہ آندی۔
شگن مناون نال چمیاری دی جات تے دھپ نہیں سکدی ایہہ
سلوان دے آپ بھرے کچ تے نوک اے۔ (شریف صابر والی
سودھ وچ ”این منا کے جی“ ہے نوک دا کجھ ”شگن“ نال بُیا
رہندا اے دو سوادا۔ ”این“ نال نوک دو نوک ہو جاندی اے۔)

پر قصے وچ اگیرے لوٹاں دی اڑی بے دردی تے کرودھ اوہنوں
اک وکھری ڈراولی جیہی شکتی دیندے نہیں۔ ایہہ نج جاتی دا زہر قبر
اے جگاں پرانے اُچ جاتے دھنگان دھرو دا جگایا کہ جنی جون دا دیر
وٹہ اے نر پر دھانی نال کہ دونویں رنگ اک تھی گئے نہیں متاں
کال دے ایس مارو روپ وچ؟ سلوان دا بھول ایہہ تے نہیں جو
اوں آپے راج دے جماندرو دیری نوں شگن پھراوا پوا کے محلیں

واڑ لیتا اے؟

لوਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਲਾਵਾਂ ਦਿਆਂ ਅਮਰਾਂ ਦੀ ਵਖੜੀ ਕਾਫ਼ੀ ਯਾਰ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ
ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ۔ ਬਸ ਐਥਿੰ ਲਖਦਿਆਂ ਲੋਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਚ ਲਖਿੰਦ ਦਿਕਾਈ
ਏ ਜਦ ਓਕ ਪੂਰਨ ਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਏ:

ਹੁਗ ਤਿਰੀ ਮਿਰੀ ਉਮਰ ਏਕ ਰਾਬੇ ਜੜ੍ਹਾ ਲਾਇ ਏਹੀ ਦਰਦ ਫਰਾਕ ਮੰਨਿਆ
ਜਾਣੇ ਮਿਰਾ ਤਿਰੇ ਤਾਲ ਜੁਝ ਬੰਦਾ ਏ ਤਿਰੇ ਪ੍ਰਿਯੇ ਤਾਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਗੱਲ
ਵੱਚ ਸ਼ਲਾਵਾਂ ਵਿਲੋਂ ਕੁਝੀ ਦੱਖ ਰਹੀ ਨਹੀਂ। ਲੋਨਾਂ ਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਲਾਵਾਂ ਦੀ
ਰਾਨੀ ਰਹਿੰਦੀ ਵੱਚ ਕੁਝੀ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਨਾਹੀਂ। ਪ੍ਰਿਯੇ ਸੇਵਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬ੍ਰਿਗਡ ਸਾਡਾ
ਕਾਮ ਵਹੁਨਾਂ। ਅਖੀ ਸ਼ਕਿ ਹੋਣਾ ਏ ਜੀਓਂ ਕੁਝੀ ਅਖੀਂਗਿਆਂ ਜੜ੍ਹਾ ਹਤਿਆਰ
ਹੋਣੇ ਲੋਨਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ਲਾਵਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਹਿਕਾਨ ਵਹੁਨ ਤਾਲ ਕੁਝੀ ਜੜ੍ਹਾ
ਵੀ ਵਿਹੁਨ ਦਾ। ਲੋਨਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹਾ ਵੱਚ "ਜੜ੍ਹਾ" ਦੀ ਲੋਨਾਂ ਦੇ ਕੱਲੇ ਕਾਮ ਵਾਰ ਤਾਲ
ਜਿਹੜੀ ਨੁਕ ਨੁਕ ਏ ਓਹ "ਦਰਦ ਫਰਾਕ" ਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕੱਥੀ ਕਾਮੀਆਂ ਵਾਲਾ
ਰਿਟੈਲ ਚਿੰਤਾ ਬਨਾਉਂਦੀ ਏ ਪ੍ਰਿਯੇ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਪੱਧੇ ਕੇ ਹੋਰ
ਵੀ ਵੀ ਤੇ ਦਾ "ਜੜ੍ਹਾ" ਪ੍ਰਚਾਵਾਂ ਲਿਆ ਕਮਲਿਆਂਦੀ ਏ ਨੇ ਰਾਜ ਵਹੁਨ
ਨ੍ਹਾਂ ਅਵੇਂਦੇ ਥੱਲੇਂ ਬੰਹਨਦਾਰ ਦੇ ਓਹੇਂ ਬੇਹੇ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਖੂਲਾ ਕਰਨ
ਦਾ ਹਟਾ। ਇਹੋ ਹਟਾ ਜੀਓਂ ਲੋਨਾਂ ਦੇ ਕਾਲ ਅਚਿਤ ਵੱਚ ਵਾਰ ਨੇ ਲੱਕੜ
ਸ਼ਵਾਲਾ ਹੋਣੇ ਤੇ ਪੂਰਨ ਦੀ ਦੱਕ ਚਾਨੌਂ ਚੱਹੀਤ ਵਿਚਲੇ ਬਿਨ ਕੇ ਅੱਖੇ
ਕਾਖੂਲਾ ਹੋਣੇ।

ਤਿਰੇ ਲਿਹੂ ਤਾਲ ਪੂਰਨਾਂ ਹਤਹ ਵਹੁਨ
ਵਾਲੀ ਲੋਨਾਂ ਦੀ ਵਾਜ ਕਾਲ ਵਾਜ ਏ।

ਕਾਫ਼ੀ ਯਾਰ ਦੀ ਲਕੜਾਂ ਚੱਚਾਵਾਂ ਦੇ ਕੁਝੀ ਹੋਰ ਚੱਚਾਵਾਂ ਵੀ ਕਾਖੂਲਿਆਂ ਨਹੀਂ।
ਪੂਰਨ ਤਰੀਕਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆ ਏ। ਪ੍ਰਿਯੇ ਬਹੁਰਿਆਂ ਨਕਲੇ ਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਆਹ ਦੀ ਆਖੀ ਤਾਂ ਤਰੀਕਾਂ ਕਿਵੇਂ:

ਤੇ ਤੇ ਸ਼ੇਖਦਾ ਬਾਪ ਕਿਲੋਂ ਕਿਨਦਾ ਬਾਬਾ ਪਿਤ ਵਿਆਹ ਨਾਹਿਂ
ਜੇਸ ਵਾਸੀਂ ਲੁਕ ਵਿਆਹ ਕਰਦੇ ਏਂ ਓਹ ਮਿਰੀ ਮੁਨ ਚਾਹ ਨਾਹਿਂ

میرا بھور سیلانی ہے نت رہندا پیریں بیڑیاں بابلہ پا تاہیں
 قادر یار نہ سنگدا کہے پورن میتحوں رب دا تاؤں بھلا تاہیں
 لوٹاں دی کام ہواز اوہنوں نہ چھوہی۔ گورکھ ناتھ اوہنوں سندراں
 ول گھلیا تاں نس آیا اوہنوں مرن ہاکی جھڈ کے۔ کیہ پورن دا
 ڈر انہیرے دا ڈر اے بھورے دا انہیرا لکھ دا انہیرا کھوہ دا
 انہیرا؟ کتے اوہدے من پتاںیں انہوند دے انہیر دا ڈر تے نہیں
 لکھی بیخا تے اوہنوں جنی دا میل انہوند وچ لہن جاپدا اے؟ قادر
 یار دیاں سینتر پوزیاں پورن دے من پتاںیں تے لہنڈیاں نیں پر
 وار ویڑھے تھانیں۔ من پتاں دار دا ای بھل پچھواڑا اے۔ من
 پتاںیں لکھیاں وار بولی دے پرچھاویں دیاں لکھیاں ہونڈیاں نیں
 ودھا چھوٹیا کے پنجا سدھا کر کے دوہرا چوہرا کر کے ہور لگ
 الگ نال لبیز کے۔ وار بولی دی چال دے نالو نال ہے پرچھاویں
 دی لکھت چھال۔ پورن بھورے آپ تے لتحا نہیں اوہنوں سلوان
 پیو لاہیا اے۔ درباری پنڈتاں دی وید پڑھت نر ماکھی دیاں ریتل
 سوتراں دی پڑھت اے۔ سلوان دے حکم نوں ایہو سارو دی اے۔
 پورن دے بھورے نوں سلوان دے آپئے ڈردا بھورا کیوں نہ
 آکھے۔ نر ماکھی دا دھرو دھرم جیہناں تھاں ستاں نوں مدداد بدرا
 اے آپئے بلن سرن لئی اوہناں کولوں ڈردا وی اے نت۔ جیویں
 سلوان وچوں ایس دھرو دھرم نے مدھ موہ کے راجہ اساریا اے
 ایویں ہن سلوان پورن وچوں آپناراج وارث اسارو اے۔ جدوں
 پورن بھوریوں نکلیا اے تے اوہ

! پ : بھور تازی

اے نر ماک راج دی سواری دا نواں اصیل گھوڑا۔ پر ویکھو پورن
 بھور لفظ نوں بھوا کے وچوں آپئے نابر روح دا اڈنا بھور کیوں
 کذھ وکھالیا اے سلوان نوں:

میرا بھور سیلانی ہے نت رہندا پریس بیڑیاں بابلہ پاء تاہیں۔
ایہہ مت اوہو اے بھور مادھو لال حسین دا اگم راهی۔
اڑیا بھور تھیا پردیکی اگے راہ اگم دا

پر سلوان دا ڈر بھورا نز مالک ریت دا بھرم بھورا وی اے۔ ایس
بھورے وچ گھینیدے کیہ نیں پئے تے وچوں نکل کیہ سکدا
اے ایہدی ریت داتاں نوں پوری سار کوئی نہیں۔ اوہ لکھ
انہرے دی گھرت نوں بھورے دے انہرے وچ مژ گال ڈھالنا
چاہوندے نیں۔ لکھ انہرے دی ڈھال آتے اوہناں نوں گھنی
بے وساہی اے۔ جنی دا سریر اوہناں دے قبے ہے تے کسی پر
جنی دے وچلے آتے بے وساہی وی نت دی ہوئی۔ سو لکھ دی
ڈھال نوں نز مالک راج دی سور سکھلائی ای سودھ سکدی اے:
ت تابع نال استاد ہوئے ہنر دیا عقل سکھاوے نوں

چھیاں برساں دا پورن بھگت ہویا پاندھے پوچھیاں وید پڑھاوے نوں
تیر اندازاں نے ہتھ کمان ولی دن ترکشاں تیر چلاوے نوں
 قادر یار جاں ہویا جوان پورن دم دم لوچدا سی باہر آوے نوں
کیہ پورن ایس باراں ورھے دی سکھلائی دا وکھala کرن لوچدا اے
باہر آکے کہ اوہدا دم گھٹیا پیا اے ایس قید وچ۔ قادر یار
ایس خاص شاہی سکول نوں نزا انہرا نہیں آکھیا کوٹھری آکھیا
اے پر آکھیا جانے انجے راہ جاندیاں اے (قادر یار دی لکھت دا
پڑھن اوہدی ترکھی کتعھن لے دے نال نرن وی اے تے نالو
نال اوہدیاں راہ جاندیاں کیریاں سینیاں دی گنج بحال وی)

پورن اک انہریوں نکلیاں سی دوجی کوٹھری دے وچ پا دتا
ئے گولیاں باندیاں دائیاں دے باراں برس دا خرچ پوا دتا
 قادر یار میاں پورن بھگت تائیں باپ جمدیاں قید کرا دتا
ایہہ جیہی کال کوٹھری مادھو لال حسین وی بھوگی اے متے

اک انہیری کوٹھری دیوانہ باتی

بجورے دا انہیرا (انہیر؟) گلھ انہیرے دا اثناء ہے۔ بجوریوں پورن راجکمار بن کے نکلیا اے سلوان بھانے:

ایے حص نوں دھولے پالیا میں مونہہ موز نہ خوشیاں آئیاں نوں سلوان آکھدا اے تینوں بجورے گھتیا ہائی راج گدی دا وارث بناون لئی (ویاہ وارثی دا وسیلہ اے) توں ویاہوں ای انکاری ایں۔

ایس انکار نے سلوان دا رنگ "تغیر" کر دتا اے غصے پاروں کہ ڈر پاروں؟ انکار وچوں کجھ بوجہ راج نالوں وجوگ دی دی آئی ہس۔ وجوگ پہلا پیر اے نابری ول، نز مالک ریتوں نابری ول۔

ایے نابری دا ڈر پرائیا لکھا ہویا اے نز مالک راج دے ہر پینترے وچ، غصہ ہووے کہ حکم من مرضی دا وکھالا ہووے کہ وزیراں دی صلاح دا من۔ لفظ حص نوں دیکھو ایتھے۔ سلوان نے آپنے ڈر نوں حص نال وٹا کے (تے بجورے نوں دھول آکھ کے) پتر نوں آپنا بیج وکھالیا اے۔ پر ڈر تے حص دا جماندرو بھائیوال اے نت اوہدے اگے پچھے رہندائے۔ حص دی کاث ایتھے ہے دی دو دھاری۔ پیو نے پتر دے ودھارے دی حص پاروں بجورے پایا اے اوہنوں کہ پتر آپ ای حص اے پیو دے آپنے ملکھ ودھارے دی جیہنوں بجورے پایا ہس۔ ڈر دھول وچ سنجال پالیا ہس۔

بجورے پلیا راجکمار پرتاہ توں پیا انجکھے پر اوڑک تخت دی وارث تے اوہنوں نبھاوی ای پوسی سرپر۔ ایس وارثی توں بچن کیتے اوہنوں اک ہور انہیرے وچ پونا پوسی کھوہ دا انہیرا۔ کھوہ لوناں دی کال گلھ اے۔ اوہدے وچ پے کے پورن راجکمار مرتع گیا اے۔ بجورے لکھائے سدھائے اوہدے کرپیر وڈھیج گئے نیں۔ جیویں بجورا گلھ دا اٹا اے تیویں کھوہ بجورے دا اثناء اے۔

ایں اثناء نے لکھیں کاہی من پتائی لکھت نوں دار دے چانٹے
(انھیر چانٹے) پڑھایا اے پورن نوں۔ نر مالک راج دی وارثی دا
اچیت ڈر جیہڑا دیاہ دے انکار وچ دبایا ہوا ہا آگوں اوہدے من
تے چھاؤندا گیا اے۔

پورن نوں کال گلھ دچوں کذھیا گورکھ۔ کیہ گورکھ دی امکائی
ج نویں پیو دا بنگ اے؟ پر گورکھ تے نر مالک ہے ای نہیں۔
نر مالکی ریت بھائے تے اوہ نر ای نہیں۔ اوہ نر مالک دیسیوں
باہرا اے۔ اوہدا مشھ وی راج بھورے دا اثناء اے جختے پرانے کر
پیر کپیجدے تے نویں اسریجیدے نہیں۔ تاں کیہ گورکھ دی لج
دائی دی ڈور اے جس کال گلھ دے جائے دا نازو کپیا اے؟
کیہ گورکھ دائی کال مائی دا ای سروپ اے کیہ ایہناں دونہاں
دی انھیر سور دے زل گڑیاں ای نویں دیلے دی سار مرلنی
اے؟ گورکھ مشھ وچ وی پورن انکار اتے نکلیا کھلانے۔ گورو
چھوڑیں رہن ای اوہنوں دن اے۔ رائیاں دے کام سدے نوں
راجیاں دے حکم کرودھ دا ای روپ سمجھدا اے اوہ گورکھ
اوہنوں نوریا اے ایں ڈر کھلوت دچوں کذھ کے۔ دیا ہس جو
مشھ وی دار دے اندر اے جیویں گلھ بھورا تے کھوہ دار دے
اندر نہیں۔ ہن توں نر مالک راج دا پئھ ہیں۔ سو دار دی نویں
سده ایں۔ ایسے سدھ ای اچھراں دیاں پرانیاں اکھیاں نوں نویں
لوء لاوی اے ایسے ای راج بائ نوں خلق باعث کھیزنا اے۔
ایسے ای لوٹاں دی کال گلھ دچوں رسالو جماونا اے۔ لوٹاں ایسے
کال جائے پورن نال نویں کام ہین سھوگ دی اڈیک وچ اے
ہن۔ رسالو سلوان دے نر مالک بنگ دی منی نہیں۔ پورن دے
گورکھ دے فقر چاول دی لاب اے۔ بندے دے بی دی
قدرت دے بی نال اکائی اے۔

واراں ڈھولیاں وچ نار دا کال روپ گھل کے سکنا گیا اے۔ اوتحے وار دے نورے دا مڈھ بخندی اے کال دی اتھاہ بخکھ۔ پر قصیاں وچ جئی دی کرنی دے اندر آنیا گیا اے ایہہ کال روپ۔ ایہہ رمز گھلی رچی ہوئی اے نار پاتراں دی بثروچ۔ دمودر دی ہیر وچ اسیں وکھے آئے ہاں جو رانجھے نال غینبہ لگنوں پہلے ای ہیر دیہری بیٹھی اے آپنے پیکائے وسیب ولوں۔ ایہہ دیہر اک بھیت جیہا اے ہیر دے وکھرے رہن وچ، اوہدے آتن دے آپ مہار درتارے وچ۔ نورے راٹھ دے لشکر نال بھڑدیاں تے کال دیاں ساہیاں (جو گھیاں) تھی گھیاں نیں ہیر تے اوہدیاں سنگیاں: جو گھیاں رت پیون آیاں سیس دھڑاں تے ناہیں
وارث شاہ دی ہیر دی کھیڑیاں دے گھر بہہ کے آپنے قانونی خاوند سیدے کھیڑے دے حق وچ ایہہ کلمہ آکھدی اے۔

وارث کاف تے لام تے الف بولے کیہ آکھنا جیہاں تیہیاں نوں ایہہ بول اک بھیتن نال بولے گئے نیں جیہڑی رانجھے ول ہیر دا سنیہدا کھڑن آپ اگیرے تھی اے۔ کال دے ناں نوں تروز کے اکھراں نوں اگے پچھے کر کے اک سمجھوتی بنیںدی اے ہیر ایس بھیتن لئی۔ جیویں کال دالی رمز ای سانجا بھیت اے دیہار نابر چھیاں دا جیویں ایہہ کوئی سانجھی گجھ سیتر اے چھیاں دی نر ماںکی دیہار نوں اتھلن دے کم وچ رلن لئی۔ کال دے اکھراں اگے پچھے ہوئے نیں تے کال کلا بن گئی، ہنر۔ کیہ نابری دی کاؤز نوں گجھے ہنر وچ دناؤن دا سنیہا ہے ایہہ رمز؟ رانجھے نال غینبہ لگا تاں ہیر دی کاؤز نری کاؤز تے دیہر ای شہیں رہی اک چج بن گئی اے۔

رانجھا نر مالک یا مالک نر نہیں۔ (ویہار داتاں دے حساب تے اوه نر ہے ای نہیں) ویہارو نر دا الٹ اے۔ سو الٹ نوں الٹ مل گیا اے۔ ہیر کال روپ ویہر آز رانجھے وچ آپنا جگ سیان گئی اے۔ سیان کے عاشقی وچ ڈھل گئی اے۔ بندے دے اک نویں سانجھے ون تے اک نویں ہونے جمن دی آس دا نشان بن گئی اے۔ ہن بندے کول پرانے نوں ڈھاون دی بھلکھل ای نہیں اوہدی تھاویں نواں وساون دی لگن وی ہے۔ صاحباں دی کیتی وچ جیہڑی کال چھوہ دسدی اے۔ اوه نری پرانے دے اندر بھیڑ بھاون والی اے۔ کیونجو صاحباں آپ نت پرانے دے اندرے ای اے۔ اوه وڈ مالک وڈ نر مرزا خان دے لڑکی اے۔ سو اوہدی اچیت کرنی وڈ مالکاں وڈ نزاں نوں بھڑا کے رائٹھ وسیب وچ نت مردی ونے دے قتل دی سیاست نوں بھڑکا سکدی اے پر رائٹھ وسیب دی تھاویں کوئی نویں رنگ دے وسیب دی آس نہیں دے سکدی۔ پر صاحباں دی ہے ہیر کسی تے سوئی نال کوئی جڑت ہے تے اوه ایسے کال رمز دی چھوہ پاروں ای ہے۔

بچھہ ہو سکدی اے استھان ہوئی وی چاہیدی اے بھی ایہہ شاں پیلوں تے چار قصیاں نوں اک تھاں رکھیا، وہ مرزا صاحباں نوں وچوں نکھیڑ کڈھیا پر رہندیاں نوں کیہڑے حساب اکو بستے وچ بخہ ٹرے او۔ ایہہ تریوے رنگو رنگ قصے ہے۔ گھنے فرق نہیں کہانیاں وچ تے پاتراں دی بتر وچ۔ گل نھیک اے۔ نری ایپو نہیں۔ قصہ کاراں دی آپو آپی کرت دی رنگا رنگی وی ہے۔ اسماں جیہڑا گویڈ گویڈیا اے اتھے اوه کہانیاں دے مہاڑ وچ پاتراں دی بتر وچ موئیاں سانجھاں تے نکھیڑاں سر اے۔ پر قصہ کاراں دی کرت وچوں ای اگھڑیاں نہیں ایہہ موئیاں سانجھاں تے نکھیڑاں تے ایہناں دا چالو ویہار نال تے بندے دی پوری وار نال لاگا کیہے اے ایہہ وی قصہ کار دی کرت ای کمچیندی اے سانوں۔ (ایہہ گل آپ موئیری جیہی اے تے خبرے ایہدی لوز وی ہے

کے نہیں۔ پچھن والیاں دی پچھے متے ہو ر باریک ہو وے تے باریک نروار منگدی ہو وے)۔

سکی ہیر نہیں نہ سوئی۔ اوس آپوں نہیں چھڈایا لڑ سو کھے پچھے کوالوں۔ اوس جمدی نوں مگروں لاہیا اے ماپیاں۔ اوہنوں سبھوں ماڑے گھر وچ ساہم ملی اے۔ پر ماپیاں جیہڑا اوہنوں نہیں لوڑھایا اوہ کوئی نویکھی گل نہیں۔ اوہدے پچھے پُراتن ریت ٹری آوندی اے دھیاں جمدیاں نوں نوں مارن دی کیونجو اوہناں پرانی مل بننا ہے۔ اوہ ماپے گھر ہوندیاں دی بگانیاں نہیں بگانہ ہتھ نہیں پیکیاں دی مل وچ۔ اوہ نر مالک میں دی ہو وہار گھاث نہیں سو اوہدی نج نہیں اوہنوں نج نہیں۔

جام نوں پنڈتاں جوٹیاں دا دیا ایسے پُراتن ریت نوں رمزدا اے۔ آدم جام دی چتنا اصلوں اوہا ای اے جیہڑی ہیر تے سوئی دے پیکیاں دی اے۔ پیکے دھی دی آپ مہار ہوند توں ڈردے نہیں بھئی جے اوہ ساڑی گھاث اے تاں اوہنوں ریت دے اوہلے وچ ای نیزنا چاہیدا اے ساڑی مرضی نال ساڑے لابے سر۔ جے اوہ آپ مہار تھی ونجے تاں ساڑے نج اتوں ریت دا اوہلا دی ہٹ ویسی ساڑی لہائی گلی ہو ویسی۔ چوچک تے ٹلے نوں دھڑکا اے دھی دے آپ مہار ہوون دا جیویں ہر پیو نوں ہوندا اے۔ پر آدم جام نوں تے اگونبی دس پادتی اے پنڈتاں بھئی ایہہ گرڈ ای دھی۔ سو اوہدے کول ہور راہ ای کوئی نہیں۔

سکی جمدی کال چھڑ چڑھ گئی اے۔ اوہدا پیو راجہ اے۔ نر مالکی دی نیسی ہوندا اے راجہ۔ آدم جام دا سہنسا دی نیسی تے اے۔ ایسے نیسیوں دھکلی گئی اے سکی۔ دڈی ہوندی نوں اوہدے دھوپی ماپے دی چتنا وچ پھس گئے نہیں تے اوہنوں بلے لاونا چاہوندے نہیں جھب۔ سکی نہیں مندی۔ اوہ وسیب وچ ری ای نہیں۔ آدم جام اوہدے حسن دی دھاک سن کے اوہنوں آپ درتنا چاہوندا اے۔ ایہہ حق اے دڈ مالک نر دا۔ سکی ماں دے آکھن تے باشاہ نوں سنیہا گھلدی اے ٹل جا میں تیری

دھی آں۔ اوہ نشانیاں ہال گھملدی اے جو اوہدے نال روہریاں گھیاں۔ باشاہ دا لو بھ تے جھوں گیا پر پرانی لج مز جاگ سکھلوتی اے۔ میری دھی تے دھوبیاں وانگر رہوے۔ اوں سکی نوں دریا دی کندھی تے باغ لوادتا اے تے دھوبی پیو نوں چمن دا سنجیکہ دے دتا اے۔ یا متنے آپنے لو بھ تے پڑوہ پاؤن لئی کیجا ایہہ۔ باشاہی باغ وچ ای سکی نوں شہزادے پنوں دی موزت موہیا اے۔ باشاہی باغ وچ ای شہزادہ اوہنوں آن ملیا اے تے مل کے وچھر گیا اے۔

سکی ہیر نہیں۔ اوہدے اندر اک دوہر اے۔ اوہ آپنے باشاہی پچھے نوں چھڈی وی ٹیٹھی اے پر آپنی اجوکی کمی ہوند وچوں وکی لکھنا چاہوندی اے تے نکلن واسطے اوے پچھے نوں ہتھ گھتھدی اے جس اوہنوں جمدی نوں رد کڈھیا۔ جیہرا اوہنوں ہنداؤن سجاون والی جنس کر کے مز قبولن نوں تیار اے۔ ایہو سکی دی بھل اے اوہدی گبل۔ ایے وچ (متنے ایے گبل پاروں) اوہ پنوں نوں ملدی اے تے وچھر دی اے۔ سکی ہیر نہیں نہ سوٹی۔ ایہہ دونویں دیاہیاں نہیں۔ ایہناں دا عشق دیوار ہے کے قانون نوں ثابت نہیں رہی دیندا۔ سکی ابے ان دیاہی اے۔ اوہدے عشق نوں ایہہ حد نہیں لکھی پئی۔

پنوں رانجھا نہیں اوہ آپنی ماں کہوند تج کے سکی نوں ملن نہیں آیا۔ اوہنوں شاہزادے نوں کرداں سوداگر بخشنصور لیائے نہیں آپنے لب پاروں تے آپنے لب پاروں اکی اوہنوں چھانبہ بخھ کھڑتا نہیں سکوال۔ پر جس سکی نوں پنوں ملدا اے اوہ باشاہی باغ وچ وسدیاں وکی کمیاں دی دھی اے۔ اوہدا پیو اتا چمن دا سنجیکدار ہوندیاں وکی دھوبی اکی اے۔ سو پنوں دے عشق وچ پند وکی آپنے پچھے دا گاؤن تے ہے پر اوتنا اکی جتنا سکی وچ ہے۔ پہلے میل تائیں اوہناں دا عشق اوہ واتا اے۔ ماں کہوند تے کمی ہوند دے وچکار کتے۔ دونہاں ہونداں نوں رکھدیاں دونہاں کنوں سکھل گھن دا چارا کریدا اے ایہہ عشق۔ مل دافی دے ندھ مول دا

تزوڑ نہیں اجے ایہے۔ مل وان دیہار دے اندر ای رانچھ مالکی تے کمی
سیپ دے ڈچکار آن اڑیا اے۔ ایہے ڈچکاری تھاں اے وپار دی۔ وپاری
سوداگریں دا آسرا بحالدا ایہے عشق اوہناں دے لائے دا مہرہ بن گیا
اے۔ کروان سوداگر بھنجور دیاں پتاں دی سہولت لین لئی پنوں نوں
کچھوں گھیر آندے نہیں تے کچھ دی باتشایی ویچ آپٹا کاروبار پجاون کیتے
اوہنوں مز کچھ پجاون لئی بے سرت کر کے بخہ ندے نہیں۔ وپاریاں
دا گھولیا نشہ ای بے سرت کریندا اے سی پنوں دوہناں نوں۔

پر قصیاں دیاں سوائیاں وچ لوٹاں دا اصل ہان زلینغا اے متے بجاویں اوہ آئی اوں دیلے جد لہور دربار دی اخیری لوٹاں نز راج سیاست دا پڑھار کے زل کھپ گئی آہی پر دیسیں۔ ڈھائی ہزار درھے پرانے مصری کنعانی دیسیب دی وار وچوں نکل کے یوسف دی کہانی فارسی قصیاں وچ وڑی تے نال زلینغا وی آگئی۔ مژ فارسی توں چنجابی وچ اتری تے انھوں صدی دے دوچے ادھے انگریز راج دی اساري دیلے مولوی غلام رسول دی لکھت راہیں چنجابی قصے والیاں عاشقان دی لڑی وچ لگ کھلوتی۔ قصہ تے یوسف زلینغا دا مولوی صاحب توں اگیرے وی لکھ بیٹھے آہن کھیں۔ برخوردار صدق لائی عبد الحکیم احمد یار۔ ہور وی ہوں متے۔ پر مولوی صاحب زلینغا دے عشق نوں جیویں قصے دا مول بنایا تے آپنے حساب ایس عشق دیاں وندیاں رنگاں دا ویروا کرن لئی زلینغا دی کتھ نوں جیویں پساریا اوہناں توں پہلاں کے نہیں کیتا۔ اوہناں دی لکھت حب چھاپے چڑھی تے عاماں تائیں چنج گئی۔ سو ایہہ مولوی صاحب دی ویتری زلینغا ای اے جیہڑی اگوں لوک وچار وچ وی۔

ایس زلینغا دے محلیں یوسف پتران وائگ پلیا تے جوان تھیا اے۔ زلینغا ایس پتر نوں بھوگن لئی لوٹاں وائگ اتاولی تھی گئی اے تے یوسف دے انکار تے لوٹاں وائگ ای کھسم کولوں سزا دیوایس انکاری پتر نوں۔ لوٹاں وائگ زلینغا وی نز حاکمی دے زور تے ای نز حاکم دی تیج اوہدے بیٹھوں کھسکا کے اوہدے پتر نوں دیوٹی چاہوندی اے۔ اتوں نز حاکمی دی منی منوائی شرع وچ رہندیاں وچوں آکھدی اے بھناں ایس شرع نوں

کے جیلے۔ زلینغا نر حاکم دئی مان تران دی بھکھتے ایس بھکھت دی چلائی
سیاست دی پکڑ وچ آگئی اے۔ اوہ یوسف دے خاب خیالی عشق دے
بھلاوے دے وچ مصر دے حاکم دی ووہنی بن گئی اے۔ مصر دے حاکم
وی اک باتشاہ دی دھی ہوون پاروں ای اوہنون پرنایا اے۔ نر حاکی دی
پکڑ نے ای زلینغا دے عشق نوں اوہدی مlap تانگھ نوں بھوگ دی بھکھت
بنادتا اے۔ یاں انج آکھو جو اوہدا عشق نر حاکی نال نجھا پاروں ویہار
دے مول دا سچیت تابر نہیں تھیا سو عشق نہیں رہیا۔ اچھیں بھوگ دی
بھکھت بن ڑیا اے۔ ہاں جس ویہار ایس عشق نوں نجھیا اے ایہدا ست
گوایا اے ایہہ اچھیں کھوردا وی اے اوہدے نال۔ ویہار نوں مندیاں
ماندیاں اوہدے ویڑھے وچ وسدیاں پھیڑ وی مچاوندا اے پر ویڑھیوں باہر
نہیں جا سکدا۔ مولوی صاحب ہار ملن والے نہیں۔ زلینغا نوں عاشق بنایا
ہانیں پوند۔ سو توڑ عاشق ای رکھنا چاہوندے نمیں اوہنون۔ کھسم مولیا تے
اوہ محلاب وچوں نکل کے سڑکاں اتے پئی ریل۔ حسن جوانی نہیں پران
ونجائے پر یوسف دی تانگھ نہ ونجائی۔ سمجھو نر حاکی دتا درجہ حسن پاروں
زلینغا دی بھوگ بھکھت جھوں گئی اے۔ کام سوں گیا اے تے عشق مڑ
جاگ کھلوتا اے۔ پر قصے دی ریتل بنتر ایس عشق نوں ویہار دا تروڑ
نہیں بفن دیندی پھیر وی۔

یوسف نبی دی دعا زلینغا نوں حسن جوانی پرتا دتی پر اوہ یوسف حاکم نال
پریخ کے دت راج محلیں دنخ وی۔ ہیر بفن والے راہ تے اوہ تاں پوے
جے قصے نے یوسف نوں رانجھا بنایا ہووے۔ یوسف رانجھے ہار بھراواں دی
کھار پاروں ای گھروں بے گھر تھیا اے پر اگوں اوہدا راہ ویہاروں باہر
ول نہیں ویہار دے دھر اندر ول اے۔

اوہ پورن واںگ کھوہے وی گھیجا۔ پر کھوہوں نکل کے گولا بُیا تے
گولیوں وزیر تے وزریوں حاکم۔ اوہدی کہائی اوڑک حاکم بنن دی راج
کماون دی کہائی اے۔ عشق کماون لئی چاک تے جوگی بن کے ویہار

تال بھردا پون دی کہائی نہیں۔ اوہ انکھت حسن دا نشان اے انہوڑ عاشقی دا
نہیں۔ زلینغا دھگائے نیتبے لے کے اوہدی کہائی وچ آؤزی اے۔ اوہدا زلینغا
تال نیتبے کوئی نہیں پر مولوی غلام رسول تے عشق دا قصہ کرن ٹرے سن:
نظم لڑی وچ لفت پنجابی مولیٰ عشق پروداں
دن کالی وچ بھر برہوں دے داغ دے دا دھوداں
سو اوہناں زلینغا دی سک نوں قصے دا مول بنا کے زلینغا دی کہائی نوں
یوسف دی کہائی اتے بھارو کیتا پر قصے دی ریتل بنتر اخیر جنی دی سک
نوں حاکمی دی سیاست تے رہریت اے گے نوا دتا۔

زلینغا دا اکو اسا عشق زمالک رہریت تال کھیہندا تے ہے پر کھیپہ کے
ایس رہریت دے پالن ہار مل دیہار نوں پندا نہیں۔ اوں دی چھیت
نابری نہیں بندا۔ اچیت کھیپہ کھن توں ٹل کے انت چھیت تابعداری وچ نبڑ
جاندا اے۔ تے قصے دے کھن وچ عشق دا بھارو ہوون عشق نوں
اوڑک ہولیاں ہوون توں بچا نہیں سکدا، سگوں ہولیاں کرن وچ ہتھ ای
پواندا جاپدا اے۔

ایسے پاروں قصے وچ زلینغا دا تاں موہرے نہیں متے پر وت دی ایہہ
خبرے مولوی غلام رسول دے زلینغا بارے کہتے اپارے پاروں اے جو
یوسف دا تاں موہرے ہوندیاں دی اوہناں دی کتاب تار سدیندی اے۔
”مولوی غلام رسول دی یوسف زلینغا“۔ تے خبرے ایسے پاروں ای عبد الحکیم
دے پرانے تھے دی 1914ء والی چھپت دا تاں ”احسن القصص“ مسمی ہے
زلینغا پنجابی“ لکھیا گیا۔ ایہہ دی ہو سکدا اے جو توڑے عبد الحکیم، صدیق
لالی، برخوردار تے مولوی غلام رسولوں اکیتریاں ہور قصیاراں زلینغا دی کہائی
نوں کھن وچ بھارو نہ کیتا، اوہدی سک نوں اوہدے دکھ نوں چھوہیا پر
پساریا نہ وت دی زلینغا دا پنجابی قصے وچ اتارا لوک من وچ اوہدے ہیر
سکی سوٹی بن سکن دی وت دا ایرا جگا گیا تے مولوی غلام رسول دی
لوک من دا مہماز من کے ای زلینغا دے درد نوں قصے وچ بھارو کرن

نڑے پر قصے دے ریتل نھاٹھر اگے جیہوں اوہ روایت آکھدے نیں پیش
نہ کئیغی نہیں۔ لوک من دے چھوہے سراں نوں آس دیتوںیں اوہ چھیں۔
پر اوہناں جبھے علم دار بندے لئی سچیا کم تے روایت دا نجھا ای ہا۔

کیہہ ہوکا دیندا اے قصہ یوسف زیلخا 1870ء دے پنجاب وچ، انگریز راج
دے آندے نویں رنگ دے نرمالی دیہار دے وگ تگ پر دیاں۔ کیہہ
ایہہ جو ایتحوں دی قصہ کاری، لوک ریت دی شاعری، جنی دی عاشقی نوں
دیہار تابری دا مول بناون والی پرانی کارتوں توبہ کر بیٹھی اے کہ ایہہ
جو ہن ایس تابری دی لوز ای نہیں رہی، دیہار دے نویں رنگ نے
سارے دلدر دور کر دتے نیں؟ یوسف دی حکومت پکیری تھی اے اناج
دے کال نال نیز نہیں دی حکمت پاروں۔ سیائے حاکم نے جیہدے کوں
آپنی کل والی ربی سوجھ وی آہی بھری فصل دیلے سو لے بھا ان وہاں کے
سرکاری بھزوں لے بھر لئے آہے۔ تے جد اوڑ گئی تاں اوہو ان خلقت
نوں وچ کے خزانہ وی بھریاتے لوکاں دیاں دعائیں وی لئیاں۔ جدوں
مولوی غلام رسول قصہ لکھن بیٹھے نیں تد وی ان دی گھنی سوڑ آہی،
ارار دیاں سرس ضلعیاں وچ وی۔ پار تے اصولوں کال ہا۔ کیہہ مولوی
صاحب دا کیتا قصہ مت پیا دیندا اے نویں راج نوں یوسف ورگا آہر
کرن دی کہ نویں راج دے کیتے آہر نوں سلاہوندا اے پیا اوہنوں
یوسف ورگا آکھ کے؟ یوسف نوں تے مندی وی آہی نویاں حاکماں دی
کتاب۔ مولوی صاحب ڈھنی سٹی وی آہی ایہہ کتاب آپنے علاقے وچ
پسیاں مشریاں راہیں۔ بابل دا التھا وی دوابے دیاں پنڈاں تھاواں تے
اپنگیا ہا چڑکنا۔ بابل دیاں کھائیاں تے نکیاں نکیاں پرچیاں راہیں
ہزاراں دی گنتی وچ وندیندیاں آہیاں۔

موکی دی توریت جو اجکل ہے مشہور اتحائیں
بعض اعانت اس تھیں پکڑی ویکھے مطابق جائیں
یوسف دا قصہ وی دور پار دیسوں آیا ہا۔ کیہہ دور پاروں آچڑھے انگریز

حاکماں دے رنگ روپ تے تج ویج اوہناں دی سیاست تے پر بندھ ویج، کوئی یوسفی جھاک بھائی اے ایتھوں دیاں نویاں مالک میلاں جیہڑی اوہ آگوں خلقت نوں وی وکھاوی چاہوندے نیں۔

دراؤیاں اوپریاں دیساں والے قصیاں ویج آکے کوئی نیڑے ہو کے آپنے بن ویندے نیں سُنیراں لئی، ایہہ گل وی ویکھن گوچری اے۔ نیڑے تے دوری دا جاپن وی بھلیو بھلی اے۔ حاکمی نیڑے تے دوری دوہاں نوں درتیندی اے۔ دوری تے ہویا ای حاکمی دا مول ٹھہ۔ حاکم دنیل والا ساک بندرا ای دوری سر اے۔ کوئی جی دوجے دی کیتی کے رنگ ویج وی آپنے لیکھے نہیں لا سکدا، دوجے نوں کے رنگ آپنے لایا ہے لئی درت نہیں سکدا جد تائیں دوجے نوں آپنے نالوں اصولوں وکھرانہ کر لوے۔ ایس اصل دوری نوں حاکمی ایس اصل رنگ ویج نہیں وکھال پرچار سکدی۔ لہنوں کجھ ہور بنا وکھالن پرچارن حاکمی دی مجبوری اے اوہدی لوز اے۔ کدیں اوہ ایس دوری نوں قدرت دی بٹائی رنگ روے دی دوری درتیندی اے کدے علم چج تے گن دی۔ کدیں ایس دوری ویج ڈر دا رنگ بھریندی اے کدیں موہ دا۔ کدیں ایہدا سرروپ ڈاڑھ ہے کدیں سوہن، کدیں زوراوری کدیں چاہل چاڑھ۔ پر ایہہ دوری دنیل نوں پوہ تاں ای سکدی اے، اوہنوں قابو کرن دا دنیل رکھن دا رچھ تاں ای بن سکدی اے جے اصولوں نیڑ بن بولے دوری رہوے پر دلاں دے اندر گھر کریندی جاپے۔ دل دوڑی نوں پوچن۔ کیہہ ایہہ وی کم ہے یوسف زیخا درگے قصیاں دا 1870ء دے پنجاب ویج؟

قصہ کاراں یوسف زیخا دے قصے نوں احسن القصص ای آکھیا اے۔ قرآنی تاں ہے ایہہ۔ پر فارسیوں آئے قصے ویج گھنیاں گلاں عبرانی روایاتاں ویچوں سن (مولوی صاحب تے آپ مژہ تھہ پایا عبرانی ریت نوں ”موسیٰ دی توریت“ رائیں۔) کجھ دار کاراں ہاڑیا ہے جو یوسف کہانی دا ویلا 1550 توں 1720 (میکھوں پہلاں) دے وچالے ہو سکدا اے۔ دار

کاراں دا آکھن ہے جو ایسہ وارا مصر وچ کنعانی اثر دا وارا ہے ایس
وارے دیاں مصری باتشاہاں (فرعوناں) دا پچھا وی کنعانی سامی دیںدا ہے۔
سو اوہناں چونویاں کنعنایاں نوں وڈے بندوبستی عہدے دتے۔ ایسے وارے
ای مصري واہکاں دی واہی بھوئیں اتے باتشاہاں دی مالکی لاگو تھی۔ باتشاہ
مالکی دا بدھا حق ہالہ کر کے لگرا ہون لگ پئے تے ہالی اوہناں دے
مزیرے تھی گئے۔ (پروہتاں دی بھوئیں نوں باتشاہی اگر ای دی چھوٹ
آہی۔ پروہت آپ مالک آہے تے واہکاں کنوں آپ ہالہ اگرا ہوندے
آہے)۔ وارکاراں ایسہ وی گویزیا ہے جو بھوئیں اتے فرعوناں دی مالکی
لاگو ہوئی کیویں۔ سکھال دیلے حاکماں ان وہاج کے سانبھے لینا۔ اوڑ لگنی
تے اوہو ان لوکاں نوں چا وسپھنا۔ جیہناں کول ان بدے دین نوں کجھ
نہ ہونا اوہناں بھوئیں دی مالکی باتشاہ دے ناں چا لاوٹی۔ جیہناں کول
بھوئیں وی نہ ہوئی اوہناں شہر دنج کے باتشاہی امیراں دے گولے بن
وینا۔ ملکر بدے سریوں دیچ دینا۔

قصے دیںدا ہن جو یوسف گولا تھی کے مصر بزاریں آؤکیا۔ مصر دے
عزیز (وزیر؟) دے گھر پل کے جوان تھیا۔ عزیز دی زال دے آکھے
یوسف بھوگ نہ کیتا۔ تے بندیخانے پیا۔ اوتحوں پئنے پڑھن دی خاندانی
دات پاروں باتشاہ تائیں چُبا تے اوہدا صلاحکار تے دت وزیر لگ گیا۔
ایسہ ساری کجھ اوں وارے دی منصری وار دی پڑوار جاپدی اے۔ پڑوار
تیسیں سمجھدے ای او، اوہ کجھ اے جیہڑی وار دے لمبرے پندھ نوں دنج
جوڑ کے جیوندیاں دی کہانی بناؤے تے وار دے واپرے درتے چ نوں
کہانی دے چتارے چ راہیں رمزے۔ باہل وچ یوسف دا آکھیا دیکھو۔
تو ان دے دیاڑے میں تہاڑی بھوئیں فرعون کیتے دہاچی۔ ایسہ دانے
تہاڑے لئی نیں تیسیں یہو ایہناں نوں---

(جھاڑ دا) پنجواں حصہ فرعون نوں دیو۔ تے رہندے چار تہاڑے۔ پیلی
گذن جو گے تے آپنے کھاون جو گے تے آپنیاں گھردیاں تے بالاں

تے یوسف مصر دے ملکھ اتے ایہہ تورا تورا جو ہن تاہیں ہے۔ جائے فرعون کل بھوئیں دے جھاز دا پنجواں گھنٹی پروباتاں دی بھوئیں چھڈ کے اوہ فرعون دی نہ تھی۔” (توریت)

عبرانی ریت دینندی ہے کیویں واکپ بھوئیں دی ماںکی باتشاہ دے حق وچ چھوڑن تے مجبور تھے۔ قصے ایہہ نہیں دیندے۔ قصے انحصارھویں توں سولھویں صدی (مسیحیوں پہلاں) دیاں کنعانی بندوبستیاں دی انکل نوں پڑواردے نہیں۔ پر ایس انکل راجیں واہی وانماں دا آپنی بھوئیں نال سیندھ کیویں ہوروال تھی گیا، اوہ آپنی بھوئیں واہوندے حامماں دے مزیرے کیویں بن گئے آپنی کیتی آپ رکھن ورتن دا حق اوہناں کولوں کیویں کھس گیا، ایہہ گل قصے گھسا جاندے نہیں۔ ایہہ گل گھساون ای سمجھو قصیاں دی بتر دا گجھا مول انگ بیا۔ ایہہ قصیاں دا اچیت اے سمجھو۔ لیہنوں چیتوں چھکیکن نال قصیاں دی کتھی پڑوار وچوں ویہار نابری دی چنگ وسم گئی۔ تے زلخا دا عشق ہیر دے عشق کنوں وکھرا تھی گیا۔ یاں انخ آکھ لو جو قصیاراں عبرانی ریت والی پڑوار نوں انخ دینیا تے انخ پروتا جو اوس وچوں ویہار سو بجا بن گئی۔ جے قصیاراں آپنے دیلے وچ درتیندی ورتن دی پرچول کیتی ہووے ہا، جنی جنے دے تے جی جی دے لیاں ساک پچھے حاکمی ماںکی باندھاں اوہناں نوں ایویں رڑکن ہا جو آپنی لکھنی وچ اوہناں نوں ہروں بھروں ایس رڑک نوں راہ دیوئی پوے با تاں متے پرائیاں ولیاں دی گل نوں وی اوہ ہورویں پشن پروون ہا۔ پنجابی قصیاراں تاں قصہ گھدا سگواں فارسی قصیاراں کنوں اوہ وی گھنا جامی کنوں ای جیویں مولوی صاحب دسداے نہیں:

ایہہ تفسیر غزاں وچوں اکثر مطلب پائے
حال زلیخا جامی کولوں جیوں سنئے وچ آئے۔

توڑے ایہہ گل ابے کھوجن گوچری اے جو کیہڑے کیہڑے فارسی
قصے یوسف زلیخا دے ہور اتھے آئے کدوں آئے تے کتنی پوہ اوہناں
دی اتھے پئی۔ ایہہ کھونج تے متاں فارسی سیانیاں کیتی ای ہودے جو
جامی کنوں پپلوں ایس قصے دی بتر کویں بٹی نسری کیہڑے کیہڑے انگ
ایہدے وچ کدوں جڑے تے کیوں جڑے۔ پر ایہناں کھوجاں تائیں
اپڑ نہ ہوندیاں وی ٹلویں جیہیں چھیر جامی دے قصے نال کر دیکھنی چاہیدی
اے ایہہ جاچن لئی جو پنجابی قصیاں وچ جیہڑی پڑوار اسال پڑھنے آں
اوہدا فارسی قصے والی پڑوار نال کیہ جوڑ اے۔

سراپا فارسی قصیاں دا وی ریتل انگ اے تے پنجابی قصیاں دا وی۔ ایہہ
ویردا وی ہونتا چاہیدا اے۔ جو ایہہ کتحوں تے کیوں ٹریا تے قصے وچ
کویں جویا۔ پر سراپا جیوں قصیاں وچ آیا اے اوہ پاتر دی دس گھٹ
پاؤندما اے تے شاعر دی وچارنی، اوہدی ریت چون تے اوہدی لکھت دے
مول مہاڑاں دی دس گھنیری سو گل سراپیوں نور دیکھیئے، زلیخا دے سراپے
دی منجھے کلی توں۔

سرمیش کوہ اما سیم سادہ
چو کوہے کز کمر نیر او فتاہ
بدال نرمی کہ چوں افسردیش مشت
بروں رفتے خمیر آسا زانگشت
زدست افشار زر اکنوں خمش شو
بیا دز سیم دست افشار بشنو۔

پچھاڑکی اوہدی پہاڑ اے پر نرول چاندی دا جیویں کوئی پہاڑ ہجکی (کمر)
توں یئھ آپیا ہووے۔

نرمائی انخ سمجھے جے منھے بھریں تے خمیر وانگوں انگلاں وچوں نکل ونجے۔

ہتھوں نچڑنے سونے دی گل ہن رہن دے۔ آتے ہتھوں نچڑنی چاندی
دی گل سن (یاں ہتھ نچوڑنی چاندی دی؟)

ایہہ اُنگ سو بھا سانوں قدرت دل کھڑکے دھن دل موڑ لیائی اے۔ پہاڑ
وچوں چاندی نکل آئی اے۔ جیویں پہاڑ ہوون ای چاندی کڈھن واسطے
قدرت دل جاون ہووے ای دھن واسطے، جیویں قدرت دا دھن بن ونجن
قدرتی امر ہووے۔ اگوں کمر (ڈھکی) والی لفظی کھمیدہ
وچ آگئی اے جیہوی سریر دکھالے نوں شعر کلا دکھالے دے یئھ کرن
دا اپرالا اے متن، کہ سریر دکھالے نوں کلا کرتب نال سجاون دا۔ سریر
نوں قدرت دی ان مشت وڈیائی نال مجھہاکے دھن دی ان مشت موہ دے
لیکھے لائی اے ایہہ اُنگ سو بھا دھن تے واشا دا بھنڈار اک کر گئی اے
تے شعر کلا دی کارگیری نوں ایس بھنڈار آتے ورتاوا بنا کھلباریں کہ
وچوں۔ اک گل ہور دی اے۔ قدرتی حساب سر پہاڑ اپر ہوندا اے تے
ڈھکی تخلی۔ شاعری ایس حساب نوں پٹھا کر کے کیہ پی دسدی اے۔
کیہہ ایہہ جو کام قدرت دا ٹھنڈھ اے یاں ایہہ جو جنی دی ٹھنڈھ قدرت دا
ٹھنڈھ اے؟ کیہ جنی دا سریر دیہار دے بٹائے ہوئے قدرتی حساب وچ وگن
پاؤندما اے ایس واسطے لہوں دھن بنا کے ای پچایا جا سکدا اے؟ مژ ماں
نوں خمیر آکھ کے سریر سواد نوں ٹسکر سواد نال مجھبیندی اے اُنگ
سو بھا۔ چھوہ تے چکھ نوں رلا کے پر نال ای نکر دی بھکھوں دھن دے
ہاڑیے دل پرت مکدی اے۔ ہتھ نچڑنا سونا دسدے نیں ایرانی باتشاہ خرو
پرویز کول ہا۔ سونے دے ایس پولے گیند نوں اوں ہر دیلے ہتھ وچ
پیا مدھنا۔ ایہہ زم سوتا گئے آئے وانگ انگلاں وچوں نکل دینا۔ کھیں
آکھدے نیں جو ایویں ات آہی ایہہ باتشاہ نوں پر کچھ آہندے نیں
ہتھ دا کوئی روگ ہاں جیہدا دار دیہہ دیسا ہاشاہی طبیباں۔ گل جو دی
ہووے ایس تے ایقی جائے آں جو دھن نوں ہتھ دس کرن دی نت
وچھنبار بھکھوں دھن نوں آپٹا اُنگ بناون دی دھن نال دھن ہو ونجن دی

لت یاں روگ ته بئی اے جد واهی دی کلائی ماکلی والے دھگان راہیں
حاکماں دے ہتھ وچ اکٹھی تھی اے۔ مصری فرعون ہوون یاں ایرانی
خسرو تے بھادیں ہرات دے تیموری ترک سلطان جیہناب دے دربار نال
مولانا جامی دا لاگ ہا، چھوہ سوادوں مھن جھل تائیں ایسے پندھ راہیں
اپڑیا جو اپڑیا۔ جد اجھ دھن بئی، اجھ دے دیلے (دھرتی، جنی دا سریز کرنہار
دی سکت) ماکلی دی باندھ وچ بجھ کے دھن نال ٹلے تاں اجھ سواز اجھ
راہیں ملاپ سواز مل ہاڑے نال دٹ گیا۔ تن چھوہ دی تھاں دھن مددھنی
نے مل لئی۔

سو شاعر آپیاں پڑھا کاں نوں خسرو پرویز دی جاتے بھا کے اوہدا روگ
یاں اوہدی لت ماں دا موقع دیندا اے۔ شاعر دی کلا دا کمال تن نوں
دھن بناون، ہتھاں نوں قدرت دی دلی چھوہ توں ماکلی دی دلی دھن مددھنی
تاںیں پجاون اے۔ ”دست افشار زر“ یونی دی رمز وی ہے (ویکھو حاشیہ
قصہ یوسف زلینا چھاپ نول کشور) پہ اتن کال وچ یونی اجھ دی رمز کر
کے پوجیوندی آئی۔ اتھے یونی ماکاں ہتھ آیا دھن اے مل واتاں دے ہتھ
نوں لگا دھن ہاڑے دا روگ اے۔

ہیر دی پوری کہانی وچ اسیں ویکھنے آں ہیر کیوں آپنے سریر نوں رانچہ
دھن نہیں بنن دیندی تے مختی بئی جنیں دے سانجھ اپجاۓ رزق نوں
رمز بندی اے آپنی ملاپ سکت دی۔ (چاک دی پوریوں جوگی دے چینے
تاںیں اک مہین کیرا ہے ایہناں رمزاس دا) پہ ایہہ ایسے پاروں ہے جو
ہیر دی کہانی ہے ای اجھ نوں دھن بنن توں ورجن دی کہانی۔ دھن بنی
اجھ نوں مز کرنہار دا تت ست بناون دی لوز نوں لو بھ دی ڈھال وچوں
گال ستارن دی لوز دی کندہ توں لو بھ دا چھاننا بناون دی کہانی۔ پہ ایہہ
کہانی اسری اے دار دی اوس پڑھت سر جیہڑی مختیاں تے ماکاں دے
اصل کساکوں اکھ نہیں پڑاوندی مخت ماکلی کیوں بندی اے ایہہ پڑھنوں
پڑھاؤں نہیں ملدی۔

جائی دے قصے وچ یوسف زلخا دے وصال دا حال دیکھو:
از اں رو گرد اول بوسہ راساز
کے بر خوان از نمک ہے باشد آغاز
نمک چون شور شوقش بیشتر کرد
دو ساعد درمیان آں کمر کرد
بزری آں کمر تا بردہ رنجے
نشانے یافت از تایاب گنجے
میان بستہ طلب را چاک ک دھست
از اں گنج گہر درج گہر جست
نہادش پیش آں سرو گل اندام
متغیر گھنے از نقرہ خام
نخازن بردہ سوئے حقہ دستے
نہ خائن داد قفلے راشکستے
کلید حقہ از یاقوت تر ساخت
کشاڑہ قفل در دے گوہر انداخت
کمپیش گام زد در عرصہ ٹنگ
زبس آمد شدن شد عاقبت لنگ
چون نفس سرکش اول تو سنی کرد
در آخر ترک مائی ڈمنی کرد
دو برگ گل جدا از یک ڈگر شد
دو شاخ ارغوانی تازہ تر شد
شبانگہ تشنہ لب برخاست از خواب
ہے گئیں بر کے سر زد در پئے آب
شد اول غرق و آخر با خوشی جفت
بروں آمد بجائے خویشتن خفت

التحا: اوں چمن توں وڈن مناسب سمجھیا کیونجو دسترخواں آتے بسم اللہ لوں توں ای چنگی رہندی اے۔ لوں جد اوں دے شوق دا شور ودھایا تاں دو بانیں اوں کمر وچکار کیتیاں۔ اوں کمروں پیٹھ اوہنوں بے نقصانیا نشان تایاب خزانے دا لھ گیا۔ گھنا چست تھی کے نوہ تے لک بدھوں۔ تے اوں جواہراں دے خزانے وچوں اصل جوہر والی ذلی لوزن لگا۔ گلاب بدن سرد سائنس دھریوس کوری چاندی دا جندرے وجہ کندہ۔ نہ کے خزانچی ہتھ پایا ہا کندے نوں نہ کے چور ای جندراء بھدیا ہا۔ کندے دی چابی چمکلیے ہئے یا کاٹویں لعل دی بنایوس۔ جندراء کھول اندر جوہر وگایوس۔ سوڑے پڑیں اوہدا کیت بھجا۔ گھنی آونج پاروں اوڑک لگا ہو رہیا۔ پوند تے نابر نفس ہار اسواری کیتیوں پر اوڑک پینکھ چھڈ گیا۔ دو گل پتیاں اکدو جے کنوں نکھڑیاں۔ دو ارغوانی ٹاخائی سرس تھیاں۔

جد رات دیلے تریہایا اٹھیا نیندروں پائی بحالدا چاندی بدن ول آنکھیا۔ آتے ٹل لایوس۔ پوند ڈباتے اوڑک خوشی جڑیا۔ باہر آیا تے آپی جائیں ستا۔“ ایپہ میل لوں توں ٹریا تے پائی تے مکا۔ پر پوند ای میل تانگھ نے دھن بحال دا روپ وہا گھدا۔ یاں آکھو جیہڑی عام ئکسر لوز ورگی تانگھ جاپی آہی، لوں دے تاں تاں اوہ پھی نتے دھن لو بھ سہی ہوون گلی۔ سریر سریر نہ رہے۔ باہروں چاندی ٹھی گئے تے وچوں ہیرے۔ مژ دھن رمزان سمجھ سجھا ای سدھی زوراورگی دیاں رمزان تاں وش شہ کر سکھیاں۔ جنی دا جادوں انگ پڑ بن گیا تے جئے دا اتھرا انموڑ گھوڑا۔ ملاب دا قدرتی ایل زوراورگی دے پک چنڈ کرتب دا وکھالا بن گیا تے ملاب ترگ مل ماری دا سواد۔ دھن دھگان دا پھل ائے دھن سواد دھگان سواد ای اے۔

اسیں آکھ تے آئے آں جو ایس میل دی رمز کاری لوں توں چھوٹیجی تے پائی تے کمی پر

ب سیمیں بر کہ سرزد در پئے آب
وچ آب زا پائی نہیں اوہ سیمیں بر دے لائے تاں چاندی دی چمک بن

گیا تے عزت وی۔ عزت پتہ نہیں چاندی لیں پاروں اے کہ جنی دا
 سریر جت لیں پاروں کہ دوہاں پاروں۔ چاندی تے سریر اک جو ہوئے۔
 ”بر، کچھ، کچھ، بک، انگ وی اے تے بیابان میدان وی۔ سو سریر چاندی
 دا بے اوڑک پڑ بن گیا اے جسٹے پائی دی بحال جیہڑی جیون دی مڈھلی لوز
 اے دھن چپکار دے لو بھ وچ گواچ گئی اے۔ (ایہہ گواچن خبرے
 اوس پندھ پاروں جیہڑا لفظ آب تے لفظ پائی نے بندے دے وسیب وچ
 کھا اے ایہناں لفظاں دے اندر آکیا گیا اے کیونجو آب والی آب پائی
 دی پان وچ وی ہے)۔ جنے دا ندر والا من پائی دی تس نوں دھن دلی
 رونق تے سو بھا دی چس نال بجھاون والے ان ہوئے آہر وچ جت گیا۔
 پوند وی لون والی رمز نے زی ئکسر دی قدرتی لوز ای تاہی گئی لون دی
 رمز دسترخوان وی نال لیاں اے۔ دسترخوان راہیں رنج ہجیاں سواداں دی
 ون سون وی آئی اے تے نال ای ریتل دعویٰ چج وی آیا اے جیسے ملکر
 دی قدرتی لوز نوں رنج ہجیاں دی کتابی چج سکھلائی دے حوالے کر دتا
 اے۔ انچ سبی ہوندا اے ایس رمز توں جیویں جٹا آپنی قدرتی لوز پاروں
 آپنے عشق پاروں ایہہ بھوگ نہیں بھوگن لگا اک منی پرولی ریت دا چلایا
 چلدا اے پیا اوہ جس اوہدے لئی ایہہ آہر دیتريا اے۔ لفظ ”ساز“ وچ
 اک سینتر تیاری دی وی اے۔ کوئی اچیعج تیاری سفر دی جنگ دی ڈھکویں
 وست ولیوے نال۔ دیکھو اتھے وی سراپے والی کلی دانگ سریر نوں دھن
 بناوندی رمزکاری کیویں اک تلکواں جیہا پر چھاؤں قدرت دل سینیاں دا
 وی چلائی آوندی اے۔ لون توں شور دا شوق کیویں کلراٹھیاں گھانیاں
 ول اردا اے کمر راہیں تے کمروں یئھ دی سریر چھوہ کیویں گھانیاں
 وچ چھپے خزانیاں دی بحال سبی ہوون لگ پوندی اے سچ سجا ای۔ مژ
 ایہہ تھماں کیویں گھوڑے دی کبی بجانج جوگا سوزا پڑ بن ظاہر تھیندی
 اے۔ نالو نال سرو گل اندام شاخ ارغوانی، برگ گل والیاں سینتر ان
 خزانیاں دی نوہ تے گھرد بجانج دی تی مارا ماری نوں شاہی باگاں دے

سجاوٹی سچ نال بخاری وی آوندیاں نیں۔ مھکیرے دو شعران وچ گل جاگ توں خندر ول ٹر گئی اے۔ چیتوں اچیت ول۔ پر اتھے وی لفظ چون دی کارگیری ایہہ دسدی اے جو ایہہ شاعری دی سچیت سرجنا ہے رزاں دا اک رنگ توں دوجے ول تملکن، پائی دا دھن چکار ہوون، سریدا بیابان پن۔ مھکیوں کلی ایہہ دسدی اے متے جو نر ماںک دا سجاگ آہر من دیاں جاؤ میٹ پالاں تائیں گھر کر گیا اے تے جاگن سون اکو روپ اے۔ پر شاعری دے سچیت کب وچ لکیاں اک دو رزاں اوہ وی ہن جیہڑیاں نر ماںک آہر دے انت وجو گے کھلے ہوون والا سُر وی چھوہندیاں نیں۔ جیوں لوں دا شوق دے ”شوروں“ لفگھ کے کلراٹھی بھوئیں ول جاوون بیاباناں وچ پانی دی آب دا چاندی دی آب وچ وٹ کے سراب دی جھلکار دے جاوون۔ ایہہ دوئے رزاں تے لفظاں دی دوں دے بھیت اوبلیوں جماکدیاں نیں پر ترکے پک چنڈ کیت دا اوڑک لنگا ہوون تے سائیٹے اے۔

جئے دے لنگ نوں نابر نفس وی آکھیا گیا اے۔ بھوگ جیوں اموڑ میں دی چڑھت اے۔ تے ایہہ مکدا انخ اے جیوں میں اخیر ینکو چھڈ کے ٹھنڈی پے جاندی اے۔ ”منی“ ہنکار اے آپ ردھی میں دی آکڑ اے پر منی لی وی اے بندے جون دا۔ جاپدا اے ایس لفظ دی دوہر وچ اتھے ایہہ بھیت لھیٹیا گیا اے جو بندے جون دے سارن دا کم، حیاتی دی آنج دا کم میل تانگھ راہیں نہیں سکوں آپ زجویں ہنکار راہیں سردا اے تے کیتی ایہہ گل انخ گئی اے جیوں ایہہ قدرت دا ویہار ہووے کوئی اولی گل نہ ہووے ایہدے وچ۔

ویکھن گوچری ایہہ وی اے جو میل تانگھ دا ایہہ لیکھا سارا جئے درتی دا لیکھا اے۔ جئا اوہ جس نوں پورے قصے وچ ایہہ تانگھ اصلوں پوہی ای کوئی نہیں۔ تے جئی جیہڑی پورے قصے وچ ایس تانگھ دے سیک سکی اے اتھے پچ آڈی آپنے سریدا نوں جئے دی بھکھ تس دا اوہدی دھن بھال

تے مل مار دا پڑ بندا پئی دیکھدی اے تے ایسے وچ سکھائی اے۔ جاپدا اے جیویں متے اوہ آپ آپنے سریدوں باہر نہ گئی ہو دے سریر نوں دھن بحال تے مل مار رمز کاری دے حوالے کر کے۔ یاں متے آپ باہر سکھنی کے ایس کم وچ نہ زل کے اوہ نر ماںک دیہار داتاں نوں ایس سکھنی وجوگی رجھ جوگا ای کر گئی اے۔

لوڑ دیاں رمزان دی لو بھ دیاں رمزان تال اہہ نیڑ کھیں بجا جھیندی اے۔ اک تاں ایہہ جو جیوکے دیاں مڈھلیاں لوڑاں وچوں ای لو بھ نکلیا اے۔ جیویں اچ دی مڈھلی کرنی وچوں ای دھن نکلیا اے۔ تے مڈھلیاں اہجکاراں دی کیتی سر ای دھن دا ان اسرے نیں۔ دوچے ایہہ جو دھنوں میل والے ہن دی آپنے لو بھ نوں سگویں لوڑ ای آکھدے نیں۔ ہور ایہہ دی جو آپنے لو بھ دا عام لوڑ تال رلا کر کے آپنے بندے ہوون دا بندے رہن دا اپرالا دی کریندے نیں آپنے ولوں تے بندیاں دی سرداری دا حق دی جتاوندے نیں آپنا۔ دھن تے زور اوری دیاں رمزان دا وش شہ ایس وصال وکھالی وچ ای نہیں تھیا۔ جد دی نر تار میل دی گل جھبھیوندی اے قصے وچ ایہناں رمزان را ہیں جھبھیوندی اے۔ دیکھو زیلخا آپنے اچیچا پوائے رنگ محل وچ یوسف نوں بھوگ لئی پئی گھیر دی اے۔

زدست خود روائی خنجر انداخت۔ بقصد صلح طرح دیگر انداخت لب از نوشین دہانش پر شکر کرد۔ ز ساعد طوق و از ساقش کمر کرد بہ پیش ناؤکش جاں را ہدف ساخت۔ ز زوق گوہرش تن را صدف ساخت دلے نکشاد یوسف بر ہدف شت۔ پئے گوہر صدف را مبرہ نشکست دلے مینخواست ذر سُخن بالماں۔ دلے میداشت حکم عصتمش پاس

اتھا: ”اوں جحب ہتھوں خنجر ست دتا۔ صلح دی صلاح بنا کے دو جا دا۔

چلی۔ اوہدے (یوسف دے) مٹھے منہوں آپنے نل کھنڈ نال بھرے۔
بانہہ دا اوہدے گل طوق پایا تے جنی اوہدے لک پینی کیتی۔ اوہدے تیر
اگے آپنی جان نشانہ بننا دھری۔ اوہدے موئی دے سواد لئی تن ہجی
کیتوں۔ پر یوسف نشانہ نہ چھیا۔ موئی کارن پسی دا مہرہ نہ تروڑیا۔ دل
تے پیا کیجا موئی نوں الماس (ہیرا، تیز کائدار فولاد، چاقو، خنجڑ، تکوار) نال
وحسن تے۔ پر عصمت دے حکم اوہدی را کھی کیتی۔

اچھے گل مٹھے توں ٹری اے تے موتیاں تے آن کی اے۔ بگاں دی
چھوہ کھنڈ آہی پر اچھ انگاں دا میل موتیاں دی کبی ونھائی بن گیا
اے۔ رمزال دا ایہہ پندھ دار دا پندھ وی اے جیہدا کبی تیر اندازی تے
غلامی وچوں لکھدا اے۔ ججھے بند کبی دھگاں رائیں خلقت نوں غلامی
وچ جول کے ایہہ پندھ مکدا اے سریاں تے اندریاں دے جماندرو میل
سکت تے اچھ سکت دے لو بھ دی وجوگی بانجھ رُجھ وچ الوب تھیون
أَتَتْ۔ شاعری جیہدی میل سکت تے اچھ سکت دی جائی وی اے تے دائی
وی اچھے وسیلہ اے ایس پندھ نوں ایکن داتے وچوں اے لیہنوں پرواں
تے چلاون دا۔

جد زینخا عزیز نوں پہلی دار ڈھا تاں اوہدیاں پیراں یئھوں زمین نکل
گئی۔ ایہہ تے اوہ نہیں جو میں سپیاں وچ دیداریا، جیہدی سک وچ وطن
چھڈ کے مصر آئی ہاں۔ اوس ویلے غبیوں سنیہا آیا اے:

کہ اے بیچارہ رو از خاک بردار۔ کزیں مشکل ترا آسائ شود کار
عزیز مصر مقصود دلت نیست۔ دلے مقصود بے او حاصلت نیست۔

ازو خواہی جمال دوست دیدن۔ وزو خواہی بمقصودت رسیدن

مباد از صحبت اوچیج بیمث۔ کزو ماند سلامت قفل سیمث
کلیدش را بود دندانه از موم۔ بود کار کلید موم معلوم

چہ حاجت گوہرت را داشتن پاس۔ ززم آہن نیايد کار الماس
چوں از خار ترش دادند سوزن۔ چہ ساں گردد بخارا بخیہ افگن

چوں باشد آتیں از دست خالی۔ نیا یہ زآتیں خنجر سکالی
 زلینخا چوں زغیب ایں مژده بشنود۔ بشکرانہ سر خود بر زمین سود۔
 اتحا: لی و چاریے منہبہ چا گھن بخنجیوں۔ ایں مشکلوں ای تیرا کم سوکھا ہو
 ولی۔ مصر عزیز تیرا ورتے نہیں پر ور ایہدے با جھ تینوں ڈھیونا ولی
 نہیوں۔ اوہدے و چوں یار دا جمال و پکھن لوڑنی ایں اوہدے راہیں نیچے
 تے اپننا ای۔ اوہنوں ملن توں تینوں اکا ڈرن دی لوز نہیں۔ اوں توں
 تیرا چاندی دا جندراء (یا چاندی تیری دا جندراء) خیریں رہسی۔ چابی اوہدی
 دے دندے موم دے نہیں۔ تے موم دی چابی جو کرنا اے پتہ ای
 اے۔ آئئے ہیرے دی راکھی دی تینوں کیہ لوز۔ پولے لوہے کولوں
 الماس والا کم نہیں ہوندا۔ جے اوہنوں ڈھروں ہرے کنڈے دی سوئی ای
 جوی اے تاں اوں پتھر وچ تروپے کیہ مارنے نہیں۔ جے آتیں وچ ہتھ
 ای نہ ہووے تاں نزی آتیں کولوں تے خنجر چلانی نہیں نہ ہوندی۔
 جدن زلینخا غیبوں ایہہ سکھ سنیہا شیا تاں شکرانے لئی دھرت تے متحا
 گھسا یوں۔“

اندریاں دے کم نوں اتھے دت ہیریاں دی گھاڑ ای رمزیا اے اگے
 واگ۔ اگے واگ مرداواں ادماد کسی ہتھیار بازی توں دکھ نہیں۔
 مرداواں انگ ہے ای جنگی ہتھیار۔ اگے تیر ہا ہن خنجر اے۔ جیویں
 باتشاہیاں آپی کنڈے تے غیب دا تحاپڑا دسدیاں آئیاں نہیں ایویں لشکر ایاں
 درباراں دی رہریت و چوں نتری ایہہ رمزکاری اتھے غیبی سنہڑے راہیں
 ور تھی اے۔ ایویں لگدا ہے جیویں ایہہ رمز کاری نہ رمزکاراں نوں رُکدی
 اے نہ سُمیراں نوں۔ جیویں دونویں سکھائے ہن ایہدے وچ۔ ایہہ حاکم
 رہریت دے شعر ریت تاں رس ون پاروں ہے۔ ویکھو اتھے ولی اک
 رمز سری اے بندے دیاں ساد مرادیاں لوڑاں و چوں۔ کنڈیاں تاں ترڈے
 بمردے آہے اصلوں بیٹھ جیہناں کول سوئی جوگی دی وادھو دنک نہ آہی۔
 سریر دی سکت تھر نوں رمزیا اے ماڑیاں دی دنک تھر راہیں۔ جیویں

ایس شعر ریت دی جاچے جیہناں کول ونک نہیں اوہناں کول مرادویں
سکت وی نہیں۔ تے مرد اوہو نیں جیہناں کول پھر پاڑ کے ہیرے
کڈھن تے سانھن دے رچھ نہیں۔

ایس شعر ریت وچ جنی دے سریں نوں جٹا بھوگیندا اے جنگ دیاں رمزاء
راہیں یا دولت دیاں رمزاء راہیں۔ رمزاء دے ایہہ دونویں رنگ اک
مک وی ہو جاندے نیں۔ دولت والیاں رمزاء وچ آپی اک ختنی اے
جندرے توڑن دی، سپیاں دے مونہہ بھدن دی، موتیاں نوں وھن دی۔
ایہہ ختنی خنجر چلاون والے تیراں نال نشانے بھندن والے قیدیاں دی
غلیں طوق حصتن والے دھگان نال سچے ای اکسر ہو، ہندی اے۔ ہو دے
وی کیوں نہ۔ دولت بٹی اے دھگان سر اے۔ اگاون بناون والیاں دی
اگائی بٹائی دھگائی ای ملن جوڑن والیاں دے لیکھے لگدی اے۔ اگوں
اک دی ملی سائبھی نوں دو جا وی دھگائی ای ملدا سانحدا اے۔ ایہو مل
ورتارا اے۔ خبرے ڈھروں ای بندے لیہنوں مندے ٹوردے وی آئے
نیں تے ایہدے نال بھڑدے وی آئے نیں۔ لیہنوں بھدن اتحلن دی وی
کریندے آئے نیں۔ لکھتاں وچ ایہہ دونویں رنگ لحمدے نیں۔ کتے
اک بھارو کتے دو جا۔ ایس رنگاں دی نکھیڑ رمزاء دے ویروے راہیں کر
سکنے اں۔ اتھے اساں ڈٹھا ہے کیوں دولت کھوہن سانھن دیاں دوجیاں
دیاں مناں سریاں اتے قابو پاون دیاں رمزاء جنی جٹے دا میل وکھاون
لئی ور تیجیاں نیں۔ آکھن والے آکھ سکدے نیں بھی رمز دا کم تے
ہے گل سمجھاون۔ گل میل دی تھاتھے اپڑ گئی اے تیں امب کھاؤ
بوئے کیوں کھن کھلو گئے او۔ پر بوئے تے گئے ای پوندے نیں امباں
دا سواد جو وکھو وکھرا ہویا۔ رمزاء دا کم زرا گل اپڑاون ای نہیں ہوندا
رمزاء آپ گل ہوندیاں نیں۔ نزی گل سمجھاوندیاں ای نہیں آپ
سمجو تیاں ہوندیاں نیں۔ مولانا جامی تے لیائے نیں ایہہ رمزاء جنی جٹے
ہے میل واٹی گل سمجھاون کیتے پر رمزاء الٹ پاسے وگ نریاں نیں

آپنی بتر پاروں آپنے پچھوکڑ پاروں۔ اوہ میل نوں کمبل پھیاں نہیں دیاں
نیں تے سچوگ نوں دجوگ۔ ہو سکدے اے جامی دا آپنا سجھا من وی ایے
الٹ پاسے ای دگ ٹرنا لوڑدا ہوئے ہرات دے سلطان حسین دے
دربار دا اگ نہیں دیاں دی یا متنے لگ سچاون دی جبھی کھیچل پاروں
ای۔ خبرے باتشاہی سچوگ نوں اوہ دھن لو بھ تے مل دھگان ای بن دکھاونا
چاہوندے ہوون اجتیں۔

جیویں دی تھیا باتشاہی سچوگ ساتھے بھیا اے لو بھ تے دھگان ای بن کے
جنی دے سری نوں لو بھ دھگان دا پڑ بنا کے بٹے دے سری نوں لو بھ
دھگان دا ہتھیار بنا کے۔ کیبھی جنی دے میل وچ اوہو سواد اے جیہڑا
دھن ماں تے زوراوری کرن وچ اے کہ دھن ماں تے زوراوری کرن
وچ اوہو سواد اے جیہڑا جنی جنی دے میل وچ اے؟ کون جوڑنا
چاہوندے نیں ایہناں دا جوڑ تے کیوں۔ ایبھ پچھاں نیں رماں دیاں
سچھوتیاں وچ وحیں۔ اوس باریک استاکاری ول وکھو جیہڑی ایہناں
رماں دے گھرناں نھوکن وچ وریجی اے اوس بھاری گوری شعریت دا
رعب منو جس ایبھ استاکاری سکھائی چلائی اے تاں تے ایبھ جوڑ قدرتی
وی جاپ سکدا اے۔ پر تال آپے ای بولدی اے رماں دی گھرت جو
ایبھ جوڑ میں جوڑیا اے قدرتی نہیں ایبھ میں تے اوس شعریت نے
جس مینوں پالیا سکھایا اے۔ رماں دی گھرت پاروں جنی دا ایبھ
میل میناں دا نہیں انگاں دا جاپدا ہے۔ انگ آپ انچ نیں جیویں دکھرے
تھوک ہوون جیویں دستاں ہوون اوزار ہوون۔ اوہناں نوں بلاوندی چلاوندی
اے کوئی سکت اجتھی جیہڑی ہتھیاراں دی گھڑائی چلائی تے خزانیاں دی
بھال سنجال ورگی اے میدانیاں دی بار جت ورگی سونے چاندی بیرے
موتی دی کھوج گھاز ورگی۔ کیبھی ایہو سکت ای جنی دا من اے؟ کیہ
جنی ایے جنی مکن دی مرید ہے یا اوہ مجبور اے ایہدی موتی اے۔
پر اک گل ہور دی کر سکدے نیں اسچے لران والی بھتی قوئے

جیہڑے تیں گلن بیٹھے او اوہ تے ہوئیاں پوریاں قصے دیاں۔ منزل تے قصے دی ہو رائے۔ مولانا جامی نے تے یوسف دے حسن نوں ربی حسن دا جھلکارا دیا اے۔ جد آدم نوں دنیا وکھالی گئی تے اوہدی اولاد دا جلوہ وی اوہنوں وکھالیو نہیں۔ اوس دیلے آدم نوں یوسف دا نظارا کروایا گیا بھئی ویکھے:

کمال حسن از انديشه بيروں۔ ز حد عقل فکرت پيشہ بيروں
بدوش خلعت لطف الہي۔ بفرش تاج فر باشناهي
حبيش مطلع صبح سعادت۔ شپ غيب از رخش روز شهادت
التحا۔ ”حسن دا کمال خیالوں باہرا ای۔ تیری سوچيار عقل دی حدود باہرا۔
اوہدے (یوسف دے) موڈھیاں اُتے ربی مہر والی خلعت اے۔ بہر
اوہدے باشناهي شان والا تاج۔ متحبیوں چنگ سوری پئی بھئے۔ غيب دی
رات اوہدے مکھو تے درشن دیہنہ بئی پئی اے۔“

ایہہ حسن ایہہ رب درشن اے جیہدی تانگھ اے زیخدا عشق، بندے دا
برہا۔ ایس تانگھ نوں پاک کرن لئی ایہدے وچوں نفس تے حرث والا رلا
چھاشن لئی زیخدا نوں سفرے ٹوریا گیا اے۔ ایہہ پندھ اے بندے دی
روح دا۔ ایس پندھ باجھوں بندے داعشق نتر نہیں سکدا۔ اوہدا رب نال
میل نہیں ہو سکدا۔ سو لو بھ دھگان والیاں رمزان تے راہ دے اڑیکے
پھیاں وکھیندیاں نہیں۔ جدوں زیخدا عشق حرصوں واندا تھی گیا تاں اوہدا
یوسف نال وصل تھی گیا۔

گل ہے تے بھاری گوری۔ پر جیویں اسماں ڈھنا ہے وصل دے بیان وچ
تے پوری استادی کاراگری نال باریک نیجھے تے ویروے نال لمحکیاں نہیں
لو بھ دھگان والیاں رمزان، ایویں سبھوں نہیں آگھیاں۔ کیہہ ایہہ کجھے
جو سریاں دا میل پورا ہو دے یاں ادھورا، حق ہو دے یاں تحق ہے ای
لو بھ دھگان دا جھاگن۔ تے سریاں دے ملنوں پریے ہے اصل ملن
کونجو بندے دی رت وچ رل گیا اے لو بھ دھگان، اوہدیاں اندریاں

وچ ڈھل گیا اے۔ میل تانگھ دی نوئی لو بھ دھگان دی نیلا دھار کنوں
نکھیزی نہیں جا سکدی ہمن۔ نر انگ دا ٹھگھر سوار بن کے باغی نفس
واںگ چڑھاتے اخیر سخنڈیاں ہو کے میں میری والی آکڑ جحمد جاتا خبرے
ایپہ گل پیا ہسدا اے جو سریاں دا میل ہے ای نفس دی کھید۔ ہاں
جے ایپہ قانون دے اندر ہو وے تاں ایپہ دے ہندوان نوں نفس دے
نخون جادون دی رمز نیا جا سکدا اے۔

پر جے یوسف دا حسن سریاں دے میلوں پریے کے سواد دی رمز اے
تاں اوہ سواد زلینغا نوں کیوں ڈھیجیا، زلینغا دی سک تے ایس میل وچ
اکیرے ہوئی ای شہیں۔ سریاں دا قانونی میل جے نفس نوں سخنڈیاں
کرن والی پوڑی آہی تاں ایپہ پوڑی تے نرا یوسف ای چڑھیا۔ زلینغا دا
سری یوسف لئی خزانہ دی بن گیا تے فتح دا پڑ وی۔ پر جے زلینغا دا عشق
بندے دی روح دی تانگھ اے تاں اوہ کیوں سودھیا جاسی تے اوہنوں
ربی نور دا وصال کیوں ہوی۔ کیہہ مصر دی ملکہ بن کے باتشاہ لئی اولاد
جماؤن ہے ایس وصال دی رمز؟ اوہ مقصود کدوں ملیا زلینغا نوں مصر دا
عزیز جیہدا وسیلہ ای ہا نزا؟ جے قصے نے زلینغا لئی مصر دے حاکم نوں
یوسف نال میل دا وسیلہ بنایا اے تے یوسف دے میل نوں مصر دی
حاکمی نال میل دا وسیلہ دی بنایا اے۔ یاں متے قصے لئی وسیلہ اصل وچ
زلینغا اے مصر دی باتشاہی دے پھلشن پھلشن دا۔ کیہہ جنی دی سک نوں
باتشاہی دی کڑکی وچ لیاون دی رمز اے زلینغا دا سفر؟

ہیر راجھے دا میل ملوانی دی حاکمی دا وسیلہ نہیں اوہدا تروڑ اے سو اوہ
جنیاں دا میل اے جی وہونے سریاں دا نہیں۔ میل دا بیان انگ ویردا
نہیں۔ نہ ای انگ مال نیں نہ ہتھیار۔ ملوانی دی رہبریت نوں تج کے
میل تانگھ دی حضوری آئے نیں دو جی، سو اوہناں دے ملن نوں لو بھ
دھگان دیاں رمزاز نہیں رمزدیاں۔ دھن تران دی گین راجھے دیاں
بھراواں والی دکھالی وچ ہے یا ہیر دیاں پیکیاں سوہریاں والی دکھالی وچ۔

دھن تران دیاں رمزال جھتے ہیر دے سریر نوں چھوہندیاں نیں اوتحے
اوہناں دا کم نوک ہے۔ انگ دیردا وی جھتے آیا ہے اوہ وکھانی اے دیردا
کرن والیاں دی سمجھ دی نوک اے اوس سمجھ آتے فارسی قصیاں والی رمز
کاری آتے نوک راہیں اوس سکھال ردھے سجا دی نوک جیبرا فارسی لکھت
دیاں بتران آتے پلیا ہاتے فارسی قصے دی رمز کاری نوں مان تران دی
بوی جان کے پوجیندا ہا۔ دمودر وچ ایہہ نوک کجھ سینتری اے وارت شاہ
وچ سکھلی نقل۔

مولانا جامی دیندے نیں جو دیاہ ہو گیا تے تاں ہولی یوسف دے
دل نوں وی زینخا دا صدق پہن لگ پیا۔ زینخا دی چھک ایتھی ودھی جو
یوسف نوں آپئی گرم دلی کولوں شرم آون لگ پئی۔ اوس ہر دیلے زینخا
نال ”لب بست“ رہنا۔ پہن زینخا عشق مجاز دی منزلوں لنگھ گئی آہی۔
اوہدا ”حباب“ چوتھ گیا ہاتے حقیقت دا سورج اوہنوں حاف پیا دیندما ہا
تے اوس سورج دی لوئے یوسف اک زرد جیہا جاپدا ہا۔ اخیر اک رات اوہ
یوسف کولوں کنارہ کر لئی۔ یوسف پھر ان لگا تے زینخا دا پیرا، ان چاک
ہو گیا۔ جانے حساب برابر۔ یوسف زینخا دے حال نوں سمجھ گھدا تے
اوہدے لئی اک عبادت خانہ چا پوائیں ’بہوں عالیشان۔ اندر اک تخت
رکھایوں زرتے لعل ناب نال مرصع۔ اوس تے بہایوں زینخا نوں۔

سریاں دی چھک توں پریزے تے ہے ایہہ حقیقت وکھانی پہ ایس درشن
نوں ماٹن وی لعاں جڑے تخت آتے ای ہو سکدا اے۔ حقیقت دے
سورج سریر والا حباب چایا اے دھن والا نہیں۔ کیہ حقیقت دی وکھانی نری
عالیشان عبادت خانے وچ بہن دا ای سدا آہی۔ سریاں دی چھک نوں
نچھیکدی اے ایہہ حقیقت باتشاہی رہت نوں باتشاہی دیبار نوں کجھ نہیں
آکھدی۔ بے حرص نال نکرا اے ایس حقیقت دا تاں ایہہ نری سریاں
دی حرص نوں کیوں روڈی اے حرص دے مول نوں کیون نہیں نکر دی؟
یوسف دا حسن تے ایس حقیقت دے سورج اگے روال سارا ای اے پہ

کیپہ مصر دے حاکم دی طاقت ایڈی اے جو اوہ حقیقت دے سورج نوں
 دی آپنے وس پیٹھ کر سکدی اے عالیشان عبادت خانیاں دا پر بنده کر
 کے، سریری دی بحکھوں رج رہے زاہدان نوں مرصع تختاں اُتے بہا کے؟ کے
 قصہ وچوں وچ باتشاہی دیہار نوں ای تے حقیقت نہیں منی جیئھا، دھن
 راہیں زور تے زور راہیں دھن کماون دے آہر نوں، تے ایس آہر تال
 سرست کے ٹرن والی ٹبر داری نوں؟ کیپہ قصہ کرن والیاں نوں
 اصلوں سار نہیں جو عالیشان عبادت خانیاں لئی، جڑاو تختاں لئی مال
 کھوں جزدا اے باتشاہیاں نوں؟ مصر دی باتشاہی نوں کھوں جڑیا ایپہ
 گل فارسی قصہ وچ تے نہیں آئی۔ پر قصہ دیاں سومیاں وچ عبرانی
 روائیتاں وی آہیاں اوہناں وچ تے آہی ایپہ گل، اساح وکیجے ای بیٹھے
 آں پچھے۔ قصہ کرن والیاں توں پروکھے تے نہیں ہو سکدیاں ایپہ
 روائیاں مژ خبرے اوہناں گولی کیوں نہ ایپہ گل۔

مولوی غلام رسول ہوراں تے آپ دیائے:

موسیٰ دی توریت جو اجکل ہے مشہور اتحائیں
 بعض اعانت اس تھیں کچڑی وکیجے مطابق جائیں
 پر جو وچ کتب اسلامی کامل پتہ نہ پایا
 حرفاں اجیہا وچ بیانے میں نہ مول لیا

سو اوہناں لکھیاں:

یوسف دی داتاںی ڈنھی شاہ عزیز پکارے
 انج مکین امین اساڑا توں اے یوسف پیارے
 کرمینوں وچ زمیں خلیفہ یوسف نے فرمایا

خلق نگاہ رکھاں جو مینوں علم لغاتوں آیا
یوسف دے دل طلب ایساں رہسائ وچ مشغولی
یاد رہے رب ہر دم دل تے خدمت آداں قبولی
شہزادی خلیفہ کیس خلقیں ہوش ڈبھی آگاہی
سال پچھے تو شاہ بنایا چھوڑ گیا خود شاہی
توں فرزند امیرے تائیں لاکن نظریں آیا
کر ہن راج رعیت رکھیں تینوں تخت بپایا
میں اللہ دی وچ عبادت باقی عمر گزاراں
میرا وقت تربیب ہویاں کردی مرگ پکاراں
یوسف تائیں ملک مصر دا جاں قبضے وچ آیا
بنیل دتے مل گھر تھیں لوکاں جاری حکم کرایا
کم چھڈو بھے باجھ کفایت کرو زراعت سارے
جنگل کوہ گھراں وچ خلقت غله تھم کھلارے
ملک مصر وچ انگل جاگہ وسیلی نظر نہ آئی
باجھ زراعت کھیتی ہرگز خالی تھاؤں نہ کائی
پنجواں حصہ گھر وچ لوکاں رکھن حکم کرایا
حصے چار لئے خود یوسف ہر تھاں مل پچایا
وچ خوشے ہر غله اوویں دے قیمت منگوایا
گھاہ چوپایہ دے دے قیمت لے خود ڈھیر لگایا
ظلے تھیں ست شہر بھرائے کیتے خرج خزانے
مصرے گرد بنائے ہر جا بہت ضیافت خانے
غله گھاہ جو ڈٹھا لوکاں کر دے لوک پکاراں
بے اسنون جگ کھاون گئے کھاون سال ہزاراں
برساں ست رہی ارزانی بہت زراعت ہوئی
جو یوسف دے قبضے غله انت شمار نہ کوئی

کال رہا ست برساں یوسف پئے دراز کشائے
لوکاں خورش گمراں دی کھادی سالے اول والے
نکا غلہ سارے ملکوں دانہ نظر نہ آوے
یوسف والیاں باجھہ انباراں کتے نہ رزق دسادے
تے یوسف خود رج نہ کھادا برساں ست کدا میں
قدر کفایت تحوزا کھادے جان بچاون تائیں
کہیا امیراں یوسف تائیں مال غلہ سب تیرا
رج نہیں کیوں کھاندوں یوسف جھلیں درد گھنیرا
فرمایا جے رج کھویاں لھکھے نظر نہ آون
کیا جواب کہاں در ربدے جس دن پکڑے جاون
ترنے خلق بھکھی کر نفرے پیش نہ جاوے کائی
بھ نقدی لے یوسف اگے آئی بھ لوکائی
آیاں تائیں حضرت یوسف مول نہ موڑے خالی
لوک رہن ہر شام صبا میں در پر کھڑے سوالی
مسکینیاں نوں مفت کھلاوے دیوے مل غنیاں
ساری خلق مصر ول ذہکی اندر قبر قصیاں
جو نقدی ہتھ پئے لوکاں لے یوسف تھیں آون
پہلے سال درم دیناروں مل غلہ لے جاون
وچ خزانے یوسف آئی ملکوں نقدی ساری
دو بھے سال زیادہ ایدوں جھلی قبر خواری
یوسف اگے عاجز ہو کے زیور کل لیائے
تعل جواہر تے یاقوتوں خلق غلہ لے جائے
گھر وچ کجھ نہ زیور رہا دام نہ کجھ دیناروں
تیجے سال جو ڈنگر و چھا کھادے وچ بپاروں
گھوزے اٹھ مواثی سارے یوسف دے ہتھ آئے

توڑی گھاہ جمع جو آہا یوسف اوہناں کھوائے
یوسف ہتھ غلام کنیز اس چوتھے سال وکائے
آپ غلہ لے لوکاں کھادا یوسف اوہناں کھلائے
گھر اس زمین سکھیاں وک ملکاں پنجویں سال تماں
وہ سدے رہن دیوے پر یوسف کر کر لطف ماماں
چھیویں سال وکائے لوکاں دھیاں پت پیارے
یوسف دے ویچ نعمت خانے رج کھویندے سارے
تے خود غلہ قیمت لوکاں لے اک سال لئگھایا
ستواں سال غصب دا چڑھیا لوکاں صبر نہ آیا
تے ہن چیز نہ کائی پلے واہ نہ چلدی کوئی
یوسف باجھ طعام نہ لمحے کتے نہ ملدی ڈھولی
اسیں غلام تیرے یا حضرت رو رو خلق پکارے
دے طعام خرید اسا میں عمر رہاں گے بردے
رکھ غلاماں نوں جیوں چاہیں رو رو منت کردا
کیتا رحم سجاں پر یوسف مصرے خلق اتاری
خاص ضیافت خانے اندر کھاوے خلقت ساری
عورت مرد نکتے تے دڈے سٹے ذلیل عزیزان
یوسف دے ویچ قبضے آئے بنے غلام کنیز اس
یوسف دی ایہہ خوبی کردا وصف اتے وڈیاں
جیڈک صاحب والی ساڑا ایڈک ہوگ نہ کائی
یوسف دے ایہہ سر تھیس اللہ بولی بھ اتاری
یوسف بندہ مصری سند اکبندی خلقت ساری
ہن سارے اقراری ہوئے یوسف دے اسیں بردے
عمران شکر کرن احسانوں حق ادا کد کردا
کال گیا میہنہ جھڑیاں آیاں جاں ست سال وہائے

بھ آزاد کیتے میں بردے یوسف حکم نئے
 مال اساب مویشی مکاں موز دتے بھ تائیں
 کرو زراعت آکھ نایا وسو گھر خود جائیں
 میں بھی بندہ خالق سند اجس دی خلقت ساری
 عبادیت دی خدمت بھ دے سر تھیں اساف اتاری
 جاؤ کرو خوشی گھر باریں رب دی کرو عبادت
 ایس آزادی بدے مینوں دیوے رب سعادت

توریت تے دسدی اے جو کال پاروں واہکاں کنوں بھوئیں دی ماںکی
 کھس چنی تے فرعون دی ہو گئی۔ واکہ فرعون دی مزیر بن گئے۔
 توریت والا بیان دی حاکماں دی حکمت ای وکھاوندا اے پر نال ای ایہہ
 دی دسدا اے جو کیویں ایس حکمت صدقہ باتشاہی لوک دے رزق
 وسیلیاں دی، لوک محنت دی مالک بن کھلوئی، لوک جیون کیویں باتشاہی
 دے ہتھ دس ہو گیا۔ کیویں حاکمی ادھینگی والا ایہہ پکا پر بندہ اگوں دار
 دی ریت بن ٹریا۔ توریت دی گل وار وچ ورتیندی سچائی نوں پڑواردی
 اے مولوی غلام رسول یوسف دی حکمت دا لڑ واریں ورتی سچائی کولوں
 چھڈا کے آپنے چت لگدے پڑ چج نال جوڑیندے نیں۔ اوہناں دا یوسف
 بھوئیں دی ماںکی لوک نوں پتا دیندا اے۔ باتشاہی لوکاں دے جان مال دی
 قانونی مالک بن کے دی آپوں ایہہ حق چھڈ دیندی اے لوکاں نوں دت
 آپ مہار کر دیندی اے۔ باتشاہ آپ لوکاں ورگا اک بندہ بن کے
 اوہناں نال جا کھلوندا اے۔

میں بھی بندہ خالق سند اجس دی خلقت ساری
 عبادیت دی خدمت بھ دے سر تھیں اساف اتاری

باتشاہ اصولوں لوک دردی اے۔ اوہ اوتنا کھاندا اے جتنا جان بچاون لئی

ضروری اے۔ اوہدے امیر آکھدے نیں ایہہ دکھ کیوں سمجھتا ایں۔ بھجھ تیرا اے رج کھا۔ اوہ آکھدا اے جے رج کھادا تے لوکاں دی بھکھ بھل جاساں۔

فرمایا جے رج کھویاں بھکھے نظر ن آون مولوی صاحب اتھے اوہ باتشاہی تصویری اے جیہڑی اوہناں دی منظور اے۔ جیہڑی اوہناں نوں جگ وچ نظر تے نہیں آوندی کتے پر نقشہ اوہناں دے چت وچ ہے اوہدا۔ ایہہ باتشاہی آویشاں اوکڑاں دا اگونہا اپا کریندی اے۔ بھلے سے وادھو اچھ کرا کے سانجھ لیندی اے تے لے کال وچ لوک نوں بھکھ توں بچاوندی اے۔ ایہہ اپرالا کلے دو کلے دے وس دی گل نہیں۔ ایہدے واسطے خلقت دے رل کے آہر کرن دی لوز ہے۔ ایے لوز پاروں سرداریاں جمیاں تے ودھ کے باتشاہیاں بن سکھیاں۔ پر باتشاہیاں نوں ایہہ گھٹ ای اوہڑی سی جو اوہ اصل وچ تے نشان ہن لوک دی سماجی لوز دا رچھ ہن لوک مرضی دا۔ وس اوہناں دا آپنا نہیں خلقت دی اچھ دا دتا اے۔ باتشاہ خلقت دی اچھ دے سرتے ای آپنے آپ نوں خلقت کنوں نویکلا، اچیرا، سکھالا بٹاون لگ پوندے سن تے جدوں خلقت نابرداری سی تاں اوہدے دتے زور نال ای اوہنوں کیلئے سن۔ مولوی صاحب دا یوسف ایہناں باتشاہیاں ورگا نہیں۔ اوہدا سارا جتن خلقت دی سنجال واسطے ہے۔ آپیاں امیراں نال وی اوہدی سوچ نہیں رلدی۔ اوہ شاہی مال نوں باتشاہ دی نجی ملکھ سمجھدے نیں تے حیران نہیں۔

کہیا امیراں یوسف تائیں مال غله بھ تیرا
رج نہیں کیوں کھاندوں یوسف جھلیں درد گھنیرا

پر یوسف جاندا ہے جو مال غله خلقت دی امانت ہے تے بھکھ دا درد وی

تے ایہناں دونہاں امانتاں دی سنگال کیتیاں ای اوہدی باتشاہی چک
سکدی اے۔

ایہہ گل پچھی جا سکدی اے بھئی مولوی صاحب باتشاہی حکمت نوں ای
وڈیاوندے نیں جیسے خلقت نوں کم تے لایا۔ انج کاراں دی کیتی دا
اوہناں دے ادم تے چچ دا کتے بھوگ نہیں پاؤندے جیہناں سارے کم
چھڈ کے ست ورھے ”جنگل کوہ گھراں“ وچ ان اگایا۔ سکھال دیلے
پنجویں حصے تے گذران کر کے چار حصے باتشاہ نوں سوپن دا جیلہ کیتا۔
آنچ کار آپ دی چچ کے بھولے نیں اوہناں نوں چت پھیتے ای نہیں جو
جیہڑے ہل داند باتشاہ اوہناں نوں ”گھروں“ دتے اوہ اوہناں دی کمالی
توں ای بٹے پلے آہے۔ جیہڑی روکڑ دے کے باتشاہ نے اوہناں کولوں
غله لیتا اے اوہ دی اوہناں دی آپٹی کمالی ای ہے جیہڑی شاہی خزانے
چڑھ گئی ہوئی سی ہالہ بن کے۔ آپٹی کمالی اوہا روکڑ مڑ باتشاہ نوں موز
کے اسماں آپٹی محنت دا اپچایا ان اوہدے کولوں لیٹن دا ترلا پئے مارنے
آں حالاں اوس ان دی سنگال دی ساڑی کمالی سر ای ہوئی اے۔

ایہہ دی پچھی جا سکدی اے بھئی جے باتشاہ نے لوکاں کنوں گھدا مال
اسباب ملکھ موز ای دینا ہا اخیر اوہناں نوں تاں تملہ مذھوں ای مفت
کیوں نہ وند دتا اوہناں نوں۔ مل دیون دی کھیچل کیوں کیتی۔ کیہ
شاعری خلقت نوں باتشاہ اگے نوا کے ای راضی اے مسکین ادھیتن تے
بیتحل بنا کے؟ کیہ ایہہ سارا نائک رچایا ای ایس لئی گیا اے جو مصر
دی پوری دسوں آپنے آپ نوں یوسف دا غلام آئھے تے یوسف دے تاں
تالوں غلامی والا مہینا لعھے۔

یوسف دے ایہہ سر تھیں اللہ بولی بھے اتاری
یوسف بندہ مصری سند اکہندی خلقت ساری
ہمن سارے اقراری ہوئے یوسف دے ایس بردے

عمران شکر کرن احسانوں حق ادا کر کر دے

شاعر نے ایہہ گل وی نہیں کھولی جو یوں باتشاہی وچ جے واہکاں دی
بھوئیں مڑ اوہناں دی ملکھ تھی گئی تاں کیہے ہالہ تارنوں وی جند چھٹ
گئی اوہناں دی تے جے واہی واتاں کنوں ہالہ ناہی گھنڈی باتشاہی تاں
چلدی کیوں آہی۔ تے جے گھنڈی آہی تاں کیہڑے حساب گھنڈی
آہی ماکلی دے حق بنا۔ تے جے ماکلی دا حق باتشاہی کوں ای ہا تاں تے
لوہ کے دیلنے وی خلقت دے سر آتے ”عبدیت دی خدمت“ والی پنجاہی
مڑ دھر سکدی اے۔

مال اسباب مویشی ملکاں موڑ دتے بھ تائیں۔

لفظ ملکاں وچ بھوئیں دی ملکھ وی ہے کہ نہیں ایہہ ویروا نہیں تھیا۔
مولوی غلام رسول دا قصہ فارسی قصہ کاری دی جیہڑی لیہہ تاں لڑ جوڑ بیٹھا
اے اوہ ہالہ خور باتشاہی دی بنت نوں پر چولدی نہیں۔ اوہ ہالہ اگراہی دے
سر تے جوڑے مان تران را ہیں خلقت نوں کیلئن نوں، خلقت دے جیون
نوں آپنی مرضی سر ثورن نوں، باتشاہی دا حق کبھدی اے۔ جیہڑی
”آزادی“ ڈھیوے اوہ باتشاہی والوں احسان اے انعام اے خلقت دا حق
نہیں۔ واکب دی واہی باتشاہی دے تاں چھاں صدقہ اے سو اصول
باتشاہی دی اے جیویں جنی دی جم جاء جئے دے تاں چھاں صدقہ اے سو
اصلوں جئے دی اے۔ ایہہ پرانی درباری سوچواہ ہے۔ مولوی صاحب ایس
ریتل راگ وچ اک نوکواں جیہا سُر ایہہ لاوندے نہیں جو باتشاہ آپ مندا
ہے بھی میں وی بندیاں ورگا بندہ ہاں:

میں بھی بندہ خالق سندا جس دی خلقت ساری
سو جے لوک بخکھے نہیں تاں میں وی رج نہیں کھانا۔

کھیاں رنگاں دے سیاں سنیزے دے سکدا اے مولوی صاحب دا ایہہ
وچار 1870، دے پنجاب وچ۔ نویاں حاکماں نوں کال نجثهن دی مت

وی دے سکدا اے اوہناں دی آپئی ریت وچوں۔ پر تال ای ایہہ وی
دی سکدا اے اوہناں نوں جو بُن دے وائی داں پرائیاں ریتاں نوں نویں
ریگ وچ پڑھدے نیں۔ اوہ بُن حاکماں دے کیتے پر بندھ رائیں حاکماں
دی کیل وچ نہیں رہنا چاہوندے۔ آپئی محنت آپئے رزق دیلے حاکماں
دے لیکھے نہیں لاونا چاہوندے۔ جے حاکم سیانے ہوون تاں یوسف وانگ
آپ ای ایس گل نوں سمجھ جاون۔ ساہوكاراں دے قرضے دی۔ ودھدی
داب پیٹھ آوندے وائی واتاں دلوں متے ایہہ وی آکھدے جاپے نیں
مولوی صاحب حاکماں نوں جو ایہہ داب تھاڑے آندے نویں ہالہ پر بندھ
صدقہ ای اے قرضے دے دئے وچ بھوئیں دی مالکی ساہوكار نوں دیوں
والے قانون صدقہ سو آپئی کیتی نوں آپ سودھ کے وائی واتاں نوں
چھکارو تے یوسف والا آدر کھٹو۔

اک ہور لیکھا وی ہو سکدا اے مولوی صاحب دی گل دا۔ نویاں حاکماں
دی سیاست تے پر بندھ پاروں اوہناں دیاں اساریاں مالک میلاں وچ پاڑ
پئے پوندے نیں۔ آپ وچدی بے وہماہی ودھدی اے پئی۔ مالک میلاں
دے دکھو دکھ دھڑے آپئے آپ نوں پرائیاں ریتاں پرتیباں دے تاں تے
جوڑ کے پیڈے ہونا چاہوندے نیں سو پرائیاں ریتاں پرتیباں دا نویاں
لوڑاں سر گھڑ جوڑ وی پئے کریندے نیں۔ مولوی صاحب نے یوسف دی
حکمت تے لوک بہت نوں سمجھ سجا ای مسلم باشناہی دا وسب بٹا وکھایا
ہے۔ اوہ اسرائیلیاں نوں تے یوسف دیاں ملن والیاں نوں مسلمان
آکھدے نیں تے ہور مصریاں نوں کافر۔

یوسف سن کے حکم الہی صبر کرے دن کالی
کر دعوت اسلام مصر وچ مسلم خلق کرائی
چہل ہزار ایمان لیائے قبطی مصر شہر دے
کجھ بتاں تھیں منگ مراداں پیندے جام زہر دے

مسلمانوں نوں لیکے یوسف شہروں باہر آیا
 مصر و دس کوہ نام حرم دھر شہر نواں اک پایا
 اسرائیلی اس وچ وسے مسلم ہور تماں
 کافر پیر نہ اتھ پاسکے رہا حکم مدای
 یوسف اگے عرض گزاری رل مل مسلمانوں
 حضرت اتنے پانی ناہیں کارن اہل ایمانوں
 آ جبریل خدا دے حکموں دھرتی تے پر مارے
 نہر زمیں تھیں نکل دگی چائے ندی ہلارے
 یوسف نے اک قلعہ بنایا پختہ ندی کنارے
 کیا کہاں میں زینت اسدی اندر نقش نگارے

پورے مصر دا حاکم ہوندیاں یوسف "مسلمانوں" لئی وکھرا شہر پوایا تے
 کافرانوں اوتحے پیر پاؤن دی "مدای" مناہی تھی۔ 1870 دے پنجاب
 وچ نویں ماکلی وان تے راس وال دھڑیاں دی نویں فرقو لام بندی ول
 الردی سیاست وچ مولوی غلام رسول دا ایہہ قصہ دی اونویں آپنے دھڑے
 نال جا کھلوتا اے جیویں اوہناں دی داستان امیر حمزہ۔

داستان امیر حمزہ وچ بلکار ربی صفت اے تے قصہ یوسف زلخا وچ حسن۔
 داستان بلکار نوں ربی صفت آکھ کے اوہدے کولوں ہالہ خور باتشاہی نوں
 سہارن چلاون دا کم لیندی اے۔ قصہ حسن دی ربی صفت کولوں باتشاہی
 چلاون دا کم تے نہیں گھندا پر حسن نوں باتشاہیوں نکھیڑدا دی نہیں
 حسن باتشاہ (یوسف) دی ذات دا انگ اے تے اوڑک ایہہ باتشاہی دا ای
 انگ رنگ بن دسدا اے۔ حسن نوں باتشاہی نالوں نکھیڑن والی باتشاہی
 نال بھڑا دیوں والی سکت عشق سی۔ نزی باتشاہی نال نہیں دھن تران
 اتے وند ونگرے اتے گھلے ہر ویہار نال بھڑدا آیا ہے عشق قصہ ریت
 وچ، حسن نال میل کرن واسطے۔ مولوی غلام رسول زلخا دے عشق نوں

ابھارن دا ٹل تے لاوندے نیں پر جس حسن نوں زلینغا تائنگھدی اے اوہ
 تے آپ باتشاہی اتے اکھ لائی کھلوتا ہے۔ زلینغا دے عشق دا نکرا، ویسی
 اچ جھک نال نہیں یوسف دا بردا ہوون اوہنوں نہیں روک سکدا۔ زلینغا دا
 نکرا قانون نال اے۔ اوہ دیاہی ہوئی اے۔ قانون نوں وی زلینغا والا
 سکدی اے پر ایہہ گل یوسف نوں وارا نہیں کھاندی۔ جدوں عزیز دے
 مرن نال قانونی اڑیکا نکل گیا تے زلینغا دا یوسف نال میل تھی گیا۔
 ویکھن نوں تے ہیر راجھے نوں وی قانونی اڑیکے ای نکر دے نیں پر اوہ
 قصہ قانونی رکاوٹاں ہٹا کے دونباں جیاں نوں حاضر ویسیب وچ نہیں
 ویسیندا۔ اجھے ون نوں ون نہیں مندا کیونجو عشق دا نکرا قانون نال نہیں
 قانون مگر کھلوتے ویہار نال اے۔ قانون تے ویہار دا مہاندرا اے اوہدا
 رچھ۔ ہیر تے راجھے نوں ایس گل دی چنگی سار اے۔ راجھے نوں ایہہ
 سار دتی اوہدیاں بھراواں دی قانونی ملکھ ونڈ نے تے ہیر نوں دتی
 اوہدے سریر اتے کھیڑیاں دے قانونی حق نے۔ نہیں متے، ہیر نوں سار
 تے ہوئی قانون ردے راجھے نوں مل کے۔ ایہہ وی نہیں۔ ہیر دی سار
 تے اوہدے نابر اچیت وچ آہی جگاں پرائی۔ راجھے نوں مل کے تے اوہ
 سار نری اچیتوں سچیت ای تھی۔

زلینغا دی عاشقی دا موئہ متحا سوارن وچ کسر نہیں چھڈ دے مولوی غلام
 رسول ہوریں۔ اوہ زلینغا دے سریر نوں دھن تے تران دیاں رمزاء راہیں
 چتارن توں پرہیز کریندے نیں۔ فارسی ریت دے گھنے وجری ہوندیاں
 وی اوہ فارسی ریت دے ایس اگھے رنگ توں اچیتا بچاؤندے نیں پلے۔
 ایس پرہیز پچھے اوہناں دی تے اوہناں دیاں شیئراءں دی نک ماکلی میل
 والی رہریت دی ہوئے متے۔ نک ماکلی وال جیہڑے پچھے نوں اپناوٹا
 چاہوندے نیں پئے اوہنوں نویں چج کچج سر چھٹہ چھان کے ای اپناوٹا
 چاہوندے نیں انگریز راج دے درتارے دے دے چج کچج سر۔ ایس
 درتارے وچ وی جنی دے انگک ٹلداے زر زور دی نکڑی تے ای نیں پر

ایہہ ورتارا آکھن دیکھن وچ ایس گل نوں لکاوندا اے۔ اصول سری نوں
ای اوہلے رکھدا اے آکھن دیکھن توں۔ سو جس گل توں چودھویں صدی
دی درباری رہریت وچ دن پاروں مولانا جائی دے مولانا ہوون نوں
پہیز نہیں اوس توں انھویں صدی دے انگریزی پنجاب دی نک ماںک
رہریت وچ دن پاروں مولوی غلام رسول دے مولوی ہوون نوں پہیز ہو
سکدی اے۔ پر آپنی اتحادیں قصہ ریت دا بچاؤں جیہا خیال دی ہو دے
ای تے ایس پہیز پچھے۔ ایہہ قصہ ریت عاشقی نوں زر زور دا تروز جو
سدی آئی اے وچ وجہ کے۔

زر زور دی سوچواہ نال اوہدے قانون تے فلسفے نال جدوں عاشقی دی نکر
تحسیندی اے تاں اتحادیں قصہ کار بھگتاں فقیراں دے وچار پڑیں
اتار دے نیں تے عاشقی نوں ایہناں وچاراں نال تھاپڈے نیں۔ مولوی
غلام رسول دی زیخا دے عشق نوں بندے دے رب نال میل دی رمز
بناون لئی اچیچے کریندے نیں۔ تصوف دی کتابی لفظاں دا بھار دی
چویندے نیں زیخا نوں:

ایہا حال رہا جگ ویتے پہتا عشق ٹکانے
خاص مقام فتا دا ہویا ایہہ زیخا بھانے
با محبوب بقا وچ آئی تے اوہ خود یوں فائی
سن غیراں خود عشق جلائی لاثاں بھکھن نہانی
سیکھ عنِ الحب تداں نوں ختم گیا ہو سارا
فی الحب سیار ہویاں ہمن دل دا ورتارا
سر عنِ الحب پکارے جاں کلی دل آوے
با محبوب اجے دی اویں خود نوں کدیں نہ پاوے

ہو سکدا اے سلوک دے کتابی پندھ وائلے بھارے گورے منصوبے
پاروں ای مولوی صاحب زیخا دی فارسی ریت والی سراپے کاری نہیں
کریندے۔ وصل دا حال جامی وانگوں کھولدے نہیں۔ زیخا نوں عالیشان

عبدت خانہ وی نہیں پوا کے دیندے جائی والا۔ سریر دی چک توں
اگانبہ لندھن والی منزل نوں وی کتابی بخراں تال ای نہیز دے نہیں۔

آہے جدوں زلینغا وصلوں دل دے مقصد پائے
صورت چھوڑ جھکی ول معنی راز عجب دیاۓ
دل ول عبد است ازل دے قول نجایا لوزے
علمون عین اکو حق پایا غیر تعلق توڑے
وحدت دے وِق آن سمائی چشم دلے دی گھٹھی
عشق حقانی نلبہ کیتا ہور محبت بھلی
شوق وصال گیا اک راتے اس تھیس یوسف سارا
یوسف طلب وصال گزارے تے اوہ کرے کنارا
اہے زلینغا نسبی جاوے تے یوسف فرمادے
اوہ تیرا ہمن عشق زلینغا مینوں نظر نہ آوے
کہے زلینغا تیں تھیس چنگا لھ پایا میں تائیں
اس دے انھ حضوروں یوسف جاوائی دس کتحائیں
تے مت کہیں وفاوں خالی اوہا ہاں میں بردی
پر وِق صبح شعاع شمع دی ایہ ظہور نہ کردی

تصوف دیاں کتابی بخراں دی ورتوں تال مولوی غلام رسول زلینغا دے
عشق نوں آپئی دیسی قصہ ریت والی عاشقی دے نیڑے کرنا چاہوندے
نیں متے پر اوہ ہتھوں دراڑا تھی گیا جاپدا اے۔ دمودر وِق وارث شاہ وِق
جتھ کتے وی تصوف دے فلنے دی گل آئی اے اوہ ویہار وامان دیاں
وچاراں دا اوہناں دیاں دلیلاں دا تزوڑ کرن واسطے آئی اے تے پاتراں
دی آکھی گل بن کے آئی اے جیویں قاضی تال ہیر دی بحث وِق۔
اتجھے زلینغا دے دتیرے دا انخ ویردا کریندی اے کتابی لفظاں جیویں زلینغا

وئی کہائی بُنی ایس لفظاں دا وکھلا کرن لئی ہوئے اوہدے عشق دا
مول ہوئے ایس فلسفے دا بیان تے پرچار۔

جاپدا اے زلینغا دا عشق قصہ ریت والی عاشقی دی نیز والا پینتر دھار دیاں
وی اوس کنوں اصول وکھرا اے۔ نیز والا پینتر سگوں اصل نکھیر نوں اگھاڑا
اے۔ اصل نکھیر تاں ایہہ ہے جو زلینغا دا عشق چالو باتشاہی دیہار دی بنائی اچ
جھک نوں قبولدا اے سو ایس اچ جھک نوں سہارن والے کرم تے دتیرے اصول
قانون تے فلسفے اوہنوں نہیں رکھ دے۔ قصہ ریت والی عاشقی جمدی ای چالو رانہ
دیہار دی اچ جھک نوں نہ ملن پاروں اے اوہدا تروڑ بھالن سگوں آپ اوہدا تروڑ
بن کھلوون پاروں۔ قصہ ریت والی عاشقی کے دیہار دیتري وند نوں نہیں
مندی۔ حاکم رعیت دی جنی بیٹے دی، حسن عشق دی روح سریر دی کافر موسن
دی، علم بے علمی دی، پاکی پلیتی دی، ظاہر باطن دی۔ اوہ چالو دیہار دیاں ایہناں
دویاں نوں ذھاکے آپنا اکائی دیہار اساردی اے۔ قصہ ریت والی عاشقی اک دوی
نوں مندی تے مناوندی اے۔ آپنی تے چالو دیہار دی دوی۔ ایس اک دوی
دی سار وچوں ابھر دی اے اوہ اکائی جنہوں قصہ ریت ورتدی ورتاوندی اے۔
زلینغا دا عشق دیہار دیاں کل دویاں ولوں اویسا اے جیوں ایہناں دا ہوون
ایہدے لئی کوئی بخار کوئی پواڑا نہ ہوئے۔ بتے اوہناں دویاں ولوں اویسا ہوون
پاروں ایس عشق دا پندھ اوہناں نوں ملن منوان دا پندھ بن جاندا اے۔

اک حسن عشق والی دوی نوں دیکھو۔ دمودر وچ راجھے دا حسن بھراواں دے
ورتاۓ دا اوہناں دے مالکی والے مان تران دا تروڑ اے۔ بھراواں لئی ایہہ
حسن کو جھا اے۔ وارث شاہ وچ ہیر دے حسن دا بیان فارسی ریت والی حسن سلاہتا
وی نقل بنا کے اوہنوں بجنڈ دا اے (ایہہ نقل وارث شاہ دے وارے دی سیاست
دے پیچ کھولدی اے)۔ ہیر راجھے دے آہمو سامنے ہوندیاں ای حسن عشق دی
عاشقی معشوقي دی دوی مک دیندی اے۔ ہیر راجھا دوئے اکدوچے دے عاشق
وی نیں تے معشوقي دی۔ پر زلینغا دا کم توڑ تائیں عاشقی اے تے یوسف دا
معشوقي۔ عاشقی نت سریر دی بھکھ وچ گڑچ اے تے معشوقي نت ایس بھکھ

کنوں پلہ چھڈیندی ایہدے لگ لبڑدیاں چھنائ کنوں آپئی پاکی نوں بچیندی اے پئی۔ ویاہ مگروں اوڑک تھوڑے جپہ لئی یوسف عاشق بلدا اے تے زیخی معشوق پر ہند اوںویں رہندی اے عاشقی معشوقی دی تے کم وی اوہ ہورہندادے۔ ہن یوسف مگر ندا اے تے زیخا پلہ چھڈیندی وندی اے۔

حسن عشق دی اہنت دوئی نال ہور دویاں وی مودھا جوڑی کھلیاں نیں۔ روح بدن دی دوئی صورت معنی دی دوئی۔ یوسف دا حسن ربی حسن دا اک جھلکارا اے۔ اوں اصل دا اک وکھالا۔ ویاہ ہو گیا تے زیخا دا دل جھلکارے والوں بہت کے جھلکارے دے سوئے دل لگ گیا۔ وکھالا ہمن اوہنون شہیں پوہندا اوہ اصل دے لڑک گئی اے۔ اصل تے وکھالے دی دوئی سائنسے آگئی اے۔

مولوی غلام رسول ہوراں توں پہلاں اتحاویں قصہ ریت والے (تے کافی ریت والے وی) ہستی دی اکائی نوں وجودی وحدت نوں کل دے اک ہوون نوں مندے ماندے تے درتاوندے آئے نیں۔ مولوی صاحب متے پہلے قصہ کار نیں آپئے قصے دامدھ وکھالے دی اکائی (شہودی وحدت) نال بخشن والے۔

عشق بھنا اخلاص نہلایا رنگیا رنگ شہودی اوہ اعلان کریندے نیں پوند ای جو اوہناں قصہ شہودی وحدت دے دیروے لئی لکھیا اے۔ دونہاں متاں دا مونا لیکھا ایہہ اے جو وجودی سوجھوان کل دی اکائی نوں مندے نیں جگ نوں سر جہار دی ذاتوں وکھریندے نیں۔ شہودی سوجھوان جگ نوں سر جہار دی ذاتوں وکھریندے نیں۔ اوہناں بھالے جگ دیاں کل ہونداں وچ اکائی تے ہے پر سر جمن ہار دی ذاتی حاضری پاروں نہیں صفاتی حاضری پاروں ہے۔ جگ دیاں کل ہونداں سر جہار دیاں صفتاں دے وکھالے نیں پر اوہدی ذاتوں وکھرے نیں۔ صفت تے ذات دی وکھالے تے اصلے دی ایے نکھیز پاروں یوسف دا حسن ربے حسن دا وکھالا ہوندیاں وی اوہدے توں وکھرا اے۔ ایہو فرق کسی کریندی اے زیخا۔ اوہ یوسف دے حسن نوں ماٹن لئی جیوندی اے پر مان لیندی اے تاں وکھالے تے اصل دا فرق وی سیان لیندی اے۔ اوہدی تک ہن وکھالے تے نہیں اصل تے ہے۔ یوسف دا حسن ہمن

اوہ نوں نہیں پوہندا۔ اوہ آپئی نت دی سک دا کوز وی سیاندی اے ہُن۔ میں تے وکھالے مگر لگی رہی اصل نوں پچھاتا ای نہ۔ ایہہ وی سہی ہو یوں جو سک ویچ کام والا رلا وی تاہیوں ہا جو سک وکھالے دی آہی۔ اصل دی ہووے ہا تاں کام دی پکڑ وی نہ ہوون دیوے ہا۔ ایہہ وی دیکھن والی گل اے جو قصہ اصول کام نوں نہیں نندا، قانونوں باہرے کام نوں نندا اے۔ کیہہ قانونوں اندر ہووے تاں کام کام نہیں رہندا یاں ایہہ جو بندے دیاں بھاگاں ویچ ہے ای کام یاں قانونا یاں بے قانونا؟ کیہ کام یاں حرص ہونس سریاں دی چمک دا تاں اے کہ سریری چمک ویچ ملکوے چھبہ لائی بیٹھے زرزور دے وکھالے دے سواد دا۔ یاں ایس سواد دی بے سوادی دیاں ڈھیر ساریاں رنگاں وچوں اک رنگ دا تاں اے کام؟ کیہہ زیخا دی سک وکھالے دی سک ہوون پاروں گوڑی اے کہ بے قانونی ہوون پاروں؟ کیہہ باشاہی قانون وی سرجن ہاردا صفت وکھالا اے تے زرزور دا ویہار وی؟ مولوی صاحب دی لکھت ظاہرا تے ایس گل نوں نہیں من سکدی۔ ایسے کر کے متے اوہ زیخا دے وصل نوں جامی دے زرزور دیاں رمزاء والے اصولوں بچا کھردی اے۔

وجودی شہودی متاں دا جھیرا، تت اکائی تے وکھالا اکائی دا جھیرا تے چروکا اے۔ دونہاں متاں نوں نکراویاں دن وائلے وی گھنے نیں تے اکو پندھ دیاں منزلاب دن وائلے وی۔ دیکھن گوچری گل تے ہے ایہناں متاں دی درتوں رہریت ویچ، سیاست ویچ، جیون دے آہر ویچ۔ دمودر دا قصہ سولھویں ستارھویں صدی ویچ تے وارث شاہ دا انھارویں ویچ حاضر ویہار نوں اوہدی رہریت تے قانون نوں حاضر ویہار نال جڑے فلسفے علم چج تے پرتیت نوں مذھیاں پچھاں دے وس پاؤندا اے تے ایہناں پچھاں وچوں ایہہ سمجھ ابھاردا اے جو اصل پاڑ ہے قدرت دی مٹھا وائلے ویہار تے زرزور والے ویہار ویچ۔ ہور پاڑ جیہڑے خلقت نوں پاڑی کھلوتے نیں ایسے اصل پاڑ دے وکھالے نیں۔ وکھالے اصل نہیں۔ ایہہ قصہ کار وکھالے دیاں پاڑاں توں خلقت دی نیجیسمہ ہٹا کے اصل پاڑ ول موزدے نیں۔ انھویں صدی دے دو جے ادھے حاکماں دی لبے لگے نویں ماکلی وان وکھالے

دیاں پاڑاں دی سیاست را ہیں اصل پاڑ نوں خلقت دی نیجھسوں پر وکھا
 کرن تے آئے ہوئے نہیں۔ کیہہ مولوی غلام رسول دا وکھالا اکائی والا مت
 اوہناں نوں اصل پاڑ دا نتارا کرنوں درجدا اے یاں وکھالا اکائی والے مت دا
 اعلان اوہلا اے ایس گل دا جوہا وہناں دا قصہ اصل پاڑ نوں نتارن دے حق وچ
 نہیں؟ کیہہ مولوی صاحب دے اخیر لے دیلے (انھویں صدی دے مکدیاں) ابھرنا
 والی فرقہ بند شاعری دی ایسے پاروں تت اکائی والے مت نوں ہٹھ نہیں لاوندی یا
 لاوندی اے تے چم کے دھر دیندی اے؟ ایہہ شاعری تت اکائی دے ہال ای
 لوک بولی نوں وی طلاق دیندی اے کیہہ ایس پاروں جو لوک بولی وچ رہ کے
 قصہ کافی ریت ولوں بہت وگن والی اوکڑ جیہڑی مولوی صاحب نوں جرنی پئی
 لہنوں نہ جرنی پوے۔ لوک بولی دی ستح وچ بہہ کے وکھالے دیاں پاڑاں والی
 سیاست دے پینترے ورتاون خبرے اوڈا سکھالا نہ جا پدا ہو وے جیدا حاکم بولی
 دے اکھاڑے وچ کھلوکے۔

ریتل درسی پڑھت دے حساب سرتے قصے وچ کتھ دی لیہہ سدھی سواہری ٹردی
 اے:

زیلخا بندے دا روچ اے۔ بندے دے روچ دے اندر رکھیا ہویا اے قدرت نے
 حسن والا ت۔ حسن سچائی وی اے تے بھلائی وی، رس وی تے چانن وی۔ حسن
 چورتے وچ ذھل کے بندے نوں اندروں نہیں اے۔ اوہدے اندر عشق جگیندا
 اے۔ زیلخا دے اچیت من وچوں حسن دا چکار جگیا۔ اوس سپنے وچ یوسف دی
 صورت ڈھنی۔ عشق جا گیا۔ عشق زیلخا دی پوری ہوند نوں آپنے اندر سمولیا۔ اوہ
 آپ عشق بن کے نکل پئی ماپیاں دا گھر چھڈ کے دیس چھڈ کے۔ پڑاہر صورت
 دا عشق تے چھیڑاے اصل عشق دی۔ زیلخا ظاہر بحال دی عزیز مدرسے محلیں جا
 وی۔ عزیز مدرسے وسیلہ با یوسف نال ملن دا۔ اوڑک وسیلہ وچوں نکل گیا تے اصل
 سامنے آگیا۔ پڑاہر اصل وی اصل نہ ہا۔ یوسف دی صورت آپ وسیلہ اے
 حسن دے تت دا۔ زیلخا نوں ایہدی سار تاہی۔ بندے دے روچ نے صورت
 دی مود جھاگ کے آپنی منزل تے بکتا ہوندا اے۔ اڑیکا ایس سفر وچ ایہو اے

جو بدن صورت دی موه وچ ای نہ پھس دنجے۔ زلخا اڑی ایس اڑیکے وچ پر ٹکل
گئی۔ نکلن لئی اوہنوں سمجھ ونجاؤنا پیا۔ پرانا وجود چھڈ کے بندے داروج
نوں جونے جمدا اے تاں ای اوہنوں منزل ملدی اے۔ اوہ قدرت دے حسن دا
دیدار کریندا اے اوہنوں ماندا اے۔ یوسف دی صورت دے اصلوں ٹکھے کے زلخا
اصل دے اصل نوں پچی۔ روح نر اے۔ اوہنوں نارزوپ دا بہزادپ (زلخا)
دھارنا پیا۔ کافی قصہ ریت جو ایہو ہوئی۔ اصل میل نرداز نال اے روح دارب
نال۔

کتھ دی ایہہ لیہ جامی وچ دی آہی تے پرانیاں یوسف زلخا لکھن والیاں پنجابی
قصہ کاراں وچ دی۔ مولوی صاحب ایس لیہہ دی اچھپا نوہ رکھی۔ تھاؤں تھاں میں
تصوف دی بھاری کتابی لفظاں دے آنکس نال پڑھن شن والیاں نوں ہوڑیا
سیدھیا۔

ریتل درسی پڑھت ایہہ نہیں گولدی جو ایہہ لیہ کتھ دی نہیں وچار دی اے۔ نہ ای
ویکھدی اے جو وچار دی ایہہ لیہہ کتھ نال کیوں پی گھلدي اے۔ کیوں کتھ
نوں نتھ کے آپی سیدھے نورن لئی خفا خون پی ہوندی اے۔ کتھ تے ایہہ
سدی اے جو زلخا اصل وچ عزیز نال ویاہی ہوئی نہیں۔ اوہ ظاہر دے قانون
دی باندھ وچ پھس گئی اے بے قصوری۔ اوہنوں اوہدا عشق ای مصلیاں اے
یوسف دا عشق۔ اوہ یوسف نوں قدرت دا قانون توڑن دا نہیں پی آکھدی۔ دنیا
دے ظاہر قانون نوں ولادن بھلاون دا پی آکھدی اے۔ پر یوسف آپ ای
اوہنوں دنیا دے ظاہر قانون نوں بھائی آون تے مجبور کریندا اے۔ نہ اوہ آپ
ایس قانون نوں اللہھنا چاہوندا اے نہ زلخا نوں اللہھن دیندا اے۔ وچار لیہ
آکھدی اے عزیز نال ویاہ زلخا دی ازمائش اے اوہدے صبر دی پرکھ۔ ایہہ
ازماش اوہنوں سکھلاوندی اے جو ہوس تے عشق نوں کیوں نکھڑیدا اے۔

کتھ دسdi اے یوسف نوں زلخا دی اصلوں کوئی چھک نہیں۔ زلخا نت اوہدے
ول تانگھدی اے پر ایہہ تانگھ یوسف نوں نہیں پوہندی۔ وچار لیہہ آکھدی اے
یوسف دا آپنا کجھ ہے ای نہیں۔ حسن اوہدا ربی حسن دا پرچھاواں اے۔ اوہدی

صُورت دلاں نوں چھکدی اے صورتوں پار لگھا کے تت دل کھڑن لئی۔ سو اوہ آپی صورت دی ظاہر موه لوں ہتاوندا اے سبھ نوں۔ بازغہ عادی قبیلے دی سرداری آپنا سارا خزانہ لے کے یوسف نوں خریدن آئی۔ یوسف اوہنوں سمجھایا صورت فانی اے ایہدا کھیڑا چھڈ ایہدے بناؤن ہار دل دھیان کر۔ بازغہ سمجھ گئی سرداری چھڈ کے نیل دے کندھے جھگی چا پائیوس تے رب دی عبادت وچ لگ گئی۔ زیلخا نوں وی سمجھایا یوسف پر زیلخا سمجھدی نہیں۔ اوہنوں ظاہرا صورت نال وصل کر کے سمجھ آؤں اے تے ظاہرا صورت نال وصل قانونی ویاہ را ہیں ای ہو سکدا اے۔

کتھہ دسدي اے جو یوسف مصر بزاریں وکن آیا ماں دا گولا بن کے۔ ماں لوکاں داشوق جا پیا تے یوسف دے ویکھن دا مل اک دینار رکھ دتوں۔ دیناراں دے ذہیر لگ گئے بے حساب۔ عزیز مل کرن آیا تے سارا خزانہ مصر دا تکڑ تے چڑھ گیا پر یوسف والا پلہ نہ ہلیا۔ ماں دکھنے تے ای من گیا۔ باشاہ نوں خزانے دی فکر ہوئی۔ ویکھیا تے خزانہ وی اونویں دا اونویں بھریا پیا اے۔ باشاہ شکر کیتا بھئی بے خزانہ ویہلا ای رہندا تے فوجاں کیوں رکھدے تے فوجاں نہ رہنداں تے باشاہی کیوں رہندي۔

ہن ویکھن نوں تے ایس گل نوں انج وی ویکھیا جا سکدا اے بھئی حسن دے سودے نے باشاہی تے سوداگری دوہاں دے گھر پورے کر دتے نمیں۔ پرانیاں واریاں وچ خاص کر جدوں یوسف زیلخا دا فارسی قصہ جڑیا، وڈے میل دو ای آہے اک بالہ خور زمیندار جیہناں دا سردار باشاہ آہاتے دوچے سوداگر۔ گولیاں دا وپار وی وڈی سوداگری آہی۔ یوسف والا سودا باشاہی تے سوداگری دی آپسی کچھو تاں وی وکھاوندا اے تے ایس کچھو تاں نوں نیڑدا وی اے مک مکار کے۔ باشاہاں نوں ایہہ دیندا اے جو سوداگری چلدی رہوئے تاں خزانے بھرے رہسن سوداگریاں نال کان نہ کرو۔ سوداگریاں نوں ایہہ سمجھندا اے بھئی ایتا بھار نہ پاؤ باشاہی تے جو خزانے ای ویبلے ہو ونجھن تے فوجاں نہ رکھ سکن پاروں باشاہی ذھے ونجے۔ باشاہی نہ رہی تاں سوداگری کتھے کرسو۔ شہر دیاں عاماں لوکاں نوں

کامیاں کیاں نوں دی ایہہ سوداً گری تے باتشاہی نال رساؤندا اے۔ مگوں اوہناں کولوں دی سردا حصہ پواندا اے سوداً گری دی ساکھ بناؤن وچ۔ عامان دا اک اک دینار دی جز کے وڈی جتھے بن گئی اے۔ باتشاہی تے سوداً گری دے سمجھنے وال سانواں رکھنا، خلقت نوں ایس سانوں دیہار نال رساؤنا، ایہو حسن اے بھاویں خلقت نوں زی جھاک جھلکار ای جزدی اے ایس رسائی وچوں تے بھاویں اوہ دیلے کو لئے جوڑیاں چار چھلوں دی ایس دور درشن نوں پونج یہندی اے۔

وچار لیہ آکھدی اے نہیں۔ یوسف دے حسن نوں ظاہر دا حسن سمجھے کے پیسے نال تولدے نیں لوک۔ ایہہ سودا اوہناں نوں سمجھاون لئی اے جو پیسے دا کوئی قدر نہیں ایس حسن اگے ایہہ پیسے دے توں توں باہرا اے۔ سو قدرت آپ ایس سودے دا پر پنده کریندی اے۔ فرشتہ نالو نال مالک سوداً گر دا ہتھ پھردا اے۔ فرشتہ ای اوہنوں اک دینار دا نکٹ لاون دی آکھدا اے۔ فرشتے ای اوہنوں سودے وچ بھا کرن دا ول دیا اے تے فرشتے ای سودا مکاون دی آکھی اوہنوں۔ جد یوسف وک گیا تاں مالک نوں ہوش آئی بھئی یوسف کیہہ ہا۔ مال ہتے بے حساب آگیا اے پر یوسف کتحوں ملنا اے ہمن۔

پچھن نوں تے پچھے سکدے نیں پچھن دالے بھئی پوری باتشاہی دے خزانے نالوں بھارا ہوندیاں دی اخیر وک تے گیا ای یوسف اوس خزانے دے وئے۔ تے وک کے باتشاہی دے اندر خانے جج دی گیا۔ تے خزانے دے مژ بھریج بن نال باتشاہی دی خیریں مہریں بیکھی رہی۔ مالک جھریا تے سبی پر انتاں دا دھن اوہدیاں تجوریاں وچ اکٹھا ہو کے دپار دی راس تے بن گیا۔

کتحہ دسدی اے جس دیلے یوسف دا مل پیا پوندا ہا تاں:

بڑھی اک مسکین بیچاری الی نوت لیاں

جے ایتنے نوں آوے یوسف ایہو عرض شانی

وچار لیہ نال ای اگھر پوندی اے:

اس صورت دے معیناں مینوں کر مجبور جھکایا
میں خود دل دا واہ منایا آندی سبھ سرمایا

پورے بزار ایہہ اکو گاکب اے جیہتوں یوسف دئی صورت نہیں رکھایا ”صورت دے معیناں“ ”مجوز“ کیتا اے۔ ایس گاکب دی سبھ سرمایا اوہدی ہتھ مخت اے۔ اوہدے بھائے اوہدی ہتھ مخت صورت دے تت ساویں اے قدرت دے حسن نوں اپنا سکدی اے۔ پر مسکین بڈھی دی آکھٹی دیندی اے جو ایتنے نوں یوسف آونا کوئی نہیں۔ بھولی جیہی جا پدی اے اوہدی آکھٹی پر ایس بھول وچ گنسھی ہوئی اے اک ترکھی نوک جیہوی بھنڈ دی اے پورے بزارنوں۔ لے سکدے او ایس صورت دے تت (”معیناں“) نوں؟ لے کے وکھاؤ۔ ٹساں کیہہ لیٹا اے تھانوں تے پڑہ ای نہیں کیہہ پئے لیندے او۔ میں لے سکنی آں۔ لے چکی آں۔ میری ہت سکت وچ لکھا ہویا اے اوہ تت۔ اوتحوں ایس الی وچ ذھلیا اے۔ تیسیں آپنے بھرم بھلائے او۔ ایہہ بزار تباڑا بھرم اے۔ ایہہ بزار صورتاں دیکھدا اے اوہناں دے تت نوں نہیں دیکھ سکدا۔ دیکھے کیوں تے کیوں دیکھے۔ ایسے صورتاں نوں وکاؤ وست جو بناوٹا ہویا سوا ایہہ وکاؤ ہو سکن نوں ای تت سمجھدا اے۔ مینوں پڑہ اے میرے ”ایتنے نوں“ یوسف نہیں آونا۔ ایس بزار میرے ایتنے دا جو نل اے مینوں پڑہ اے۔ میں تے اوس مل نال مساں آپنا ؎کر ٹورنی آں سو میری ایہہ بھ سرمایا کوئی سرمایا نہیں۔ سرمایا تے ایس بُنا اے شاہی خزانے چڑھ کے سودا گراں دیاں تجوریاں وچ وڈکے۔ تے مژ ٹساں نکنا اے سرمائے نال حسن لیئن۔ پر لیسو کیہہ۔ جیویں تباڑا سرمایا بھلاوا اے میری مخت دا ایویں بزار دیکھندي ایہہ صورت قدرت دے حسن دا بھلاوا اے۔ تے بھلاوے نال بھلاوا ایکی لیتا جا سکدا اے۔ سوچے میرے ”ایتنے“ نوں یوسف نہیں آونا تے آونا تباڑے ”ایتنے“ نوں دی کوئی نہیں۔ ایس بزار دیاں گاہکاں دے بھائیں ہے ای نہیں یوسف۔ فرق میرا تباڑا ایہہ ہے جو میں ایس بزار دی گاکب کوئی نہیں۔

گا بکل دا بھلاوا پا کے تھاڑا بھلاوا لا ہون آئی آس۔ میرے دل دا واہ وی اوہو ای
ہا جو تھاڑیاں دلاں دا اے۔ دلاں دا واہ تے ایس بزار دے واہ نے ای واہو نا
ہویا۔ مینوں وی ایسے بزار نال واہ رہندا اے۔ دل نے مینوں بزار دکیندی
صورت دل لچایا تے مژ آپے ای آکھیا کملے گھر بہو اوس صورت جوگی سرمایا
تیرے کول کھوں۔ جنے کھٹے دا ہاسا بننا ای ایس عربے۔ پر میں خود دل دا واہ
منڈیا۔ مینوں سار جو آئی صورت تے معنیاں دے فرق دی۔ ایسے سار مینوں
جھکایا۔ ایس بزارے گاہک بن کھلوتی۔ ایسے جھکن اے میرے لئی۔ پر ایس دیلے
ایسے جھکن کوئی نہیں۔ میں صورت دے وکاڑ بھرم اگے نہیں جھکی۔ معنیاں دی سمجھه
مینوں مجبور کیتا جو ایسے گا بکل والا ویس بنا کے تھاڑے بھرم والا ویس ہناؤں۔

بڑھی اک مسکین یچاری الی سوت لیاں

”ای“ دیاں داجاں دے بھاروں آندی ہوئی پئی اے ایسے سطر۔ اک ”سوت“
دی واج ای اے جیہڑی ایس بھارنوں والا وندی جا پدی اے۔ پر اگے ”اے“ دی
ترچھی واج الگزدی اے ایس بھار بیٹھوں۔ ایس ترچھی واج ویچ وھیں ہوئی۔ اے
ترکھی نوک۔ ”عرض سائی“ کجدا اے واج دی ترچھے نوں تے نوک دی ترکھنوں
بڑھی دے درجے دے حساب نال پر کھن نال بیٹھوں ووھدی اے ترچھے ترکھ۔
اگلے شعر ویچ ”آ“ دیاں داجاں دا ابھار ائھدا اے۔

اس صورت دیاں معنیاں مینوں کر مجبور جھکایا

میں خود دل دا واہ مکایا آندی سمجھ سرمایا

تے ایس ابھار ویچ ”میں خود“ دالے بینے نال ”کر مجبور جھکایا“ دا ”جھکایا“ وی
سدھا ہو کھلوتا جا پدا اے۔ معنیاں دی مجبوری میں ”خود دل دا واہ منڈیا“ والی
مختاری دا ای اک رنگ جا پدی اے۔ یاں آکھو معنیاں دی سمجھہ پاروں جھکن
ایس مختاری دا اسرن ہے۔ پورے مصر بزار ویچ ایسے اک جی اے جیہدی
بلیل ویچ ایسے سنچال ایسے انگھا اے۔ ہور دھن لدے کیسے تے دھن مدھے کیسے

بھر پرنے ہوئے پئے نیں وکیندے بردے نوں دھا جوں لئی۔ انکھ سنجال پاروں ای اے سنجال جیہڑی دسدا اے جو بندے دی محنت تے قدرت دا سوہن اکو ای ہوند دیاں دو وکھالیاں نیں۔ انکھ دکھرپ والا ہوئے نہیں، تے ست نال اک تھیون دی سارا۔

وکھو مولوی غلام رسلی ہوراں دی شہودی وچار لیہ جیہڑی قصے دی کتھ نوں آپے والا کے وچ لیئن لئی گھلڈی آئی اے اتھے آپ قصے دی کتھ دے والا کے وچ آگئی اے (گھول وچ ہو ای جاندا اے اجیہا سب)۔ ایہہ وچار لیہہ دولی نوں اساردی رہی اے قصے وچ۔ حسن عشق دی دولی، حسن دی آپی دولی عشق دی آپی دولی، کتھ تے وچار دی دولی۔ ایہناں ساریاں دویاں دی ماں اے صورت تے معذیاں دی دولی۔ ایہہ وچار لیہہ اتوں ہونداں دے آپسی سانگے دی بھال وچ جئی جا پیدی اے پر وچوں ایہہ ہر ہوند نوں دوجی کلوں اسٹک کر وکھیندی اے۔ جانے صورت تے معذیاں دی اصل دولی ایس وچار لیہہ دے آپے اندر ہے جیہنوں ایہہ پچھان نہیں سکدی۔ ایس پاروں ایہہ آپے نورے وچ کھیں ان پچھاتیاں دویاں پھٹے جاندی اے۔ پھٹ کیہہ جاندی اے آپ ایہیاں اکائیاں ساردی اے تھاں تھاں کھلو کے جیہناں دی چٹے دیہنہ پسردی دولی نوں ایہہ مز کے تکدی دی نہیں۔ جیویں نبوت تے ہالہ خور باتشاہی دی اکائی پرہیز گاری تے شان شوکت دی اکائی، انصاف تے دولت دی اکائی خبرے ایہناں پائیاں اکائیاں نال بھائی آون دی تے ایہناں نوں پچا جاون دی سکت پاروں ای بی ہو وے ایہہ وچار لیہ۔

کتھ وچ سوت دی الی والی مائی آئی تاں دی ایہہ وچار لیہہ محب اگیرے ہوئی۔ دوچھے شعر وچ ای صورت تے معذیاں والی دولی جگائیوس۔ پر کتھ والی مائی تھڑی نکلی اوں وچار لیہہ نوں آپے کم لالیا۔ آکھن گئی ہاں ہے صورت تے معذیاں دی دولی۔ تھاڑے بزار بنائی اے ایہہ۔ میں لکھے میری الی تے یوسف دا حسن ساویں نیں کیونجو میری کرنی تے قدرت دی کرنی اک نیں۔ وچار لیہہ دولی نوں قدرتی تے اہل دیسندی آئی اے۔ مائی نے محنت تے حسن دی

اکالی توں اچن چیتی بزار دے بنائے بھرم والا پڑدہ لادتا اے بزار وچ کھلو کئے
بزار دی آپٹی ورتون ورت کئے دولی والی وچار لیہ دی آپٹی بولی وچ ای۔
مالی ”بڈھڑی“ تے ”مسکین“ تے ”بیچاری“ ہوندیاں دی تگڑی اے کیونجو ایہ
آلی اے لوک ریت وچوں۔ لوک ریت لہنوں تھاپڑ کے نوریا اے تے ایہہ قصے
دے ذہر وچکار آن کھلتی اے پچھے تھے تے اگوں تھیونے دی پرچول بن کے۔
مالی جمی تے رزق ویہار دی وار وچوں اے پر لہنوں پالیا لوک ریت اے۔
بہوں چرچا رہیا اے ایہدا اوتحے چروکنا۔ ایڈا بھتی جدوں یوسف دی گل کرو تے
جیویں زلخا دا عشق یاں بھراواں دا کھوہ آپنے آپ ای سائٹے آ ویندے نیں
تیویں ایہہ مالی دی آکھلوندی اے سورت دی الی پھڑی۔ جامی دے قصے وچ تے
نہیں ایہہ۔ کے بنے فارسی قصے وچ ہووے تے ہووے۔ جے کے فارسی روایت
وچوں آلی اے تاں اوتحے دی لوک ریت وچوں ای گئی ہوئی۔ پر مولوی غلام
رسول ہوراں کیوں وزن دتا لہنوں آپنے قصے وچ۔ وزن ای نہیں دتا آپ
ایہدے مگر ہو کھلوتے۔ آپنے کب دا زور ایہدے نال کیتا تے آکھیا پھل
میری وچار لیہ نوں۔ بھاویں ایہہ لیہہ میری مرشد اے ایس مینوں آپنے من
دیاں پواڑیاں وچوں بانبہ پھڑ کے کڈھیا اے تے بھاویں ایہہ میرے درگ دی
سیاست نوں دارے وچ اے۔ پھل سو۔ متے لوک ریت دا ہمت جنہوں مولوی
صاحب دا فارسی شعر ریت دا ہمت دلی رکھدا اے ایس پاروں تے نہیں جاگ
کھلوتا ایتھے جو مختیاں نال اوہناں دا کوئی لاغ ہے مدد دا؟ اوہ آپ اصلوں
ماڑے واہی داں گھروں آہے تے کمیاں کسیاں نال یاری دی دسدے نیں
آہی۔

پر نری دو شعراں دی ویہل ای کیوں دلی اوہناں ایس مالی نوں۔ اوہناں دا دل
تے ہوندا اے اکو گل تے کھلو کے سو شعر گیڑھاون تے۔ پر مالی وانگوں مولوی
صاحب دی متے دل دا واد مٹایا تے مالی دی گل نوں لوک ریت دے ذہب سر
ای جوڑیا۔ گل نوں ودھا کے گھٹایا نہیں گھٹا کے ودھایا۔

دیکی قصیاں وچوں مولوی غلام رسولوں پہلاں صدقیق لالی دے قصے وچ سورت

والي ماني نہیں آئی عبدالحکیم دے قصے وچ آئی اے:

جدوں یوسف دا ہو یا گرم بازار
ہوئے خورشید دے لا کھاں خریدار
قدر موجب ہو یا ہر شخص اے یار
خریدار و خریدار و خریدار
تماشا و کیجھ جو اک بڈھڑی زال
پنا کب سوت دا لے کے مزدی نال
کبھے توڑے مینوں یوسف نہ دیکھ
خریداراں و چوں مینوں لکھیسن۔

بڈھڑی بارے عبدالحکیم ہوراں دے دو شعر ”قدر موجب“ دے دیروںے پاروں آئے نہیں۔ اتحھے ”بڈھڑی زال“ آپنے آپ نوں گاہکاں وچ لکھیون لئی آئی اے۔ گاہک بھگی جاون دے شوق پاروں جیویں بعضے ماڑے وی وڈیاں مہنگیاں بیان ول پھیرا تورا رکھدے نہیں۔ (بے لفظ لکھیسن بے تاں بڈھڑی آپنا تاں گاہکاں دا لست وچ لکھاونا چاہوندی اے۔ بے لکھیسن بے تاں اوہ گاہکاں دی پال وچ کھلوتی نظر آونا چاہوندی اے)۔ شاعر سنیپراں نال کھلو کے بڈھڑی دا تمashہ دیکھدا اے (ایڈے بھانے گورے موقع اتے ہوئی ایویں اک ہاسوئی جیبی گل) یاں ایسہ دسدا اے سینٹراں نوں جو دیکھو بڈھڑی زال بھاریاں گوریاں گاہکاں دا تمashہ پئی بھیندی اے؟ عبدالحکیم ہوریں دوبار گلاں دے وچکار کھلوتے جا پدے نہیں کجھ پہلی گل ول الار جھے۔ مولوی غلام رسول دوجی گل نوں اگھاز دے نہیں آپنی وچار لیسہ دی واگ لوک ریت والی رمزی دے ہتھ دے کے۔

آکھن نوں تے اسماں آکھ آئے آں بھئی قصے دی بتر کتھے تے وچار لیسہ دے گھوول نے اساری اے پرسوکھی نہیں کتھے تے وچار لیسہ دی وند۔ کتھے واپر لڑی اے پر ہر واپر دے اندر ائی ہوندی اے کوئی وچار لیسہ۔ اوہ ایویں جو واپریاں دار

وچوں ائی آوندیاں نمیں پر کتھہ وچ جوڑیاں نمیں اوہ جوڑنہار دی وچارنی سر۔
 جیویں کے وار واپری نوں پڑھیا اوویں جوڑ دتا۔ سو کتھہ دی واپرلڑی وار
 نہیں ہوندی پڑوار ہوندی اے۔ وار دی کوئی اک پڑھت نہیں جوڑدی پڑوار
 نوں۔ کتھہ کھیاں واریاں وچوں لگھ کے آوندی اے تے ہر دارے وچ جوڑنہار
 آپٹی وچار لیہے نال گندھ ترپ کر دے نمیں کتھہ دا۔ کتھہ دے اندر کھیاں وچار
 لیہاں دیاں پرتاں دا گھرمس ہو دیندا اے۔ نواں جوڑنہار کتھہ نوں مڑ جوڑ تے
 دیندا اے آپٹی وچار لیہے سر پر نال ای ایہہ جوڑن کھیں پرانیاں جوڑاں نوں
 کھول دیندا اے کتھہ دے اندروں۔ تے نویں جوڑنہار دی کیتی، سے اوہدی وچار
 لیہ دے، ان گنت پڑھتاں دے موہبہ آجائندی اے۔ نالے وچار لیہاں آپ
 کیہڑیاں سدھ پڑھریاں تے اکبریاں ہوندیاں نمیں۔ ہر وچار لیہہ وار وچوں ای
 جمدی اے۔ وار نوں آپٹی تے آپنے میل دی گوں سر پڑھن دا حیله کر دیندا اے
 ہر نواں وچار وان تے پڑھن دا ڈھنگ ای اوہدی وچار لیہہ ہوندی اے۔ پر ایہہ
 پڑھن ڈھنگ کھیاں پرانیاں پڑھن ڈھنگاں وچوں ای اسریا ہوندا اے۔ سو ہر
 وچار لیہہ وچ پرانیاں وچار لیہاں دے نالنکے ہوندے نمیں جیہڑے اک ویکھنی
 نال مل جاندے نمیں دو جی نال محل جاندے نمیں۔

سو مولوی غلام رسول ہوراں دی پوند ہوکی تے توڑ بھائی شہودی وچار لیہہ بھاویں
 ہووے نجخ پواڑے نجسٹھن دا وسیلہ تے بھاویں ہووے آپنے میل دے نویں
 سیاسی مہماز سر ٹرن دا آہر۔ جدوں ایس وچار لیہہ کتھہ نال دوہتھہ کرنے نمیں تے
 رنگ بھلیو بھلی بمحضے نمیں، شاعر دے آہر نوں اوہدی نیت نوں وارا کھاون والے
 وی تے نہ کھاون والے وی۔

قصے دے کتھن وچ دو انکلاں اچھیاں ورتیجیاں نمیں۔ اک خاباں تے اک
 فرشتے۔ خاباں تے پر اتن عبرانی ریتوں نریاں آئیاں نمیں قصے دے نال تے
 فرشتے دی کوئی مولوی غلام رسول نہیں اتارے اوہناں توں اگیریاں قصہ کاراں
 کول وی آہے۔ ہاں ایہناں انکلاں دا درت ورتاء شاعر اس دا آپو آپنا اے۔
 فرشتے تے سپنے دنویں ڈنھ نوں اڈنھ نال جوڑپنڈے نمیں، نہ جڑنیاں واپرال نوں

قدرت دے تھوں جوڑ وکھالدے نیں ایس پاروں بندے دی وار دیاں اُکریاں
 وچار لیہاں نوں قدرت دے کذھے راہ بنا وکھاون دا کم وی سوکھا ای کر گھنداے
 نیں ایہہ دوئے۔ عزیز دے محلیں وسیندی زلخا دے مومنہ زور عشق نوں قانون دا
 پسہ پوان لئی وی آئے فرشتے تے فقیر تھی کے ویب دے باہر لے کذھے آتے
 جاپی زلخا نوں مز شاہی محلات وچ وسا کے اوہدے عشق نوں بالہ خور باتشاہی دا
 سند بٹاون لئی وی آتے یوسف دے حسن نوں دکاؤ دست بٹا کے مصدر دے گولا
 بزار نوں گرم کرن لئی وی۔ فرشتے سدھا ای قدرت دا حکم لیا سنیندے نیں سو
 اوہناں دا کیجا دس وی پوندا اے سوکھا ای۔ پر خاباں رمز بولی بولیںدیاں نیں۔
 اوہناں دی کرنی بھجی وی ہوندی اے تے پرتمدار وی۔ قصے دا کڈھ وی خاباں ای
 بخھیندیاں نیں تے قصے نوں نویاں موزاں آتے موزاں وچ وی خاباں دا ہتھ
 اے۔

یوسف نبیاں تے سرداراں دی اولاد اے اوہدے ترے پئے بھراواں آتے بھارو
 ہوون دی تے سرداری باتشاہی گھکاون دی خبر دیندے نیں۔ مالک سوداگر اے
 اوہنوں پنا یوسف نوں ویچ کے بے حسابا دھن کماون دی کیز کریندا اے۔
 بندیخانے وچ قیدیاں دے پئے اوہناں دی نوکری نال جڑے ہوئے نیں۔ نوکری
 وچ کیتے دی جزا سزا دیندے نیں۔ باتشاہ دے پئے اوہدی باتشاہی نوں اگوں
 آون والی اوکھ سوکھ دی خبر نیں۔ پر سارے پئے یوسف دی کتھ نوں اگانہ نورن
 والا کم وی کریندے نیں۔ نہ ہو سکنی نوں بولی بنا کے۔ مالک دا پنا یوسف نوں
 کھوہوں کڈھ کے بزار بھیندا اے۔ قیدیاں دے پئے یوسف نوں قیدوں کڈھ
 دربارے کھردے نیں۔ باتشاہ دے پئے یوسف نوں قیدی گولیوں عزیز بھیندے
 نیں باتشاہی کرویندے نیں۔ مرزاں دے ایہہ سارے پئے ویہار دے ویہن سر
 وگدے نیں۔ مرداویں پئے مان تران دے دھن پسارے تے پروار کھلاڑے
 دے پئے۔ مالکی سرداری ورتارے نوں پکیاں کرن دے اوہدے وچ آپی تھاں
 پکیری کرن دے ودھ چڑھ کے اوہدے پھل سامنھن دے پئے۔ ایہہ پئے مرداں
 کولوں ایس ورتارے نوں پکیریاں کرن دا کم گھنداے نیں تے اوہناں نوں

در تارے ولوں دھن درجہ تے مان تر ان دیویندے نمیں۔ تریت دیاں خاہاں
 ایہناں سپیاں کنوں وکھریاں نمیں۔ ایہناں خاہاں دا مول ہے زلیخا نوں عاشقی
 دت پندھ پاؤنا۔ خاب دیکھ کے زلیخا نوں سہی ہوندا اے جو اوہدا تھہست عشق
 اے، ویہار وسیعن دے الٹ دگاونا عشق۔ تریت باشاہزادی اے سو اوہدا سپنا
 مان تر ان دا درجے دا پھراوا پا کے آیا اے۔ حسن جدی پشتو سردار دا حسن اے
 جیہڑا آپنے مصر دا عزیز بلن دا سنبھال دی دیندا اے۔ پر زلیخا خاب نوں آپنے
 حساب سر پڑھیندی اے۔ اوہ عشق دی چلائی چلدی اے۔ آپنی ماپے گھردی
 سرست گوا کے عاشقی دی جونے جمدی اے۔ آپنا پیکا گھر آپنادیں چھڈ دی اے۔
 مصر دے عزیز نال پر نیون لئی نہیں آپنا عشق کھاون لئی۔ اوہ عزیز ویچ آپنا
 یوسف آپنا خاب خیال والا حسن نہ دیکھ کے مک دنجے ہابے اوہنوں غبیوں صبر
 اشارا نہ تھیوے ہا۔ ایہہ نیبی اشارہ دی مرداویاں فرشتیاں ہارای جا پدا اے۔ زلیخا
 صبر کر گئی تے سمجھو اوہدے باشاہزادی والے انگ نے تریت والے انگ نوں دبا
 لیتا تے اوہدے عشق نوں سکھنے پادتا۔ جدوں خاب والا حسن گولا بن کے آیا زلیخا
 اوہنوں ٹرت سیان گھدا۔ حسن دے گولا ہوون نے زلیخا نوں نہیں روکیا۔ پر گولا
 مہنگا ہاتے زلیخا اوہنوں عزیز دی بیگم رہ کے ای لے سکدی آہی، سوتر دی الی
 والی کسیش بن کے نہیں، سو اوس لیتا۔ پر گولا تے دنیا تے راج کرن والے چند
 سورج نوں سجدے کروان والے پسندے پلے بخھ کے مصر اپڑیا ہا اوہ زلیخا دی خاب
 پوری کرن لئی آپنے پسندے کیوں ونجاوے ہا۔ زلیخا نوں یوسف دی امنگ نال
 کوئی غرض نہیں۔ اوہنوں کے مان تر ان دی کوئی بھکھ نہیں کوئی پرواہ نہیں۔ اوہ
 نہ عزیز مصر نوں یوسف مندی اے نہ یوسف نوں عزیز مصر۔ محل ویچ ہو دے کے
 تھکنی ویچ، رہندی اوہ عشق ویچ ائی اے۔ اوہدے عشق دا ائل انہوڑ مہماڑ قانوں
 تے ریتاں پر تیتاں دا ولایا نہیں ولیندا۔

کیہ زلیخا دی خاب جنی دے پراتن کال روپ دی سپن سلعاے۔ کیہہ ایس
 خاب ویچ حسن دا سرداری عزیزی والا بانا باشاہزادی دے اچیت من وچوں آیا
 اے کہ ایہہ نر پر دھان ہالہ خور باشاہی ویہار ولوں جنی دے کال روپ نوں کیلئن

دا حیلہ اے سرداری عزیزی نوں حسن یاں حسن نوں سرداری عزیزی ہنا کے۔ کیہہ
 پوری کہانی ایہا سمجھاون دا مل اے زیخا نوں جو عشق دی پورتی باتشاہی ویہار
 ہال نبھاوج اکی اے اوں توں باہر نہیں۔ قصہ جنی دے کال روپ نوں ہراون دا
 آبر اے۔ ترلا آکھ تو۔ ایہہ ہار شیطان دی سریر دی بدی دی ہوس دی بت
 پرستی دی بار اے۔ ایہہ نار وجود دی ضروری صفائی اے۔ ایس صغاںیوں با جھ اوہدی
 نر وجود نال رسائی نہیں تھی سکدی۔ اوہنوں چالو ویہار چلاون لئی جو یا نہیں جا
 سکدا۔ سو ہن اوزک پرانی پلیتی دھو دھا کے وتر نار نر پر دھان ہالہ خور باتشاہی
 دے دوارے حاضر اے اوہدا گھر چلاون لئی اوہدا روا و دھاون لئی۔ عشق جد
 تائیں جنی کوں ہا بے قانونا بھیمار ہا۔ اخرا بے تھوا بے مہارا انجھک اڈک۔
 باتشاہی دوارے آکے ایہہ نر بن گیا اے۔ عشق نوں مرداونا ضروری
 ہی۔ اگے ایہہ نار دی من مرضی ہا ہن ایہہ نر دی من مرضی اے۔ نر
 دی من مرضی اوہدی حاکمی دا اک انگ اے۔ سو عشق ہن باتشاہی دا اک
 وسیب بن کے باتشاہی دے وجود دی سجاوٹ اے۔ اوہدی پشاک دا اک رنگ
 اے۔ ماتحت نار نوں ماتحت رکھن دا اک سند راے۔

ہن ویکھن نوں تے چپک گیا اے وچار لیہہ دا آہر۔ اوں کتھن نوں اوتحے ای
 آن ڈھکایا اے جتحاں ڈھکاونلے لوڑ دی آہی۔ پر جیوں اساں گل کر بیٹھے آں کتھ
 تے وچار لیہہ دی درتن بھاجی سنکھٹی ہوندی اے تے پیچلی، ایہدے شے وی کوئی
 سیدھ سواہرے اکاہرے نہیں ہوندے۔ اوپا ای نہیں رہندرے جیہڑے کوئی
 سوچوان یاں کتھ کار من وچ پکا کے ٹریا ہووے۔ زیخا دا عشق ویکھن نوں تے لڑ
 لگ گیا باتشاہی دے پر نہیں وی لگا۔ اوہ اک بوہیوں وریا باتشاہی دی حضوری
 تے دوجیوں نکل گیا۔ ایہہ دو جا بواہ آپ ای کھول آئی سی قصے دی وچار لیہہ کہ
 سمجھو کھلا رہ گیا اوہدے کولوں سکھیارے۔ وچار لیہہ آکھدی جو آئی اے بھتی
 یوسف دا حسن آپ سر جہاد دا حسن نہیں سر جہاد دی سرجی اتے پیا لشکارا اے اوں
 حسن دا۔ سرجی سر جہادوں وکھری اے۔ یوسف دا حسن اصل دا وسیلہ اے آپ
 اصل نہیں۔ سو زیخا دا حسن وسیلیوں نگھے کے اصل دل مونہہ کر گیا۔ تے وسیلہ سکھم

سکھنا رہ گیا۔ باتشاہی آپنے بھانے عشق نوں ماتحت کیتی بیٹھی اے پر عشق
ملکوے ای اوہدے جپھے وچوں تلک کے نکل گیا اے تے پچھے آپنی سپکنچ چھڈ
گیا اے۔ عاشق زلینخا ملکہ زلینخا نوں یوسف باتشاہ دی سیجے بھا کے آپ باہر ہو
کھلوتی اے۔ جو باتشاہ نے ایس وپاروں وٹیا ہے اوہ جتنی دا عشق ہے ای نہیں
اوہ جتنی دا صدق اوہدا دین ایمان اوہدا تھہ ست نہیں، اوہدا باندی والا سریر اے۔
ظاہر دی نوکری وچ اصل دی حاضر نہیں کہ غیب حاضری، غیر حاضری کہ حاضر
غیری۔ باتشاہی جتنی دے سریر نوں آپنی سجاوٹ بنائی سکدی اے اوہنوں
آپنے پروار پارے لئی درت سکدی اے پر جتنی دے عشق کولوں آپنا ویہار
نہیں منوا سکدی، اوہنوں ایس ویہار دی تابریوں نہیں موڑ سکدی۔ قصے دی دوئی
پال وچار لیپہ زلینخا دے عشق نوں آپنے دلوں کیل کے گھن تے آئی اے
باتشاہی دی قانونی تیج تائیں۔ پر ایس وچار لیپہ دے آپنے مول مہاڑ نے آپ
ای تلکا دتا عشق نوں ہتحوں۔ مول مہاڑ ہا وکھا لے تے اصل دی دوئی۔ ہن
تائیں یوسف ایہو آکھ کے ورجدا آیا اے زلینخا نوں جو میں تے وکھاڑ ہاں۔
ایس وکھاڑے دا اصل میرے وجودوں باہرا اے۔ توں اوہنوں گول۔ ہن اوہ
کیوں آکھے جو میں ای وکھاڑ ہاں تے میں آپ ای ہاں اصل۔ اصل تے
وکھاڑے نوں اک کرن وچار لیپہ دے دس نہیں، اوہدے مول مہاڑوں اوہدی
ویتروں باہرا۔

وچار لیپہ دی مجبوری زلینخا دی ٹھیکھی بن گئی اے۔ اوہدیوں اندروں کال شکتی مز
جاگ کھلوتی اے تے آہندی اے چنگا، جے اصل تے وکھاڑا دو ہو سکدے نہیں
تاں سوا تو مینڈے وکھاڑے نوں ہالہ خور نر پر دھانی دی سیجے۔ مینڈی اصل
مینڈا عشق تاں جاگدا ای رہسی۔ نت تہاڑے ویہاروں باہر پیا نہاری آپنے
حسن دی واث۔ زلینخا کنوں کال روپ اوہ نہیں کرویندا جو ہیر کنوں کروا یا ہاس۔
ہیر نوں آپنے آپ نوں دو نہیں کرنا پوندا زمیندارے ویہارتے رائخا چار رہریت
نوں نانہہ کرن لئی۔ ہیر دے قصے دی وچار لیپہ اصل تے وکھاڑے نوں دو نہیں
مندی۔ اصل نوں جگ واس مندی اے تے جگ داسے نوں اصلی۔ دو منے دی

ویہار نوں تانہہ کرن اوہنوں اصلوں ردن ویچ - یاں آکھو ہیر دے قصے ویچ
کتھے تے ویچار لیپھے اکثر نہیں - یاں سمجھو اوه قصہ جوڑیا ای لوک ریت نے ویہار
تابری نوں لکھت وان کرن لئی اے - عشق اوتھے ہے ای ویہار تابری سو اوہدے
آتے ویہار بھا دا کالی بھار نہیں - زیخا دا عشق مُحوم توڑتا میں ویہار بھادے
بھار پیٹھے اے - ایس عشق نوں خبرے جگایا ای ویہار بھا نوں لکھت وان کرن
لئی گیا اے - سواون لئی ای جگایا گیا اے - پر جنی دے عشق دا اگلا سرا جھاں
وی گھن کھڑے کوئی پچھلا تے کال ہتھ ای رہنا اے بندے دی وار جو نپڑا آئی
اے ایہہ سرا کال نوں - سرا چھڈاون دا ٹیل لاون لئی سرا وکھاون وی ضروری ہا
قصے ویچ - جنی دے کال روپ نوں کیلئن لئی اوہنوں پڑ ویچ تے لیاونا ای پونا
ہا - پڑ ویچ آگیا تے اوہنے ماندری دے کھیکھن وچوں ای آپنے نکل وگن
جوگی ورل بحال کڈھی -

مولوی غلام رسول قصہ یوسف زلینغا جوزن دا سبب وسدے نیں:

میں پوردہ شعرخن دا جاں غفلت وچ آیا
 مدت وچ حباب غماں دے میرا وقت وہیا
 ڈونگھے زخم جگر وچ رڑکے ہو ہوانٹ پرانے
 چاہتھے شق بغاکش برہوں ڈٹھا کھڑا سرہانے
 دریاواں دیاں لہراں واگنوں نین گھلنے پرانے
 ڈب ڈب گئے غماں دے بیڑے بھرے مصیبت والے
 غرق گئے دی غفلت خابے آب سروں دیہہ چلیا
 جاگ پارے کیدک ستون عشق سنیہا گھلیا
 تپدیاں اٹھیں جگر ترزا فدا انھیا انھر وہیا
 دل انھیں نور چمکدا پایا یوسف نظریں آیا
 کنعانی پیغمبرزادہ تے خود نور خدا دا
 محباں وچ جسدا ثالی نہ کوئی سرو آزادہ
 نور فشاں پیشانیوں دیکے سطح فلک دا سارا
 نور رخوں جیس خلق پکارا نام لیاں چھکارا
 ہوش سنجال قلم چاہتھیں قصدوں واگ چلائی
 آتش دل دی چاڑھ الہبے درقاں وچ وگائی

نظم لڑی وچ لفت پنجابی مولی عشق پروداں
 دن کائی وچ بحر برہوں دے دانش دلے دا دھوواں
 قصد میرے نوں پورا کری پورا کرنے ہارا
 درد منگاں میں اللہ کولوں جیس در با جھنہ چارا
 مت کجھ کریں تعجب قاری وکیجہ عجائب خانے
 تے مت آئھیں آپ بناؤں شعر بناؤں والے

مولوی صاحب دے نمیں چے جو آپ ڈھیر چې غفلت وچ رہے۔ غماں پڑدہ
 پائی رکھیا۔ ایسہ غم جگر دیاں ڈونگھیاں زخماں دے آہے برہوں دی تکوار دے
 لائے۔ مولوی صاحب دے ملن والے پنجاہ سخھ ورھے پہلوں تائیں جیوندے
 آہے۔ آگوں اوہناں ملن والیاں کول اٹھن بہن والے اچ وی ہوں کھیں۔ پر
 مولوی صاحب دی کوئی بھروسیں جیولی اجے تائیں نہیں لکھی کسے۔ سو جس دل ورتی
 دی گل اتھے کیتی نمیں اوہدا خلاصہ تے ایسیں کھلون جو گے کوئی نہیں۔ ہو سکدا اے
 ایسہ اوہو دل ورتی ہووے جیہدی گل آپ داستان امیر حمزہ دے مدد وچ
 کریندے نمیں۔ داستان دے دو دفتر لکھ بیٹھے سن جدوں:

پھیر سب تقدیر دا گزر گیا وچکار

چار ورھے کجھ نہ لکھیا گیا۔ دت داستان توڑ چاڑھی تے مگروں یوسف زلینخا چھوہیو
 نمیں۔ جیہڑی دی کسے جیوندے جی دی لگن لگی اوہ غماں دا ”جحاب“ آہا۔ ”غفلت“
 آہی پر ایسے غفلت وچوں عشق دی جاگ جھی۔ غفلت دے پڑدے نوں لا ہوں
 دے جتن وچوں عشق ظاہر تھیا۔ ایس سفر دی تصویر وچ رمزیاں دا اک رلا جیہا
 ہے۔

ڈونگھے زخم جگر وچ رڑکے ہو ہوانت پرانے

تے

چاہتھے تبغ جفا کش برہوں ڈٹھا کھڑا سراۓ

اکو ای حالت دیاں وکھالیاں نہیں کہ دوجی سڑھ پرائیاں زخمیں توں اگانہ نہ
لکھن دی منزل آگئی اے؟ ڈونگھیاں پرائیاں زخمیں دی رُزک ای بربوں اے
کہ ایس رُزک وچوں جھیا اے بربوں تے ایس رُزک نوں مکا کے آپ ایہدی
تھاں کھلو گیا اے؟ کیہے ایہو بربوں اوہ عشق اے جس غفلت دا پڑدہ لاہیا تے
یوسف دا دیدار کرایا یاں ایہو پرائیاں زخمیں دے تے عشق والی جاگ دے
وچکار کوئی منزل اے برزخ درگی۔

دریاواں دیاں لہراں وانگوں نہیں گھٹے پرانے
ڈب ڈب گئے غماں دے بیڑے بھرے مصیبت والے
آتوں تے ایہو ای جاپدا اے جو بربوں نے ای نیناں دے دریا چاڑھ کے جھاب
والے غماں دے مصیبت بھرے بیڑے ڈوب دتے نہیں۔ بربوں اوہ نواں دکھ
اے سکھ بھریا جیسے پرانے غم مکا دتے نہیں۔ پرانگئے شعر وچ مژ پانی دے ہر دی
رمزاںی اے غفلت لئی۔

غرق گئے دی غفلت خابے آب سروں ویہہ چلیا
جاگ پیارے کیڈک ستون عشق سنیہا گھلیا
کیہے بربوں والے دریا ایس غفلت دے ہزوں وکھرے نہیں؟ غفلت والا روون
تے بربوں دا روون اکو ای اے یاں وکھو وکھرے نہیں دوویں کہ غفلت دے
روافے وچوں ای نکل کے وکھرا ہو گیا اے بربوں والا روون؟ اگے دت پانی دی
رمزاںی اے۔

دن کالی وچ بحر بربوں دے داغ دلے دا دھوواں

اتھے بربوں سمندر تھی گیا اے جیہدے وچ پرانا غفات والا داغ دلے دا اجے
پیا دھپیوندا اے۔ ماڑا جیہا داغ نہیں ایہہ۔ پورے سمندر دی لوڑ پی اے ایہنوں
دھوون لئی تے خبرے سمندر دی پورا ہووے ایس کم لئی کہ نہ۔ ”دن کالی“ قصہ
لکھن دے دن وی ہو سکدے نہیں تے رہندی عمر دے دی۔ اتھے عشق والی

جاگ دے اندر اگھر کھلوتا اے ”غفلت“ والا داغ تے بربوں والا سمندر جیہڑا
ہن شاعری دا وسیلہ وی اے ایس داغ دے دھوون ویچ لگ گیا اے۔ دھپٹا
کیبھے ہا داغ۔ ایس دھوون دے آہر پاروں اوہ چمک کے اگ بن گیا اے تے
پائی دی تھاں بن اگ پی گدی اے شاعری دی:

آتش دل دی چاڑھ لئے ورقاں ویچ دگائی

شراں دی لڑی جیوندے جی دے وچھوڑے والی غفلت نوں عشق والی جاگ
تالوں وکھرا کرنا چاہوندی اے پر رمزائی ایہناں دوہاں نوں جو زیندی اے، گھنتم گھن
پی کریندی اے دوہاں نوں تے دوہاں دے اک توں دو ہوون یا دو توں اک
ہو جاوں والی ایس کچھ تان نوں ای قصے دامنڈھ مول دسدی اے۔ مولوی صاحب
”عشق خن دے پوردا“ سن۔ دیسی لوک ریت تے فارسی ریت دوہاں دا ددھ
پیتا ہانیں۔ اوہناں عشق نوں خن بناون دا آہر کیتا۔ ڈٹھے دے عشق نوں قصے
راہیں اڈٹھے دا عشق بنایا۔ ڈٹھے دے عشق نوں غفلت تے حجاب آکھہ بند یونیں
پر نندن جیویں اوہلا ہا ایس بھیت دا جو ڈٹھے باجھہ اڈٹھے دی ہوند نہیں۔ اڈٹھا
ڈٹھے دی مڑ اسارنی دا وسیلہ اے وارنوں پڑوارن دا وسیلہ۔ ”یوسف نظریں آیا“
تے مولوی صاحب نوں آپنی پرانی دل درتی اک نویں رنگ ڈھلدی دی۔ اوہ
آپ زینخا دے اوہلے ہو کھلوتے۔ زینخا دے عشق راہیں اوہناں آپنی دل درتی
نوں ردیا دی تے قبولیا وی۔ رد قبولیا تے قبول ردیا۔ جے بے قانونی سی ایہہ دل
درتی یا بے روایتی تاں دی تے جے تڑت وصل دی طلب دا زور آہا ایہدے ویچ
جیہدے اگے لفن منظور نہ ہا اک نویں ابھر دے صوفی عالم نوں تاں دی۔ جے
دو جے جی نوں پکڑ نہ کر سکی ایہہ تاں دی تے جے دو جا جی دراڑا پھوں باہرا ہا۔
کے کارن تاں دی۔ زینخا دی بے قانونی بے روایتی اکوی سک تڑت وصل دی
بے دی طلب دی بی۔ شاعری دے پورے زور نال کھیدی دی وی گنی تے مز ردی
وی گنی اک پیچی ایاںی عاشق دی بھل آکھہ کے تے عشق دی پہلی پوزی کر کے مڑ

قبوی وی گئی:

”یوسف نظریں آیا“ دے ہور وی کھمیں کم نہیں:

مصر اگے وچ ظلم تعدی مشہوری بریائیاں

جاں یوسف دا قدم پیاسو ہویاں عدل صفائیاں

مصر اگے سک کھیاں نہراں وگنوں انک کھلویاں

جاں یوسف دا قدم پیاسو ندیاں جاری ہویاں

مصر اگے بیماریاں خلقاں مردے لوک ہزاراں

جاں یوسف دا قدم پیاسو سولی شفا بیماراں

مصر اگے زکھ سکے ہر جا برگ جھڑے پھل مارے

جاں یوسف دا قدم پیاسو ہرے ہوئے زکھ سارے

مصر اگے وچ نقط گرانی روندی خلق جہانی

جاں یوسف دا قدم پیاسو سولی اسن ارزانی

کل بلا ہر آفت بدیاں بھ مصروں انھ کھیاں

ایہہ یوسف دی برکت مصرے بھ مراداں لئیاں

یوسف حسن ای نہیں سیاست دی اے۔ اوہ رب دی حاکمی دا نشان اے۔ کو جھ بدی بھکھ، ظلم بروگ دا آپا، اے۔ اوہ شہودی فلسفہ اے مرشد کامل اے بواہ اے رب رسالی دا۔ اجیہا گئی نار دے کال روپ نوں سچے ای ولا سکدا اے۔ سکوں کال والا جن کذھ کے نار نوں سدھ کر سکدا اے۔ اوہ نوں آپی حاکمی دی سیاست دی لجھے لا کے اوہدے کو لوں دیہار سنجال دا کم لے سکدا اے۔

لوک ریت وچ شاعر نارتے بندے ای آئے سن تریت دے کال روپ نوں ماٹن لئی بھئی کال روپ مانیئے تے چالو دیہار نوں تحلیئے۔ اوہدی رہریت دا تروڑ ڈھونڈیئے۔ مولوی غلام رسول نار بنئے آپے اندر جائی کال نوں کیلن لئی۔ پر کوئی صدق ہاتے اوہناں دی چڑھدی جوانی دی دل درتی وچ جیہنوں اوہناں غفلت آکھ کے نالیا پر نال نہ سکے۔ زینجا نوں سد کے تے آندوںیں کال دی

ویہر جھاڑن لئی پر اوہ صدق اوہناں دامتے آپ کئی ویہر دی آہی سوز لینا اوسے
ویہر کئی نوں چھمک کے مژ کال روپ ہو بیٹھی۔ جیہڑی وچار لیہہ زلینا نوں نیا ٹا
پاؤں لئی اتاری آہی نیں زلینا اوہنوں اوسے دانیانا گھٹ کے آپ آزاد تھی گئی۔
کیہ لوڑ بنی مولوی غلام رسول نوں ڈسٹھے توں کھمب چھڑا کے اڈسٹھے ول اڈار
تھیوں دی آپنے نوں اوپرا کے اوپرے نوں اپناون دی حاضر لوں غائب تھی
کے غائب وچ حاضری لواؤن دی ایہہ مولوی صاحب دی بھی لوڑ اے کہ اوس
میل دے مہاڑ سرثرن دا اچیت آہرائے جس وچ اوہ جھے پلے؟

جم پلتے اوہناں دا آہا بیٹ بیا سے دی لکھ ماںک گو جردا۔ پر جس بھاڑ دی گل
تھی اے اوہ نکے وڈے کل ماںک میل دا سانجھا آہا۔ ماںکی وال نویاں دا کماں ہال
رسن وسن لوڑ دے آہے۔ ماںکی سانجھن ددھاون لئی حاکمی دے نیزے ڈھلن دی
لوڑ آہی نیں۔ ایہدے لئی پرائیاں برادریاں نالوں موکلیری سیاسی جڑت ضروری
آہی۔ اجیہی سیاسی جڑت جیہڑی ماڑیاں ہیڈیاں نوں دھن درجے والیاں دی
اگوائی وچ کھلیار سکنے جیہڑی دھن درجے ہال آڈھانہ لاوے سکوں اوہنوں
ضروری سمجھے اگوائی لئی۔ پر ایویں نہیں اُگ کھلوندیاں ایسیہیاں سیاسی جڑتاں۔
سوچن جاچن جاپن دے لوڑیندے ڈھنگ بناوے پوندے نیں بنا کے پر چارنے
پوندے نیں دھر اندر اتارنے پوندے نیں۔ ماںکی والاس نوں دھڑ کو آبا ہیڈیاں
کمیریاں والوں جو اوہ لوک ریت دے ڈھائے چڑھ کے ماںکی والی دے نویں
رٹگ وچ بھنگ نہ کھتن جیویں اوہناں پچھلیاں داریاں وچ کھتی۔ لوک ریت دا
تھست آہا جنی دی چڑھک نابری نر پر دھان ماںکی والوں۔ ایسے نابری نوں عشق
بنیندی اے لوک ریت اندریاں وچ لہے کے۔ میل تانگو تے اندریاں وچ آہی
جماندر فوجیا جون دی گڑھتی۔ رپھڑ تے آہا میل تانگو دی پال دا۔ لوک ریت
لہوں پچھڑ لے کے نابری دا دده پویندی آہی تے لہوں عشق دا تاں دیندی
آہی۔ لوک ریت خلقت نوں دسدی آہی جو ماںکی دیہار وچ ریہندیاں بندیاں دا
میل تے ہو نہیں سکدا کمیل ای ہو سکدا اے۔ سو میل تانگو جے رہ سکدی اے
تے مل والی دا ویر اوہدا تروڑ ای ہن کے رہ سکدی اے۔ میل تانگو جو بندے دی

ست سنیا ہے ہُن سر پر دیہار دیر دے رنگ ای طاہر تھی سکدی اے۔ اوہدا مول
ہن ایہو اے جو مل وانی نوں جڑھوں پٹ کے آپنے بھلن بھلن جوگی
تحاں بناوے۔ میل تانگھ دا ایہو زوب ای لوک ریت لکھتاں وچ عشق اکھویندا آیا
اے۔

ماںکی والاں نوں ایہہ عشق ڈرا دندنا ہا۔ اوہناں نوں خنثہ تاں ای پوندی آہی جے
ایس عشق نوں کیسے حلیے تھلیا جاوے۔ ایہدیوں اندر دیوں دیہار دیر والا کندہا کڈھ
دتا جاوے۔ عشق لوک لکھتاں وچ حاضر رہوئے اوہ دج دجاء رہوے ایہدا پر کم
اوہ نہ رہوے۔ کم ایہدا ہو دے میل تانگھ نوں ملوانی وچ جو تاں بخوبی جنی کھنی مل
وانی دے دتے کمبل اتے ای گجھ جاوے۔ کمبل ای میل جاپے اوہنوں۔

ماںکی والاں نوں عشق دا ایہہ رنگ بناوں لئی کوئی وکھرے مدرسے نہیں کھولنے
پوندے۔ اوہناں دے عام پڑھائی گھر ای ایہہ کم سار دیندے نیں۔ نزے
پڑھائی گھر ای نہیں پوری واہ ورتن ایہو پڑھیندی سکھیندی اے۔ سو سچ سجا ای
انجھوں مناں دے اندر لہہ دیندیاں نیں مل وانی نوں وارا کھاندیاں جاچاں تے
لہہ کے اندر دیاں وچ بہہ دیندیاں نیں۔ مژ لکھتاں وچوں آپنے آپ ای بولدا
اے ماںکی دیہار دا ہست۔

مولوی صاحب جد جوانی چڑھے اٹھاراں سو ستر دے لاگے تاں نویاں ماںکی
واناں وچ ایہہ مہاڑ پکیرا تھی گیا ہا کیونجو ایس مہاڑ نوں پالن والے
انگریز راج دی تے اوہدی جگ چھل راس وانی دی پکڑ چنگاب وچ پکیری
تھی گئی آہی۔ چڑھدی جوانی دیلے مولوی غلام رسول جبھے بھر ڈلھدے
عالم شاعر دا سچ سجا ای انجھوں ای ایس مہاڑ دی مار وچ آونج کوئی
اچدرج گل ناہی۔ پکیری عمر دل ددھدیاں اوہ ایس مار توں باہر دی ہوون
لگ پئے پر موت چاء لے گئی اوہناں نوں بتالیہاں ورھیاں دی عمرے۔
مولوی صاحب دے دیلے وچ ای نویں پڑھائی پڑھیاں دے نکے دڈے
مالک درگ دی گڑھتی چکھیاں دے دو پوچ لکھت پڑھت دے پڑیں اتر
کھلوتے سن۔ اوہناں دی پڑھائی وچ لوک بولی دا داخلہ ای بند ہا مولوں۔

اوہناں لوک بولی کولوں ائی پلے چھڈا لیتا۔ سو اوہناں نوں لوک بولی ویچ لکھدیاں لوک ریت کولوں پلے چھڈاون والا پواڑا دی نہ سبیزنا پیا۔ اوہناں اگے حاکم بولی دے دستر خانے ویچدے گئے تے اودھ کھا کھا رجدا تے رن رنج بخٹکھدے گئے۔ حاکم بولی دا ناں کوئی پیا ہو دے (ناں تے "پنجابی" دی ہو سکدا اسی) ایسے اکھر بترائے تے سوچ پیشتریاں دی اودھ چوں اودھ ویقر ہوندی اے جو حاکم دیہار نوں دارا کھادے اتوں بجاویں حاکم دیہار دی گپ نوں بتھ گھٹھدی جاپے پر وچوں آپنے کرتب رائیں اودھ جوہتاں تے اودھ نکھیریاں پکیاں کرے جیہناں دے سر تے ناکم دیہار چلدا چڑھدا اے۔

محل۔ 38/- روپیہ

رُست لائبریری

22- میاں چمپیرز، 3- ٹکمپل روڈ

لہور۔ پاکستان